

430

ISSN 0132-0099 X
საზოგადოებრივი

მეცნიერება

4

1992

ენათობი

წელიწადი 68-ე

№ 4

იანვლი 1992 წ.

საქართველოს მწერალთა კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ბიზელია, ქველი ალექსა, გაგრძელება 3

პროზა, კოეჯია

მუხარ კვიციანი — ლექსები	42
რომან მიხეილუვილი — ვიქავი, რაც არ ვიქავი	49
ჯანო ჯანელიძე — ლექსები	80
ლადო სულაბერიძე — ცხადსიზმარიანა	89

პრიტიკა, კუბლიცისტიკა

ამთაფილ ნიკოლეივილი — ბიოგრაფი შარვაშიძე	122
კახაე კვიციანი — ზოგი რამე პროლეტარულ მწერალთა ათწლიანი მტკიცე- ნებლობის ისტორიიდან	134

მეცნიერება

დავით ნინია — „შვილი დავით მუხისანი“	148
ნინო აბაქელია — ხარის სიმბოლო ქართულ მითო-რიტუალურ სისტემაში	152
მ. ზოტაბერაძე — შუასაუკუნეების აზნაუთი და აზნაუთა ეროვნული კონსოლიდაციის საკითხი	160
პრინციპალი — მემორიალთა თარგმანი თამარ კუციანი	169

ბიბლია, კვლევი აღთქმა

პირობა ნაშრომისა

თავი პირველი

1. განმტკიცდა სოლომონ დავითის ძე თავის სამეფოში. უფალი, მისი ღმერთი იყო მასთან და დიდად აღაზრდა იგი. 2. მოუხზო სოლომონმა მთელ ისრაელს: ათასისთავებს, ასისთავებს, მსაჯულებს, მთელი ისრაელის ყველა წინამძღოლს, მამისსახლთა თავკაცებს. 3. გაემართნენ სოლომონი და მასთან ერთად მთელი კრებული იმ გორაკისა, რომელიც გაბაონშია, რადგან იქ იყო ის სადღესასწაულო კარავი, მოსემ, უფლის მსახურმა რომ გააქეთა უდაბნოში. 4. ხოლო ღვთის კიდობანი დავითს კირიათ-იეყარიმიდან ჰქონდა გადატანილი იმ ადგილზე, რომელიც მას მოუხზადა დავითმა, რადგან იერუსალიმში გაშალა მისი კარავი. 5. სპილენძის სამსხვერპლო, რომელიც ბეცალიელმა, ძემ ურისა, ძისა ხურისამ გააქეთა, იქვე იყო, უფლის საფარის წინ. მოძებნეს იგი სოლომონმა და კრებულმა. 6. ავიდა იქ სოლომონი უფლის წინაშე, სპილენძის სამსხვერპლოზე, სადღესასწაულო კარავთან რომ არის, და ათასი აღსავლენი აღავლინა მასზე. 7. იმ ღამეს გამოეცხადა ღმერთი სოლომონს და უთხრა: მთხოვე, რა გინდა, რომ მოგცე? 8. უთხრა სოლომონმა ღმერთს: დიდად წყალობდი მაჩემს დავითს. მის ნაცვლად კი მე გამამეფე. 9. უფალო ღმერთო, ახლა აღსრულდეს შენი სიტყვა, დავითს, მამაჩემს, რომ უთხარი: რაკილა მიწის მტკე-

რივით რიცხვმრავალ ხალხზე გამამეფე. 10. სიბრძნე და ცოდნაც მომეცა ბარემ, რომ გავდიოდე ხალხის წინაშე და შევდიოდე, რადგან ვის შეუძლია განავოს შენი ერი, ესოდენ მრავალრიცხოვანი? 11. უთხრა უფალმა სოლომონს: რაკი გულში ეს გქონდა და არ ითხოვეს სიმდიდრე, ქონება, დიდება, შენი მტრების სული და არც ხანგრძლივი სიცოცხლე ითხოვე, არამედ მხოლოდ ცოდნა გამომთხოვე სამართავად ჩემი ერისა, რომელზედაც მე გაამეფე. 12. გეძლევა სიბრძნე და ცოდნა, ისეთ სიმდიდრეს, ქონებასა და დიდებას მოგანიჭებ, რომლის მსგავსი არც შენს წინამორბედ მეფეებს ჰქონიათ და არც შენს შემდეგ ელირსება ვინმეს. 13. გაბაონში რომ გორაკია, იქიდან ჩავიდა სოლომონი იერუსალიმში და მეფობდა ისრაელზე. 14. თავი მოუყარა სოლომონმა ეტლებსა და ცხენოსნებს. ჰყავდა ათასოთხასი ეტლი და თორმეტი ათასი ცხენოსანი. განალაგა ისინი ეტლების სადგომ ქალაქებში და იერუსალიმში, თავისთან. 15. ოქრო-ვერცხლი ქვებს გაუთანაბრა იერუსალიმში, ხოლო ნაძვი — სიკომორის ხეს, დაბლობში რომ იზრდება. 16. სოლომონის ცხენები ეგვიპტიდან და კვედან იყო მოყვანილი. მეფის ვაჟრებს მოჰყავდათ კვედან საფასურით. 17. ეტლი ექვსას ჯირცხლად ამოჰყავდათ ეგვიპტიდან, ხოლო ცხენები — ასორმოცდაათ ვერცხლად. ამავე

ფასში მოჰქონდათ თავიანთი ხელით ხეთელთა და არამელთა მეფეებისთვისაც.

თავი მეორე

1. ბრძანა სოლომონმა სახლის აშენება უფლის სახელისთვის და სამეფო სახლის აშენება თავისთვის. 2. სოლომონმა აღრიცხა სამოცდაათათასი მტვირთავი, ოთხმოციათასი ქვის მჭრელი მთაში და სამიათას ეკვსასი მათი ზედამხედველი. 3. შეუთვალა სოლომონმა ხურამს, ტვიროსის მეფეს: როგორც მამაჩემს დავითს გაუყეთე და ნაძვებს გაუგზავნე მისი საცხოვრებელი სახლის ასაშენებლად, მეც ასევე გამოიყეთე. 4. აჰა, ვაშენებ უფლის, ჩემი ღმერთის სახლს მისთვის საკურთხევლად, საკმევლის საკმევად, საწირი პურის მუდამეჭამს მისართმევად, აღსავლენის აღსავლენად დილა-საღამოობით, შაბათობით, ახალმთვარობებისთვის და ჩვენი უფლის, ღმერთის დღესასწაულებისთვის, რაც სამარადისოდ აკისრია ისრაელს. 5. დიდი ის სახლი, უფლისათვის რომ ვაშენებ, რადგან ჩვენი ღმერთი ყველა ღმერთებზე დიდი. 6. ვის შესწევს ძალა, რომ უფლის სახლი ააშენოს, როცა მას ცანი და ცათა ცანიც ვერ იტევს? ან მე ვინღა ვარ, რომ მის წინაშე, საკმევლის საკმევი აღაგის გარდა, სხვა სახლი აფუშნო? 7. ახლა კი გამომიგზავნე ოქროს, ვერცხლის, სპილენძის, რკინის და ძოწყელის, მეწამული და ლურჯი ფერის ნართების დამუშავების მკოდნე კაცი, ჩუქურთმის კვეთა რომ იცოდეს და იმუშაოს იმ ხელოსნებთან ერთად, იუდასა და იერუსალიმში რომ მყავს, რომელნიც მამაჩემმა, დავითმა, მოამზადა. 8. ლიბანიდან გამომიგზავნე ნაძვის ხეები, კვიპაროსები და სანდალოზის ხეები, რადგან ვიცი, რომ შენმა მსახურებმა იციან ლიბანის ხეების კრა და, აჰა, ჩემი მსახურნი შენს მსახურებთან ერთად იქნებიან. 9. რათა უხვად დამიმზადონ ხეები, რადგან სახლი, მე რომ

ვაშენებ, დიდებული და მშვენიერი უნდა გამოვიდეს. 10. აჰა, ვაძლევ ტვიროს მჭრელებს, ხეებს რომ ჩემთვის მსახურთ, ოციათას კორ ნორბლის ფქვილს, ოციათას კორ ქერს, ოციათას ბათ ღვინოსა და ოციათას ბათ ზეთს. 11. ხურამმა, ტვიროსის მეფემ, წერილით უპასუხა სოლომონს და შეუთვალა: რაკი უფალს უყვარს თავისი ერი, ამიტომ დაგადგინა მასზე მეფემ. 12. კიდევ ეს უთხრა ხურამმა: კურთხეულ იყოს უფალი, ღმერთი ისრაელისა, რომელმაც შექმნა ცა და მიწა, რომელმაც მეფე დავითს ბრძენი, კვიანი და გონიერი ვაჟი უბოძა, რომელიც აშენებს სახლს უფლისათვის და სამეფო სახლს თავისთვის. 13. ახლა კი გიგზავნი ბრძენსა და გამოცდილ კაცს — ხურამ-აბის, 14. დანელი ქალის ძეს, მამით ტვიროსელს, რომელმაც იცის ოქროს, ვერცხლის, სპილენძის, რკინის, ქვის, ხის, ძოწყელი და ლურჯი ნართების, სელისა და ყირმიზის დამუშავება, ყოველგვარი ჩუქურთმის კვეთა, ყველა ჩანაფიქრის განსახორციელებლად, რაც კი დაევალება შენს ხელოსნებთან და ჩემი ბატონის, დავითის, ხელოსნებთან ერთად. 15. ახლა გამოუგზავნოს ჩემმა ბატონმა ის ხორბალი, ქერი, ზეთი და ღვინო, თავის მსახურთ რომ შეჰპირდა. 16. ჩვენ კი ლიბანში მოვჭრით ხეებს, რამდენიც დაგჭირდება, და ზღვაზე ტივებით დავაცურებთ იოფისკენ, იქიდან კი იერუსალიმს აიტანე. 17. აღრიცხა სოლომონმა ყველა ბიზანი, ვინც კი ისრაელის ქვეყნად დავითის, მამამისის, აღრიცხვის შემდეგ მოსულიყო, და აღმოჩნდა ასორმოცდაცამეტი ათას ეკვსასი კაცი. 18. მათგან სამოცდაათი ათასი მტვირთავად გაამწესა, ოთხმოცი ათასი — ქვის მჭრელად მთაში, სამი ათას ეკვსასი — ზედამხედველად, ხალხი რომ ემუშავებინათ.

თავი მესამე

1. შეუდგა სოლომონი უფლის სახლის შენებას იერუსალიმში, მორიას მთაზე, სადაც ნაჩვენები ჰქონდა და-

ვით, მამამისს, იმ ადგილას, დაეითმა რომ მოამზადა ორნა იებუსელის კალოზე. 2. შენებას შეუდგა მეორე თვის მეორე დღეს, თავისი მეფობის მეოთხე წელს. 3. აჰა, საფუძველი, რომელზედაც სოლომონმა ღვთის სახლის შენება დაიწყო: სიგრძით, ძველი საზომი წყრით, სამოცი წურთა იყო, სიგანით — ოცი წურთა. 4. სტოა, სიგრძეზე რომ ვასდევდა ტაძარს, მისი სიგანის შესაბამისად ოცი წურთა იყო, სიმაღლით — ას ოცი. შიგნიდან ხალასი ოქროთი დაფარა. 5. კვიპაროსის ხეებით შემოსა დიდი სახლი, საუკეთესო ოქროთი შემოსა და მასზე პალმები და ჯაჭვები გამოაქედინა. 6. ძვირფასი ქვით დაფარა სახლი დასამშვენებლად. ოქრო კი ფარვაიშული ოქრო იყო. 7. ოქროთი შემოსა სახლი — ძელები, კარის ზღურბლები, მისი კედლები და კარები, კედლებზე ქერუბიმები ამოკვეთა. 8. გააკეთა წმიდათაწმიდა: მისი სიგრძე სახლის სიგანის შესაბამისად, ოცი წურთა იყო, ექვსასი ქანქარი საუკეთესო ოქროთი შემოსა. 9. ლურსმნები წონით ხუთი შეკელი ოქრო იყო. ქორედიც ოქროთი შემოსა. 10. წმიდათაწმიდის სახლში გააკეთა ორი ქერუბიმის ქანდაკება და ოქროთი დაფარა ისინი. 11. ქერუბიმების ფრთები სიგრძით ოცი წურთა იყო, ერთის ფრთა — ხუთწურთიანი, და სახლის კედელს ეხებოდა, მეორის ფრთაც — ხუთწურთიანი, მეორე ქერუბიმის ფრთას ეხებოდა. 12. მეორე ქერუბიმის ფრთაც — ხუთწურთიანი, სახლის კედელს ეხებოდა. მეორის ფრთაც — ხუთწურთიანი, პირველი ქერუბიმის ფრთას ეხებოდა. 13. ამ ქერუბიმების ფრთები ოც წურთაზე იყო გაშლილი, ისინი თავიანთ ფეხებზე იდგნენ და პირისახე სახლისკენ ჰქონდათ მიქცეული. 14. გააკეთა კრეტსამეღლი ლურჯი, ძოწეული, მეწამული ნართისგან და სელისგან და მასზე ქერუბიმები გამოსაბა. 15. სახლის წინ სიგრძით ოცდაათი წურთის ორი სვეტი გააკეთა, თითოეულის თავზე ხუთწურთიანი სვეტისთავი იყო. 16. გააკეთა

დაბირში ჯაჭვები და სვეტისთავებზე მიამაგრა, გააკეთა ასი ბროწეულა და ჯაჭვებზე ჩამოკიდა. 17. შენა სვეტებ ტაძრის წინ აღმართა, ერთი მარჯვნივ, ერთი მარცხნივ. მარჯვენას იაქინი დაარქვა, მარცხენას — ბოყაზი.

თავი მეოთხე

1. გააკეთა სპილენძის სამსხვერპლო სიგრძით ოცი წურთა, სიგანით — ოცი წურთა, სიმაღლით — ოცი წურთა. 2. ჩამოსახა სპილენძის ზღვა, სრულიად მრგვალი, კიდით კიდემდე ათი წურთა იყო. სიმაღლე ხუთი წურთა ჰქონდა, ოცდაათი წურთა ძაფი სწვდებოდა გარს. 3. მის ქვეშ, ირგვლივ, ხარების გამოსახულებები იყო შემორტყმულნი, ზღვას ათ წურთაზე გარს ევლებოდა მასთან ერთად ჩამოსხმული ხარების ორი რიგი. 4. იგი თორმეტ ხარზე იდგა. სამი ჩრდილოეთით იუერებოდა, სამი დასავლეთით იუერებოდა, სამი სამხრეთით იუერებოდა, სამი აღმოსავლეთით იუერებოდა. ზღვა ზედ ედგათ და გავები ყველას შიგნით ჰქონდათ მიქცეული. 5. სისქე ერთი მტკაველი ჰქონდა, კედლები თასის კიდესავით ჰქონდა გაკეთებული და გაშლილ შროშანს ჰგავდა. სამიათას ბათს იტევდა. 6. გააკეთა ათი საბანელი. ხუთი მარჯვენა ფრთაზე დადგა, ხუთი — მარცხენა ფრთაზე, რომ მათში თვითონაც განბანილიყვნენ და აღსავლენი საკლავიც ამოველოთ. ხოლო ზღვა მღვდელთა განსაბანად იყო განკუთვნილი. 7. გააკეთა ათი ცალი ოქროს სასანთლე მათი წესის შესაფერისად და ტაძარში დადგა. ხუთი მარჯვენა ფრთაზე, ხუთიც მარცხენა ფრთაზე. 8. გააკეთა ათი ტაბლა და ტაძარში დადგა. ხუთი მარჯვენა ფრთაზე, ხუთიც მარცხენა ფრთაზე. გააკეთა ასი ცალი ოქროს სასხურებელი. 9. გააკეთა მღვდელთა ეზო, დიდი ეზო, ეზოს კარები, და სპილენძით მოქედა მათი კარები. 10. ზღვა მარჯვენა ფრთაზე დადგა, სამხრეთაღ-

მოსავლეთით. 11. გააკეთა ხურამმა ქვაბები, აქანდაზები, სასხურებლები. მოამთავრა ხურამმა სამეშაო, რომელსაც სოლომონს უკეთებდა ღვთის სახლში: 12. ორი სვეტი, ბულაურები, სვეტისთავზე დასადგმელი. ბალიშებრთურთ, ორი ცხური, სვეტებზე დასადგმელი, ბულაურების დასათარავად. 13. ოთხასი ბროწეული ორი ცხურისთვის, ორ-ორი რიგი ბროწეულებისა ორთავე ცხურისთვის, სვეტებზე დასადგმელი, ბულაურების დასათარავად. 14. ვააკეთა კვარცხლბეკები, კვარცხლბეკებზე საბანლები გააკეთა. 15. მის ქვეშ ერთი ზღვა და თორმეტი ხარი. 16. ქვაბები, აქანდაზები, ჩანგლები და ყველა სხვა ჭურჭელი, რაც კი ხურამმა სოლომონს გაუკეთა უფლის სახლისათვის, მზინვარე სპილენძისა იყო. 17. იორდანეს მიდამოებში ჩამოასხა ისინი მეფემ, თიხნარ ნიადაგზე, სუქოთსა და ცერედას შორის. 18. გააკეთა სოლომონმა ყველა ეს ჭურჭელი, ძალზე ბევრი, ისე, რომ გაურკვეველი იყო სპილენძის წონა. 19. გააკეთა სოლომონმა ყველა ის ჭურჭელი, რაც კი ღვთის სახლშია: ოქროს სამსხვერპლო, ოქროსავე ტაბლები, რომელზედაც საწინაშეო პური ეწყო, 20. მთლიანი ოქროს სასანთლები და მისი ლამპრები, რათა აენთოთ ისინი დაბირის წინ, წესისამებრ. 21. ოქროს ყვავილები, ლამპრეუნი და ვაშები მთლიანი ოქროსგან, 22. დანები, სასხურებლები, კოვზები, საცეცხლურები მთლიანი ოქროსგან. ასევე ტაძრის კარები: წმიდათაწმიდაში შესასვლელი შიდა კარებიც და ტაძრის საწმიდარში შესასვლელი კარებიც ოქროსი იყო.

თავი მესამე

1. მოათავა ყველა საქმე, რასაც უფლის სახლისათვის აკეთებდა სოლომონი. მოიტანა სოლომონმა მამამისის, დავითის შემოწირულობანი: ვერცხლი, ოქრო, ყველანაირი ჭურჭელი, და ღვთის სახლის საგანძურში დააწყო. 2. მაშინ შეყარა სოლომონმა იუ-

რუსალოში ისრაელის უზუცესობა და შტოთა ყველა თავიყრილ ისრაელიანთა მამისსახლის უფროსები რომც გამოვსვენებინათ უფლის აღთქმის კიდობანი დავითის ქალაქიდან ანუ სიონიდან. 3. შეიყარნენ მეფე სოლომონთან სადღესასწაულოდ, მეშვიდე თვეში. 40. მოვიდა ისრაელის მთელი უზუცესობა და ლევიანებმა ასწიეს კიდობანი. 5. წაასვენეს კიდობანი და სადღესასწაულო კარავი, და ყველა წმიდა ჭურჭელი, კარავში რომ ინახებოდა. წაასვენეს ისინი მღვდლებმა და ლევიანებმა. 6. მეფე სოლომონი და მასთან შეკრებილი მთელი ისრაელის საზოგადოება იდგნენ კიდობნის წინ და მსხვერპლად სწირავდნენ ცხვარ-ძროხას, რომლის დათვლა და აღრიცხვა შეუძლებელი იყო სირავლის გამო. 7. დაასვენეს მღვდლებმა უფლის აღთქმის კიდობანი მისთვის განკუთვნილ ადგილზე ტაძრის დაბირში, წმიდათაწმიდაში, ქერუბიმთა ფრთებქვეშ. 8. რადგან ფრთები ჰქონდათ გადაშლილი ქერუბიმებს კიდობნის ადგილზე და ზემოდან ფარავდნენ კიდობანს და კეტებს. 9. კეტები იმ სიგრიძისა იყო, რომ მისი თავები მოჩანდა კიდობნიდან, დაბირის წინ გარეთ კი არ ჩანდა. დღემდე იქ არის ისინი. 10. არაფერი იყო კიდობანში, გარდა დაფებისა, მოსემ რომ ჩააწყო იქ ხორებში, როცა კავშირი შეკრა უფალმა ისრაელიანებთან ეგვიპტიდან მათი გამოსვლის შემდეგ. 11. როცა გამოვიდნენ მღვდლები წმიდადან (რადგან ყველა იქ მყოფი მღვდელი განიწმიდა, განურჩევლად დასებისა, 12. ასევე ყველა მგალობელი ლევიანი — ასაფი, ჰემამი, იედუთუნი, მათი ვაჟები და მათი მოძმენი — სელითშემოსილნი, წინწილებით, ქნარებით, ებნებით სამსხვერპლოს აღმოსავლეთით მდგარნი, მათთანვე ასოცი მესაყვირე მღვდელი, 13. ხმაშეწყობილნი იყვნენ მესაყვირენი და მგალობელნი, რათა ერთხმად ეგალობათ უფლისთვის და ედიდებინათ. როცა იქნება საყვირების და წინწილების ხმამ, უფლის ქებით: რადგან ე-

თილია იგი, რადგან უკუნისამდე წყალობა მისი, მაშინ სახლი, უფლის სახლი, ღრუბელმა აავსო, 14. და ვედარ შეძლეს მღვდლებმა იქ დგომა და სამსახურის გაწევა ღრუბლის გამო, რადგან უფლის დიდებამ ალაგსო ღვთის სახლი.

თავი მეთხუთსე

1. მაშინ თქვა სოლომონმა: ბნელში დაეანება ინება უფალმა. 2. სახლი აგიშენე სავანედ შენდა, სამყოფელი სამარადისო სამკვირდებლად. 3. პირი ხალხისკენ იბრუნა მეფემ და აკურთხა ისრაელის კრებული. ფეხზე იდგა მთელი ისრაელის კრებული. 4. თქვა: კურთხეულ იყოს უფალი, ღმერთი ისრაელისა, რომელიც თავისი პირით ელაპარაკა დავითს, მამაჩემს, და თავისი ხელით შეასრულა, რასაც ამბობდა: 5. იმ დღიდან, რაც ეგვიპტის ქვეყნიდან გამოვიყვანე ჩემი ერი, ისრაელის არცერთ ტომში არ ამირჩევია ქალაქი სახლის ასაშენებლად, რათა იქ დამკვიდრებულიყო ჩემი სახელი, და კაცისეული არ ამირჩევია, ჩემი ერის, ისრაელის წინამძღოლად. 6. მხოლოდ იერუსალიმი ავირჩიე ჩემი სახელის დასამკვიდრებლად, და დავითი ავირჩიე ჩემ ერზე, ისრაელზე დასადგენად. 7. გულში ჰქონდა მამაჩემს, დავითს, სახლის აშენება უფლის, ისრაელის ღმერთის სახელზე. 8. უთხრა უფალმა მამაჩემს, დავითს: გულში რომ გქონდა ჩემს სახელზე სახლის აშენება, კარგი ჰქენი, რომ გულში გქონდა ეს საქმე. 9. ოღონდ შენ არ ააშენებ სახლს, არამედ შენი შვილი, შენი საზარდულიდან გამოსული ააშენებს სახლს ჩემს სახელზე. 10. დამტკიცა უფალმა თავისი ნათქვამი სიტყვა და, აჰა, მე დავდექი მამაჩემის, დავითის ადგილზე, ავედი ისრაელის ტახტზე, როგორც ნაბრძანები ჰქონდა უფალს, და უფლის, ისრაელის ღმერთის სახელზე ავაშენე სახლი. 11. დავასვენე იქ კიდობანი, რომელშიც უფლის აღთქმა ინახება, ისრაელისა, რომელსაც რომ დაუდო. 12. დადგა

უფლის სამსხვერპლოს წინ მთელი ისრაელის კრებულისკენ ეჭირშქაყვეო და ხელები ალაპყრო. 13. მამაჩემსა ლენძის კარცბლემეკი, სიგარძთ ხუთი წყრთა, სიგანითაც ხუთი წყრთა, სიმაღლით სამი წყრთა. შედგა მასზე, მუხლი მოიყარა მთელი ისრაელის კრებულის წინაშე და ხელები ალაპყრო ცისკენ. 14. თქვა: უფალო, ღმერთო ისრაელისა! არ არსებობს შენი მსგავსი ღმერთი არც ცაში და არც ქვეყნად, შენ ინახავ აღთქმასა და წყალობას შენს მსახურთა მიმართ, რომელნიც მთელი გულით დანიან შენს წინაშე. 15. შენ შეუნახე სიტყვა შენს მსახურს, მამაჩემს დავითს და დღეს შენმა ხელმა აღასრულა, რაც შენს ბაგეებს ჰქონდა ნაბრძანები... 16. ახლაც შეუნახე, უფალო, ღმერთო ისრაელისა, შენს მსახურს — მამაჩემს დავითს შენი ნათქვამი სიტყვა, რომ უთხარი: არ გამოგელევო მემკვიდრე ჩემს წინაშე, ისრაელის ტახტზე მჯდომარე, ოღონდ შეინახონ შენმა შვილებმა წესი და რიგი და იარონ ჩემს წინაშე, როგორც შენ დადიოდა ჩემს წინაშე. 17. ახლაც შტკიცე იყოს, უფალო, ღმერთო ისრაელისა, შენი სიტყვა, შენს მსახურს—მამაჩემს დავითს რომ უბრძანე. 18. ნუთუ ნამდვილად იმკვიდრებს ქვეყნად ღმერთი? აჰა, ვერ იტყვენ მას ცანი და ცანი ცათანი, როგორღა დაიტყვს ეს ჩემი აშენებული სახლი? 19. მოხედე შენი მსახურის ლოცვა-ვედრებას, უფალო, ღმერთო ჩემო, ისმინე ლაღადი და ლოცვა, რომლითაც მოგმართავს შენი მსახური. 20. რომ თვალი გეჭიროს ამ სახლზე ღამით და დღისით, ამ ადგილზე, რომლის გამოც ნათქვამი გაქვს, იქ იქნებაო ჩემი სახელი. რომ ისმინო ლოცვა, რომელსაც იტყვის ამ ადგილას შენი მსახური. 21. ისმინე შენი მსახურისა და შენი ერის, ისრაელის ვედრება, როცა დადგებიან ლოცვად ამ ადგილას, ისმინე შენს სამყოფელ ადგილზე ცათა შინა, ისმინე და შეგვიწყალებ. 22. თუ შესცოდავს ვინმე თავის თვისტომს და ფიცით დააფიცებს მას,

და მივა ეს ფიცი შენს სამსხვერპლოს-
თან ამ სახლში, 23. მაშინ მოუსმინე
ციდან და სამართალი გაუჩინე შენს
მსახურთ, მტყუანი გაამტყუნე, რომ მის
თავზე იყოს მისი საქციელი, მართალი
კი გაამართლე, რომ მისი სიმაართლი-
საებრ მიეგოს. 24. თუ დამარცხდება
შენი ერი, ისრაელი იმის გამო, რომ
შეგცოდეს, მერე კი მოიქცევა შენსა-
კენ, ქებას შეასხამს შენს სახელს და
დაგიწყებს ლოცვა-ვედრებას ამ სახლში,
25. მაშინ მოუსმინე ციდან და მიუტე-
ვე შეგცოდება შენს ერს, ისრაელს, და-
აბრუნე იმ მიწაზე, რომელიც მის მა-
მა-პაპას მიეცი. 26. როცა დაიკრება
ცა და არ იწვიმებს შეგცოდების გამო
შენს წინაშე, და დაიწყებენ ლოცვას
ამ ადგილას, განადიდებენ შენს სახელს,
განერიდებიან ცოდვებს, რადგან უკვე
დასჯილი გეყოლება ისინი, 27. მაშინ
მოუსმინე ციდან და მიუტევე შეგო-
დება შენს მსახურთ და შენს ერს ის-
რაელს, რომ დააყენო სასიკეთო გზაზე,
სადაც სიარული მართებთ, აწვიმო წვი-
მა მათ მიწაზე, რომელიც სამკვიდრ-
ებლად მიგიცია შენი ერისათვის. 28.
შიშშილობა იქნება ქვეყანაზე, შავი ჭი-
რი, მწველი ზორმაკი, სიყვითლე, კა-
ლია თუ მატლი, ან თუ მტერი შემო-
ადგება ქვეყანაში მის კარიბჭეებს, უბ-
ედღურება მოხდება რამე თუ სნეულე-
ბა, 29. ყოველი ლოცვა, ყოველი ვედ-
ადამიანისაგან და მთელი შენი ერისა-
გან, ისრაელისგან, როდესაც ყველა გა-
იგებს თავის უბედურებას და ხელს
გამოიწვდის ამ სახლისკენ, 30. ისმინე
ციდან, შენი სამყოფელიდან და მიუ-
ტევე, მიაგე, თითოეულს თავის საქ-
ციელისამებრ, შენ, რომელმაც უწყი
მათი გულები, რადგან მხოლოდ შენ
უწყი ადამიანთა გული, 31. რათა მუდამ
შენი შიში ჰქონდეთ, ვიდრე ცხოვრო-
ბენ ამ მიწაზე, რომელიც ჩვენი მამა-
პაპისთვის მიგიცია. 32. იმ უცხოელ-
საც უსმინე, რომელიც არ არის შენი
ერისაგანი, ისრაელიანი, მაგრამ შორე-
ული ქვეყნიდან მოვა შენი სახელის

გამო. 33. ისმინე ციდან, შენი სამყო-
ფელიდან, და შეუსრულდეს შენ-
გებოვის უცხოელი, რომელმაც ქვეყ-
ნის ხალხებმა გაიგონონ შენი სახელი
და შიში მიეცეთ შენი ერის, ისრაელის
მსგავსად, რათა იცოდნენ, რომ შენი
სახელი ჰქვია ამ სახლს, მე რომ ავა-
შენე. 34. როცა მტერთან საბრძოლ-
ველად გავა შენი ერი, დაადგება გზას,
რომელზედაც შენ დააყენებ, და დაიწყ-
ებს ლოცვას უფლისადმი იმ ქალაქის-
კენ პირშექცეული, შენ რომ აირჩიე,
და იმ სახლისაკენ, შენ სახელზე რომ
ავაშენე, 35. მაშინ ისმინე ციდან მათი
ლოცვა და ღაღადისი და სამართალი
გაუჩინე. 36. როცა შეგცოდავენ, რად-
გან არ არსებობს უცოდველი კაცი, გა-
ნურისხდები, მტრების ხელში ჩაადგებ
და ტყვედ წაასხამენ მტრის ქვეყანაში,
შორს იქნება თუ ახლოს, 37. გონს
მოეგებიან იმ ქვეყანაში, სადაც იქნე-
ბიან ტყვედ, მოიქცევიან, შემოგაღა-
ლებენ თავიანთი ტყვეობის ქვეყანაში,
და იტყვიან: შეგცოდეთ, დავაშავეთ,
ბოროტება ჩავიდინეთო, 38. როცა
მთელი სულითა და გულით მოიქცე-
ვიან შენსკენ მათი მტრების ქვეყანა-
ში, რომელშიც ტყვედ წაასხეს და და-
იწყებენ ლოცვას იმ ქვეყნისაკენ პირ-
შექცეულნი, მათ მამა-პაპას რომ მიეცი,
იმ ქალაქისაკენ, შენ რომ აირჩიე, იმ
სახლისაკენ, მე რომ ავაშენე შენს სა-
ხელზე, 39. მაშინ ისმინე ციდან, შენი
სამყოფელიდან, მათი ლოცვა-ვედრე-
ბა, სამართალი გაუჩინე და მიუტევე
შენს ერს, ისრაელს, რომელმაც შეგ-
ცოდა. 40. ახლა კი, ღმერთო, თვალ-
ლია იყავ და ყური მიაპყარ ამ ადგილ-
ზე ლოცვას. 41. ახლა კი დაიძარ. უფ-
ალო ღმერთო, შენი განსასვენებლის-
კენ შენი ძლიერების კიდობანთან ერ-
თად! შეიმოსონ შენმა მღვდლებმა,
უფალო ღმერთო, ხსნა და შენმა მად-
ლიანებმა სიკეთით გაიხარონ. 42. უფ-
ალო ღმერთო! პირს ნუ შეაქცევ შენს
ცხებულს, გაიხსენე დავითის, შენი
მსახურის ქველი საქმეები.

თავი მესამე

1. როგორც კი სოლომონმა ლოცვა მოათავა, ცეცხლი გადმოეშვა ზეციდან და შთანთქა აღსავლენი და მსხვერპლნი, და უფლის დიდებამ აავსო სახლი. 2. ველარ შედიოდნენ მღვდლები უფლის სახლში, რადგან უფლის დიდებით იყო ავსებული უფლის სახლი. 3. როცა დაინახეს ისრაელიანებმა სახლზე გადმომავალი ცეცხლი და უფლის დიდება, პირქვე დაემხვნენ ქვაფენილზე და თაყვანისცეს, აქებდნენ უფალს და ამბობდნენ: კეთილია იგი, რადგან უკუნიისამდეა წყალობა მისი! 4. შესწირეს მსხვერპლი უფალს მეფემ და მთელმა ერმა. 5. დაეკლა სოლომონმა ოცდობით ათასი ხარი და ოცი ათასი ცხვარი. აკურთხეს ღვთის სახლი მეფემ და მთელმა ერმა. 6. მღვდლები თავ-თავიანთ სამსახურებელ ადგილებზე იდგნენ, ლევიანები კი დაეთითს გაკეთებული საუფლო საკრავებით აქებდნენ უფალს: რადგან უკუნიისამდეა მისი წყალობა! ისევე, როგორც დაეთით აქებდა მათი ხელით, მღვდლები საყვარებს აყვირებდნენ მათ გვერდით და ფეხზე იდგა მთელი ისრაელი. 7. განათლა სოლომონმა შუა ეზო უფლის სახლის წინ, რადგან აღავლინა იქ აღსავლენი და შესწირა. სამშვიდობო მსხვერპლის ლურთი, რადგან სოლომონის გაკეთებულმა სპილენძის სამსხვერპლომ ველარ დაიტია აღსავლენი ძღვენი და ლურთები. 8. შეიღლიანა დღესასწაული გადაიხადა იმჟამად სოლომონმა და მასთან ერთად მთელმა ისრაელმა — დიდმა კრებულმა — ხამათიდან ვიდრე ეგვიპტის ხევამდე. 9. მერვე დღეს გამართეს საზეიმო წვეულება, რადგან შეიდ დღეს ასრულებდნენ სამსხვერპლოს სატფურებას და შეიდ დღეს — დღესასწაულს. 10. მეშვიდე თვის ოცდამესამე დღეს გაისტუმრა ხალხი თავთავიანთ კარებში მხიარულნი, გულსავსენი იმ სიკეთის გამო, უფალმა რომ უყო დაეთოს, სოლომონს და ისრაელს, თავის ერს. 11. დაასრულა სოლომონმა

უფლის სახლი და სამეფო სახლი. ყოველივე გულუბვად გაიღებოდა უფლის სახლისა და სამსხვერპლის წარმატებით ასაშენებლად. 12. ღამით გამოეცხადა უფალი სოლომონს და უთხრა: შევისმინე შენი ლოცვა-ვედრება და ავირჩიე ეს ადგილი მსხვერპლის შესაწირავ სახლად. 13. თუ ცას დავეტავ და წვიმა აღარ მოვა, ან თუ კლიას დედამიწის გადაქმას ვებრძანებ, ან თუ შავ ქირს მოვუვლენ ჩემს ერს, 14. და ჩემი ერი, რომელიც ჩემი სახელით იწოდება, ქედს მოიდრეკს, ილოცებს, ძებნას დამიწყებს და შემობრუნდება თავისი უკეთური გზიდან, მაშინ ციდან მოვუსმენ, მივუტყებ ცოდვებს და განვეურავ მათ ქვეყანას. 15. ახლა თვალი გახელილი შექნება და ყურთასმენა მიპყრობილი ლოცვა-ვედრებისადმი ამ ადგილზე. 16. ახლა ავირჩიე და ვაკურთხე ეს სახლი ჩემს სახელის სამართლისო სამკვიდრებლად. აქ იქნება ყოველდღე ჩემი თვალი და გული. 17. თუ ივლი ჩემს წინაშე, როგორც მამაშენი, დაეთით დადიოდა და ვველაფერს ასრულებ, რაც ნაბრძანები მაქვს შენთვის, დაცავ ჩემს წესს და სამართალს, 18. გაემტკიცებ შენს სამეფო ტახტს, როგორც დაეთოს, მამაშენს აღუთქვი და ვუთხარო: არ გაგიწყდება-მეთქი ხელმწიფე ისრაელში. 19. მაგრამ თუ განმიდგებით დამი-ატოვებთ ჩემს წესებსა და ბრძანებებს, მე რომ მოგვციო, შეუდგებით უცხო ღმერთებს და თაყვანს სცემთ მათ. 20. ამოვიძირკვავ მათ ჩემი მიწიდან, რომელიც მათ მივეცი, და ამ სახლს, რომელიც გავნათლე ჩემი სახელით, მოვიშორებ ჩემი პირიდან, საარაკოდ და სათრეველად გავხდი ყველა ხალხს შორის. 21. ყველა, ვინც კი ჩაუვლის ამ სახლს, ერთ დროს აღზევებულს, გაროგნდება და იტყვის: ასე რისთვის მოქცა უფალი ამ ქვეყანას და ამ სახლს? 22. იტყვიან: რადგან დაივიწყეს უფალი, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთი, რომელმაც ეგვიპტის ქვეყნიდან გამოიყვანა ისინი, მოეკიდნენ სხვადა-

სხვა ღმერთებს, თავიანთ სკემდნენ და მათ ემსახურებოდნენ. ამისათვის დააწილა მათ უფალმა ყველა ეს უბედურება.

თავი მარჯვ

1. ოცი წლის თავზე დაასრულა სოლომონმა უფლის სახლისა და თავისი სახლის შენება. 2. ქალაქები, რომელიც ხურამმა მისცა სოლომონს, გააშენა სოლომონმა და ისრაელიანები ჩაასახლა იქ. 3. მაშინ გაილაშქრა სოლომონმა ხამათ-ცობაზე და დაიპყრო იგი. 4. ააშენა თადმორი უდაბნოში და ყველა ის სამარაგო ქალაქი, ზამთში რომ ააშენა. 5. ააშენა ზემო ბეთ-ბორონი და ქვემო ბეთ-ბორონი — გალავნებით, კარიბჭეებით და ზანდაკებით გამაგრებული ქალაქები. 6. ბაყალათი და სამარაგო ქალაქები, რომლებიც კი ჰქონდა სოლომონს, ეტლის ქალაქები, ცხენოსანთა ქალაქები, და ყველაფერი, რისი აშენებაც უნდოდა იერუსალიმში, ლიბანში, და მთელს თავის სახელმწიფოში. 7. ყველა ხალხი, რომელიც დარჩა ბეთელთაგან, ამორეველთაგან, ფერეზეველთაგან, ბიფელთაგან და იებუსევეველთაგან, რომელიც არ იყო ისრაელიანთა მოდგმისა, 8. და მათი შთამომავლები, მათ შემდეგ რომ დარჩნენ ქვეყანაში და არ გაუწყვეტიათ ისრაელიანებს, ბეგარაზე მომუშავეებად განაწესა სოლომონმა და ასე არიან დღემდე. 9. ისრაელიანთაგან კი არავინ დაუყენებია სოლომონს თავის ბეგარაზე, რადგან მეომრებად ჰყავდა ისინი, თავის მცველთა მეთაურებად, თავისი ეტლებისა და მხედრების მეთაურებად. 10. ორას ორმოცდაათი კაცი ჰყავდა მეფე სოლომონს ზედამხედველთა უფროსებად, რომელნიც ხალხს უძღვებოდნენ. 11. ფარაონის ასული სოლომონმა დავითის ქალაქიდან აიყვანა სახლში, რომელიც მას აუშენა, რადგან თქვა: არ უნდა ცხოვრობდესო ჩემი ცოლი დავითის, ისრაელის მეფის, სა-

ხლში, რადგან წმიდაა იგი, სადაც უფლის კიდობანი შევიდა. 12. მაშინ დაიწყო სოლომონმა უფლისთვის სასაგლენის შეწირვა უფლის სამსხვერპლოზე, რომელიც სტოასთან ააგო, 13. ყოველდღიური აღვლენა, მოსეს მცნებისამებრ, შაბათების და ახალმთავრობის დაცვა, წელიწადში სამი დღესასწაულის — უფუარობის, შვიდეულისა და კარვობის ზეიმი. 14. დავითის, მამამისის მიერ დადგენილი წესის მიხედვით ჩააყენა მღვდელთა დასები თავიანთ სამსახურში, ლევიანები კი მათ დაცვაში, რათა სადიდებელი ეთქვათ და მღვდლებთან ერთად ემსახურათ ყოველდღიური მოვალეობის შესასრულებლად. ასევე ყველა კარს თავისი კარის მცველები მიუჩინა, თავ-თავისი დასების მიხედვით, რადგან ასე ბრძანა დავითმა, ღმთისკაცმა. 15. არ უღალატიათ მეფის იმ ბრძანებისთვის მღვდლებს, ლევიანებს, სხვა საქმეებსა და საგანძურს რომ შეეხებოდა. 16. ასე ჰქონდა სოლომონს აწყობილი ყველა საქმე, საძირკველის ჩაყრიდან დაწყებული, ვიდრე უფლის სახლი ბოლომდე არ გასრულდა. 17. მაშინ წავიდა სოლომონი ზღვისპირეთში, ეციონ-გებერსა და ელოთში, ედომის ქვეყანაში. 18. ხურამმა თავის მსახურთა ხელით ხომალდები და ზღვისმცოდნე თავისი მსახურნი გაუგზავნა და ჩავიდნენ ისინი სოლომონის მსახურებთან ერთა დოფირში, და ოთხასორმოცდაათი ქანქარი ოქრო წამოიღეს იქიდან და მეფე სოლომონს მოუტანეს.

თავი მცხრა

1. მისწვდა საბას დედოფალს სოლომონის ამბავი და მოვიდა იერუსალიმში, რომ გამოცანებით გამოეცადა სოლომონი. მოვიდა დიდძალი დოვლათით, აქტემებს მოჰქონდათ ნელსაცხებლები, მრავლად ოქრო და ძვირფასი თვლები. მოვიდა მასთან და ელაპარაკა ყველაფერზე, რაც გულში ჰქონ-

და. 2. ყველა კითხვაზე გასცა პასუხი სოლომონმა. არაფერი იყო მეფისთვის დაფარული, რომ უპასუხოდ დაეტოვებინა. 3. დაინახა საბას დედოფალმა სოლომონის სიბრძნე, ნახა მისი აშენებული სახლი, 4. მისი სუფრის სასმელ-საკმელი, მის მსახურთა საცხოვრებელი, მის მსახურულთა საკმიათობა და შესამოსელი, მისი მწიდეები და მათი შესამოსელი, მისი კბეები, რითაც ის უფლის სახლში აღიოდა, და გაოგნებული დარჩა. 5. უთხრა მეფეს: მართალი ყოფილა. რაც ჩემს ქვეყანაში მქონდა გაგონილი შენზე და შენს სიბრძნეზე. 6. სიტყვების არ მჭეროდა, ვიდრე თავად არ მოვედი და ჩემი თვალით არ ვიხილე: ამა, თურმე ნახევარიც არ უთქვამთ ჩემთვის შენს უსაზღვრო სიბრძნეზე. ყველაფერს გადააჭარბე, რაც გაგონილი მქონდა. 7. ბედნიერია შენი ხალხი, ბედნიერნი არიან შენი მსახურნი, მუდამ შენს წინაშე რომ დგანან და ისმენენ შენს სიბრძნეს. 8. კურთხეულ იყოს უფალი, შენი ღმერთი, რომელმაც მოგისტრვა, რათა მის ტახტზე დაესვი უფლის, შენი ღმერთის მეფედ. შენი ღმერთის ისრაელისადმი სიყვარულის გამო დაგაყენა მასზე მეფედ, მის განსამტკიცებლად საუკუნოდ და სამართლისა და სიმაართლის გასაჩენად. 9. მისცა მეფეს ასოცი ქანქარი ოქრო, დიდძალი ნელსაცხებელი და ძვირფასი ქვები. არ იყო ისეთი ნელსაცხებელი, საბას დედოფალს მეფე სოლომონისთვის რომ არ მიეცა. 10. ხურამისა და სოლომონის მსახურებმა ოფირიდან ჩამოიტანილ ოქროსთან ერთად სანდალოზის ხეები და ძვირფასი ქვები ჩამოიტანეს. 11. გააკეთა მეფემ სანდალოზისგან საფეხურები უფლის სახლისათვის და სამეფო სახლისათვის, ებნები და ქანალები მგალობელთათვის, ამის მსგავსი მანამდე არასდროს უნახავთ იუდას ქვეყანაში. 12. მისცა მეფე სოლომონმა საბას დედოფალს ყველაფერი მისთვის სასურველი, რაც კი მან ითხოვა, იმაზე მეტი, რაც თვითონ მოართვა მეფეს. უკან გაბრუნდა და

წავიდა თავის ქვეყანაში თავის მამებრებთან ერთად. 13. ექვსას სამოცდა ექვსი ქანქარი ოქრო შემოსდრიდა სოლომონს ყოველწლიურად. 14. ეს გარდა, რა ოქრო-ვერცხლიც მიუბრუნებდა, ვაჭრებს, არაბთა მეფეებს და მხარეთა გამგებლებს შემოჰქონდათ. 15. გააკეთა მეფე სოლომონმა ორასი დელამფარი ნაქედი ოქროსაგან. ექვსასი შეკელი ოქრო დაიხარჯა თითოეულ დელამფარზე. 16. გააკეთა სამასი ფარი ნაქედი ოქროსაგან, სამასი შეკელი ოქრო დაიხარჯა თითოეულ ფარზე. დააწყო ისინი მეფემ ლიბანის მალნარის სახლში. 17. გააკეთა მეფემ სპილოსძვლისაგან დიდი ტახტი და ხალსი ოქროთი დაფარა. 18. ექვსი საფეხური მქონდა ტახტს, ოქროს ფეხსაღვამი მქონდა ტახტს მიდგმული, საჯღომის ორსავე მხარეს სანიდაყვეები მქონდა, ბოლო სანიდაყვეებს თითო ლომი ედგა გვერდით. 19. ექვს საფეხურზე, აქეთიქით, სხვა თორმეტი ლომი ედგა. 20. მეფე სოლომონის ყველა სასმისი ოქროსი იყო, ყველა ჭურჭელი ლიბანის მალნარას სახლში ჩაქეული. 21. ვერცხლი და სპილენძი არაფრად მიაჩნდათ სოლომონის დროს. 22. რადგან მეფის ზომალდები ზურამის მსახურებთან ერთად თარშიშში დადიოდნენ. თარშიშული ზომალდები სამ წელიწადში ერთხელ მოდიოდნენ და მოჰქონდათ ოქრო-ვერცხლი, სპილოს ძვალი, მოყავადთ ყაფუზუნები და ფარშევანგები. 23. განდიდდა მეფე სოლომონი ქვეყნის ყველა მეფეებზე მეტად თავისი სიმდიდრითა და სიბრძნით. 24. ამ ქვეყნად ყველა მეფე ესწრაფოდა სოლომონის ნახვას, რომ მოესმინა მისი სიბრძნე, რომელიც გულში ჩაუდო ღმერთმა. 25. ყველას თავისი ძღვენი მოჰქონდა: ოქროსა და ვერცხლის ჭურჭელი, შესამოსელი, საჭურველი, ნელსაცხებლები, ცხენები და ჯორები, ყოველწლიურად. 26. სოლომონს ოთხი ათასი თავლა მქონდა, ჰყავდა ეტლები და თორმეტი ათასი ცხენოსანი, განლაგებული ჰყავდა ისინი ეტ-

ლების სადგომ ქალაქებში და იერუსალიმში, თავისთან. 26. მისი ხელისუფლება ვრცელდებოდა ყველა მეფეზე ევფრატიდან ფილისტიმელთა ქვეყნამდე და ეგვიპტის საზღვრებამდე. 27. ვერცხლი ქვებს გაუთანაბრა მეფემ იერუსალიმში, ხოლო ნაძვი სიკომორის ზეს, დაბლობში რომ იზრდება. 28. სოლომონის ცხენები ეგვიპტიდან და ყველა ქვეყნიდან იყო მოყვანილი. 29. სოლომონის დანარჩენი ამბები — პირველი და უკანასკნელი სწერია ნათან წინასწარმეტყველის (მატიანეში, ახია შილონელის წინასწარმეტყველებაში, იეყლო მხილველის ხილვაში, იერობოამ ნაბატიძის ძეს რომ შეეხება. 30. იმეფა სოლომონმა იერუსალიმში მთელს ისრაელზე ორმოცი წელი. 31. განისვენა სოლომონმა თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს დავითის, მამამისის ქალაქში. მის ნაცვლად მისი ძე რობოამი გამეფდა.

თავი მათი

1. წავიდა შექემში რობოამი, რადგან შექემში იყო მისული მთელი ისრაელი მის გასამეფებლად. 2. როცა ეს ამბავი შეიტყო იერობოამ ნაბატიძის ძემ, რომელიც ეგვიპტეში იმყოფებოდა, სადაც სოლომონ მეფისგან იყო გაქცეული, ეგვიპტიდან გამობრუნდა იერობოამი. 3. შეუთვალეს და დაიბარეს იგი. მოვიდა იერობოამი და მთელი ისრაელი და ასე უთხრეს რობოამს: 4. უღელი დაგვიძიმა მამაშენმა, ახლა შეგვიმსუბუქე ეს ძნელი სამუშაო და მძიმე უღელი, მამაშენმა რომ დაგვადო და დაგვიორჩილებით. 5. მიუგო მათ: წადით და სამი დღის მერე მოდით ჩემთან. წავიდა ხალხი. 6. რჩევა ჰკითხა მეფე რობოამმა უბუცესებს, რომელნიც მამამისს, სოლომონს ახლდნენ მის სიკაცხლეში, და უთხრა: როგორ მიჩრევთ, რა პასუხი გავცე ამ ხალხს? 7. ასე უთხრეს: თუ კეთილი იქნები ამ ხალხისთვის, აამებ მათ და კეთილსიტყვებს ეტყვი, მაშინ სამუდამად

მოდ შენი მსახური იქნებიან. 8. არ დაუგდო ყური უბუცესებს, რაც უჩრჩეს, და ჰკითხა მათ: როგორ მომსახურებოდა მასთან იყვნენ შეზრდილი და ემსახურებოდნენ. 9. უთხრა მათ: რას მიჩრევთ, რა პასუხი გავცე მაგ ხალხს, რომ მეუბნებიან, შეგვიმსუბუქეო მამაშენის დადებული უღელი? 10. ელაპარაკენ მოყმენი, მასთან რომ იყვნენ შეზრდილი, და უჩრჩეს: ასე უთხარი იმ ხალხს, რომელსაც გეუბნება, უღელი დაგვიძიმა მამაშენმა და შენ უნდა შეგვიმსუბუქეო, ასე უთხარი მათ: მამაჩემის წელზე მსხვილია-თქო ჩემი ნეკათითი. 11. ხომ დაგადათ მამაჩემმა მძიმე უღელი, მე კი უფრო დაგვიძიმებთ უღელს! ხომ შოლტებით გსჯიდათ მამაჩემი, მე მორიელებით დაგსჯით! 12. მოვიდნენ იერობოამი და მთელი ხალხი მესამედ დღეს რობოამთან, როგორც ნაბრძანები ჰქონდა მეფეს, სამი დღის შემდეგ მოდითო ჩემთან. 13. მკაცრად უბასუბა მეფემ ხალხს, უფრო არ ათხოვა მეფე რობოამმა უბუცესთა რჩევას. 14. მოყმეთა რჩევისამებრ ელაპარაკა და უთხრა მათ: ხომ დაგიძიმათ მამაჩემმა უღელი, მე კიდევ უფრო დაგიძიმებთ! ხომ შოლტებით გსჯიდათ მამაჩემი, მე მორიელებით დაგსჯით. 15. არ შეიწყნარა მეფემ ხალხის სათხოვარი, რადგან ასეთი იყო ღვთის ნება, რათა აღსრულებულიყო უფლის სიტყვა, რაც ნათქვამი ჰქონდა იერობოამ ნაბატიძის ძისათვის, ახია შილონელის პირით. 16. როცა დაინახა მთელმა ისრაელმა, რომ არ უსმინა მათ მეფემ, მაშინ სიტყვა შეუბრუნა ხალხმა მეფეს და უთხრა: რა წილი გვიდევს დავითში? რა მემკვიდრეობა გვაქვს იესუს ძისაგან? თქვენ-თქვენი კარგებისაგან, ისრაელი! ახლა შენ მიხედე შენ სახლს, დავით! და წავიდ-წამოვიდა თავ-თავის კარგებში ისრაელი. 17. მხოლოდ იუდას ქალაქებში მცხოვრებ ისრაელიანებზე შერჩა მეფობა რობოამს. 18. გაგზავნა მეფე რობოამმა აღორამი, ხარკის ამკრებთა უფროსი, მაგრამ ქვებით

ჩაქოლეს ისრაელიანებმა და მოკვდავი. მაშინ სასწრაფოდ ახტა მეფე რობოამი ეტლზე და იერუსალიმში გაიქცა. 10. განუდგა ისრაელი დავითის სახლს და ასეა ეს დღემდე.

თავი მეთერთმეტი

1. მოვიდა რობოამი იერუსალიმში და შეჰყარა იუდასა და ბენიამინის მთელი სახლი — ასოთხმოცი ათასი რჩეული მეომარი, რათა შერბძოლებოდნენ ისრაელს და მეფობა დაებრუნებინა რობოამისთვის. 2. გამოეცხადა ღვთის სიტყვა შემაყიას, ღვთისკაცს: 3. ასე უთხარი რობოამ სოლომონის ძეს, იუდას მეფეს, მთელ ისრაელს და ბენიამინის მთელ სახლს: 4. ასე ამბობს-თქო უფალი: ნუ გახვალთ საბრძოლველად თქვენს ძმებთან! თავ-თავის სახლში გაბრუნდეს ყველა, რადგან ჩემი ნებით მოხდა ეს ამბავი. ისმინეს უფლის სიტყვა, და იერობოამთან საომრად გასულნი უკან გაბრუნდნენ. 5. რობოამი იერუსალიმში ცხოვრობდა და ციხე-სიმაგრეებად აქციო ქალაქები იუდაში. 6. მან ააშენა: ბეთ-ლემი, ყეტამი, თეკოაყი, 7. ბეთ-ცური, სოქო, ყადულამი, 8. გათი, მარეშა, ზიფი, 9. ადორაიმი, ლაქიში, ყაზეკა, 10. ცარყა, აილონი, ხებრონი — გამაგრებული ქალაქები, იუდასა და ბენიამინს რომ ეკუთვნოდა. 11. გამაგრა ეს ციხე-სიმაგრეები, ჩააყენა მათში წინამძღოლნი და მისცა სურსათ-სანოვავის, ზეთისა და ღვინის მარაგი. 12. ყველა ქალაქს ფარ-შუბები ჩამოუთრია და ძლიერ გაამაგრა. მის ხელში იყო იუდა და ბენიამინი. 13. მღვდლები და ლევიანები, ვინც კი იყო მთელს ისრაელში, თავთავიანთი საზღვრებიდან შეუდგნენ მას. 14. ვინაიდან ტოკებდნენ ლევიანები თავიანთ სანახებს, სამფლობელოებს და მიდიოდნენ იუდაში და იერუსალიმში, რადგან იერობოამი და მისი ძენი უშლიდნენ მათ უფლის მღვდლობას. 15. დაიყენა მღვდლები გორაკე-

ბისთვის, ციხეებისთვის და ხბორებისთვის, თვითონ რომ გააქეთა. 16. მათ მიჰყვებიან ისრაელის ყველა ტომიდან, ვინც გულთ ეძებდა უფალს, ისრაელის ღმერთს. ისინი მოვიდნენ, რომ მსხვერპლი შეეწირათ უფლისთვის, თავიანთ მამა-პაპის ღმერთისთვის. 17. გამაგრეს იუდას სიმეფო და სამ წელიწადს მხარს უჭერდნენ რობოამს, სოლომონის ძეს, რადგან ამ სამ წელიწადს დადიოდა დავითისა და სოლომონის გზით. 18. რობოამმა ცოლად შეირთო მახალათი, იერიმოთ დავითის ძის ასული და ამიზაილი, ელიაბ იესეს ძის ასული. 19. შეეძინა მას ვაჟები: იეჟუში, შემარია და ზაპამი. 20. ამის შემდეგ შეირთო მამაყა, აბესალომის ასული, შესძინა მას: აბია, ყათაი, ზიზა, შელომითი. 21. რობოამს ყველა თავის ცოლზე და ხარკაზე მეტად უყვარდა მამაყა, სოლომონის ასული. რადგან თვრამეტი ცოლი და სამოცი ხარკა ჰყავდა, შეეძინა ოცდარვა ვაჟი და სამოცი ქალი. 22. დააყენა უფროსად რობოამმა აბია, მამაყას ვაჟი, წინამძღოლად თავის ძმებში, რადგან მისი გამეფება ეწადა. 23. გონივრულად მოიქცა და ყველა თავისი შვილი იუდასა და ბენიამინის ყველა კუთხეში და ყველა გამაგრებულ ქალაქში ჩაასახლა. უხვად მისცა სარჩო და უთხოვა მრავალი ცოლი.

თავი მეთორმეტი

1. როცა გამტკიცდა რობოამის მეფობა და გაძლიერდა, მაშინ მიატოვა მან უფლის რჩული და მასთან ერთად მთელმა ისრაელმა. 2. რობოამის მეფობის მეხუთე წელს მოუხდა შიშაკი, ეგვიტის მეფე, იერუსალიმს, რადგან შესცოდეს უფალს. 3. ათას ორასი ეტლით, სამოცი ათასი მხედრით, მასთან ერთად ურიცხვი ხალხი მოვიდა ეგვიპტიდან — ლიბიელები, სუქიელები, ქუშელები. 4. აილო იუდას გამაგრებული ქალაქები და იერუსალიმს მი-

ადგა. 5. მაშინ წინასწარმეტყველი შემაყია მივიდა რობოამთან და შიშაკს გარიდებულ. იერუსალიმში თავშეყრილ იუდას მთავრებთან, და უთხრა მათ: ასე ამბობს-თქო უფალი: რა თქვენ მიმატოვეთ, ახლა მეც მოგატოვებთ შიშაკის ხელში. 6. დამორჩილდნენ ისრაელის მთავრები და მეფე, თქვეს: მართალია უფალი. 7. როცა დაინახა უფალმა, რომ დამორჩილდნენ, გამოუცხადა უფლის სიტყვა შემაყიას და უთხრა: დამორჩილდნენ ისინი, აღარ მოვსპობ. სულ მალე გამოვიხსნინი და აღარ დაატყდება იერუსალიმს ჩემი რისხვა შიშაკის ხელით. 8. მაგრამ მისი ყმები გახდებიან. რათა იცოდნენ როგორია ჩემი ყმობა და ამკვეყნიური მეფეების ყმობა. 9. მიუხედავად შიშაკი ეგვიპტის მეფე, იერუსალიმს და წაიღო უფლის სახლისა და სამეფო სახლის განძეულობა, ყველაფერი წაიღო, წაიღო ოქროს ფარებიც, სოლომონმა რომ გააგეთა. 10. დაამზადა მეფე რობოამმა მათ ნაცვლად სპილენძის ფარები და ჩააბარა მცველთა უფროსებს, რომელნიც სამეფო სახლის შესასვლელს დარაჯობდნენ. 11. ყოველთვის, როცა მეფე უფლის სახლში შედიოდა, მცველებს მოჰქონდათ ისინი და მერე ისევ აბრუნებდნენ მცველების ოთახში. 12. რაკი დამორჩილდა, გაბრუნდა უფლის რისხვა მისგან და საბოლოოდ აღარ დაიღუბა. იუდაშიც კეთილი ამბები იყო. 13. გამტკიცდა მეფე რობოამი იერუსალიმში და მეფობდა. ორმოცდაერთ წლის იყო რობოამი, რომ გამეფდა, და ჩვიდმეტ წელიწადს იმეფა იერუსალიმში, ქალაქში, რომელიც უფალმა თავისი სახელის სამკვიდრებლად ამოარჩია ისრაელის ყველა ტომში. დედამისს ერეკვა ნაყამი ყამონელი. 11. ბოროტებას ჩადიოდა, რადგან მთელი გულმოდგინებით არ ეძებდა უფალს. 15. რობოამის პირველი და უკანასკნელი ამბები ჩაწერილია წინასწარმეტყველ შემაყიასა და ყიღო მხილველის მათიანეში, საგვარტომო ნუსხის მიხედვით. გამუდმებული ომი იყო რობოამსა და იერო-

ბოამს შორის. 16. განისვენა რობოამმა თავის მამა-პაპასთან და დაეპყრეს დავითის ქალაქში. მისი მცველები მისი ძე გამეფდა.

თავი მესამე

1. იერობოამის მეფობის მეფერანეტე წელს აბია გამეფდა იუდაზე. 2. სამ წელიწადს მეფობდა იერუსალიმში. დედამისი იყო მიქიაიჟე, აბესალომის ასული, გიბყადან. ომი იყო ამტყდარი აბიასა და იერობოამს შორის. 3. აბიამ ომში მამაც მებრძოლთაგან ოთხასი ათასი რჩეული ვაჟაკი გამოიყვანა. იერობოამი კი მათ წინააღმდეგ საომრად რვაასი ათასი რჩეული და მამაცი მეომრით გამოვიდა. 4. დადგა აბია ციხარამის მთაზე, ეფრემის მთებში რომ არის, და თქვა: მისმინეთ, იერობოამ და მთელი ისრაელი! 5. განა არ იცით, რომ უფალმა, ისრაელის ღმერთმა, დავითსა და მის ძეებს მარილის აღთქმით მისცა მეფობა ისრაელზე საუკუნოდ? 6. მაინც აღსდგა იერობოამ ნაბატის ძე, სოლომონ დავითის ძის მსახური, და გაილაშქრა თავისი ბატონის წინააღმდეგ. 7. შემოიკრია თავის ირგვლივ უღირსი, უგვანი ხალხი, და სძლიეს რობოამ სოლომონის ძეს. რობოამი ყმაწვილი იყო და გულმხდალი, ამიტომ ვერ გაუძლო მათ. 8. ახლა თქვენ ფიქრობთ. გაუმტკიცდეთ უფლის სამეფოს, რომელიც დავითის ძეთა ხელშია. თქვენ ჩვენზე ბევრად მეტნი ხართ და თქვენთან არის ოქროს ხბოები, იერობოამმა რომ ღმერთებად დაგიყენათ. 9. განა თქვენ არ გამოირეკეთ უფლის მღვდლები — აარონის ძენი და ლევიანები? განა თქვენ არ იყავით, რომ მღვდლები სხვა ქვეყნების ხალხთა მსგავსად გაიჩინეთ? ყველა ვინც თავის საკურთხეველად მოდის მოზვერითა და შვიდი ბატონით, ცრულმერთის მღვდელი ხდება. 10. ჩვენ კი უფალი, ჩვენი ღმერთი გვყავს. არ მიგვიტოვებია იგი. მღვდლები უფალს ემსახურე-

ბიან აარონის ძენი და ლევიალები თა-
ვიანთ საქმეზე დგანან. 11. დილა-სილა-
მობით უფლისთვის აღსავლენს აღა-
ლენენ, სურნელებას აკმევენ, საწირ
პურს სუფთა ტაბლაზე აწყობენ, ან-
თებენ ლამპრებს ოქროს სასანთლეზე,
ლამ-ლამობით რომ ენთონ, რადგან ჩვე-
ნი უფლის, ჩვენი ღმერთის მცნებებს
ვასრულებთ, თქვენ კი მოატოვეთ ისინი.
12. აჰა, ღმერთი და მისი მღვდლები
ჩვენთან არიან და სათავეში გვიდგანან,
მომარჯვებული გვაქვს შებნარე საყვი-
რები, თქვენს წინააღმდეგ დასაყვირებ-
ლად, ისრაელიანებო! არ გაბედოთ უფ-
ალთან, თქვენი მამა-პაპის ღმერთთან
ბრძოლა, რადგან არ მოგემართებათ ბე-
ლი. 13. ამასობაში იერობოამმა უკან
ჩაუსაფრა ხალხი, თვითონ იუდაელთა
წინ იყვნენ, საფარი კი მათ უკან ეყე-
ნათ. 14. თვალი მოავლო იუდამ და,
აჰა, წინიდან და უკნიდან ომია გაჩაღე-
ბული. მაშინ მოუბმეს მათ უფალს და
მღვდლებმაც ჩაპბერეს საყვირებს. 15.
შებნალადეს იუდაელებმა. როდესაც იუ-
დაველებმა შეპალადეს, ღმერთმა და-
ამარცხა იერობოამი და მთელი ისრა-
ელი აბიასა და იუდას წინაშე. 16. გა-
ურბოდნენ ისრაელის ძეები იუდას,
მაგრამ ღმერთმა მათ ხელში ჩაყარა
ისინი. 17. სძლია მათ აბიამ და მისმა
ხალხმა დიდი ძლევით, ზუთასი ათასი
მკვდარი დაეცა ისრაელის რჩეულ ვაჟ-
კაცთაგან. 18. მაშინ მოდრკნენ ისრაე-
ლიანები, იუდაელები კი გაძლიერ-
ნენ, რადგან მინდობილნი იყვნენ უფ-
ალს, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთს. 19.
გაედევნა აბია იერობოამს და წაართ-
ვა ქალაქები: ბეთ-ელი თავისი დაბებით,
იეშანა თავისი დაბებით, ყეფრონი თა-
ვისი დაბებით. 20. ველარ მოიკრიბა იე-
რობამმა ძალა აბიაჰუს დღეებში, დაპ-
კრა მას უფალმა და მოკვდა იგი. 21.
აბიაჰუ კი გამტკიცდა და თოთხმეტი
ცოლი შეირთო. შეეძინა ოცდაორი ვა-
ჟი და თქვესმეტი ქალი. 22. აბიას და-
ნარჩენი ამბები, საქმეებით და მისი სი-
ტყუები აღწერილია ყიდო წინასწარ-
მეტყველის წიგნში. 23. განისვენა აბ-

იამ თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს
დავითის ქალაქში, მის წინააღმდეგ ასა,
მისი ძე, გამეფდა. **ბიბლიის**

თავი მეთოთხმეტი

1. ასას დროს ათ წელიწადს მოსგე-
ნებული იყო იუდას ქვეყანა. კეთილად
და სწორად იქცეოდა ასა უფლის, თა-
ვისი ღმერთის თვალში. 2. მოშალა უც-
ხო სამსხვერპლოები და გორაკები, შე-
მუსრა კერპები და აჩეხა აშერები. 3.
უბრძანა იუდას გამოეძია უფალი, თა-
ვისი მამა-პაპის ღმერთი, და შეესრუ-
ლებინა მისი რჩული და მცნებები. 4.
მოშალა იუდას ყველა ქალაქში გორა-
კები და სამზუო სვეტები. და მოისვენა
სამეფომ მის წინაშე. 5. ააგო იუდაში
გამაგრებული ქალაქები, რადგან მოს-
ვენებული იყო ქვეყანა და არც ომი
ქონია იმ წლებში, რაკი უფალმა სიმ-
შვიდე მისცა. 6. უთხრა იუდას: ავაშე-
ნოთ ეს ქალაქები და ვარს გალავანნი,
კოშკები, კარიბჭეები და ბურჯები შემო-
ვაველოთ. ქვეყანა კვლავ ჩვენს ხელშია,
რავან გამოვიძიეთ უფალი, ღმერთი ჩვე-
ნი, გამოვიძიეთ და ირგვლივ სიმშვიდე
გვიბოძა. დაიწყეს შენება და ხელი მო-
ემართათ. 7. ასას ჯარი ჰყავდა: სამასი
ათასი ფარითა და შუბით შეიარაღე-
ბული კაცი იუდადან და ორას ოთხმო-
ცი ათასი ფარით შეიარაღებული და
მშვილდოსანი კაცი ბენიამინიდან. ყვე-
ლანი მაგარი ვაჟკაცები იყვნენ. 8.
წამოვიდა მათ წინააღმდეგ ზერახ ქუ-
შელი ათასი ათასიანი ჯარით, სამასი
ეტლით და მერეშას მოადგა. 9. გა-
მოვიდა ასა მის წინააღმდეგ და საბრძო-
ლველად დაეწყვნენ ცეფათას ხეობაში,
მარეშას მახლობლად. 10. შეპალადა
ასამ უფალს, თავის ღმერთს და უთ-
ხრა: უფალო, განა შენგან არ არის შე-
წევნა ძლიერისა და უძლურისა? შეგ-
ვეწყი უფალო, ღმერთო ჩვენო, რადგან
შენზე ვართ მინდობილნი და შენი სა-
ხელით გამოვედით ამ ურდოს წინააღ-
იდეგ. უფალო, შენ ღმერთი ხარ ჩვე-

ნი, ვერ გაგიძლებს კაცი! 11. შემუსრა უფალმა ქუშელნი ასასა და იუდას წინაშე და გაიქცენენ ქუშელნი. 12. გაედევნა ასა და ხალხი, მასთან რომ იყო, გერარამდე. დაეცნენ ქუშელნი, არაეინ გადარჩენილა ცოცხალი, რადგან გატყდნენ უფლის წინაშე და მისი მბედრობის წინაშე. დიდძალი ნადავლი იგდეს ხელთ. 13. აიკლეს გერარის ქალაქები ირგვლივ, რადგან უფლის შიში იყო დაცემული მათზე. გაძარცვეს ყველა ქალაქი, რადან იქ ბევრი იყო საძარცვი. 14. აიკლეს საქონლის კარვები, უამრავი ცხვარი და აქლემი გამოირეკეს და იერუსალიმში დაბრუნდნენ.

თავი მეთხუთმეტი

1. ყაზარია ყოღედის ძეზე გადმოვიდა ღვთის სული. 2. გაეგება იგი ასას და უთხრა: ყური დამიგდეთ, ასა, მთელი იუდაე და ბენიამინო, უფალი თქვენთან არის, როცა თქვენ მასთან ხართ. თუ ძებნას დაუწყებთ, იპოვით; თუ თქვენ მიატოვებთ, ისიც მიგატოვებთ. 3. დიდხანს იყო ისრაელი ჰეშმარიტი ღმერთის გარეშე, მღვდლისა და რჯულის გარეშე. 4. გასაჭირში იყო და მოუხშო უფალს, ისრაელის ღმერთს. ეძბდნენ მას და აპოვნინა თავი. 5. იმეამად არ ჰქონდა მშვიდობა არც გამომსვლელს და არც შემსვლელს, რადგან დიდი შფოთი იყო ატეხილი იმ ქვეყნების მთელ მოსახლეობაში. 6. ხალხი ხალხს ებრძოდა, ქალაქი—ქალაქს, რადგან ღმერთმა შეაშფოთა ისინი ყოველგვარი გასაჭირით. 7. თქვენ კი გამტყიდით და ნუ დაუძლურდება თქვენი ხელები, რადგან თქვენი საქმისაებრ მოგეზღვებათ. 8. როცა ასამ მოისმინა ეს სიტყვები და ყობედის ძის წინასწარმეტყველება, გამხნედა და აღმოფხვრა სიბილწენი იუდასა და ბენიამინის ქვეყნიდან, აგრეთვე იმ ქალაქებიდან, ეტრემის მთაზე რომ დაიპყრო. განააბლა უფლის სამსხვერპლო, უფლის სტოას წინ რომ არის. 9. შემოიკრიბა

მან მთელი იუდა და ბენიამინი, ეფრემისგან, მენაშესგან და ისრაელისგან წამოსულ ბიზნებთან ერთად, რადგან მრავალნი გადავიდნენ მის მხარეზე ისრაელიდან, რაკი დაინახეს, რომ მასთან იყო უფალი. 10. ასას მეფობის მეტხუთმეტე წელს, მესამე თვეში, შეიყარნენ იერუსალიმს. 11. მსხვერპლად შესწირეს უფალს იმ დღეს მოტანილი ნადავლიდან შეიდასი ხარძრობა და შეიდასი ცხვარი. 12. აღთქმა დადეს, რომ ეძიათ უფალი, მამა-პაპათა ღმერთი, მთელი გულითა და სულით. 13. ყველა, ვინც არ ეძიებდა უფალს, ისრაელის ღმერთს, უნდა მომკვდარიყო, დიდი იქნებოდა თუ პატარა, კაცი თუ ქალი. 14. ეფიციებოდნენ უფალს დიდის ხმითა და ლაღადით, საყვირებითა და ბუკებით. 15. ხარობდა მთელი იუდა ამ ფიცის გამო, რადგან მთელი გულით შეჰფიცეს, მთელი გულმოდგინებით ეძებდნენ მას და მან აპოვნინა თავი. უბოძა უფალმა მათ სიმშვიდე ირგვლივ. 16. მაყაქას, მეფე ასას დედასაც კი, დედოფლობა ჩამოართვა, რადგან აწერისათვის კერპი ჰქონდა გაკეთებული. აჩება ასამ მისი კერპი, ნაფოტებად აქცია და კედრონის ხევეში დაწვა. 17. ისრაელში კი არ მოუშლიათ გორაკები. მხოლოდ ასას გული იყო სრულად მინდობილი, უფალს მთელი მისი სიცოცხლე. 18. შეიტანა ღვთის სახლში მამამისის და თავისი შეწირული ნივთები—ოქრო-ვერცხლი და ქურქველი. 19. ომი აღარ მომხდარა ასას მეფობის ოცდამეათე წლამდე.

თავი მეთექვსმეტი

1. ასას მეფობის ოცდამეთექვსმეტე წელს ამხედრდა ისრაელის მეფე ბაყაშა იუდას წინააღმდეგ და ააშენა რამა, რათა შეეწყვიტა მისვლა-მოსვლა ასასთან, იუდას მეფესთან. 2. გამოიტანა ასამ ვერცხლი და ოქრო უფლის სახლისა და მეფის სახლის საგანძურადან, გაუტყავნა ბენ-ჰადადს, არამის მეფეს,

დამასკოში რომ იქდა, და შეუთვალა: 8. იყოს კავშირი ჩვენს შორის, როგორც ჩვენს მამებს შორის იყო. აჰა, გიგზავნი ვერცხლსა და ოქროს, წადი და ვაწყვიტე კავშირი ბაყაშასთან, ისრაელის მეფესთან, და ჩამომეხსნება. 4. დაუჭერა ბენ-ჰადადმა მეფე ასას და გაგზავნა თავისი მხედართმთავრები, ვინც ჰყავდა, ისრაელის ქალაქთა წინააღმდეგ. დალაშქრეს ყიონი, დანი, აბელ-მაიმი და ნაფთალის ყველა სამარაგო ქალაქი. 5. ეს რომ შეიტყო ბაყაშამ, შეწყვიტა რამას შენება და შეაჩერა თავისი საქმე. 6. შეკრიბა მეფე ასამ მთელი იუდა და გადაზიდეს რამას ქვეები და ხე-ტყე, რითაც ბაყაშა აშენებდა. ააშენა ამით გებაყი და მიცვა. 7. იმ დროს მივიდა მეფე ასასთან ხანანი, მხილველი, და უთხრა: არამის მეფეს რომ მიენდე და არ მიენდე უფალს. შენს ღმერთს, ამის გამო გადაურჩა არამის ჯარი შენ ხელს. 8. განა ქუშელთა და ლუბიელთა ლაშქარი დიდი არ იყო, მრავლის უმრავლესი ეტლი და მხედარი არ ჰყავდათ? მაგრამ უფალს რომ იყავი მინდობილი, ამიტომაც ჩაგიგდო ისინი ხელში. 9. რადგან უფლის თვალი დაჰყურებს მთელს ქვეყანას, რომ მხარი დაუჭიროს იმას, ვინც მთელი გულით არის მასზედ მინდობილი. უგუნურად მოგივიდა ეს. ამიტომ ომები გექნება ამერიიდან. 10. განურისხდა ასა მხილველს და საპყრობილეში ჩააგდო, რადგან გაგულისებულ იყო ნათქვამის გამო. იმავე დროს ასა ჩაგრავდა ხალხიდან ზოგიერთებს. 11. ასას პირველი დე უკანასკნელი ამბები ჩაწერილია იუდასა და ისრაელის მეფეთა წიგნში. 12. თავისი მეფობის ოცდამეცხრამეტე წელს ასას ფეხები დაუსწულდა. ძალზე შიშიე იყო მისი სენი, მაგრამ თავის სწულეობაშიც კი არ ეძებდა უფალს, არამედ მკურნალებს. 13. განისვენა ასა იმ თავის მამა-პაპასთან, მოკვდა თავისი მეფობის ორმოცდამეერთე წელს. 14. დამარბეს მის სამარხში, თავისთვის რომ გაიმზადა, დავითის ქალაქში. დაასვენეს იგი სარეცელზე, რომელიც 2. „მნათობი“, № 4.

აავსეს კეთილსურნელებითა და მენელსაცხებლეთა ხელობით და მხილველური ნაირნაირი ნელსაცხებლებით დაუნთეს მას დიდზე დიდი კოცონი.

თავი მუხვიდმეცა

1. მის ნაცვლად მისი ძე, იოშაფატ გამეფდა და ძალა მოიკრიბა ისრაელის წინააღმდეგ. 2. ჩააყენა ჯარი იუდას ყველა გამაგრებულ ქალაქში. მცველები დააყენა იუდას ქვეყანაში და ეფრემის ქალაქებში, რომელიც მამამისმა ასამ დაიპყრო. 3. უფალი იყო იოშაფატთან რადგან დავითის, მამამისის პირვანდელი გზით დადიოდა და ბალები არ უძებნია. 4. ეძებდა თავისი მამის ღმერთს და მის მცნებებს ასრულებდა და არ იტყეოდა ისრაელის მსგავსად. 5. გააძლიერა უფალმა სამეფო მის ხელში. მთელი იუდა ძღვენს აძლევდა იოშაფატს და დიდი დოვლათი და პატივი ჰქონდა. 6. გული მოიცა უფლის გზებზე და ყლავ მოშალა გორაკები და აშერები იუდაში. 7. მეფობის მესამე წელს გაგზავნა თავისი მთავრები — ბენ-ხაილი, ყობადია, ზაქარია, ნათენელი და მიქაია დასამოძღვრად იუდას ქალაქებში. 8. თან გააყოლა ლევიანები — შემაყია, ნეთანია, ზებადია, ყასაელი, შემირამოთი, იონათანი, აღონია, ტობია, ტობ-ადონი, ლევიანები, მათვე გააყოლა მღვდლები ელიშამაყი და იორამი. 9. მოძღვრავდნენ ხალხს იუდაში და თან ჰქონდათ უფლის რჯულის წიგნი. მოიარეს იუდას ყველა ქალაქი და დამოძღვრეს ხალხი. 10. უფლის დიდი შიშიე ჰქონდა ყველა იმ ქვეყნის სამეფოს, იუდას ირგვლივ რომ იყო, და არ ებრძოდნენ იოშაფატს. 11. ფილისტიმელთაგან იოშაფატთან მოჰქონდათ ძღვენი და ვერცხლი ხარკად. ისევე არაბებსაც მოჰყავდათ წვრილფეხა საქონელი — შეიდიათასშვიდასი ცხვარი და შეიდიათასშვიდასი თბა. 12. თანდათან განდიდდა და აღზევდა იოშაფატი. ააშენა იუდაში სიმაგრეები და სამარაგო

ქალაქები. 18. შრავალი საშრომელი ჰქონდა იუდას ქალაქებში და მებრძოლს ხალხი მაგარი ვაჟკაცები ჰყავდა იერუსალიმში. 19. აბა, მათი მოვალეობანი მიმისსახლთა მიხედვით. იუდას ათასისთავები: თავაკი ყანდა, მას ჰყავდა სამასისთასი მაგარი ვაჟაკი. 20. მის მერე იყო თავაკი იეპოზხანანი. მას ორასოთხმოციათასი ჰყავდა. 21. მის მერე იყო ყამასია ზიქრის ძე, ნებით რომ შესწირა თავი უფალს. მასთან იყო ორასი ათასი მაგარი ვაჟაკი. 22. ბენიამინს ჰყავდა მამაცი ვაჟაკი: ელიადაყი და მასთან ერთად ორასი ათასი მშვილდითა და ფარით შეიარაღებული კაცი. 23. მის მერე იყო იეპოზხანადი და მასთან ერთად ასოთხმოცი ათასი შეიარაღებული მებრძოლი. 24. აბა, ისინი ვინც მეფეს ემსახურებოდნენ, იმათ გარდა. მეფემ იუდას ყველა გამაგრებულ ქალაქში რომ ჩააყენა.

თავი მეთორმეტი

1. უხვად ჰქონდა დოვლათი და პატრივი იოშაფატს და დაუმოყვრდა იგი აქაბს. 2. რამდენიმე წლის შემდეგ ჩავიდა აქაბთან სამარიაში და უამრავი ცხვარძრობა დაუკლა აქაბმა მას და იმ ხალხს, თან რომ ახლდა. და დაიყოლია გალაადის რამოთში ლაშქრობაზე. 3. უთხრა აქაბმა, ისრაელის მეფემ, იოშაფატს, იუდას მეფეს: წამომყვები გალაადის რამოთზე? მიუგო: რამ გაგვყო მე და შენ, რამ გაყო ჩემი ხალხი და შენი ხალხი? შენთან ვარ ომში. 4. უთხრა იოშაფატმა ისრაელის მეფეს: აბა, დაეკითხე უფლის სიტყვას. 5. შეკრიბა ისრაელის მეფემ წინასწარმეტყველნი — ოთხასამდე კაცი და უთხრა მათ: გავილაშქრო გალაადის რამოთზე თუ თავი შევიკავო? მიუგეს: გავილაშქრე, მეფეს ჩაუგდებს ხელში ღმერთი. 6. თქვა იოშაფატმა: ხომ არ არის აქ სადმე კიდევ უფლის წინასწარმეტყველი, რომ მასაც დავეკითხოთ. 7. უთხრა ისრაელის მეფემ იოშაფატს: კიდევ არის

ერთი კაცი, რომელსაც შეგუძლია დაეკითხოთ უფლისათვის. მე ვერ ვხედავ იგი, რადგან სასიკეთოს ეძღვნება მტრეველებს ჩემზე. არამედ მხოლოდ ცუდს. მიქაი იძლას ძეა. თქვა იოშაფატმა: ნუ ამბობს ასე მეფე. 8. უბო ისრაელის მეფემ ერთ-ერთ ქარსიყეს და უთხრა: სასწრაფოდ მომგვარე მიქაი იძლას ძე. 9. ისრაელის მეფე და იუდას მეფე იოშაფატ სამოსლოთ შემოსილნი ისტდნენ თავ-თავის სავარძლებში, კალოზე, სამარიის კარბტესთან და წინასწარმეტყველნი წინასწარმეტყველებდნენ მათ წინაშე. 10. გაიქცოა ცდკია ქენაყანის ძემ რკინის რტები და თქვა: ასე ამბობს უფალი: ამით ურტენ არამს და ბოლოს მოუღებ. 11. ყველანასწარმეტყველი ამასვე წინასწარმეტყველებდა: მიუხედი გალაადის რამოთს და გაიმარჯვებ, მეფის ხელში ჩააგდებს უფალი. 12. ასე ეუბნებოდა მიქაის მის დასაძებლად ვაგ ზავნილო მოციქული: აბა, მეფის სასიკეთოს ამბობენ ერთხმად წინასწარმეტყველნი. შეეთანხმოს შენ სიტყვებზე მათ სიტყვებს. შენცა თქვი სასიკეთო. 13. თქვა მიქაიმ: უფალს ვფიცავ, იმას ვიტყვი, რასაც ღმერთი მიბრძანებს. 14. მივიდა მეფესთან და უთხრა მეფემ: მიქაი! გავილაშქროთ გალაადის რამოთზე თუ თავი შევიკავოთ? მიუგო: გავილაშქრე და გაიმარჯვებ, თქვენს ხელში ჩაეცივდებიან. 15. უთხრა მეფემ: რამდენჯერ უნდა დაგაფიცო, მხოლოდ სიმართლე მელაპარაკე-შეთქი უფლის სახელით? 16. უთხრა: ვიხილე მდაელი ისრელი. უმწყემსო ფარასავით მთებზე მიმოფანტული. და თქვა უფალმა: პატრონი არ ჰყავთ მათ. მშვიდობით დაუბრუნდნენ თავ-თავის სახლებს! 17. უთხრა ისრაელის მეფემ იოშაფატს: ხომ გეუბნებოდი, სასიკეთოს არ წინასწარმეტყველებს-მეთქი ჩემზე, არამედ მხოლოდ ცუდს. 18. თქვა მიქაიმ: აბა, ისინიეთ უფლის სიტყვა: ვიხილე, თავის ტახტზე იჯდა უფალი და ცათა მთელი მხედრობა ედგა გვერდში, მარჯვნივ და მარცხნივ. 19. თქვა უფალმა: ვინ გაიტყუებს აქ-

აბს, ისრაელის მეფეს, რომ გაილაშქროს და დაეცეს გალაადის რამოსი? ერთი ერთს ამბობდა, მეორე — სხვა. **20.** გამოვიდა სული, წარუდგა უფალს და თქვა: მე გავიტყუებ! უთხრა უფალმა: რითი? **21.** მიუგო: გავალ და სიცრუის სულად ვიტყვი ვველამ მის წინასწარმეტყველთა ბაგებში. თქვა უფალმა: გაიტყუებ და კიდევ გამოგივა, წადი, ასე გააკეთე. **22.** ამა, სიცრუის სული ჩაუდგა უფალმა ამ შენ წინასწარმეტყველებს, უფალს კი ცუდი აქვს ნათქვამი შენზე. **23.** მიუტრა ციციკა ქენაცანის ძე და სილა გააწნა მიქაის, უთხრა: როგორ მოხდა, რომ გვერდი ამიარა უფლის სიტყვამ და შენში მერყველებს? **24.** თქვა მიქაიმ: მაშინ დაინახე, ოთახიდან ოთახში რომ დაიწყებ სირბილს დასამალავად. **25.** თქვა ისრაელის მეფემ: შეიპყარიო მიქაი და მიჭვარეთ ქალაქის თავს და უფლისწულ იოაშს. **26.** და უთხარიო: ასე ამბობს-თქო მეფე: დილეგში ჩააგდეთ ეს კაცი და აქამეთ სიმწრის ჰერი და ასეთ სიმწრის წყალი, ვიდრე: მშვიდობით მოვბრუნდებოდე. **27.** თქვა მიქაიმ: თუ მშვიდობით მობრუნდი, უფალს არ უღაპარაკნია ჩემი პირით. თქვა: ისმინეთ ყველამ, ხალხნო! **28.** წაიციდნენ ისრაელის მეფე და იოშაფატ იუდას მეფე გალაადის რამოთზე. **29.** უთხრა ისრაელის მეფემ იოშაფატს: გადავიცვათ და ისე გავიდეთ საბრძოლველად. ჩაიციე შენი სამოსელი. გადაიცივა ისრაელის მეფემ და გავიდა საბრძოლველად. **30.** უბრძანა არამის მეფემ ეტლემბის მეთაურებს, ვინც ჰყავდა: ნუ შეებრძოლებით ნურც მცირეს, ნურც დიდს, მხოლოდ ისრაელის მეფეს შეებრძოლეთ. **31.** როცა დაინახეს ეტლემბის მეთაურებმა იოშაფატი, ფიქრეს, ეს არისო ისრაელის მეფე და მისკენ გაეშტრნენ, რომ შეებრძოლებოდნენ. მაშინ იყვირა იოშაფატმა და უფალი შეეწია — ღმერთმა მოაშორა მას მომხდურნი. **32.** როცა მიხედნენ ეტლემბის მეთაურები, რომ არ იყო იგი ისრაელის მეფე, გაურიდნენ მას. **33.** ალაღბედზე

მოზიდა მშვილდი ვილაც კაცობა და ჭაჭვის პერანგის ნაწიბურეფენ დაქტრა ისრაელის მეფე. უთხრა: **34.** შეტტლეს: გატრიალდი და ბრძოლიდან გამოვიყანე, რადგან დატრილი ვარ. **34.** გახურდა ომი იმ დღეს და დარჩა ეტლში ისრაელის მეფე არამელთა პირისპირ წალამომდე და მოკვდა მზის ჩასვლისას.

თავი მეცხრამეტი

1. მშვიდობით დაბრუნდა იოშაფატ იუდას მეფე სახლში, იერუსალიმში. **2.** გამოვიგება მხილველი იეჰუ ხანანის ძე და უთხრა მეფე იოშაფატს: განა შეგშვენოდა უღუთო კაცისთვის დახმარების გაწევა და უფლის მოძღლის სიყვარული? ამის გამო უფლის რისხვა დაგატყდება თავს. **3.** თუმცალა კეთილი საქმეებიც აღმოგაჩნდა, რადგან მოსპე ამერები ქვეყნიდან და გული მოამზადე ღვთის სამიებლად. **4.** ცხოვრობდა იოშაფატი იერუსალიმში. კვლავ გავიდა ხალხში, ბერშებადან ეფრემის მთამდე და მოაქცია იგი უფლისკენ, მამა-პაპის ღმერთისკენ. **5.** მსაჯულები დააყენა ქვეყანაში, იუდას ყველა გამაგრებულ ქალაქში, ყოველ ქალაქში. **6.** უთხრა მსაჯულებს: დაუყვირდით რას აცეთებთ, რადგან კაცისთვის კი არ გამოგვქვთ მსჯავრი, არამედ უფლისთვის, იგი თქვენთან არის სამსჯავროზე. **7.** უფლის შიში იქონიეთ, ფრთხილად მოიქეციეთ, რადგან არ არის უფალთან, ჩვენს ღმერთთან, უსამართლობა, თვალთმაქცობა და ანგარება. **8.** იერუსალიმში უფლის მსჯავრის გამოსატანად და დავის გადასაწყვეტად დააყენა ლევიანთაგანნი, მღვდელნი და ისრაელის მამისსახლთა თავკაცნი და დაბრუნდნენ იერუსალიმს. **9.** უბრძანა მათ და უთხრა: ასე აკეთეთ საქმე უფლისმოშიშებით, ჰეშმარიტებითა და ერთგულებით. **10.** ყველა სადაო საქმე, რომელიც კი შემოვა თქვენთან თქვენს მოძმეთაგან ქალაქებში რომ ცხოვრობენ, სასისხლო იქნება ეს თუ რჯულის, მცენების, წესე-

ბისა და კანონების საქმე, გააფრთხილეთ, რომ უფალს არ შესცოდონ და თქვენც, თქვენს ძმებთან ერთად უფლის რისხვა არ დაიტევთ. ასე მოიქეცით და არ შესცოდავთ. 11. აჰა, მღვდელმთავარი ამარიაჲ გეპოლებათ ყველა საუფლო საქმეში, ზებადიჲჲ იშმაყელის ძე კი, იუდას სახლის წინამძღოლი, ყველა სამეფო საქმეში. ზედამხედველებად ლევიანები იქნებიან თქვენს წინაშე. მტკიცედ იდევით და იმოქმედეთ და კეთილთან იქნება უფალი.

თავი მეოცე

1. ამის შემდეგ იყო, რომ მოვიდნენ მოაბიანები და ყამონიანები (ყამონელი იყო მათთან იყვენენ) იოშაფატის წინააღმდეგ საბრძოლველად. 2. მოვიდნენ, ამბავი მოუტანეს იოშაფატს და უთხრეს: დიდი ურდო გადმოვიდა შენს წინააღმდეგ საბრძოლველად ზღვის გაღმიდან და არამიდან. აჰა, ისინი ხაცეცონ-თამარში არიან, ყენ-გედისში. 3. შეშინდა იოშაფატი და შესაკითხად უფალს მიმართა. მთელ იუდაში მარხვა გამოაცხადა. 4. შეიკრიბა იუდა უფლისგან შემწობის სათხოვრად. იუდას ყველა ქალაქიდან მოვიდნენ უფლის საძიებლად. 5. წარდგა იოშაფატი იუდასა და იერუსალიმის კრებულში, უფლის სახლში, ახალი ეზოს წინ, 6. და თქვა: უფალო, ჩვენი მამა-ბაბის ღმერთო, განა შენ არა ხარ ღმერთი ზეცაში? განა შენ არ ბატონობ ხალხთა ყველა სამეფოში? შენს ხელთ არის ძალა და სიმტკიცე არავინ არის, წინ რომ აღვიდგეს. 7. განა შენ არ განდევენ ამ ქვეყნის მცხოვრებნი შენი ერის, ისრაელის თვალწინ? განა შენ არ მიეცი იგი საუკუნოდ შენი მოყვასის, აბრაამის მოდგმას? 8. დამკვიდრდენ იქ, საწმიდარი აგიშენეს შენს სახელზე და თქვეს: 9. თუ თავს რამე უბედურება დაგვატყდება, მახვილი იქნება, მსჯავრი, ჳირი თუ შიმშილი, დავდგებით ამ სახლის წინაშე და შენს წინაშე, რადგან შენი

სახელია ამ სახლში, და მოგვიპოვებ ჩვენს გასაკირში, შენ კრეფი უმჯობესად გვიხსნი. 10. აჰა, ახლა ყამონიანები და მოაბი, სეყირის მთიელები, მათზე გაველის ნება რომ არ დართეს ისრაელიანებს, როცა ეგვიპტის ქვეყნიდან ბრუნდებოდნენ, ამიტომ მათ გვერდი აუარეს და არ გაანადგურეს ისინი. 11. აჰა, საშაგიეროს იმით გვიხსნიან, რომ მოვიდნენ ჩვენი სამკვიდრების წასართმევად, რომელიც შენ დაგვიმკვიდრე. 12. ჩვენი ღმერთო, განა შენ არ დასდებ მათ მსჯავრს? რადგან უძღურნი ვართ ამ მრავალრიცხოვანი ურდოს წინაშე, ჩვენს წინააღმდეგ რომ არის მოსული. ჩვენ აღარ ვიცით, როგორ მოვიქცეთ, რადგან შენცენა ჩვენი თვალი მიკარგა ბილი. 13. მთელი იუდა უფლის წინაშე იდგა, თავიანთი ჩვილებით, აღებიითა და ვაჟებით. 14. მაშინ გასვიდა შუაგულ კრებულში ლევიან სული იეზაბელი, ძეზე ზაქარიასი, ძისა ბენაიასი, ძისა იეყიელისა, ძისა მათანაისი, ლევიანზე ასაფიანთაგან, 15. და თქვა: ყური მიგდე, მთელი იუდაც, იერუსალიმის მცხოვრებნო, მეფე იოშაფატ! ასე გეუბნებათ უფალი: ნუ გეშინიათ და ნუ შეტრწუნდებით ამ უზარმაზრი ურდოს წინაშე, რადგან თქვენ კი არ გამართებთ ომი, არამედ ღმერთს. 16. ხვალ დაეშვით მათგან. აჰა, ისინი ჰაციციის მალლობზე ამოდიან. ბევის ბოლოში წააწყდებით მათ, იერუსელის უდაბნოს წინ. 17. ამჟერად თქვენ არ იბრძოლებთ. გადით, დადექით და უტკირეთ უფლის მიერ თქვენს ხსნას. იუდაც და იერუსალიმი! ნუ გეშინიათ და ნუ ძრწობართ. ხვალ გახვალთ მის წინააღმდეგ და უფალი იქნება თქვენთან. 18. პირველ დაემხო იოშაფატი მიწაზე, და მთელი იუდა და იერუსალიმის მცხოვრებნი უფლის თაყვანისცემად. 19. წამოიძარათნენ ლევიანები კვათთანთაგან და კორახინთაგან, რათა მალალო ხმით ექმთ უფალი, ღმერთი ისრაელისა. 20. ადგნენ დილაადრიან და თეკოაყის უდაბნოსკენ გავიდნენ. გასვლისას ადგა იოშაფატი და თქვა: მისმინეთ, მთელი

იუდაე და იერუსალიმის მცხოვრებნო! დაენდეთ უფალს, თქვენს ღმერთს, მტკიცედ იდევით, გწამდეთ მისი წინასწარმეტყველებისა და მოგემართებათ იელი. **21.** და ათბირა ხალხს და დაუყენა უფალს მგალობელნი წმიდა სამოსელში გამოწყობლნი, რომ ექოთ უფალი შეიარაღებულთა წინ გამოსვლისას, ეთქვათ: ადიდეთ უფალი, რადგან უქუნიანდება წყალობა მისი. **22.** იმ დროს, როცა დაიწყეს ყიყინა და სიმღერა, უფალმა ალყაში მოაქცია იუდას წინააღმდეგ მოსული ყამონიანები, მოაბიანები და სეყირის მთიელები და გაანადგურა. **23.** აღდგენ ყამონიანებზე, მოაბიანებზე და სეყირის მთის მცხოვრებლებზე მათ დასახოცად და ამოსაწყვეტად. როცა სეყირის მცხოვრებთ მოუღეს ბოლო, ერთმანეთს დაეროვნენ დასახოცად. **24.** ავიდა იუდა უდანოს ბორცვზე, გადახედა ურდოს, და აჰა, გვამები ყრია მიწაზე! **25.** მივიდნენ იოშაფატი და მისი ხალხი მათთან ნადავლისთვის და იპოვეს დიდძალი ქონება, სამოსელი, საუცხოო კურკელი. იმდენი შეიგროვეს, რომ წაღება აღარ შეეძლოთ. სამ დღეს ეზიდებოდნენ ნადავლს. იმდენი იყო. **26.** მეოთხე დღეს კურთხევის ველზე შეიკრიბნენ, რადგან იქ აკურთხეს უფალი. ამიტომ ეძახიან დღემდე იმ ადგილს კურთხევის ველს. **27.** გამობრუნდა მთელი იუდა და იერუსალიმი იოშაფატის მეთაურობით, რათა გახარებულები დაბრუნებულყვნენ იერუსალიმში. რადგან უფალმა გააძარა ისინი მტრებზე. **28.** შევიდნენ იერუსალიმში კნარებით, ბობღნებითა და საყვირებით უფლის სახლისკენ. **29.** შიშში დაეკათ ქვეყანათა ყველა სამეფოს, როცა გაიგეს, რომ ისრაელის მტრებს უფალი ებრძოდა. **30.** მოისვენა იოშაფატის სამეფომ, სიმშვიდე უბოძა მას ირგვლივ მისმა ქვეყანამ. **31.** და მეფობდა იოშაფატი იუდაზე. ოცდახუთმეტი წლისა იყო იოშაფატი, როცა გამეფდა, და ოცდახუთ წელს მეფობდა იერუსალიმში. მისი დედა იყო ყაზუბა, შილბის ასული. **32.** თავისი შვილის,

ასას გზას ადგა და არ უხვევდა მისგან. სწორად იქცეოდა უფლის კვალში. **33.** ოღონდ გორაკები არ უხვევდა მისგან. უფალი და ხალხსაც ჭერ კიდევ არ ჰქონდა მტკიცედ მობრუნებული გული თავიანთი მამაპაპის ღმერთისკენ. **34.** იოშაფატის დანარჩენი საქმენი, პირველნი და უკანასკნელნი, ჩაწერილია იეჰუ ხანანის ძის მატთანში, რომელიც შეტანილია ისრაელის მეფეთა წიგნში. **35.** ამის შემდეგ იოშაფატ იუდას მეფემ კავშირი შეკრა ახაზიასთან, ისრაელის მეფესთან, რომელიც უკუღმართად იქცეოდა. **36.** მასთან კავშირი იმიტომ შეკრა, რომ ხომალდები აგეო თარშიშში წასასვლელად. ხომალდები ყეციონ-გაბერში ააგეს. **37.** იწინასწარმეტყველა იოშაფატზე ელიყებურ დოდანის ძემ, მარეშელმა, და თქვა: რაკი კავშირი შეკარი ახაზიასთან, ამიტომ უფალი ჩაფუშავს შენს საქმეს. და დაიღწა ხომალდები და ველარ შესძლეს თარშიშში წასვლა. 1

თავი ოცდაშვირთე

1. განისვენა იოშაფატმა თავის მამაპაპასთან და დაიმარბა თავის მამაპაპის გვერდით დავითის ქალაქში და მიწა ცველად მისი ძე, იორამი გამეფდა. **2.** ჰყავდა ძმები, იოშაფატის ვაჟები: ყაზარია, იესიელი ზეჰარიაჰუ, ყაზარიაჰუ, მიქაელი, შეფატიაჰუ, ესენი არიან იოშაფატის, ისრაელის მეფის ძენი. **3.** მათმა მამამ დიდძალი საჩუქარი მისცა მათ — ვერცხლი, ოქრო და ძვირფასეულობა, იუდას გამაგრებული ქალაქებთან ერთად. სამეფო კი იორამს უბოძა, რადგან იგი პირველი იყო. **4.** დაივიკრა მამამისის სამეფო იორამმა და, როცა გაძლიერდა, მახვილით დახოცა თავისი ძმები და ისრაელის მთავართაგანნი. **5.** ოცდათორმეტი წლისა იყო იორამი, როცა გამეფდა, და რვა წელი იმეფა იერუსალიმში. **6.** ისრაელის მეფეთა გზით დადიოდა იგი, როგორც იქცეოდა აქამის სახლი, რადგან აქამის

ასული ჰყავდა ცოლად და უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში. 7. მაგრამ არ უნდოდა უფალს დავეითის სახლის დაქვევა იმ აღთქმის გამო, დავეითს რომ დაუდო, როცა შეპირდა, რომ მისცემდა ლამბარს მას და მის შთამომავალთ სამარადისოდ. 8. მის დროს განუდგა ედომი იუდას და დაისვეს მეფე. 9. გაემართა იორამი თავისი სარდლებით და მთელი თავისი ეტლებითურთ. ადგა ლამით და სძლია ედომელებს, გარს რომ ეხვივნენ და ეტლის მეთაურებს. 10. განუდგა ედომი იუდას და ასეა დღემდე. იმხანადვე განუდგა ლიბნაც იუდას, რადგან მიატოვა იორამმა უფალი, თავისი მამა-პაპის ღმერთი. 11. მანაც მოაწყო გორაკები იუდას მთებში. მან გარყვნა იერუსალიმის მცხოვრებნი და აცდუნა იუდა. 12. წერილი მიუვიდა ელია წინასწარმეტყველისგან, უთვლიდა, ასე ამბობსო უფალი, მამაშენის, დავეითის ღმერთი: იმის გამო, რომ შენ არ დაადექი მამაშენის, იოშაფატის გზას და იუდას მეფის ასას გზას. 13. არამედ ისრაელის მეფეთა გზას დაადექი, გარყვნენ იუდა და იერუსალიმში მცხოვრებნი აქაბის სახლის გარყვნილების მსგავსად, თანაც შენზე უკეთესი შენი ძმები — მამაშენის სახლი ამოწყვიტე. 14. აჰა, უფალი სასტიკად მოსრავს შენს ხალხს, შენს ვაჟებსა და ცოლებს მთელ შენს საბადებელს. 15. შენ კი მძიმე სენს შეგყარის, ნაწლავთა სენს, ისე რომ ნაწლავები სნეულების გამო დღე და დღე გამოგვივა. 16. აღძრავს უფალი იორამის წინააღმდეგ ფილისტიმელთა და არაბთა სულს, ქუშელთა მეზობლად რომ არიან. 17. გაილაშქრეს იუდაზე, შეიქრნენ მასში და ბელში ჩაიგდეს მთელი დოვლათი, რაც კი მეფის სახლში აღმოჩნდა, აგრეთვე მისი ვაჟები და ცოლები. ვაჟი აღარ დარჩა, იოაბაზის ძეთა შორის უმრწემესის გარდა. 18. ყოველივე ამის შემდეგ დასცა უფალმა იგი უკურნებელი სენით. 19. ასე იყო დღე და დღე. მერე წლის ბოლოს კი გამოუვიდა ნაწლავები სენისაგან და საში-

ნელ ტანჯვაში მოკვდა. მისმა ხალხმა არ დაუნთო კოცონი, უკურნებელის მამა-პაპას დაუნთო. 20. უკურნებელის წლის იყო იგი, რომ გამეფდა და რვა წელი იმეფა იერუსალიმში. ისე წავიდა, რომ არ დანანებიათ. დამარხეს დავეითის ქალაქში, სამეფო სამარხში.

თავი ოცდამეორე

1. იერუსალიმის მცხოვრებლებმა მის ნაცვლად მისი უმცროსი ვაჟი ახაზია გამეფეს, რადგან უფროსები ბანაკში შემოჭრილმა არაბებმა გაელიტეს. გამეფდა ახაზია, იუდას მეფის, იორამის ვაჟი. 2. ორმოცდამეორე წლისა იყო ახაზია, რომ გამეფდა, და ერთი წელი იმეფა იერუსალიმში. მისი დედა იყო ლოთოლია, ყამრის ასული. 3. ისიც აქაბის სახლის გზით დადიოდა, ვინაიდან დედამისი ურჩევდა ბოროტის ქმნას. 4. უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში, აქაბის სახლის მსგავსად, რადგან ისინი იყვნენ მისი მრჩეველები. მისდა საუბედუროდ. 5. მათივე რჩევით დადიოდა და გაჰყვა იორამ აქაბის ძეს, ისრაელის მეფეს, არამის მეფესთან, ზაზაელთან საბრძოლველად გალაადის რამოთში, და დაჭრეს არამელებმა იორამი. 6. მობრუნდა, რომ იზრეველში ემკურნალა კრილობებისთვის, რომლებიც მიაყენეს, როცა ზაზაელს, არამის მეფეს ეომებოდა. ჩამოვიდა ახაზია იორამის ძე, იუდას მეფე, იზრეველში იორამ აქაბის ძის სანაბავად, რადგან ავად იყო იგი. 7. ლეთისგან იყო ახაზიას დაღუპვა იორამთან მისვლით. მისვლისთანავე იორამთან ერთად რომ გაილაშქრა იეჰუ ნიშნის ძეზე, რომელსაც უფალმა სცხო ახაბის სახლის დასაქვევად. 8. როცა იეჰუ მსჯავრს სდებდა ახაბის სახლს, მოძებნა იუდას მთავარი და ახაზიას მძისწულნი, ახაზიას რომ ემსახურებოდნენ, და დახოცა ყველანი. 9. მოძებნა ახაზიაც და შეიპყრეს იგი, როცა სამარიაში იმალეობდა, და მიჰგვარეს იეჰუს. მერე მოკლეს და დამარხეს, რადგან თქვეს: შეი-

ლია იოშაფატისა, რომელიც მთელი გულით ეძებდა უფალს. აღარავინ დარჩა ახაზიას სახლში, მეფობა რომ შესძლებოდა. 10. როცა ლოთოლიამ, ახაზიას დედამ დაინახა, რომ მოკვდა მისი ვაჟი, ადგა და გაწუვრტა იუდას სახლის მთელი სამეფო მოდგმა. 11. მაგრამ იეჰოშაბათმა, მეფის ასულმა, აიყვანა იოაში, ახაზიას ვაჟი, და მოაჩიდა დასახოცავად განწირულ უფლისწულებს და თავის ძიძასთან ერთად საწოლ ოთახში გადაამალა. იეჰოშაბათმა, მეფე იორამის ასულმა, იეჰოიადაც მღვდლის ცოლმა, ახაზიას დამ, გადაამალა იგი ლოთოლიასგან და ვერ მოკლეს. 12. ექვს წელს იმალებოდა მასთან ერთად ღვთის სახლში, ხოლო ქვეყანაზე ლოთოლია მეფობდა.

თავი ოცდამესამე

1. მეშვიდე წელს ძალი მოიცა იეჰოიადაცმა და აიყვანა ასისთავები: ყაზარია იეროხამის ძე, იშაყელ იეჰოხანანის ძე, ყაზარია ყობედის ძე, მაცასეა ყადაიას ძე და ელიშაფატ ზიქრის ძე. 2. წავიდნენ ისინი იუდაში, შეკრიბეს ლევიანები იუდას ყველა ქალაქში და იერუსალიმში მოვიდნენ. 3. აღტქმა დადო მთელმა კრებულმა მეფესთან ღვთის სახლში. უთხრა მათ იეჰოიადაცმა: აჰა, უფლისწული უნდა გამეფდეს, როგორც უფალმა ბრძანა დავითის შთამომავლებზე. 4. აი, ასე უნდა მოიქცეთ: თქვენგან ერთი მესამედი შაბათს შემომსვლელ მღვდელთაგან და ლევიანთაგან ზღურბლთა მცველები იქნებიან. 5. მესამედი მეფის სასახლეში იქნება. მესამე — იესოდის კარში, დანარჩენი ხალხი კი — უფლის სახლის ეზოებში. 6. არავინ შევიდეს სახლში, გარდა მღვდლებისა და მომსახურე ლევიანებისა. ისინი შევიდნენ, რადგან განწმენდილნი არიან. მთელი ხალხი კი უფლის სადარაჯოზე დადგეს. 7. გარს უნდა შემოერტყნენ ლევიანები მეფეს იარაღით ხელში. ვინც სახლში შემოვა,

მოკედეს. ედქით მეფეს გამოსვლისა და შესვლისას. 8. ყველაფერი ესე დაეკეთეს ლევიანებმა და იუდას იეჰოიადაცმა იეჰოიადაც მღვდელმა უბრძანა: წაიყვანეს თავთავისი ხალხი შაბათს შემომსვლელნი შაბათს გამსვლელებთან ერთად, რადგან არ დაუთხოვია იეჰოიადაც მღვდელს დასები. 9. დაურიგა იეჰოიადაც მღვდელმა ასისთავებს შუბები, დიდი და მცირე ფარები, მეფე დავითს რომ ჰქონდა უფლის სახლში. 10. დააყენა მთელი ხალხი, თითოეული თავის იარაღით ხელში, სახლის მარჯვენა ფრთიდან მარცხენა ფრთამდე, სამსხვერპლოსთან და სახლთან, მეფის ირგვლივ. 11. გამოიყვანეს უფლისწული, დაადგეს შარავანდი და მისცეს მოწმობა. გაამეფეს იგი და სცხეს იეჰოიადაცმა და მისმა ვაჟებმა, თქვეს: იცოცხლოს მეფემ! 12. შემოესმა ლოთოლიას ხალხის ჩოჩქოლი, რომ მორბოდნენ და მეფეს ადიდებდნენ, და გაჰყვა ხალხს უფლის სახლისკენ. 13. და აჰა, დაინახა შესასვლელთან თავის სვეტთან მღვარი მეფე. მეფის გვერდით სარდლები და მესაყვირენი იყვნენ, ქვეყნის მთელი ხალხი ხარობდა და საყვირებს აყვირებდა; მგალობელნი კი სამუსიკო საკრავებით ქება-დიდებას უძღვებოდნენ. მაშინ შემოიხია სამოსელი ლოთოლიამ და იყვირა: ღალატია, ღალატი! 14. გაიხმო იეჰოიადაც მღვდელმა ასისთავები, ჯარის მეთაურნი და უთხრა: კარში გაიყვანეთ ვინც უკან გაჰყვება მახვილით მოკალით. რადგან იფიქრა მღვდელმა, უფლის სახლში არ მოკლანო. 15. გზა მისცეს და წავიდა სახლისკენ ცხენოსანთა შესასვლელით და იქ მოკლეს. 16. დადო იეჰოიადაცმა აღტქმა თავისთავესა, მთელ ერსა და მეფეს შორის, რათა ისინი უფლის ერი გამხდარიყვნენ. 17. შევიდა მთელი ხალხი ბაალის სახლში და გაანგრეს სამსხვერპლოიანად, დაღუწეს მისი გამოსახულებანი და მოკლეს მათანი, ბაალის ქურუმი, სამსხვერპლოების წინ. 18. უფლის სახლის საქმენი იეჰოიადაცმა იმ მღვდლებს — ლევიანებს ჩააბარა, რომ-

ლებიც დაეითმა უფლის სახლში გაამწესა უფლისთვის აღსავლენის შესაწირად, როგორც მოსეს რჯულში წერია, სიხარულითა და გალობით, დაეითის განაწესის მიხედვით. 19. მცველები ჩააყენა უფლის სახლის კარში, რათა რაიმეთი გაუწმიდებულნი არავინ შესულიყო. 20. წამოიყვანა ასისთავები, დიდებულები, ერისმთავრები, ქვეყნის მთელი ხალხი, და გაჰყვა მეფეს უფლის სახლიდან, ზემო კიშკრის გავლით, მეფის სასახლემდე, და დასვეს მეფე სამეფო ტახტზე. 21. გამზიარულდა მთელი ქვეყნის ერი და დაწყნარდა ქალაქი. ხოლო ღოთოლია მახვილით მოკლეს.

თავი ოცდამოთხე

1. შვიდი წლის იყო იოაში, როცა გამეფდა, და ორმოცი წელი იმეფა იერუსალიმში. მისი დედა იყო ციბია, ბერშებადან. 2. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში იოაში იეჰოიადაც მღვდლის სიცოცხლეში. 3. ორი ცოლი მოუყვანა მას იეჰოიადაცმა, და შეეძინა ძენი და ასულნი. 4. ამის შემდეგ იოაშიმა გულით მოიწყაძინა უფლის სახლის შეკეთება. 5. შეკრიბა მღვდლები, ლევიანები და უთხრა: დაიარეთ იუდას ქალაქები და მთელ ისრაელში ვერცხლი მოაგროვეთ წლიდან წლამდე უფლის სახლის შესაკეთებლად. დაიქარეთ ეს საქმე. მაგრამ ლევიანებმა არ დააჩქარეს. 6. დაიბარა მეფემ იეჰოიადაცი, მათი თავკაცი, და უთხრა: რატომ არ მოსთხოვე ლევიანებს, რომ იუდასგან და იერუსალიმისგან აკრებონ ის გადასახადი, რომელიც მოსემ, უფლის მსახურთა და ისრაელის კრებულმა დაადგინა სადღესასწაულო კარვისთვის? 7. რადგან ურჯულო ღოთოლიამ და მისმა ვაჟებმა დააზიანეს ღვთის სახლი და უფლის სახლის მთელი შემოწირულობა ბაალებს მოაზმარეს. 8. ბრძანა მეფემ და გააკეთეს ერთი კიდობანი, დადგეს იგი უფლის

სახლის შესავლელთან, გარეთ. 9. და გამოაცხადეს იუდაში და იერუსალიმში, რომ უფლისთვის მოეტანათ მსახური, რომელიც მოსემ, ღვთის მსახურმა დაუწესა ისრაელს უდაბნოში. 10. გაიზარა ყველა მთავარმა და მთელმა ერმა. მოდიოდნენ და ყრიდნენ კიდობანში, ვიდრე არ გაივსო. 11. როდესაც ლევიანთა ხელით კიდობანს მეფის მოხელეებს წაუღებდნენ და ნახავდნენ, რომ იგი სავსე იყო ვერცხლით მოვიდნენ მეფის მწერალი და მღვდელმთავრის სანდო კაცი და გადმოაპირქვაებდნენ კიდობანს, მერე ისევ წაიღებდნენ და თავის ადგილზე დააბრუნებდნენ. ასე იქცეოდნენ დღიდან დღემდე და დიდძალი ვერცხლი დააგროვეს. 12. ჩააბარებდნენ ამას მეფე და იეჰოიადაცი უფლის სახლის სამუშაოთა შემსრულებლებს. ისინი დაიქირავებდნენ ქვისმთლელებსა და დურგლებს უფლის სახლის გასაახლებლად, რკინასპილენძის მჭედლებს — უფლის სახლის გასამაგრებლად. 13. იზრომეს სამუშაოს შემსრულებლებმა და მოამთავრეს შეკეთება მათი ხელით. აღადგინეს ღვთის სახლი თავისი წესის და რიგის მიხედვით და გაამაგრეს. 14. როცა მორჩნენ, მეფესა და იეჰოიადაცს მიუტანეს დარჩენილი ვერცხლი. დაამზადეს მისგან უფლის სახლისთვის ჭურჭლეული — სამსახურებელი და აღსავლენისთვის საჭირო ჭურჭელი, თასები, ოქროსა და ვერცხლის ჭურჭელი, იეჰოიადაციის მთელი სიცოცხლის მანძილზე მუდამ აღავლენდნენ აღსავლენს უფლის სახლში. 15. დაბერდა იეჰოიადაცი და გაძდა დღეებით, და მოკვდა ასოცდაათი წლისა იყო, როცა მოკვდა. 16. დაეითის ქალკვი დამარბეს იგი, მეფეთა გვერდით, რადგან სიკეთეს აკეთებდა ისრაელში ღვთისთვის და მის სახლისთვის. 17. იეჰოიადაციის სიკვდილის შემდეგ მოვიდნენ იუდას მთავრები და თაყვანისცეს მეფეს. მაშინ გაუგონა მათ მეფემ. 18. მიატოვეს უფლის, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთის სახლს და დაუწყეს მსახურება აშერებსა და კერ-

თავი ოცდამეხუთე

არქანგელის

ბებს. განრისხდა უფალი იუდაზე და იერუსალიმზე ამ დანაშაულის გამო. 19. ვოუვლინა წინასწარმეტყველება, რათა უფალს დაბრუნებოდნენ. ამხელდნენ ისინი, მაგრამ ყურს არ უგდებდნენ მათ. 20. ლეთის სულმა მოიცივა ზაქარია, იეჰოიადაყის ძე, მღვდელი, და შედგა იგი ხალხის წინ მალღობზე და თქვა: ასე ამბობს ღმერთი: რატომ არღვევთ უფლას მცნებებს? ამიტომ ხელი აღარ მოგვემართებათ. რაჟი მიატოვებთ უფალი, ისიც გტოვებთ თქვენ. 21. შეითქვენენ მის წინააღმდეგ და შეფის ბრძანებით ჩააქვავეს უფლის სახლის ეზოში. 22. არ გაიხსენა მეფე იოაშმა მადლი, რაც იეჰოიადაყმა, მამამისმა უყო მას, და მოკლა მისი ვაჟი. როცა ცდებოდა, თქვა: იხილოს უფალმა და მოიკითხოს. 23. წელიწადი რომ შემოიქცა, წამოვიდა მის წინააღმდეგ არამის ლაშქარი, შეიჭრა იუდაში და იერუსალიმში და გაწყვიტა ხალხში ყველა ერისმთავარი. მთელი ნაალაფარი დამასკოს მეფეს გაუზზავნეს. 14. მცირეოდენი ხალხით მოვიდა არამის ლაშქარი, მაგრამ უფალმა მათ ზელში დიდძალი ლაშქარი ჩააგდო, რადგან მიატოვეს უფალი, მამა-პაპის ღმერთი. იოაშს კი მსჭავრი დასდეს. 25. როცა წავიდნენ მისგან და მძიმედ დასწეულებული მიატოვეს, შეითქვენენ მის წინააღმდეგ მისი მსახურნი იეჰოიადაყ მღვდლის შვილის სისხლის ასაღებად და თავისსავე საწოლში მოკლეს. ასე მოკვდა იგი და დამარბეს დავითის ქალაქში, მაგრამ არა მეფეთა სამარბში. 26. აჰა, მის წინააღმდეგ შეთქმულნი: ზაბადი, ძე შიმყათისა, ყამონელი დიაკისა, და იეჰოზობადი, ძე შიმრითისა, მოაბელი დიაკისა. 27. მისი ვაჟების, მასზე თქმული მრავალი ნაქადაგარის და ლეთის სახლის შეკეთების ამბავი მეფეთა წიგნის საკითხავშია ჩაწერილი. მის ნაცვლად მისი ძე, ამაციაჰუ გამეფდა.

1. ოცდახუთი წლისა იყავი ამციაჰუ, რომ გამეფდა, და ოცდაცხრა წელი იმეფა იერუსალიმში. დედამისი იყო იეჰოყადანი, იერუსალიმიდან. 2. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში, თუმცა არა მთელი გულით. 3. როცა გაუმტკიცდა მეფობა, დახოცა თავისი მსახურნი, რომელთაც მოკლეს მეფე, მამამისი. 4. მაგრამ მათი შვილები არ დაუბოცავეს, რადგან სწერია მოსეს რჯულის წიგნში, უფლის ბრძანებისამებრ: არ უნდა მოკლან მამები შვილთა გამო და შვილები მამათა გამო არ უნდა მოიკლან, არამედ თითოეული თავისი დანაშაულისათვის უნდა მოიკლას. 5. შეკრიბა ამაციაჰუმ იუდა და დააყენა მამისსახლების, ათასისთავების და ასისთავების მიხედვით მთელი იუდა და ბენიამინი. აღრიცხა ოცი წლის ასაკს გადაცილებულნი და გამოვიდა სამასი ათასი რჩეული კაცი, ლაშქრად გამსვლელი და და ფარ-შუბის დამკერი. 6. ას ქანქარვერცხლად იჭირავა ისრაელისგან ასი ათასი მამაცი მებრძოლი. 7. მივიდა მასთან ლეთისკაცი და უთხრა: მეფევე! ნუ გაიყოლებ ისრაელის ჯარს, რადგან არ არის უფალი ისრაელთან, არც ერთთან ეფრემიანთაგან. 8. მხოლოდ შენ წადი, იმოქმედ და მტკიცედ იყავი ბრძოლაში, თორემ დაგამარცხებეს უფალი შენი მტრების წინაშე, რადგან ღმერთს შეწევნა შეუძლია და დამარცხებაც. 9. ქანქარს რაღა ვუყო, რომელიც უკვე მივეცი ისრაელის მოქარავენებს? მიუფრო ლეთისკაცმა: უფალს ამაზე მეტი შეუძლია მოგცეს. 10. გამოაიძალკევა ამაციაჰუმ ჯარი, ეფრემიდან რომ მოუვიდა, თავიანთ ადგილზე დასაბრუნებლად. ძალიან განრისხდნენ იუდაზე და გაციებულენი დაბრუნდნენ თავიანთ ადგილას. 11. ძალი მოიკა ამაციაჰუმ, გაუძღვა თავის ხალხს მარილოვანი ველისკენ და ათი ათასი სეცირიანი ამოხოცა. 12. ათი ათასი კაცი ცოცხლად ჩაიგდეს ტყვედ და წამოასხნეს იუდიანებმა. აიყვანეს კლდის წვე-

რზე და გადმოყარეს კლდის წვერიდან. ყველანი ერთიანად გაწყდნენ. 13. ხოლო ლაშქარი, რომელიც უკან გააბრუნა, რომ საომრად არ გააყოლოდა, შეესია იუდას ქალაქებს სამარიიდან ბეთ-ზორონამდე, სამი ათასი კაცი დახოცეს და დიდძალი ნაძარცვი დახვეტეს. 14. როცა დაბრუნდა ამაციაჲ ედომელუბის განადგურების შემდეგ, წამოასხა სეყირიანთა ღმერთები და ღმერთებად დაიყენა. მათ სცემდა თავყვანს და უამევდა. 15. განურისხდა უფალი ამაციაჲს და მიუვლინა წინასწარმეტყველი, რომელმაც უთხრა: რად მოძებნე მგზალის ღმერთები, რომელთაც ვერ იხსნეს ეგ ხალხი შენი ხელიდან? 16. როცა ამას ეუბნებოდა, უთხრა მას მეფემ: რაო, მეფის მრჩეულად დაგაყენეს? შეწყვიტე, რისთვის უნდა მოაკვლევინო თავი? შეწყვიტა წინასწარმეტყველმა და თქვა: ვიცი, შენი დაღუპვა გადაწყვიტა უფალმა, რადგან ეს გააკეთე და არ გაიგონე ჩემი რჩევა. 17. იხათიბრა ამაციაჲ იუდას მეფემ და კაცი გაუგზავნა იოაშს, იოაზაზ იაკუს ძის ვაჟს, ისრაელის მეფეს, და შეუთვალა: მოდი, მოვსინჯოთ ერთმანეთი. 18. შემოუთვალა იოაშმა ისრაელის მეფემ, ამაციაჲს, იუდას მეფეს: ლიბანის კვრინჩმა შეუთვალა ლიბანის ნაძეს; ცოლად მოათხოვე შენი ასული ჩემს ვაჟს. მაგრამ ჩაიარა ლიბანის გარეულმა მზეცმა და გათელა კვრინჩი. 19. ამბობ, ედომი დავამარცხო, და ამა, გული მოგეცა სამმართვერად. ახლა იქვე შენ სახლში, რისთვის სტებ შფოს? შენც დაეცემი და იუდაც შენთან ერთად. 20. ყური არ ათხოვა ამაციაჲს, რადგან ლეთისგან იყო, რომ შტერს ჩავარდნოდა ხელში, რაკი ედომელთა ღმერთები მოძებნა. 21. მაშინ გამოვიდა იოაში, ისრაელის მეფე, და მოსინჯეს ერთმანეთი, მან და ამაციაჲს, იუდას მეფემ, ბეთ-შემეშთან, იუდაში რომ არის. 22. დამარცხდნენ იუდაელები ისრაელიანებთან და თავ-თავის კარვებში გაიფანტნენ. 23. ხოლო ამაციაჲს, იუდას მეფე, ძე იოაშ ახაზიაჲს

ძისა, შეიპყრო იოაშ ისრაელის მეფე ბეთ-შემეშში და მოადგინა მისთვის. დაანგრია იერუსალიმის კედელი ქუჩების კარიბჭიდან კუთხის კარიბჭემდე ოთხასი წყრთის სიგრძეზე. 24. გაზიდა მთელი ოქრო-ვერცხლი. მთელი ქურქელი რაც კი უფლის სახლში იხანებოდა ყობედ-ედომთან, და მეფის სახლის საგანძური, აიყვანა მძევლები და გაბრუნდა სამარიას. 25. ისრაელის მეფის იოაშ ეკოახაზის ძის, სკედილიმ შემდეგ თხოთმეტო წელი იცოცხლა ამაციაჲს იოაშის ძემ, იუდას მეფემ. 26. ამაციაჲს დანარჩენი საქმეები — პორკელი და უკანასკნელი იუდასა და ისრაელის მეფეთა წიგნშია ჩაწერილი. 27. მას შემდეგ, რაც ამაციაჲს უფალს განუღვა, შეითქვენ მის წინააღმდეგ იერუსალიმში, და მან თავი შეაფარა ლაქიშს. მიუგზავნეს კაცები ლაქიშში და იქ მოკლეს. 28. წამოასვენეს ცხენებით და დამარხეს თავის მამა-პაპის გვერდით იუდას ქალაქში.

თავი ოცდამეათე

1. გამოვიყვანა იუდას მთელმა ხალხმა ყუზიაჲს, თექვსმეტი წლის ყმაწვილო, და მამამისის ამაციაჲს ნაცვლად გაამეფეს. 2. მან აღადგინა ელოთი და დაუბრუნა იუდას. მერე განისვენა მეფემ მამა-პაპასთან. 3. თექვსმეტი წლის იყო ყუზიაჲს, რომ გამეფდა, და ორმოცდაათორმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. დედამისი იყო ექალია, იერუსალიმელი. 4. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში, როგორც ამაციაჲს, მამამისი იქცეოდა. 5. ეძიებდა ღმერთს, ვიდრე კოცხალი იყო ზაქარია წინასწარმეტყველი, საღვთო ხილვებში გაბრძნობილი. ვიდრე ეძებდა უფალს, ღმერთიც შეეწეოდა მას. 6. გადიოდა და ებრძოდა ფილისტიმელებს. დაანგრია გათოს, იბნესა და აშლოდის კედლები. ქალაქები გააშენა აშლოდში და ფილისტიმელებში. 7. ღმერთი შეეწეოდა ფილისტიმელების, არაბების, გუ-ბა-

ყალის მცხოვრებთა და მეყუნელთა წინააღმდეგ. 8. ყამონელნი ძღვენს უზახენიდნენ ყუზიაჟს და მისმა სახელმა ეგვიპტის საზღვრებამდე მიიღწია, რადგან მეტად გაძლიერდა იგი. 9. ააგო ყუზიაჟუმ იერუსალიმში კოშკები კუთხის კარიბჭეზე, ველის კარიბჭეზე და კუთხეში და გაამაგრა. 10. ააგო კოშკები უდაბნოშიც და უამრავი კა ამოიყვანა, რადგანა ბევრი ხარ-ძროხა ჰყავდა დაბლობში და ვაკეზე. მიწის-მუშაჟნი და მევენახენი კი მთებში და ქარმელში ჰყავდა, რადგან მიწის მოყვარული იყო. 11. ყუზიაჟუს მებრძოლი ჭარი ჰყავდა, რომელიც გუნდ-გუნდად გამოდიოდა ომში და აღნუსხული იყო მათი რიცხვის მიხედვით იეყიელ მწერლისა და მაცასიაჟუ ზედამხედველის ხელით, და ხანაიას, შეფის ერთ-ერთი კარისკაცის, ხელმძღვანელობით. 12. მამისსახლთა თავკაცების, მაგარ ვაჟკაცთა სრული რიცხვი იყო ორიათას ექვსასი. 13. მათ ხელში იყო სამას-შვილიათას ხუთასკაციანი ლაშქარი, რომელიც თავგამოდებით იბრძოდა შეფის დასაბამარებლად მტრების წინააღმდეგ. 14. დაუმზადა ყუზიაჟუმ მთელ ლაშქარს ფარები, შუბები, მუზარადები, ჭაჭვის პერანგები, მშვილდები და შურდულის ქვეები. 15. გააეთა იერუსალიმში გამომგონებლის მიერ გამოგონებული მანქანები, რომ დაედგათ კოშკებზე და კუთხეებში. დიდრონი ისრებისა და ლოდების სატყორცნად. შორს გაითქვა სახელი, რადგან საკვირველად იყო შეწყვენილი, ვიდრე არ გაძლიერდა. 16. როცა გაძლიერდა, გადიდგულდა და თავისდა დასალუბავად შესცოდა უფალს, თავის ღმერთს, რადგან შევიდა უფლის ტაძარში საკმევლის საკმევად სამსხვერპლოზე. 17. მას მიჰყვა მღვდელი ყაზარიაჟუ უფლის მღვდლების, ოხმოცი ვაჟკაცის თანხლებით. 18. წინ გადაუდგნენ მეფე ყუზიაჟუს და უთხრეს: შენ არ გეკუთვნის ყუზიაჟუ, უფლისათვის კმევა, არამედ მღვდლებს, აარონიანებს, რომელნიც მკმევლებად არიან ნაკურთხნი. გა-

მოდი საწმიდარიდან! რადგან შესცოდე და პატივად არ ჩაგეთვლება უფლისგან, შენი ღმერთისგან. 19. განრიხნდა ყუზიაჟუ, ხელში კი საცეცხლური ეჭირა საკმევად. როცა განურისხდა მღვდლებს, კეთრი გამოაჩნდა შუბლზე მღვდლების წინაშე, უფლის სახლში, საკმევლის სამსხვერპლოსთან. 20. მიიხედეს მისკენ ყაზარიაჟუ მღვდელმთავარმა და ყველა მღვდელმა და, აჰა, შუბლზე კეთრი აქვს. სასწრაფოდ გამოიყვანეს იქიდან. თვითონაც ჩქარობდა გამორიდებას, რადგან უფალმა დაჰკრა მას. 21. სიკვილიამდე კეთროვანი იყო მეფე ყუზიაჟუ, და ცხოვრობდა ცალკე სახლში, როგორც კეთროვანი რადგან მოკვეთილი იყო უფლის სახლიდან. მისი ძე იოთამი კი მეფის სახლს განაგებდა და განიკითხავდა ქვეყნის ერს. 22. ყუზიაჟუს დანარჩენი ამბები — პირველნი და უკანსკელნი აღწერა წინასწარმეტყველმა ესაიამ, ამოცის ძემ. 23. განისვენა ყუზიაჟუ თავის მამა-პაპისთან და დამარხეს იგი თავისი მამა-პაპის გვერდით, მეფეთა სამარხავ მინდორზე, რადგან ამბობდნენ: კეთროვანიაო, მის ნაცვლად მისი ძე იოთამი გამეფდა.

თავი ოცდამეუზვიად

1. ოცდახუთი წლის იყო იოთამი, რომ გამეფდა და თექვსმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. დედამისი იყო იერუში, ცადოკის ასული. 2. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში, როგორც მამამისი ყუზიაჟუ იქცეოდა. ოღონდ ტაძარში არ შესულა. ხალხი კი ძველებურად სცოდავდა. 3. ააგო უფლის სახლის ზემო კარიბჭე და ყოფელის კედელიც ბევრგან აღადგინა. 4. იუდას მთაზე ქალაქები ააშენა, ტყეებში კი — ციხე-სიმაგრეები და კოშკები. 5. ყამონიანთა მეფეს ებრძოდა და სძლია მას. ყამონიანებმა იმ წელს ასი ქანქარი ვერცხლი, ათიათასი ქორი ზორბალი და ქერი მისცეს. ამდენსავე აძლევდნენ

ყამონიანები მეორე და მესამე წელს. 6. გაძლიერდა იოთამი, რადგან თავის გზებს უფლის, თავისი ღმერთის წინაშე წარმართავდა. 7. იოთამის დანარჩენი ამბები, მთელი მისი ომები და ნამოქმედარი ჩაწერილია იუდასა და ისრაელის მეფეთა წიგნში. 8. ოცდახუთი წლის იყო, როცა გამეფდა და თექვსმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. 9. განისვენა იოთამმა თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს დავითის ქალაქში. მის ნაცვლად მისი ძე ახაზი გამეფდა.

თავი ოცდამეხუთე

1. ოცი წლისა იყო ახაზი, როცა გამეფდა და თექვსმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. არ იქცეოდა ისე სწორად უფლის თვალში, როგორც მამამისი დავითი. 2. დადიოდა ისრაელის მეფეთა გზით: ბაალების ქანდაკებებიც კი ჩამოასხა. 3. საკმევლს აკმევდა ბენ-ჰინომის ველზე. ცეცხლში ატარებდა თავის შვილებს იმ წარმართთა ბილწი ჩვეულებისამებრ, რომელნიც აჰყარა უფალმა ისრაელიანთაგან. 4. მსხერეპლს სწირავდა და საკმევლს აკმევდა გორაკებზე, ბორცვებზე და ყოველი ზემხვიანის ქვეშ. 5. და ჩაავდო იგი უფალმა, მისმა ღმერთმა, არამის მეფის ხელში. დაამარცხეს იგი, მრავალნი დაატყვევეს და დამასკოში წაასხეს. გარდა ამისა, ჩაავდო იგი ისრაელის მეფის ხელშიც, რომელმაც სასტიკად დაამარცხა. 6. ფეკად რემელიაჰუს ძემ ერთ დღეში ას ოცი ათასი ამოხოცა იუდაში — ყველა კარგი ვაჟაკი. რადგან მიატოვეს უფალი, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთი. 7. ზიქრიმ, ეფრემელმა გოლიათმა, დახოცა: მყასისაჲ უფლისწული, სახლთუკუცესი ყაზრიკამი და ელკანა, მეფის მეორე კაცი. 8. წაასხეს ტყვედ ისრაელიანებმა თავიანთ მოძმეთაგან ორასი ათასი ქალი, ვაჟი და ასული. დიდძალი ნადავლი წაართვეს და სამარიაში მიიტანეს ნააფთარი. 9. იყო იქ უფლის წინასწარ-

მეტყველი, სახელად ყოდედი. გამოვიდა სამარიაში დაბრუნებულა ეფრაიმისწინაშე და უთხრა: აჰა, განბნებულად უფალი, თქვენი მამა-პაპის ღმერთი იუდაზე, ხელში ჩაგივლოთ იგი და თქვენც ამოწყვიტეთ ისინი ისეთი სიციფით, რომელიც ეცას მისწვდა. 10. ახლა კი ფიქრობთ, რომ ყმებად და მხეველებად გაიხადათ იუდაიანები და იერუსალიმი! განა თქვენ არა გაქვთ დანაშაული უფლის, თქვენი ღმერთის წინაშე? 11. ახლა კი გამოგონეთ და დააბრუნეთ ტყვეები, თქვენი მოძმეების. გან რომ წამოასხით, თორემ უფლის რისხვა დაგატყდებათ. 12. წინ აღუდგნენ ეფრემიანთა თავაკები — ყაზრიკაჲ იეხოზიანის ძე. ბერეკიაჲჲ მუშოლემოთის ძე, იეხიზკიაჲჲ შალუმის ძე და ყამსა ხალდაის ძე ომიდან მოსულთ. 13. უთხრეს: ნუ შემოიყვანთ აქ ტყვეებს, რადგან დანაშაული გვაქვს უფლის წინაშე ჩადენილი, თქვენ კი გინდათ, რომ კიდევ შემართო ჩვენს ცოდვებს და დანაშაულებს. რადგან დიდია ჩვენი დანაშაული და რისხვა ისრაელზე. 14. მიატოვეს მხედრებმა ტყვეები და ნააფთარი სარდლებისა და კრებულის წინაშე. 15. ადგნენ სახელებით მოხსენებული ეს კაცები, მოკიდეს ხელი ტყვეებს და, ვინც კი შიშველი იყო მათგან, ყველა შემოსეს იმ ნააფთარიდან, შემოსეს და ფეხზე ჩაიყრეს, აჰამეს და ასვეს. ზეით სცხეს, მერე სახედრებზე შესხეს ყველა დაუძლეველი და მიაცილეს იერიხონამდე, პალმების ქალაქამდე, მათ მოძმეებამდე. თვითონ კი სამარიაში დაბრუნდნენ. 16. იმ დროს მეფე ახაზმა მოციქულები გაუგზავნა აშურის მთავრებს, რათა დახმარება გაეწიათ მისთვის. 17. კვლავ მოვიდნენ ედომელები, დაამარცხეს იუდა და ტყვეები წაასხეს. 18. ფილისტიმელებიც მოედგნენ დაბლობისა და იუდას სამხრეთის ქალაქებს. დაიპყრეს ბეთ-შემეში, აიალონი, გედეროთი, სოქო და მისი დაბები, თიმანა და მისი დაბები, გიმზო და მისი დაბები, და იქ დასახლდნენ. 19. ასე დაამდაბლა უფალ-

მა იუდა ახაზის, ისრაელის მეფის გამო, რადგან გარყვნა მან იუდა და ცოდვით სკოდავდა უფალს. 20. მიუხედა მის თიგლათფასარი, აშურის მეფე, და შევიწროვა იგი დახმარების ნაცვლად. 21. რადგან გაძარცვა ახაზმა უფლის სახლი, მეფის სახლი, და მთაფრები, და მისცა აშურის მეფეს, მაგრამ არა თავისდა შესაწევად. 22. თავისი გასაპირის ეამს უფრო სკოდავდა უფლის წინაშე მეფე ახაზი. 23. მსხვერპლს სწირავდა დამასკოს ღმერთებს, რომელთაც დასცეს იგი, და ამბობდა: არამის მეფეთა ღმერთებია მათი შემწენი, შევწირავ მათ მსხვერპლს და მეც შემეწვიან. მაგრამ ისინი მისი და მთელი ისრაელის დასამხოზად იყვნენ. 24. მოაგროვა ახაზმა სახლის ქურჭელი და დალეწა უფლის სახლის ქურჭლეული და დალეწა უფლის სახლის კარები და სამსხვერპლოები დაიდგა იერუსალიმის ყველა კუთხეში. 25. იუდა ყველა ქალაქში გორაკები გამართა ღმერთებისთვის საკმევლის საკმევად და განარისხა უფალი, თავისი მამა-პაპის ღმერთი. 26. დანარჩენი მისი ამბები და ყოველი მისი მოქმედება — პირველნი და უკანასკნელნი, იუდასა და ისრაელის მეფეთა წინაშე ჩაწერილი.. 27. განისვენა ახაზმა თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს ქალაქ იერუსალიმში. ოღონდ ისრაელის მეფეთა სამარხში არ ჩაუსვენებიათ. მის ნაცვლად მისი ძე, იებოზაკაჲ გამეფდა.

თავი ოცდამეცხრა

1. იებოზაკაჲ ოცდახუთი წლის გამეფდა და ოცდაცხრა წელი იმეფა იერუსალიმში. დედამისი იყო აბია, ზაქარიას ასული. 2. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში, როგორც დავითი, მამამისი იქცეოდა. 3. მან თავისი მეფობის პირველსავე წელს, პირველ თვეში, გაალო უფლის სახლის კარებები და განაბლა ისინი. 4. მოიყვანა მღვდლები, ლევიანები, და აღმოსავლეთის მოედან-

ზე მოუყარა თავი. 5. უთხრა მათ: მისმინეთ, ლევიანებო! ახლა კმევან უფლის მიდენით და განწმიდეთ უფლის სახლი, მამა-პაპის ღმერთის სახლი, გამოიტანეთ უწმიდურება საწმიდრიდან. 6. შესკოდა ჩვენმა მამა-პაპამ, ბოროტად მოიქცა უფლის, ჩვენი ღმერთის თვალში, მიატოვა იგი, პირი მოარიდა უფლის სავანეს და ზურგი შეაქცია, 7. დაგმანა კარიბჭის კარებები და ჩააქრო სასანთლენი, აღარც საკმეველი აკმა და აღარც აღსავლენი აღფვლინა საწმიდარში ისრაელის ღმერთს. 8. უფლის რისხვა დაატყდა იუდასა და იერუსალიმს და გახადა იგი შესარცხვენლად, მოსაოხრებლად და დასასტვენად, როგორც თქვენი თვალით ხედავთ. 9. აჰა, მახვილით დაეცა ჩვენი მამა-პაპა, ჩვენი ვაჟები, ასულები და ცოლები ტყვეობაში არიან იმის გამო. 10. ახლა გულით მწაღია აღთქმა დაუფლო უფალს, ისრაელის ღმერთს, რათა მოიქციოს ჩვენგან თავისი რისხვა. 11. ჩემო შვილებო! ნუ იქნებით დაუდევარნი, რადგან თქვენ ამოგირჩიათ უფალმა, რათა თავის წინაშე დაეყენებინეთ, რომ სამსახური გაეწიათ. მისი მსახურები და საკმევლის მკმევლები ყოფილიყავით. 12. ადგენენ ლევიანები: მახათ ყამასაის ძე, იოელ ყაზარიაჲს ძე — ეპათიანთაგან. მერარიანთაგან: კიში ძე ყაბდისა და ყაზარიაჲს ძე იეჰალელელისა, გერშონიანთაგან: იოახ ზიმას ძე და ყედენ იოახის ძე. 13. ელიცაფანიანთაგან: შიმრი და იეყიელი. საფანიანთაგან: ზაქარია და მათანია. 14. ჰემანიანთაგან: იეხიელი და შიმყი. იედუთუნიანთაგან: შემაყია და ყუზიელი. 15. შეკრიბეს თავიანთი მოძმენი და განწმიდეს. მივიდნენ, როგორც მეფემ ბრძანა, უფლის სიტყვის მიხედვით, უფლის სახლის დასასუფთავებლად. 16. შევიდნენ მღვდლები უფლის სახლის შიდაში დასასუფთავებლად და გამოხვეტეს ყოველგვარი არაწმიდა, რაც კი უფლის ტაძარსა და უფლის სახლის ეზოში ჰპოვეს. გამოიტანეს ლევიანებმა

გარეთ, კედრონის ზევში გადასაყრელად. **17.** პირველი თვის პირველ დღეს დაიწყო განწმენდა. თვის მერვე დღეს კი უფლის კარბჭეს მიადგინეს და რვა დღე წმიდეს უფლის სახლში და პირველი თვის მეთექვსმეტე დღეს მოათავეს. **18.** შევიდნენ შიდაში მეფე იეზეზკიაჰუსთან და მოახსენეს: გავასუფთავეთ უფლის მთელი სახლი, აღსავლენის სამსხვერპლო და მთელი მისი ქურჭლეული, საწირი პურის შაგიდა და მთელი მისი ქურჭლეული. **19.** ასევე ყველა ის ქურჭელი, რომელიც მეფე ახაზმა თავის მეფობაში უბატოთაყო თავისი ურჯულოებით, ჩვენ მოვამზადეთ და წმიდაყვავით და ამა, უფლის სამსხვერპლოს წინ აწყვიდისინი. **20.** დილაადრიაანად ადგა მეფე იეზეზკიაჰუ, შეჰყარა ქალაქის თავებო და უფლის სახლში ავიდა. **21.** შეიდიკურატი, შეიდი ცხვარი, შეიდი ბატკანი და შეიდი თხა მოიყვანეს სამეფოს. საწმიდარისა და იუდას ცოდვისთვის, და აარონიანებს, მღვდლებს, უბრძანა აღველინათ უფლის სამსხვერპლოზე. **22.** დაკლეს ხარები და აიღეს მღვდელმა სისხლი და სამსხვერპლოს ასხურეს. დაკლეს ცხვრები და სისხლი სამსხვერპლოს ასხურეს. დაკლეს ბატკნები და სისხლი სამსხვერპლოს ასხურეს. **23.** მორეკეს ცოდვის თხები მეფისა და კრებულის წინაშე და თავიანთი ზელები დაადეს მათ. **24.** დაკლეს ისინი მღვდლებმა და გაწმიდეს მათი სისხლით სამსხვერპლო მთელი ისრაელის ცოდვებო დასაფარავად. რადგან მთელი ისრაელისთვის ბრძანა მეფემ აღსავლენი და ცოდვის მსხვერპლი. **25.** დააყენა ლევიანები უფლის სახლში წინწილებით, ქნარებითა და ბობღებით, დავითისა და გადის, მეფის მხილველის, და ნათან წინასწარმეტყველის მიერ დადგენილი წესის მიხედვით, რადგან ეს წესი უფლის მიერ იყო დადგენილი, მის წინასწარმეტყველთა ხელით. **26.** ლევიანები დავითის საკრავებით დადგინენ, მღვდლები კი საყვირებით. **27.**

ბრძანება გასცა იეზეზკიაჰუმ, რომ აღველინათ აღსავლენა უფლის სამსხვერპლოზე, როგორც კი დაიწყო უფლისმეფობა. ველდნა, მამინვე გაისმ უფლის საგალობლო საყვირების შმა დაკით ისრაელისნ მეფის საკრავების თანხლებით. **28.** მთელს კრებულს თავყვანს სცემდ, მგალობელნი გალობდნენ და საყვირები ზმონარბდნენ. მსუ გრძელდებოდა აღსავლენის დამთავრებამდე. **29.** აღსავლენს რომ მოჩნდნენ, მეფემ და ყველამ, მისთან მურფმა, მუნღო მოიყარეს და თავყანა სცეს. **30.** მეფე იეზეზკიაჰუ და მთავრებმა ეზბრეს ლევიანებს, რომ ედიდებინათ უფალი დავითისა და ასად მხილველს სიტყვებით, და ისინიც სიხარულათ აქებდნენ, მუტლს იდრეკდნენ და თავყანს სცემდნენ. **31.** მოუგო იეზეზკიაჰუ და თქვა: შლა რქვენ უკვე ნაკურთხი ზნრთ უფლისათვის. მოდიით, მოიყვანეთ საკრავები და სამადლობელნი უფლის სახლში, კრებულში, საკრავები და სამადლობელნი მოიყვანა, ბოლო ვინც გულუხეობა გამოიჩინა — აღსავლენი. **32.** იმ აღსავლენთა რიკვი, კრებულმა რომ მოიყვანა, იყო: სამოცდაათი ხარი, ასი ცხვარი, ორასი ბატკანი, ყოველივე ეს უფლისათვის იყო აღსავლენად. **33.** სულ შეწირული იქნა: ექვსასი ხარი და სამიათასი ცხვარი. **34.** ოლონდ ცოტანი იყვნენ მღვდლები და აღარ შეეძლოთ ყველა აღსავლენის გატყავება, ამიტომ მათი მოძმე ლევიანები ეზმარებოდნენ მათ, ვიდრე საქმე არ მოთავდა და მღვდლები არ გაინათლნენ, რადგან ლევიანები უფრო გულმოდგინობდნენ გასანათლავად, ვიდრე მღვდლები. **35.** თანაც უამრავი იყო აღსავლენი სამწმიდობი მსხვერპლის ღურთებთან და აღსავლენის ხადრელებთან ერთად, ასე განაბლდა უფლის სახლის სამსახური. **36.** გაიხარა იეზეზკიაჰუ და მთელმა ერმა იმის გამო, რაც ვრს მოუშადა უფალმა, რადგან მოულოდნელად მოხდა ეს ამბავი.

თავი ოცდამათ

1. შეუთვალა იეზიზკიაჰუმ მთელს ისრაელს და იუდას, წერილები მისწერა ეფრემსა და მენაშეს, რათა მოსულიყვნენ უფლის სახლში, იერუსალიმში. უფლისთვის, ისრაელის ღმერთისთვის პასექის გადასახდელად. 2. გადაწყვიტეს მეფემ, მისმა მთავრებმა და მთელმა კრებულმა იერუსალიმში, რომ პასექი მეორე თვეში გადაეხადათ. 3. რადგან იმაჲმად არ შეეძლოთ გადახდა, რაკი მღვდლები ჯერ არ იყვნენ განათლულნი და არც საკმარისი რაოდენობის ხალხი არ იყო თავმოყრილი იერუსალიმში. 4. სწორად ჩაითვალა ეს ამბავი მეფისა და მთელი კრებულის თვალში. 5. დაადგინეს, ხმა გაეკრცელებინათ მთელ ისრაელში ბერებმადან დანამდე, რათა მოსულიყვნენ და პასექი გადაეხადათ უფლისთვის, ისრაელის ღმერთისთვის, იერუსალიმში, რადგან დიდხანს არ გადაეხადათ დაწერილის მიხედვით. 6. მოიარეს მალემსბროლებმა მეფისა და მთავრების წერილებით მთელი ისრაელი და იუდა, და მეფის ბრძანებისამებრ გამოუცხადეს: ისრაელიანებო! დაუბრუნდით უფალს, აბრაამის, ისაკის, ისრაელის ღმერთს, და ისიც დაუბრუნდებოთ თქვენს ნატამალს, აშურის მეფეთა ბელს რომ გადაურჩა. 7. ნუ იქნებით თქვენი მამა-პაპის და მოძმეთა მსგავსნი, რომელთა შესცოდეს უფალს, თქვენი მამა-პაპის ღმერთს და მანაც გასწირა ისინი გასაპარტახებლად, როგორც ხედავთ. 8. ახლა მაინც ნუ იქნებით ქედფიცებლნი, თქვენი მამა-პაპის მსგავსად. ბელი გაიწოდეთ უფლის მიმართ, მოდით მის საწმიდარში, რომელიც განათლული აქვს საუკუნოდ. ემსახურეთ უფალს, თქვენს ღმერთს, და გაბრუნდებოთ თქვენგან მისი რისხვა. 9. თუ დაუბრუნდებით უფალს, შებრალებას კოვებენ თქვენი ძმები და შვილები იმათ წინაშე, ვინც ისინი დაატყვევეს, და დააბრუნებენ ამ ქვეყანაში, რადგან მოწყალე და შემბრალეა უფალი, ღმერ-

თი თქვენი. პირს აღარ შეიბრუნებს თქვენგან, თუ დაუბრუნდებით უფალს. 10. დადიოდნენ მალემსბროლნი ქალაქიდან ქალაქში, ეფრემის, მენაშესა და ზებულონის ქვეყანაში. მაგრამ დაცინოდნენ მათ და აბუჩად იგდებდნენ. 11. მხოლოდ ზოგიერთნი მოდრკნენ აშურში, მენაშეში და ზებულონში და მოვიდნენ იერუსალიმს. 12. იუდაზეც იყო ღვთის ბელი მისთვის ერთი გულის ჩასადებად, რომ შეესრულებინათ, რაც მეფემ და მთავრებმა უბრძანეს, უფლის სიტყვისამებრ. 13. დიდძალი ხალხი მოაწყდა იერუსალიმს მეორე თვეში, უფუარობის დღესასწაულის გადასახდელად. მრავლის უმრავლესი იყო კრებული. 14. ადგნენ და მოაშორეს სამსხვერპლოები, იერუსალიმში რომ იყო. ასევე ყველაფერი, რაზეც საკმეველი იქმნოდა, აღეს და კედრონის ბევში გადაყარეს. 15. დაკლეს პასექი მეორე თვის მეთოთხმეტე დღეს. შერცხვით მღვდლებსა და ლევიანებს, განათლნენ და აღსავლენი მიიტანეს უფლის სახლში. 16. დადგნენ თავ-თავიანთ ადგილზე, მათი წესისდა მიხედვით, მოსეს, ღვთისკაცის რჯულის მიხედვით. მღვდლები სისხლს ლევიანთა ბელით ასხურებდნენ. 17. მრავლად იყვნენ კრებულში გაუნათლავნი, ამიტომ დაკლეს ლევიანებმა პასექები, რათა უფლისათვის განათლათ ყოველი არაწმიდა. 18. თუმცა ხალხის უმრავლესობა, მტწილად ეფრემისგან, მენაშესგან, ისაქარისგან და ზებულუნისგან არ გაწმედოდა, მაინც კამეს პასექი, დაწერილის საწინააღმდეგოდ. რადგან ასე ილოცა მათთვის იეზიზკიაჰუმ: 19. უფალმა საბიერმა მიუტევოს ყველას, ვინც განამზადა თავისი გული, რომ მოეძებნა ღმერთი, უფალი, თავისი მამა-პაპის ღმერთი, თუმცა საწმიდარის წესით არ განწმედოდა. 20. უსმინა უფალმა იეზიზკიაჰუს და მიუტევა ხალხს. 21. ისრაელიანებმა და იმათ, ვინც კი იერუსალიმში იყო, შეიდ დღეს იზეიმეს უფუარობის დღესასწაული დიდის სიხარულით. ლევიანები და მღვდლები

ყოველდღე აღიდებდნენ უფალს უფლის ძლიერი საკრავებით. 22. გული-თადად ელაპარაკა იეზიზკიაჲუ ყველა ლევიანს, რომელიც კეთილი გონებით ემსახურებოდა უფალს, შვიდი დღე ვამდნენ სადღესასწაულოს, სწირავდნენ სამშვიდობო მსხვერპლს და მადლობდნენ უფალს, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთს. 23. გადაწყვიტა მთელმა კრებულმა, რომ მომდევნო შვიდი დღეც ეზეიმათ, და ეს შვიდი დღეც სიხარულში გაატარეს, 24. რადგან ბიზკიაჲუმ იუდას მეფემ, კრებულს უბოძა ათასი კურატი და შვიდი ათასი ცხვარი. მთავრებმა კი უბოძეს კრებულს ათასი კურატი, ცხრა ათასი ცხვარი. და გაინათლა მრავალი მღვდელი. 25. ხარობდნენ იუდას მთელი კრებული, მღვდლები და ლევიანები, ისრაელიდან მოსული მთელი კრებული, ისრაელის ქვეყნიდან მოსული ბიზნები და იუდას მკვიდრნი. 26. ისეთი დიდი სიხარული სუფევდა იერუსალიმში, რომლის მგავსი სოლომონ დავითის ძის, ისრაელის მეფის, დღეების მერე არ ყოფილა იერუსალიმში. 27. წამოდგნენ მღვდლები, ლევიანები და აკურთხეს ერი, მოსმენილ იქნა მათი ხმა, და აღევლინა მთელი ლოცვა მის წმიდა სამყოფელამდე ცაში.

თავი ოცდამეთერთმეტი

1. ყოველივე ეს რომ დამთავრდა, გავიდა იქ მყოფი მთელი ისრაელი იუდას ქალაქებში და დაღწეეს სვეტები, გაჩეხეს აშურები, დაანგრირეს გორაკები და სამსხვერპლოები მთელ იუდაში, ბენიამინში, ეფრაიმში, მენაშეში, ერთიანად. დაბრუნდა ყველა ისრაელიანი თავ-თავის სამკვიდრებელში და ქალაქში. 2. დააყენა იეზიზკიაჲუმ მღვდელთა და ლევიანთა დასები, მათი დასებისდა მიხედვით, თავ-თავიანთი სამსახურის შესასრულებლად, მღვდლებად და ლევიანებად, აღსავლენისა და სამშვიდობო მსხვერპლის

შესაწირად. უფლის ბანაკის კოიბტეებში საქებრად და სფრფრფრულად დააწესა მეფის წილი, მინქონდნან, აღსავლენათვის — დილის და მწუხრის აღსავლენათვის, შაბათების, ახალთვარობების და დღესასწაულების აღსავლენათვის, როგორც უფლის რჯულშია ჩაწერილი. 3. უბოძა იერუსალიმში მცხოვრებ ხალხს, რომ თავიანთი წილი გასამრჩელო მიეცათ მღვდლებისთვის და ლევიანებისთვის, რათა მტკიცედ დაეცვათ უფლის რჯული. 4. როგორც კი ეს ბრძანება გავრცელდა, უხვად მოიტანეს ისრაელიანებმა ფქვილის, ღვინის, ზეთის, თაფლისა და მინდვრის ყველა მოსავლის პირველი ნაყოფი. სხვა ყველაფრის მეთაუდიც უხვად მოიტანეს. 5. ისრაელიანებს და იუდასებს, იუდას ქალაქების მკვიდრთ, მოქონდათ მეთაუდი ხარძრობიდან და ცხვრიდან, მეთაუდი შენაწირიდან, რომელიც უფლისთვის, თავიანთი ღმერთისთვის ჰქონდათ შეწირული. მოიტანეს და გროვად დაახვავეს. 7. მესამე თვეში დაიწყეს გროვების დახვავება და მეშვიდე თვეში მოამთავრეს. 8. მოვიდნენ იეზიზკიაჲუ და მთავრები, დაინახეს გროვები და აკურთხეს უფალი და მისი ერი — ისრაელი. 9. ჰკითხა იეზიზკიაჲუმ მღვდლებსა და ლევიანებს გროვების თაობაზე. 10. მიუგო მას ყაზარიაჲუ მღვდელმთავარმა, ცადოცის სახლის კაცმა, და უთხრა: როცა დაიწყეს უფლის სახლში ძღვენის მოტანა, ძლომაზე ვკამდით, მაგრამ მაინც ბევრი დარჩა, რადგან უფალმა აკურთხა თავისი ერი, და მონარჩენიდან კიდევ ამდენი დარჩა. 11. ბრძანა იეზიზკიაჲუმ, ოთხები მოეზადებინათ უფლის სახლში, და მოამზადეს. 12. შეზიდეს პატროსნად ძღვენი, მეთაუდი და შეწირულობანი. უფროსად იყო ლევიანი ქონანიაჲუ, მისი ძმა შიშყი მეორე კაცი იყო. 13. იეზიელი, ყაზარიაჲუ, ნახათი, ყასაელი, იერიმოთი, იოზაბადი, ელიელი, ისმაქიაჲუ. მახათი და ბენიაჲუ მეთვალყურენი იყვნენ ქონანიაჲუსა და მისი ძმის, შიშყის ხელ-

თავი ოცდამეთორმეტი

ქვეით, მეფე იეზიზკიაჰუსა და ყაზარი-
აჰუს, უფლის სახლის წინამძღვრის
ბრძანებით. 14. კორე იმნას ძე, ლე-
ვიანი, აღმოსავლეთის მხარის კარის
მცველი, ლეთისადმი ნებაყოფლობით
შესაწირავზე იყო, რათა გაეცა უფლის
ძღვენი და ყველაზე წმიდა შეწირუ-
ლობანი. 15. მის ხელქვეით მღვდელთა
ქალაქებში იყვნენ: ყედენი, მინიაშინი,
იეშუაყა, შემაყიაჰუ, შექანიჰუ, რომ
სამართლიანად გაენაწილებინათ მოძ-
მეთათვის მათი დასებინდა მიხედვით,
როგორც დიდისთვის, ისე პატარისთ-
ვის. 16. საგვარტომო ნუსხაში ჩაწერი-
ლია სამი წლის ასაკიდან მოყოლებუ-
ლი ყველა მამაკაცისთვის, უფლის სახ-
ლში ყველა მიმსვლელისთვის ყოველ-
დღიურ საქმეზე, მათი სამსახურისთ-
ვის, მათ თანამდებობისდა მიხედვით.
17. საგვარტომო ნუსხაში ჩაწერილი
მღვდლებისთვის, მათ მამისსახლთა მი-
ხედვით. ოც წლის ასაკს გადაცილებულ
ლევითათათვის, მათი თანამდებო-
ბისა და დასებინდა მიხედვით. 18. სა-
გვარტომო ნუსხაში ჩაწერილი ყველა
მათი წვრილშვილისთვის, ცოლებისთ-
ვის, ვაჟებისთვის და ასულებისთვის,
მთელი კრებულისათვის, რადგან პატი-
ოსნად გაინათლნენ სიწმიდისთვის. 19.
ხოლო აარონიანათათვის — მღვდელთა-
თვის, მათი ქალაქების ირგვლივ ველ-
მინდვრებზე რომ მკვიდრობდნენ, ყო-
ველ ქალაქში კაცები განაწესეს სახელ-
დებით, რომ წილი მიეცათ ყოველი
მამაკაცისთვის სამღვდელთა შორის
და საგვარტომო ნუსხაში ჩაწერილი
ყველა ლევითისთვის. 20. ასე გააკეთა
იეზიზკიაჰემ მთელ იუდაში. იგი სი-
კეთით, სისწორით და პატიოსნებით
იქცეოდა უფლის, თავისი ღმერთის წი-
ნაშე. 21. ყველა საქმეში, რასაც კი წა-
მოიწყებდა, ღვთის სახლის სამსახურ-
ში, რჭულში თუ მცნებებში, ყველგან
თავის ღმერთს ეძებდა, მთელი გულით
მოქმედებდა და იმარჯვებდა.

1. ამ პატროსან საქმეთა მღვდელთა
ვიდა სანხერიბი, აშურის მეფე, შემო-
იჭრა იუდაში და ალყა შემოარტყა
ციხე-ქალაქებს. მათ გატეხას ფიქრობ-
და. 2. როცა დაინახა იეზიზკიაჰემ, რომ
მოვიდა სანხერიბი და იერუსალიმზე
ლაშქრობას აპირებს, 3. გადაწყვიტა
თავის სარდლებთან და თავის მებრ-
ძოლებთან ერთად, დაეწყვიტათ წყა-
როს სათავეები, რომლებიც ქალაქის
გარეთ იყო, და ისინიც მიებმარნენ. 4.
შეიყარა უამრავი ხალხი და დაწყვი-
ტეს ყველა სათავე და ნაკადული, რაც
კი დიოდა იმ მიწაზე, რადგან თქვეს:
რატომ უნდა ნახონო აქ მოსულმა აშუ-
რის მეფეებმა ბევრი წყალი? 5. მოიცა
ძალი და ამოაშენა ყველა დანგრეული
კედელი, აამალა გოდლები და გარე-
დან კიდევ სხვა კედელი შემოაშენა.
გაამაგრა მილო დავითის ქალაქში, და-
ამზადა დიდძალი საჭურველი და ფა-
რები. 6. ჭარის უფროსები დაუყენა
ხალხს, შემოიკრიბა ისინი ქალაქის კა-
რიბების მოედანზე და გაამხნევა. 7.
განმტკიცდით და გაძლიერდით! ნუ
შიშობთ და ნუ თრთით აშურის მეფისა
და იმ ურდოს წინაშე, თან რომ ახ-
ლავს, რადგან ჩვენთან უფრო მეტნი
არიან, ვიდრე მასთან. 8. მასთან ხორ-
ციელი ძალაა, ჩვენთან კი უფალი,
ჩვენი ღმერთი, რათა შეგვეწიოს და
იბრძოლოს ჩვენს ბრძოლებში. გაამხნე-
და ხალხი იეზიზკიაჰუს, იუდას მეფის,
სიტყვებზე. 9. ამის შემდეგ სანხერი-
ბმა, აშურის მეფემ, რომელიც მთელი
თავისი ლაშქრითურთ ლაქიშის წინ
იდგა, გაუგზავნა თავისი მსახურნი იე-
რუსალიმში იეზიზკიაჰუს, იუდას მე-
ფეს, და მთელ იუდას, იერუსალიმში
მყოფს, რომ ეთქვათ: 10. ასე ამბობს
სანხერიბი, აშურის მეფე: რისი იმედი
გაქვთ, იერუსალიმის ციხე-სიმაგრეში
რომ ჩამსხდარხართ? 11. განა იეზიზკი-
აჰუ არ გაცთუნებთ რომ შიმშილითა
და წყურვილით ამოგხადოთ სული,
როცა გეუბნებათ, უფალი, ჩვენი ღმერ-

თი გვიხსნისო აშურის მეფის ხელიდან? **12.** განა მაგ იეზიზკიაჲმ არ დაანგრია მისი გორაკები და სამსხვერპლოები? განა ასე არ უბოხრა იუდასა და იერუსალიმს, ერთი სამსხვერპლოს წინაშე უნდა სცეთო თავყანი და მასზე უნდა აკმოთო საკმეველი? **13.** განა არ იცით რა დღე დაეწიეთ მე და ჩემმა მამა-პაპამ ქვეყნის ყველა ხალხს? განა შესძლეს ქვეყნის ხალხების ღმერთებმა ჩემი ხელიდან ეხსნათ მათი ქვეყნები? **14** რომელი იყო ჩემი მამა-პაპის განადგურებულ ამ ხალხების ღმერთთაგან ისეთი, თავისი ხალხი რომ ეხსნა ჩემი ხელიდან, რომ ახლა თქვენმა ღმერთმა გიხსნათ ჩემი ხელიდან? **15.** ახლა არ მოგატყუოთ იეზიზკიაჲმ და არ გატყუოთ ამგვარად. არ დაუჭეროთ მას, რაკი ვერც ერთი ხალხის და სამეფოს ვერც ერთმა ღმერთმა ვერ შესძლო თავისი ხალხის ხსნა ჩემი და ჩემი პაპა-პაპის ხელიდან, ვერც თქვენი ღმერთი ვერ გიხსნით ჩემი ხელიდან. **16.** კიდევ ელაპარაკენ მისი მსახურნი უფლოს, მათი ღმერთის, წინააღმდეგ და მისი მსახურის, იეზიზკიაჲს, წინააღმდეგ. **17.** უფლის, ისრაელის ღმერთის, სალანძღავ წერილებს წერდა იგი და ასეთ სიტყვებს ამბობდა მასზე: როგორც ქვეყნის ხალხების ღმერთებმა ვერ იხსნეს თავისი ხალხი ჩემი ხელიდან, ასევე ვერც იეზიზკიაჲს ღმერთი ვერ იხსნის თავის ხალხს ჩემი ხელიდან, **18.** ხმამაღლა უყვიროდნენ ებრაულად იერუსალიმის ხალხს, გალავანზე მყოფს, რომ შეეშინებინათ და თავზარი დაეცათ, და აეღოთ ქალაქი. **19.** ისე ლაპარაკობდნენ იერუსალიმის ღმერთზე, როგორც ქვეყნის ხალხთა ღმერთებზე, ადამიანის ხელით შექმნილზე. **20.** ილუცეს მეფე იეზიზკიაჲმ და წინასწარმეტყველმა ესაიამ, ამოცის ძემ, ამის გამო და ცას შეჰლაღადეს. **21.** მოავლინა უფალმა ანგელოზი და ამოწვიტა აშურის მეფის ბანაკში ყველა მაგარი ვეჟაკი, წინამძღოლი და სარდალი, შერცხვენილი გაბრუნდა იგი თავის

ქვეყანაში და, როცა თავისი ღმერთის სახლში შევიდა, მისი წყაღედან გამოსულებმა მახვილით განგმირეს **22.** იხსნა უფალმა იეზიზკიაჲ და იერუსალიმის მკვიდრნი აშურის მეფის, სანხერიბისა, და ყველას ხელიდან, და დაიფარა ყოველი მხრიდან. **23** მრავალს მოჰქონდა იერუსალიმში ძღვენი უფლისათვის და რჩეული საჩუქრები იეზიზკიაჲსთვის, იუდას მეფისთვის, მას აქეთ ამაღლდა იგი ყველა ხალხის თვალში. **24.** იმ დღეებში სასიკვდილოდ დასწულდა იეზიზკიაჲ და შეევედრა უფალს. ელაპარაკა უფალი და მისცა ნიშანი. **25.** არ მოავო იეზიზკიაჲმ სანაცლო. მასზე გაწეული სიკეთისთვის, რადგან გადიდებულა, და იყო ღვთის რისხვა მასზე, იუდაზე და იერუსალიმზე. **26.** მოდრკა იეზიზკიაჲ თავის დიდებულობაში და მასთან ერთად იერუსალიმის ყველა მკვიდრი, და აღარ დასტყდომიათ ღვთის რისხვა იეზიზკიაჲს დღეებში. **27.** დიდზე დიდი დოვლათი და პატივი ჰქონდა იეზიზკიაჲს. საგანძურები გაიჩინა ვერცხლისთვის, ოქროსთვის, ძვირფასი ქვებისთვის, ნელსაცხებლებისთვის, ფარებისთვის და ყოველი სასურველი ნივთისთვის. **28.** ბელლები მიწის ნაყოფთათვის — პურისთვის, ღვინისთვის და ზეთისთვის. გომურები ყოველგვარი პირუტყვისთვის, და ფარებები ცხვრის ფარისთვის. **29.** აიშენა თავისთვის ქალაქებიც, ცხვარ-ძროხის ჯოგები მრავლად ჰყავდა, რადგან ღმერთმა მას დიდძალი დოვლათი მისცა. **30.** მანვე, იეზიზკიაჲმ, გადაკეტა გიზონის ზემო წყაროების სათავე და ქვემოთ ჩამოიყვანა, დავეითის ქალაქის დასავლეთ მხარეზე. წარმატება ჰქონდა იეზიზკიაჲს ყველა თავის საქმეში. **31.** მხოლოდ მასთან ქვეყანაში მომხდარი სასწაულის გამოსაძიებლად, მიუშვა იგი ღმერთმა, რომ გამოეცადა და სცოდნოდა ყოველი მისი გულისნადები. **32.** იეზიზკიაჲს დანარჩენი საქმენი და მისი სიკეთენი წინასწარმეტყველ ესაიას, ამოცის ძის, ხილვაში და იუდასა

და ისრაელის მეფეთა წინგშია ჩაწერილი. 8. განისვენა იეზიხუკაჲმ თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს იგი დავითთანთა სამარხებს ზემოთ. პატრივი მიეგეს მას სიკვდილის შემდეგ მთელმა იუდაჲმ და იერუსალიმის მკვიდრებმა. მის ნაცვლად მისი ძე, მენაშე, გამეფდა.

თავი ოცდამეცამეტე

1. თორმეტი წლისა იყო მენაშე, როცა გამეფდა და ორმოცდათხუთმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. 2. უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში. იმ ხალხების სიბილწეთა კვალზე, რომელნიც აწყარა უფალმა ისრაელიანთაგან. 3. აღადგინა გორაკები, მამამისმა იეზიხუკაჲმ რომ მოსპო, სამსხვერპლოები აღუმართა ბაალებს, გააკეთა აშერები და თაყვანს სცემდა ცის ვარსკვლავებს და მსახურებდა მათ. 4. ააგო სამსხვერპლოები უფლის სახლში, რომელზეც უფალმა თქვა: იერუსალიმში საუკუნოდ იქნებაო ჩემი სახელი. 5. ააგო სამსხვერპლოები ცის ვარსკვლავებს უფლის სახლის ორთავე ეზოში. 6. ეცესლში ატარებდა შვილებს ბენქინომის ველზე, მკითხაობდა, მისნობდა, ჩიბაჲდა, დაადგინა მუსულთანენი და ჯადოქარნი. ბევრ უკუღმართობას სჩადიოდა უფლის თვალში მის გასაწყვრებლად. 7. დაამკვიდრა კერპი, ქანდაკი, რომელიც გააკეთა, ღვთის სახლში, რომელზეც ეუბნებოდა ღმერთი დავითს და მის ძეს, სოლომონს: ამ სახლში და იერუსალიმში, რომელიც ამჟიკრიჩიე ისრაელის ყველა შტოდან, საუკუნოდ დავამკვიდრებო ჩემს სახელს. 8. აღარ მოვაკვლევინებო ფეხს ისრაელს ამ მიწიდან, რომელიც მის მამა-პაპას დავედგინე, ოღონდ შეასრულონ, რაც ეუბრძანე, თანახმად მთელი რეულისა, წესებისა და მცნებებისა, მოსეს ბელოთ რომ მიეცათო. 9. მაგრამ აცთუნა მენაშემ იუდა და იერუსალიმის მკვიდრნი და იმ ხალხზე უფრო უკუღმართად იქცეოდნენ, რომ-

ლებიც გადააშენა უფალმა ისრაელიანთა წინაშე. 10. ელაპარაკე უფალმა მენაშესა და მის ხალხს, მგებლად იქცევე ისმინეს. 11. მიუსია მას უფალმა აშურის მეფის მხედართთაყრები. შეიპყრეს მენაშე დაატყვევეს, ბორკილები დაადეს და ბორკილდადებული ბაბილონს წაიყვანეს. 12. შეევედრა თავის გასაპირში უფალს, თავის ღმერთს, და მოდრკა ძლიერ თავისი მამა-პაპის წინაშე. 13. ილოცა მის მიმართ და მანაც შეივედრა იგი, შეიწყნარა მისი ვედრება და იერუსალიმში, მის სამეფოში დააბრუნა. მიხვდა მენაშე, რომ ღმერთთა უფალი. 14. ამის შემდეგ გარე კედელი შემოუშენა დავითის ქალაქს გიბონის დასავლეთით, ხევისკენ, თევზთა კარიბჭის შესასვლელამდე, გარს შემოარტყა ყოფელს და ძალზე აამაღლა, და მხედართთაყრები ჩააყენა იუდას ყველა გამაგრებულ ქალაქში. 15. მოაშორა უფლის სახლს უცხო ღმერთები და კერპი, ასევე ყველა სამსხვერპლო, უფლის სახლის მთაზე რომ ააგო იერუსალიმში, და ქალაქის გარეთ გადაყარა. 16. განაახლა უფლის სამსხვერპლო, და შესწირა მასზე სამშვიდობო და სამადლობელი მსხვერპლი, და უბრძანა იუდას, ემსახურათ უფლისთვის, ისრაელის ღმერთისთვის. 17. მაგრამ ხალხი მაინც გორაკებზე სწირავდა მსხვერპლს, ოღონდ მხოლოდ უფალს, თავის ღმერთს. 18. მენაშეს დანარჩენი ამბები, მისი ლოცვა, თავისი ღმერთის მიმართ, და იმ მხილველთა სიტყვები, რომელნიც მას უფლის, ისრაელის ღმერთის სახელით ელაპარაკებოდნენ, ისრაელის მეფეთა მატრიანეშია ჩაწერილი. 19. რომ ილოცა და შეწყწინარებულ იქნა, რომ სცოდავდა და უკეთურებას სჩადიოდა, გორაკები რომ გამართა და აშერები და კერპები აღმართა, ყველაფერი მის მოდრკამდე, ხოზაის მატრიანეშია ჩაწერილი. 20. განისვენა მენაშემ თავის მამა-პაპასთან და დამარხეს თავის სახლში, მის ნაცვლად მისი ძე, ამონი. ვა-

მეფდა. 21. ოცდაორი წლისა იყო ამონი, როცა გამეფდა, და ორი წელი იმეფა იერუსალიმში. 22. უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში, როგორც მამამისი მენაშე იქცეოდა. მამამისის, მენაშეს მიერ გაკეთებულ ყველა კერპს მსხვერპლს სწირავდა ამონი და მსახურებდა მათ. 23. აღარ მოდრკა უფლის წინაშე, როგორც მამამისი მენაშე მოდრკა, არამედ უფრო გაამრავლა ამონმა დანაშაული. 24. შეითქვენენ მის წინააღმდეგ მისი მსახურნი და თავის სახლში მოკლეს. 25. ამოწყვიტა ქვეყნის ერმა მეფე ამონის წინააღმდეგ შეთქმულნი, ქვეყნის ერმა მის ნაცვლად მისი ძე იოშიაჰუ გაამეფა.

თავი ოცდამეთერთხეობი

1. რვა წლისა იყო იოშიაჰუ, როცა გამეფდა და ოცდათერთმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. 2. სწორად იქცეოდა უფლის თვალში და დავითის, მამამისის გზას მიჰყვებოდა, არც მარჯვნივ გადაუხვევია, არც მარცხნივ. 3. თავისი მეფობის პირვე წელს, ჭერ კიდევ ყმაწვილი იყო, როცა დაუწყობიერა დავითის, მამამისის ღმერთს. მეთორმეტე წელს კი შეუდგა იუდასა და იერუსალიმის გაწმენდას გორაკებისაგან, აშერებისაგან, გამოქანდაკებული და ჩამოსხმული კერპებისგან. 4. მის წინაშე დანგრიეს ბაალის სამსხვერპლოები. აჩება სამზეო სვეტები, მათ ზემოთ რომ იყო აღმართული, დაღეწა აშერები და გამოქანდაკებული და ჩამოსხმული კერპები, მტვრად აქცია და იმათ სამარხებს გადააყარა, ვინც მსხვერპლს სწირავდნენ მათ. 5. მათსავე სამსხვერპლოზე დაწვა მათი ქურუმების ძვლები და გაწმიდა იუდა და იერუსალიმი. 6. მენაშეს, ეფრემის, სიმონის ქალაქებში ვიდრე ნეფთალიმდე, ირგვლივ მათ ნაოხარებში, 7. დაანგრია სამსხვერპლოები და აშერები, მტვრად აქცია კერპები და აჩება სამზეო სვეტები მთელ ისრაელის ქვეყა-

ნაში და იერუსალიმს დაბრუნდა. 8. თავისი მეფობის მეთორმეტე წელს, მას შემდეგ, რაც ქვეყანა სწამდა სახლი გაწმიდა, უფლის, თავისი ღმერთის სახლის შესაკეთებლად გაგზავნა შაფან აცალიაჰუს ძე, ქალაქის თავი მაყასიაჰუ და მწერალი იოახ იოახაზის ძე. 9. მივიდნენ ხილკიაჰუ მღვდელმთავართან და მისცეს უფლის სახლში შეგროვილი ვერცხლი, რომელიც ლევიანებმა და ზღურბლის მცველებმა აკრიფეს მენაშეს, ეფრემის, სხვა ისრაელიანების, მთელი იუდას და ბენიამინის ხელიდან და დაბრუნდნენ იერუსალიმს. 10. ხელში ჩააბარეს სამუშაოთა შემსრულებლებს, რომელნიც უფლის სახლში იყვნენ განწესებულნი, ისინი აძლევდნენ მას სამუშაოთა შემსრულებლებს, რომელნიც უფლის სახლში მუშაობდნენ შეკეთებასა და გამაგრებაზე. 11. ისინი კი ურიგებდნენ ღურგლებს და მშენებლებს, რათა ეყიდათ გათლილი ქვები და ძელები კოჭებისთვის და სახლების გადასახურავად, იუდას მეფეებმა რომ დაანგრიეს. 12. ხალხი პატიოსნად ასრულებდა სამუშაოს. თავზე ეყენათ: იახათი და ყობადიაჰუ — ლევიანები, ყველანი ვინც საქარეების დაკრაში იყვნენ გაწიფულნი. 13. მტვრითავე იყვნენ დადგენილნი და თვალყურს ადევნებდნენ ყველა სამუშაოს შემსრულებელს და ყველა საქმეს. ლევიანთაგან იყვნენ: მწერლები, ზედამხედველები და კარისმცველები. 14. როცა უფლის სახლში მიტანილი ვერცხლი გამოჰქონდათ, ხილკიაჰუ მღვდელმა მოსეს ხელით მოცემული უფლის რჯულის წიგნი იბოვა. 15. უთხრა ხილკიაჰუმ შაფან მწერალს: რჯულის წიგნი ვიპოვე უფლის სახლში. და ჩააბარა ხილკიაჰუმ წიგნი შაფანს. 16. შაფანმა მეფეს წაუღო წიგნი, თან ამბავი მიუტანა მეფეს და უთხრა: ყველაფერს აკეთებენ შენი მსახურნი, რაც დავალეული აქვთ. 17. გადმოყარეს ვერცხლი, რაც კი უფლის სახლში აღმოჩნდა, და ხელში ჩააბარეს ზედამხედ-

ველებსა და სამუშაოთა შემსრულებლებს. 18. ამბავი მიუტანა შაფანმა მეფეს და უთხრა: წიგნი ჩამაბარა ბილკიაჲ მღვდელმა. და წაიკითხა შაფანმა მეფის წინაშე. 19. როცა მეფემ მოისმინა რაჲლის სიტყვები, შემოიხია საშოსელი. 20. უბრძანა მეფემ ბილკიაჲს, ახიკამ შაფანის ძეს, ყაბდონ მიქას ძეს, შაფან მწერალს, ყასაიას, მეფის მსახურს, და უთხრა: 21. წადით და შეეკითხეთ უფალს ჩემზე, ისრაელში დარჩენილებზე და ნაპოვნი წიგნის სიტყვებზე, რადგან დიდია უფლის რისხვა, თავს რომ დაგვატყდა, რადგან არ დაიცვა ჩვენმა მამა-პაპამ უფლის სიტყვები, რომ მოქცეულიყვნენ ყოველივე იმის მიხედვით, რაც ამ წიგნში სწერია. 22. წავიდნენ ბილკიაჲ და, ვისაც მეფემ უბრძანა, ხელდა წინასწარმეტყველთან, კოლთან შალუშისა, ძისა თოკათისა, ძისა ხასრასი, მესამოსლისა (იგი იერუსალიმის მეორე ნაწილში ცხოვრობდა) და ელაპარაკენ ამის თაობაზე. 23. უთხრა მათ: ასე ამბობს უფალი, ღმერთი ისრაელისა: უთხარით იმ კაცს, ვინც ჩემთან გამოგზავნათ: 24. ასე ამბობს-თქო უფალი: აჰა, უბედურებას დავატებ იმ ადგილს, მის მკვიდრებს კი — იმ წყევლა-კრულვას, რაც ამ წიგნში სწერია, იუდას მეფის წინაშე რომ წაიკითხეს. 25. რაკი მიმატოვეს და სხვა ღმერთებს უკმოეს საქმეველი ჩემს გასაჭაფრებლად თავიანთი ხელის ნამოქმედართ, ამიტომ ჩემი რისხვა გადმოიღვრება ამ ადგილზე და აღარ დაცხრება. 26. იუდას მეფეს კი, უფლის საძიებლად რომ გამოავზავნეთ, ასე უთხარით: ასე ამბობს-თქო უფალი, ღმერთი ისრაელისა, იმ სიტყვათა თაობაზე, შენ რომ მოისმინე: 27. რაკი გული მოგიღბა და თავი მოიდრიკე ღვთის წინაშე, რაც მისი სიტყვები მომინე ამ ადგილისა და მისი მკვიდრების თაობაზე, და მოდრკი ჩემს წინაშე, სამოსელი შემოიხიე და სტიროდი ჩემს წინაშე, მეც ამიტომ შეგიწყნარეო, ამბობს უფალი. 28. აჰა, მო-

ვასვენებ შენს მამა-პაპისთან, მშვიდობით შეერთებ შენს საყმარს და აღარ იხილავენ შენი ფეხები იმ უბედურებას, რომელსაც ამ ადგილს და მის მკვიდრებს დავატებ. მიუტანეს მეფეს სიტყვა. 29. დაგზავნა მეფემ და შეკრიბა მთელი იუდას და იერუსალიმის უბუტეცობა. 30. ავიდა მეფე უფლის საბლში და მასთან მთელი იუდა და იერუსალიმის მკვიდრნი, მათ გასაგონად წაიკითხა უფლის საბლში ნაპოვნი აღთქმის წიგნის ყოველი სიტყვა. 31. დადგა მეფე თავის ადგილზე და აღთქმა დადო უფლის წინაშე, რომ გააყვებოდა უფალს, დაიკავდა მის მცნებებს, მოწმობებს და წესებს მთელი თავისი გულითა და სულით, ამ წიგნში ჩაწერილი აღთქმის სიტყვების შესასრულებლად. 32. დაუდგინა იგი ყველას, ვინც იერუსალიმში და ბენიამინში იმყოფებოდნენ და იქცეოდნენ იერუსალიმის მკვიდრნი ღმერთის, მათი მამა-პაპის ღმერთის: აღთქმის თანახმად. 33. განადგო იოშიაჲმ ყოველი სიბილწე ისრაელიანთა ყველა ქვეყნიდან და უფალს, მათ ღმერთს, ამსახურა ყველა, ვინც კი ისრაელში იმყოფებოდა. დღენი მათნი აღარ განდგომიან უფალს, თავიანთი მამა-პაპის ღმერთს.

თავი ოცდამეთხუთმეა

1. გადაუხადა იოშიაჲმ პასექი უფალს იერუსალიმში. პირველი თვის მეთოთხმეტე დღეს ამსხგერპლეს პასექი. 2. დააყენა მღვდლები თავთავიანთ საქმეზე და ამხნეებდა უფლის სახლის სამსახურისთვის. 3. უთხრა ლევანებს, რომელნიც მთელ ისრაელს მოძღვრავდნენ და საუფლოდ იყვნენ ნაკურთხნი: დადგით წმიდა კიდობანი იმ საბლში, სოლომონ დავითის ძემ, ისრაელის მეფემ, რომ ააშენა. რად გინდათ მისი მხრებით ტარება. ემსახურეთ ახლა უფალს, თქვენს ღმერთს და მის ერს—ისრაელს. 4. მოემზადეთ

თქვენი-თქვენი მამისსახლებისა და დასების მიხედვით, დავითის, ისრაელის მეფის განაწესის მიხედვით და მისი ძის, სოლომონის განაწესის მიხედვით.

4. დადებით საწმიდარში თქვენი მოძმეების — ერის შვილების მამისსახლთა ჯგუფების მიხედვით და ლევიათა მამისსახლების დასის მიხედვით.

5. ამსხვერპლეთ პასეკი, გაინათლეთ და მოუძნადეთ თქვენს ძმებს, რათა მოსეს ზღლით მოცემული უფლის სიტყვის თანახმად მოიქცეთ. 6. უბოძა იოშიაჰმ ერის შვილებს და ყველას, ვინც კი იქ იმყოფებოდა კრებები და თიკნები, ყველაფერი საპასეკო მსხვერპლისთვის — რიცხვით ოცდაათი ათასი, და კურატცი სამი ათასი, ეს მეფის ქონებიდან იყო. 7. მისმა მთავრებმა ნებაყოფლობით უბოძეს ზალხს, მღვდლებსა და ლევიალებს, ხილკიამ, ზაქარიაჲ და იეზიელმა — ღვთის სახლის წინამძღვრებმა მღვდლებს სამსეტკოდ მისცეს ორი ათასი კრავი და სამასი კურატი. 8. ქანაიამ, შემაყიამ, ნათანიელმა და მისმა ძმებმა, ზაშაბიბიამ, იეყიელმა და იოზაბადმა — ლევიათა მთავრებმა ლევიალებს სამსეტკოდ უძღვნეს ზეთი ათასი კრავი და ზეთასი კურატი. 9. ასე დაწესდა სამსახური. მღვდლები თავთავიანთ ადგილებზე დადგნენ და ლევიანები — თავიანთი დასების მიხედვით, მეფის ბრძანებისაებრ. 10. და ამსხვერპლეს პასეკი, მღვდლები ზღლით ასხურებდნენ, ლევიანები კი ატყავებდნენ. 11. და გამოაილაკევეს, რაც აღსავლენისთვის იყო, რომ გაენაწილებინათ ერის შვილების მამისსახლთა ჯგუფების მიხედვით, რათა ისე შეეწირათ მსხვერპლი, როგორც მოსეს წიგნში სწერია. ასევე მოექცნენ კურატების შეწირვისას. 12. მოხარშეს პასეკი ცეცხლზე წესის მიხედვით. კვებებში, კოკობებში და კარდალებში მოხარშეს წმიდა საკლავი და მარჯვედ ჩამოურავეს ყველა ერის შვილს. 13. შემდეგ თავისთვის და მღვდლებისთვის მოამზადეს, რადგან მღვდლები, აარონიანები, მწუხრამდ

სწირავდნენ აღსავლენს და ღურთებს. ამიტომაც მოამზადეს ღვთაებებში თავისთვის და მღვდლებსათვის მსხვერპლიანთათვის. 14. მგალობელნი — ასაფიანები თავთავის ადგილებზე იმყოფებოდნენ დავითის, ასაფის, ჰემანის და იედეთუნის, მეფის მზილველისგან, დადგენილი წესის მიხედვით, კარის-მცველნიც — ყოველ კარში, არ უბღებოდათ თავიანთი სამსახურის მიტოვება, რადგან მათი მოძმე ლევიანები ამზადებდნენ მათთვის. 15. ასე დაწესდა იმ დღეს უფლის ყველა სამსახური, რომ პასეკი გადახდილიყო და აღსავლენი აღვლენილიყო უფლის სამსხვერპლოზე, მეფე იოშიაჰს ბრძანების მიხედვით. 16. შვიდი დღის განმავლობაში იხდიდნენ იმ დროს იქ მყოფი ისრაელიანები პასეკს და უფუარობის დღესასწაულს. 17. სამუელ წინასწარმეტყველის დღეების შემდეგ არ გადაეხადათ ისრაელში ასეთი პასეკი, ისრაელის არც ერთ მეფეს არ გადაუხდია ასეთი პასეკი, იოშიაჰმ. მღვდლებმა, ლევიანებმა, მთელმა იუდამ, იქ მყოფმა ისრაელიანებმა და იერუსალიმის მკვიდრებმა რომ გადაუხადეს უფალს. 18. იოშიაჰს მეფობის მეთვრამეტე წელს იქნა გადახდილი ეს პასეკი [მუცლითმზლარენი, მკითხავნი, თერაფიმები, კერპები და მერები, რაც კი იუდაში და იერუსალიმში იყო, ცეცხლს მისცა მეფე იოშიაჰმ, რომ გაეშტეციებინა იმ წიგნში ჩაწერილი რჯულის სიტყვები, რომელიც ხილკიაჲ მღვდელმა იბოვა უფლის სახლში, მანამდე არავინ ყოფილა მისი მსგავსი, რომ მთელი თავისი გულისით და მთელი თავისი სულით, მთელი თავისი ძალით მოსეს რჯულის თანახმად მიქცეულიყო უფლისკენ, და არც მის შემდეგ გამოჩენილა მისი მსავსი. მაგრამ მაინც არ დამცბრალა უფალი თავისი დიდი რისხვისაგან, რომლითაც მრისხანებდა უფალი იუდაზე ყველა იმ წყენის გამო, შენაშემ რომ აწყენინა, თქვა უფალმა: იუდასაც მოვიყვებ ჩემგან, როგორც ისრაელი მო-

ვიკეთე, განვაგდებ ამ ქალასაც, რომელიც ამრვირჩიე, იერუსალიმს, და სახოს, რომელზეც ვთქვი, აქ იმკვიდრებს-მეთქი ჩემი სახელი. 20. ყოველივე ამის შემდეგ, როგორც კი იოშიაჰუმ მოაწესრიგა უფლის სახლი, მიუხდა ნუჰო, ეგვიპტის მეფე ქარხეშის საბრძოლველად, მდინარე ეფერატზე, და გამოვიდა იოშიაჰუმ მის შესახვედრად. 21. მოციქულები გამოუგზავნა ნექომ და შეუთვალა: რა საქმე გვაქვს ერთმანეთთან შე და შენ, იუდას მეფევე დღეს, შენს წინაღმდეგ არ წამოვსულვარ, არამედ იმ სახლის წინააღმდეგ, რომელსაც ვეროებობ, ღმერთმა მიბრძანა, რომ ვიჩქარო, ჩამოეცალე ღმერთს, თან რომ ვახლავს, რომ არ დაგლუპოს. 22. პირი არ იბრუნა მისგან იოშიაჰუმ და შეიმოსა მის წინააღმდეგ საოშრად, არ შეისმინა ნექოს სიტყვები ღმერთის შთაგონებულნი, და გავიდა მეგიდოს ველზე საბრძოლველად. 23. სტყორცნეს მშვილდოსნებმა მეფე იოშიაჰუმს, უთბრა მეფემ თავის მსახურთ: გამოიყვანეთ, რადგან მძიმედ დავიჭერი. 24. ჩამოსვეს მისმა მსახურებმა ეტლიდან, აიყვანეს მის მორე ეტლზე და იერუსალიმში წაიყვანეს, მოკვდა იგი და თავის მამა-პაპის სამარხში დაიძარბა, მთელმა იუდაამ და იერუსალიმმა დაიტირა იოშიაჰუმ. 25. გაძართა გოდება იერემიამ იოშიაჰუმზე, ყველა მგალობელი კაცი და ქალი დღემდე მოთქვამს იოშიაჰუმზე თავის საგოდებლებში. წესად დაუდგინეს ისინო ისრაელს და, აჰა, საგოდებლებშია ჩაწერილი. 26. იოშიაჰუმს დანარჩენი საქმენი და მისი საქველენი, უფლის რჯულში ჩაწერილის თანაჰმად აღსრულებულნი, 27. მისი საქმენი — პირველნი და უკანასკნელნი იუდასა და ისრაელის მეფეთა წიგნშია ჩაწერილი.

მამამისის ნაცვლად გაამეფეს იერუსალიმში, 2. ოცდასამი წლისა იქმნა იოშიაჰუმი, როცა გამეფდა ეფელაი იმეფა იერუსალიმში, [მისი დედა იყო ნამიტალი, იერემიას ასული, ლიბანი-დან, უკულმართად იქცეოდა უფლის თვალში, როგორც მისი მამა-პაპა იქცეოდა, ბორკლი დაადო მას ფარაონმა ნექომ დებლათში, ხამათის ქვეყანაში, რომ აღარ ემეფა იერუსალიმში]. 3. გადააყენა იგი ეგვიპტის მეფემ იერუსალიმში, [წაიყვანა მეფემ ეგვიპტეს] და დაეისრა ქვეყანას ასი ქანქარი ვერცხლი და ერთი ქანქარი ოქრო. 4. ეგვიპტის მეფემ მის ნაცვლად მისი ძმა ელიაკიმი გაამეფა იუდაში და იერუსალიმში, და იეპოიაკიმად შეუცვალა სახელი, მისი ძმა იეპოიახი კი შეიპყრო ნექომ და ეგვიპტეში წაიყვანა [და მოკვდა იქ ვერცხლისა და ოქროს აძლევდნენ ფარაონ ნექოს, მაშინ დაიწყო ქვეყანამ ხარკის აკრეფა და ვერცხლის გაღება ფარაონის ბრძანებით, და თითოეული შეძლებისდაგვარად მოითხოვდა ვერცხლსა და ოქროს ქვეყნის ერისაგან ფარაონ ნექოს-თვის მისაცემად]. 5. ოცდახუთი წლისა იყო იეპოიაკიმი, როცა გამეფდა, და თერთმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში, უკულმართად იქცეოდა უფლის, თავისი ღმერთის, თვალში, [მის დროს მიუხდა ნაბუქოდონოსორი, ბაბილონის მეფე, ქვეყანას და ემორჩილებოდა მას სამი წელი, და განუდგა, შეუსია უფალმა მათ ქალდეველები და სირიელი ყაჩაღები, მოახელი ყაჩაღები და ყამონიანები, სამარელები, და განდგნენ ამ სიტყვის თანახმად, უფლის სიტყვის თანახმად, მის მსახურთა — წინასწარმეტყველთა პირით რომ იყო ნათქვამი, მაინც უფლის რისხვა იყო იუდაზე, რომ განეგდო იგი თავისი პირიდან მენაშეს ყველა ცოდვის გამო, რაც ჩაიდინა მან, და უბრალო სისხლის გამო იეპოიაკიმმა რომ დაღვარა და რომ აავსო იერუსალიმი უბრალო სისხლით, მაგრამ არ იწება უფალმა მათი ამოგდება]. 6. მოუხდა მას ნაბუქოდონოსო-

თავი ოცდამეთხუთეობა

1. გამოიყვანა ქვეყნის ერმა იეპოიახი, იოშიაჰუმს ძე, [სცხეს მას] და

რი, ბაბილონის მეფე, და დაადო ბორკილები ბაბილონში წასაყვანად. 7. წაიღო ნაბუქოდონოსორმა უფლის სახლის ჭურჭლეულის ნაწილი ბაბილონში და დააწყო თავის სასაბლეში, ბაბილონში. 8. იეპოიაკიმის დანარჩენი საქმენი და სიბილწენი, რაც ჩაიდინა და რაც მის წინააღმდეგ აღმოჩნდა, ისრაელისა და იუდას მეფეთა წიგნშია ჩაწერილი. მის ნაცვლად მისი ძე იეპოიაქინი გამეფდა. 9. რვა წლისა იყო იეპოიაქინი, როცა გამეფდა და სამი თვე და ათი დღე იმეფა იერუსალიმში. უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში. 10. წელიწადი რომ შემოიქცა, ხალხი გაგზავნა მეფე ნაბუქოდონოსორმა და ბაბილონს გადაიყვანა იგი უფლის სახლის ძვირფას ჭურჭელთან ერთად, ბოლო იუდაზე და იერუსალიმზე მისი ძმა ციდეკიაჲ გამეფა. 11. ოცდაერთი წლის იყო ციდეკიაჲ, როცა გამეფდა, და თერთმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. 12. უკუღმართად იქცეოდა უფლის, თავისი ღმერთის თვალში. არ მოდრკა იგი იერემია წინასწარმეტყველის წინაშე, რომელიც უფლის სიტყვას ეუბნებოდა. 13. განუღვა მეფე ნაბუქოდონოსორსაც, რომელმაც ღმერთზე დაფიცა. გაიფიცა ქედი და გული არ მოიღბო უფლისკენ, ისრაელის ღმერთისკენ მოსაქცევად. 14. ასევე მღვდლებისა და ხალხის ყველა წინამძღოლი მრავალს სცოდავდა წარმართთა ყველა სისამაგლის კვალზე და ბილწავდნენ უფლის სახლს, რომელიც იერუსალიმში განწმიდა მან. 15. უფალი, მათი მამა-პაპის ღმერთი, აღრიდანვე უგზავნიდა და უგზავნიდა მათ სიტყვას თავის მოციქულთა ხელით, რადგან ებრალებოდა თავისი ერი და თავისი სამყოფელი. 16. მაგრამ ისინი აბუჩად იგდებდნენ ღვთის მოციქულებს, არად აგდებდნენ მის სიტყვებს და დასციროდნენ მის წინასწარმეტყველებს, ვიდრე მის ერს უფლისაგან უსაშველო რისხვა არ დაატყდა. 17. მოუვლინა მათ ქალღველთა მეფე და მახვილით ამოხოცა მათი

ჭაბუკები საწმიდარის სახლში, არ დაინდო არც ჭაბუკი და არც ქალწული, არც მოზუცი და არც უმცირესი ყველანი მის ხელში ჩაყარა. 18. ღვთის სახლის ყველა ჭურჭელი — დიდი და მცირე, უფლის სახლის საგანძურები, მეფისა და მთავრების საგანძურებითურთ ერთიანად ბაბილონში გაზიდა. 19. გადაწვეს ღვთის სახლი და დაანგრეს იერუსალიმის კედელი, გადაბუგეს ყველა მისი სასახლე და გაანადგურეს ყველა მისი ძვირფასეულობა. 20. მახვილს გადაარჩენილნი ბაბილონში გადასახლნა. და გახდნენ მისი და მისი ვაჟების მსახურნი სპარსეთის მეფობის დამყარებამდე. 21. რათა აღსრულებულიყო უფლის სიტყვა, იერემიას პირით ნათქვამი, ვიდრე ქვეყანა თავისი შაბათობით გაიბარებდესო. მთელ უკაცრიელობის ხანაში შაბათობდა, ვიდრე სამოცდაათი წელი არ შესრულდა. 22. კიროსის სპარსეთის მეფის პირველ წელს, როცა იერემიას პირით ნათქვამი უფლის სიტყვა აღსრულდა, უფალმა აღძრა სპარსეთის მეფის, კიროსის სული და მან საქვეყნოდ გამოაცხადა მთელ თავის სამეფოში სიტყვიერად და წერილობით, რომ 23. ასე ამბობს კიროსი, სპარსეთის მეფე: ქვეყნის ყველა სამეფო მე მიბოძა უფალმა, ცათა ღმერთმა, და დამავალა მისთვის სახლის აგება იერუსალიმში, იუდაში რომ არის, ვინც თქვენს შორის მისი ერიდან არის, უფალი, მისი ღმერთი, იყოს მასთან და ავიდეს!

ლოცვა მანაშისი

1. უფალო ყოველისმპყრობელო! ჩვენი მამა-პაპის — აბრაამის, ისაკის, იაკობის და მათი მართალი მოდგმის ღმერთო, 2. შემოქმედო ცისა და მიწისა მთელი მათი მორთულობით, 3. ზღვის ნომორგუნველი შენი განგების სიტყვით, უფსკრულის დამგმანელო და დამბეჭდავო შენი საშინელი და დიდ-

ბული საბელით, 4. რომლისაც ყველას ეწინია და კანკალებენ შენი ძლიერების წინაშე. 5. რადგან გაუსაძლისია შენი ბრწყინვალეობის სიდიადე და აუტანელია შენი რისხვა, ცოდვილებს რომ დაათევ თავზე, 6. განუზომელია და გამოუვლეველი შენი აღთქმის წყალობა, 7. რადგან უზენაესი უფალი ხარ, შემბრალებელი, სულგრძელი და მრავალმოწყალე, კაცთა ცოდვებისთვის მონანული. 8. უფალო, ღმერთო მართალთა, არ დაგიწყსებია სინანული მართალთათვის — აბრაამისთვის, ისაყისთვის და იაკობისთვის, რომელთაც არ შეუცოდავთ შენ წინაშე, მე ცოდვილს კი დამიწყსე სინანული. 9. რადგან ზღვის ქვიშაზე უმეტესია ჩემი ცოდვები, გამრავლდა ჩემი ურჯულოებანი, უფალო, გამრავლდა! არა ვარ ღირსი, ცის სიმაღლეს ვუზმერდე ჩემს უსამართლობათა სიმრავლის გამო! 10. ჩაკეცილი ვარ რკინის ბორკილების სიმძიმით, ვერ ვიშო-

რებ მათ ჩემი ცოდვების გამო, არა მაქვს მოსვენება, რადგან ჩემი ურჯულოება და უკუღმართად მოქმედებები თვალში, სიბილწე დავამკვიდრე და ვამრავლე შეურაცხებანი. 11. ახლა კი მომიდრეკია ჩემი გულის მუხლნი და მოწყალებას გემუდარები. 12. შევცოდე, უფალო, შევცოდე და ჩემი ურჯულოებანი მე თავად ვუწყვი. 13. და მაინც გევედრები, მომიტევე, უფალო, მომიტევე, ნუ დამღუბავ ჩემს ურჯულოებებში, სამარადისოდ ნუ განმირისხდები ჩემი ცოდვებისთვის! მიწის ქვესკნელს ნუ მომიხვი, რადგან მონანულთა ღმერთი ხარ, უფალო! 14. მოავლინე ჩემზე სიკეთე შენი და მიხსენი მე, უღირსი, შენი უზომო მოწყალებით, 15. და განგადიდებ დღენი ჩემნი, რადგან შენ გიგალობს ცის ყოველი ძალი და შენია დიდება უკუნისამდე. ამინ.

ახსნარ კვიტარაშვილი

წიგნიდან „იპაროსის დღეებზე“

სიკვდილის ანგალორუს

I

შავად ამოჩენილო, ბნელო, რამდენი გეფერე, გემუღარე,
 ხომ შეგპირდი — შენთვის ისეთი სამოსელი მომეკსოვა,
 ჯერ ხორციელის (გინდ უბორცოს) მწერებს რომ არ ღირსებია,
 ასე იყო დათქმული, — გეხსომება — არ მჩვევეა ნათქვამს გადათქმა.
 ჩემს დაჩოქილ ხეწწნას, კარგად უწყვი, რა გულისხმებუქვაც ახლა.
 მოხრილი, იმითმ ვეცემოდი ხმელ, გადაყვლეფულ მუბლისთავეებზე —
 საუნჯე ჩემი, ჩემი უმოწყალოდ დატანჯული შვილი არ წაგერთვა.
 ხომ ვთხოვე მოცელილმა, არაქათგამოცლილმა — გამცლოდი, გეცლია
 (ამაზეც გეტყობა ზნეწამბდარს, რამდენად დაუნდობელი ყოფილხარ).
 დაიბადა თუ არა, ბეჭებზე, წელზე აღმასის ბრძყალები დატყვე —
 ატყვევ მოკუნტული ზურგე, მოთესე ზედ შხამი და სამსალა...
 თვისაც არ იყო, შუღამით, დამდულრულის წივილი რომ ჩამესმა,
 ბეკა: მკვრივი, ქინძრის ფოთლებივით გაღდამნილი, ხორციანი დაღ...
 რაღა მას მიაწყვი წყვილიადო, ისედაც ხომ არავისში აგერეთდა.
 წამოზრდილს, მიძინარეს, ზეწარს გადავაცლოდი, უბოლ დავფურებდი —
 გადაშვლემოლ ზურგზე, სპირით შეხორცებულ უშველებელ არაზე,
 ხეარხვალა წყლის ორიქლში დახეთქილ ბუშტულებზედ ევარა...
 სავსე მთვარის ნამცეცა — ჩაბურღული, გაქვავებული — კრატერები...
 ტანს რომ აბანდა, რამდენჯერ დამისვამს მის გაქერქებულ,
 მტკივან ფერდზე გარდიგარდმო ამოღარულად, გასამბობი ხელისგულემა.

II

როგორ დავიჯერო ვიეტმა, დამუნჯებულმა — ასე უნდოდა წერამწერელს,
 ამჟარა — შენ შეუჩქეტი მწუბარე, მოწურულ ღრთებში, აზიდე, პიტაცე...
 ნეტა გამღვლიყო ან გადახსნილიყო ყრუ, ბეტონგადაკრული მიწა —
 სულაც ნაიარ-მტვრად ქცეულიყო (ერთხელ ხომ ასედაც იქნება) —
 ზედ არ დასკდომოდა მისი ტყვისასავით გამოქანებული სხეული;
 შუა გაეჭრა, გასცდენოდა ამ უბედურ ვარსკვლავს, ეფრინა,
 მშვილი გაეღო ლავკარდის უფსკრულებში, ოღონდაც, ოღონდაც
 ცოცხალი მგულვებოდა თავდაღმა მქროლავი, ცეცხლწიკლებული,
 იმდენად წავბდი, ქაფმოგდებული, ადგაფუნებული ზღვა-ც ვერ დავახვედრე,
 ციდან დამშვებული, ლურჯად მოშვავებულ ტალღებს რომ დავნთქა.

კოდვიანს, იღმერთოდ ნაწვალებს, რად არ გადამეწვა ტვინი...
 თუ მართლა არა ვარ უძვლო, უხერხემლო, მე მატლი მხოზნა...
 იმ სასტიკ დანარცხებას როგორღა გაუძლო გონებამ ურცხვებს...
 ძითხართ, ის სისხლი, ლეკერტი, სისხამზე, რა წვიმამ გადაარცხა.

III

შენ არც იმდენი კაცობა გექნება, დაბუკო ან აძარიდო თვალი;
 იმის ნება მაინც მომცე — მე ჩავწვე ცოვ, ანგრეულ მიწაში.
 მოწამლული, ჩემს დაღეწილ ბიჭს შევენაცვლო (ამის ვერც აეცდები).
 მივირს დაჭერება — ერთ დღეს მორღვეულ, ღორღან ბილიკზე —
 არ შედგეს მისი მალაღი, ჭიშიანი წვივები; დაწვეულმა, მღიმარემ,
 დაღმართი ისე არ ჩაიაროს, თითქოს არაფერი დამართნოდეს...
 ესაა დასანანი, გულსაკლავი, ამ სასწაულს მე ვერ დავინახებ.
 გამწირე, ერთ წამში შემასვი სიმწარე წვეთ-წვეთად ნაეური.
 მოთხარ, რად მე არ დამახეტქე, ჩემი დაგებეტქე ყურის ნიყარები...
 მრგვალი ბალის ასახვევთან ჩემი ყოველი ამოთრევა — საშინელებაა;
 განზე მიმაქვს თავი, არ მინდა დავინახო ის ავად მზირალი სახლი —
 მზეზე გამშრალი ნექნების ფერი, ტლანქი, ამოთვრებული სართულები —
 მოთუბთუბებული ვერმიშელის წებოთი ზელდაბელ, უგულოდ შეგღესილი.
 ქტერი შეგაირგდეს, შენთან არც მორიგება შეიძლება, არც გარიგება.
 ცხენის კულზედაც რომ გამოგაბან, მაინც შენ დარჩები მოგებული.
 რა ფაშვი ინელებს, ძალღო მოსუნსულევე, რასაც შენ სასნლაფ...
 მოთხერილო სისხლში, ვიდრე ორმოს გამითხრიდე, ეს მინდა გითხრა —
 იცოდე, ვინც ბოლოს შეგრჩება, დაბედავ ვისაც, მე აღარ ვიქნები...
 სად გდიო ქვესკნელში გადახვეწილს, ანდა რალა მაქვს სახვეწარი.
 რამდენი დაკლანე, გაწირე, გაწურე, ჩემსავით მოკლული,
 შეგრჩა ყველაფერი ამკლებელს, ვის რა დაუკლია.

ოთახი — ზღვა

ეს უფრო ღამღამობით ხდება. სუსტი ნათურის მერთალ,
 დაწეწილ შუქზე შექანდება დაბალი, დაკუთხული ოთახი.
 გაიზანზარებს ძველი, შემინული კარადა, გაწკარუნდება ქიქები ბროლის.
 ფანჯრიდან ჰერზე, ჰერიდან იატაკზე გადაინაცვლებს თვალები.
 შეიგრძნობს დაბზარული ენა ლაშებზე შერჩენილ სიმლაშეს...
 მეჩვენება, რომ გახუნებულ-გაბოლილი, ყვავილებიანი შბალერი
 თანდათანობით იფლინდება; სისველე ზღვას, ამუჭებს...
 გადაღმა, საცა კედელს დამრეცი სხვენი ებჭინება, ზღვაა მომღგარი.
 ჭებირს კორტნიან ჭგროდ გამოშლილი, ტანმოკლე ნაფოტა თევზები —
 ზანტები, ბირდაღებულები; ლაყუჩების ყოველ მოძრაობაზე
 ჩნდება მრგვალი, მუცელში წრედ შემოხაზული შავი ორმო...
 შენ შიშობ — შემოეჭმებათ აგურებშუა დატანებული ვაჭი.
 დანესტილ, აფორეჭებულ კედელს მალე ზედვე მიეხატება
 ფერდებჩაზნეილი, ფოჩებიანი აბაყურის ცახცახა ჩრდილი —
 ლილისფერ აბრეშუმივით ლიპი, ფარფლებმოფლაშული მელნა.
 დაწყრივდებიან ობობასნაირები, გაფარჩხული კიბორჩხალები,
 რვაფეხები, ზღვის ვარსკვლავები, ზღვის ციციქნა ცხენები.
 მუჭივით მოკუნტული, რკინის მკენებული ზღვის ზღარბები;

იქვე, ლექში დავორგლილ ლოქოს შეერბევა ჩავერდის დრუნო...
 მაქსენდება ლავაგადაკრულ პომპის გათხრებში ნაპოვნი ფრესკა
 ვერ დავიჩემებ, მარტო შე ვიყო ასეთი რამის მომსწრე.
 მსგავსი უცნაურობანი ადრეც უამრავი მომხდარა და
 პომპეალშიც ბევრი მოხდება; არაფერია გასაკვარი.

ეს არც ისეთი აწყვეტილი ფანტაზიის ნაყოფია.

ამ ერთმანეთში ჩაგრებილი მთების ზერხემალს ზოლად გასდევს
 ჩახვეული, მკვდარი ნიჟარები, აბორგებული ზღვის საბსოვარი.
 ახლაც, ამ წამს, გაბმული, თანდათან მიხელებული ქშეილი მესმის —
 კენჭებზე გადასრიალებული, აშიშინებული ტალღის ფშვენა.

რა არის, ბოლოსდაბოლოს, დაუჭერებელი ან შეუძლებელი...
 თუ გადაქანულ ტვინში შეიძლება ჩაქცეულმა სისხლმა გაეონოს,
 რატომ არ შეუძლია გადაუღებელი წვიმის ან ზღვის წყალს
 ყრუ, უსწორმასწოროდ შელესილ ძველ კედელში გამოატანოს.
 ყველაფერი რომ ჩაივლის და ოთახი კრიაილსა და რწევას შეწვევტს,
 შობორიალე ლანდებიც თავთავიანთ ადგილს უბრუნდებიან.
 გაბრუნებული თავი ნელ-ნელა მიწყნარდება, თვალებიც მეწყმინდება.
 მხოლოდ ესაა, მტკივანი ყელი მიხურს, გამშრალი მაქვს ნერწყვი.
 დახეთქილ ბაგეებზე მარილის უამური გემო მრჩება.

ცაცხლის ცხედი

სად გაეარდა დამფრთხალი, დაოთხილი,
 შენი თახთახა ოცდაოთხი წელი.

სად ჩაინთქა ჩალურჭებული გვერდები,
 დაბეგვილი, გახვეული სატანურ აღში.

ვინ უცხუნა საწყყინად მათრახი-
 შენს დაცხავებულ ცეცხლის ცხენს,

გაჩენის დღიდანვე რომ მოგკიხებინებდა.
 ვერ მოგწვდი, ხელი ვერ ჩაგკიდე

მაჯაჭი —
 გაუხარელს, გახურებულს,

კარგაზურულს...
 რად არ მივეყვი შენს დამღუპველ

კვალს.
 რად არ გავეკრი ქროლვაში შენზე უმაღლ,

ზღვა შხამის დამღევო, იღუმალო...

გასრისეს ქუსლებმა ღამის მსუსხავი
 სისხლი,

ქაფიან ქვაფენილზე მოსხმული,
 შედედებულო...

ვინთქმები, სადაცაა საფეთქლებს
 გამოიხეთქავს

იმ უპატრონო, განვითქული ცხენის
 კენება.

უაზრო, გვიანია ფორთხვა და
 ფართხალი.

ვერაფერს, ვერაფერს ვერ ვუღებ
 გულს.

აღარაფერი მიკლია — სიარული,
 სუნთქვა,

დაწოლა, ადგომა, ფიქრი —
 ზედმეტად ჩაეთვალო.

მამიდავანი სოფალშია და გლოვობს

ზნეს არ იცვლი, ისევ იქ ხარ,
 გულო, საცა მებო,
 ცრემლს იწურავს მამიდა —
 ჩემგან ნაწამები.

შუა ღამით ეღვიძება.
 წამომკდარი ტირის,
 მუკში იმწყვედევს შავ ნაოქებს
 დაბოკილი პირის.

უფრო მიდგას ოხვრა მისი:
 „რა მიქენით აო,
 რაფერ, რაფერ მომიკალით
 ჩემი დათუნათ...“

ყოვლის უფრო იმას უმძიმს,
 რომ თენდება ღამე,
 ყველა სულიერზე მეტად
 მისი მრცხვენია მე.

ღაწვებს, ჩირად გამომშრალს,
 სისხლი აღარ ფეკლავს,
 ქვეყნად სურათს ვერ ნახავ
 უფრო გულმოსიკლავს.

ღმერთო, რითი აცოცხლებ,
 სული რაში უღვას...
 მე რა მეთქმის, თვითონ ვგავარ
 გზაბნეულ ფუტკარს.

მეშებება თავი მოკვლად,
 ბრალი მე მედება
 ყველაფერში, არნახული
 ცეცხლი მომედება.

ვაი, ჩემო ზარო და
 ვაი, კედლის ბზარო,
 ზურგი მიმშემვლებია,
 ვილას შევფარო.

ბნელ ორმოში დანთქმულო,
 დამიტანა ლოდმა,
 არ თავდება დამდაგველი.
 დამთუთქველი მოთქმა.

წაწყდა ჯიში, დაიწყველა,
 გაწყდა ჩვენი მოდგმა.

რას დამინდობს შემთხვევა,
 შხამში ისარს ლესავს...
 აგერ, ამსიშორებე
 მაპობს ჩუმი კენესა.

ახლაც მელამუნება
 ყური შავი თავშლის;
 სად მივაგნებ დამდნარს და
 რბილ ფოჩებად დაშლილს.

თმაგაშლილო, საწყალო,
 ახლა გილას დამბან,
 ვის იყვან ზალაში,
 დაახურავ საბანს.

ვერც შენ გხედავ, ვნატრულობ
 დედაჩემის ჩიჩნინს...
 ვერ ჩამოველ, საზამთროდ
 შეგიგროვო ფიჩხი.

ქვა ყოფილხარ და რკინა,
 როგორ უძლებ მაგდენს,
 რა ჯოჯობეთს მიმეცო,
 რა ტანჯვაში მაგდებ.

როგორ მინდა მოვეფერო
 შენს აწეწილ სიხმარს,
 ჩემი გასახმობი ბელი
 თავზე გადაგისვა.

მუნათბერლი

(მწუხარების ხალადა)

გზა ვაილია, გათავდა
 ამომშრალ თიხის სექთან;
 თავაშვებული, სისინა,
 ქარი შავ ბალახს ზნექდა.

მალლობი, ქუჩა მუხების,
 მწვანეს არხედა ნაბაღს,
 კარის მეზობელს ვმარხავდით,
 ეს იყო გასულ შაბათს.

გადახედავდი, ძირს იწვა
 მკვდართა ქალაქი თეთრი...
 ქროდნენ ცოდვილთა სულელები,
 უფალთან შესავედრი.

ძალის ისმოდა ყვევაი...
 თავი სად ამოვყავი.
 ამაყად იქდა კორტოხზე
 ორი შევზურგა ყვაი.

გადასცქეროდნენ გალაქიანს
ციბის მცველები, დარად:
თეთრი შვენოდათ საყელო
და ძხრები ჩაებარათ.

შემოჩვეული, შავ-შავი
ფიქრები, მოძესია;
ამოვლილს, ჩვენსას, ახალი
ამოჰყვა პროცესია.

სალაპარაკო, ცოტ-ცოტა,
ენა მეც ვიცი ყვავთა;
ერთმა მეორეს ფრთა გაჰკრა —
გაბედე, ვინ მოყავთო.

მიმოატარა უმცროსმა
თვალეზი, ფერი ძოწის:
„ახალგაზრდაა, ბიჭია,
ასე, იქნება ოცის.

დაღუბულსაც გავს, მოკლულსაც,
ვაი, დედ-მამას მაგის,
ატყვია ბელი ბორბის,
დაუნდობელის, შმაგის.

მოგორავს ერთი მანქანაც,
სხვას მოაქანებს ფოტოს...
ისევე ყმაწვილი... ქვეც იყო —
შეგშალოს, შეგაშფოთოს...

რაღა დაარჩენთ, მის მშობლებს
მეტე არც არეინ ჰყავთო...“ —
საშინელებას არნახულს
მიმხელდა ურვა ყვავთა.

თავი ჩაჰკიდა პირველმა:
„რა დარჩათ გასაწირო,
დაღუბულა და ეგ არი
ამათი მოდგმა, ძირი.

ცინ დაანათლათ ნეტავი,
კაცი კაცის ბორცს ჰამდეს.

რა გიყო, გაზაფხულო,
ამოჰყვები მაგ ხევს;
ყოჩივარდებს მოიფენ,
უკან კერვინ დაგზვეს.

ეს საცოდავი ქვეყანა
როგორ გაუძლებს ამდენსა
გაზაფხულსა
გაზაფხულსა

ნაკრილობევი, ჩასროლი...
დახეთ კირს, კირზე ნამატს
ვაი, რა მუსრი ევლებათ,
ვაი, ბედშობას ამათს.“

ღმერთდნენ კატაფალეები,
ვინ საით გაუტვია.
ერთმანეთს ენაცვლებოდა —
უფსურული, დანა, ტყვია...

ვინ გაჰყვია წერას და
განგებას, დაფლულს ჩაღმად...
ოფლის ზღვა... კირისუფლები
უტევდნენ ბოლო აღმაროს.

ვერც დაფლეთილებს ვშველოდი,
ვერც დარჩენილებს ოხრად...
მკვდარს, მოხრილს, გულ-ღვიძლს
მოხრავდა

მე იმ ყვავების ოხვრა.

სიტყვა ვერ დაეძარ, დაემუნჯდი,
ანდა შეთქმოდა რაღა,
სხვას არვის დავეუჯერებდი,
თვალით რომ არ მენახა.

დიდად საამო არ იყო
იმათი სმენა, ნახვა...
თანდათან, გუგუნ-გრიალში
მინელდა, მიწყვია „ყვა“ — „ყვა.“

გამომშრალ გორაკს თბისას
შუაზე ჰყოფდა ღარი;
ხედ იჭდა ორი ყვანჩაღა.
ჩვენს ბედზე მაწუხარი.

წამოველ, არც მიმიხედავს,
რომელმა დაიჩხავლა,
ასვლაზე მეტად შეძნელა
მე იმ დაღმართის ჩავლა.

საქონებდა

ამოხეთქავ გზადაგზა
იებს, ფურისულებს...
თავს ევლები, ასოვლებ
ფარდასულთა სულებს.

თავი სად გაქვს ამდენი
თავგულის, გვირგვინის
დაწვინსა და ბლართვის,
გაზაფხულო დამწველო,
რა უწყალოდ დამწველე.
იცი, ვინც წამართვი.

თოვლმა ჩქამი გაიღო...
რალა დროს მოსვლა იყუჩებულნი
გულიც შენ დაღადრე, ზიზღირობისა
თუ ჩემი ჭეშია გსურდა,
აჭობებდა, წყველო.
შემხვედროდი ადრე.

ბოსტნეულის კაღაზიის პიტრისა

(დასაბღიხია პიხაზიდავა რეკლამა)

„მე ხომ სუფრის ვარ სიმდიდრე,“ —
თავმომწონე ამბობს კიტრი.

ყუნწიანი, სისხლის დარი,
წითლად ელავს პამიდორი:

„მუშა კიტრს რო შემოვეწყო,
დავშვენდები, მოვრთავ მეც ხო.

დარჩეული თითო-თითოდ,
არ წააგებთ, რო მიყიდოთ.

მოიწონებთ თავს ნავაჭრით,
თუ წვრილ-წვრილად ხაზს დამაჭრით.“

გაწოლილი, დახლზე, ყვავი,
წყურება: „გეყოთ ეგ ტრაბახი...“

თავის ქება არ ღირს, კიტრო,
ვინ დაგჩაგრა ან ვინ გიმტრო.

დახვავებულები გროვად,
სუყველანი საჭირო ვართ...“

ლუის ბემა წიწყისა:
„მიცნობს, წნილი უყვარს ვისაც.“

„წვნიან ქარბლის ვარ დობილი...“ —
თავს გახსენებს კართოფილი.

„კართოფილი თუ გეამა,
მეც მაქვს წვლილი,“ — ამბობს კამა.

„არ ინანებთ, ერთი კილო
მეც წამილოთ...“ — გთხოვს სტაფილო.

გალა ნივრის და ზაფრანის
ჭერს ჰკიდია მსგავსად ფრანის.

ბადრიჯანი და კომბოსტო
ვისაც აშვენებდნენ ბოსტანს.

აიხსება ჩანთა, ჭვალო... —
რითი, ველარც ჩამოვთვალო.

ბეიტს, დედაბერს, მალაღს, ჩიას —
ელოდება საკმარისი
ძღვენი მიწის, აირჩიოს,
მყიდველია ვინაც რისი.

პიხე გაშვირავდა...

მწერისაც არ ვარ დამკაბნელი,
ნურც გმირად ჩამთვლით და ნურც
ლაჩრად;
ჯერ არ დაღვრილა ციდან ბნელი,
თვალეებმა ჩემმა რომ არ აჭრას.

ვინ გამწირავდა, ბედო, შენებრ —
სულ სატირალი, სულ სატანჯი...
უბედურებას ვერ ახსენებ,
არ ჩაეჭიდოს ჩემთვის კლანჭი.

ნაპულეპრივი სურათი

იტყვიან, რაა ასეთი
საჭვრეტელ-სანახავი;
შესკუბებული ანძაზე,
მზეს თავ-ყელს უშვერს ყვავი.

არაფერს ითხოვს, რად უნდა
ძაგება ანდა ქება;
ერთბანს ღუმს ბრძენი ფრინველი —
რუბი ქვის ქანდაკება.

მორს აღარ არი ეამი, როს
მომენატრება მე მზე,
ღმერთო, ეს ყვაევი რამდენად
ბედნიერია ჩემზე.

კი ვეიქრობ, თუმცა ვინ იცის
ეწვის გამშრალი სასა,
ისე ყრულ ამოიჩხავლებს
რალაცა უქირს მასაც.

მოზრიალე სული

მოსვლა — ზღაპარს დასადარი,
წასვლა — ზღაპარული,
სული ჩემი, ნაპრალებში,
გამძვრალ-გაპარული.

აუყვება, გადაუელის
ზეგანს საბალახოს,
იწრიალებს, უკეთესი
სადგომი რო ნახოს.

ბანაპირმბული

რისმა გიხსნას იმედმა,
რის ჳამა და რა სმა,
სიძვირეში სექტემბრისაც
აიწია ფხსმა.

თავი გელარ აიშვი
,არც გელირსა შვება,
ოქროს იდგა გორები,
ნამეცეები გრჩება...

დაწყველილი მოგელავს,
რაც მოგელის, იცი;
გეტირება, სიცილიც
შენი არ გავს სიცილს.

თქვენთანა ვარ, წმინდა სულნო,
ხატზე დასაფიცნო,
თვალს ვარიღებ ყველა გამველეს,
არც მსურს, ვინმემ მიცნოს.

რა სჯობს...

არ კრის ზეწუნა, ვედრება,
არც ვედრები არავის;
რა აზრი აქვს ჩემს სიდიდეს
ანდა სიპატარავეს.

საუკუნედ გაშლილი,
ღამჭირდება — წამიც ვარ,
ღამვალ, ფეზისგულეები
ძველმა ცოდნამ დამიწვა.

რა მრჯის, ერთი ყოფილა —
სიმძიმე, ამჩატება...
თქმაც გამწელდა, რა ჳობს — ყოფნა
თუ მიწაში ჩადება.

რასაც ვხედავ, უაზრო,
სამარცხვინო ომია,
მე ვერაფერს მიეუხუდი,
ან კი ვინ ჩაწვდომია?!

აიივდა...

შავ ზოლად, მწკრივად გაფრენა იხვთა.
სიჩუმე თოფის ხმამ გადახია...
ტოკავს ფოთოლი, მტერი ვერ მიხვდა,
რომ ეს ცახცახი სხვა ცახცახია.

მიმოქრის ქარო. ჳენება ყოველი.
ღატანჯულ ტანშიც სხვა ცახცახია.
კვირიონები დაოქროვილი,
უკანასკნელად ცას გასძახიან.

ანაბმჭლი

ინახავს თოვლი, აღბეჭდილია
ნაფეხურები კაცის და ძაღლის;
დილას თავისი აქვს იდილია,
დაღანდავს თვალი კვიპაროსს წაბრილს.

მიწაზე ყოფნის ეძებენ სახსარს...
(სიცოცხლის ჩვენის სუსტო ნიშანო),
მშვიდობა ჳქონდეს კაცსაც და
ძაღლსაც,
ეს ნაკვალევი არ წაიშალოს.

მიწაპო, რან არ მიწაპო

ზღაპრის დასაწყისსა ჰგავს, არა?
„იყო და არა იყო რა?“ მაგრამ ეს
ზღაპარი არ არის. ეს მოთხრობაა, უფ-
რო სწორად, ნამდვილი ამბავი.

ყველა მოთხრობა უტყუარია, თუ
მწერალი გვიამბობს. ჩემი მოთხრობა
უტყუარია არა ამის გამო. რასაც ვიამ-
ბობთ, თვით გამოვიძლია, არ გამომ-
გონია. არ მიფიქრია არც სიტყუტუტ,
ამაზე თვით ცხოვრებამ იზრუნა და
მოვლენები ისე განავითარა ჩემი აზ-
რით არც დაინტერესებულა.

ეს ნაშრომი ამ თვალსაზრისით მემუ-
არადაც შეიძლებოდა მიგვეჩნია, მაგრამ
მთლად ასეც არ არის საქმე. ჩემი
ცხოვრების ეპიზოდებიდან ამოვარჩიე
მხოლოდ ის მომენტები, რომელთაც
არავითარი კავშირი არ ჰქონდათ არც
ჩემს პროფესიასთან, არც მისწრაფე-
ბებთან, არც ჩემს გადადგმულ ნაბიჯ-
თან, ჩემს სურვილთან. რასაც ვიამ-
ბობთ, ზღვობდა ჩემგან დამოუკიდებ-
ლად. თუმცა, სტიქიურ უბედურებად
ან ბოროტ ბედისწერადაც ამ ეპიზო-
დებს ვერ ჩავთვლით. რაც მოხდა, უნ-
და მომხდარიყო, სხვადასხვაგვარად იმ
ქვეყანაში, სადაც მიცხოვრია, არ შეიძ-
ლებოდა ცხოვრება!

მინდა გვიამბოთ ჩემს სამხედრო მოღ-
ვაწეობაზე, მიუხედავად იმისა, რომ
არასდროს ვყოფილვარ სამხედრო პირი.
მაგრამ ორას მილიონზე ბევრად მეტ
სხვა ჩემნაირებთან ერთად ვცხოვრობდი

უზარმაზარ სამხედრო ყაზარმაში, რო-
მელიც ბალტიის ზღვიდან წყნარ ოკე-
ანემდე, ჩრდილოეთის ყინულოვანი
ოკეანიდან შავ ზღვამდეა გადაჭიმული.
ამ ყაზარმაში ჭარისკაცები თუ ჭარის-
ქალები მხოლოდ იმით განსხვავდებიან
ერთმანეთისაგან, რომ ზოგი ჭერჭერო-
ბით ცალკე ლოგინზე წევს, შესაძლოა,
საყვარელ ადამიანთან ერთად, ზოგი —
აკვანში, ზოგი — მიწაში „ინდივიდუა-
ლურ“ თუ ძმათა სასაფლაოზე, ხოლო
რამდენიმე მილიონი ადამიანი — ორ-
სართულიან საწოლებზე.

სხვა განსხვავება არ არის, თუ არ
მივიღებთ მხედველობაში იმასაც, რომ
ორსართულიან საწოლებზე მყოფთათვის
(თუ ისინი მატარებლით არ მგზავრო-
ბენ) სხვა ხასიათის ბრძანებები იწერე-
ბა, სხვა წესდებები მოქმედებს (სამ-
წყობრო, სავარნიზონო თუ საყარაულო
სამსახურისა), სხვათათვის კი — დად-
გენილებები ჯადაწვეტილებები და
რეზოლუციები. ყველა ეს ბრძანება
„ზემოდან“ მოდის და უყოყმანოდ
სრულდება მხოლოდ იმ განსხვავებით,
რომ „ორსართულიანებს“ არ ეუბნე-
ბიან — ამით თქვენს ნებას გამოვზა-
ტავთო, ხოლო „ერთსართულიანებს“
არწმუნებენ — ყველაფერი თქვენი
სურვილით ზღვობა.

აი, ასეთი უცნაური მოთხრობის და-
წერა გადავწყვიტე. მართალი მოგახსენ-
ნოთ, თვითონაც არ ვიცი, რა ქანრის

ნაწარმოები — გამოვივა — მხატვრული, დოკუმენტური-მხატვრული თუ სულაც პუბლიცისტური. მსჯავრი მკითხველისთვის მიმინდვია. მიუხედავად ამისა, იმედს არ ვკარგავ; დანიტრესდებით, თუ როგორ ვიყავი ის, რაც არასდროს ვყოფილვარ.

საბჭოთა კავშირი, „ღიალი სოციალისტური სამშობლო“ ერთი უშველებელი სამხედრო ბანაკი გახლავთ, ჩინ-გინანსაც კი შეშურდებოდა. „საყოველთაო სავალდებულო სამხედრო სამსახურის“ ასეთი სისტემა, რომელიც უკვე საბავშვო ბაღიდან იწყება. მახსოვს, ერთი მეგობარი მიყვებოდა: საბავშვო ბაღში მივამარე ბავშვი და რამდენიმე დღის შემდეგ ვკითხე, რას აკეთებდა, რას ასწავლიდნენ. გავიგე, რომ რაღაც „თანამდებობა“ მიუციათ საშინლად აღშფოთდი — ასეთ პატარა ბავშვებს როგორ ჰყოფენ უფროს-უფროსებად, როგორ აყალიბებენ მათგან კარიერისტებს და ბიუროკრატებს-მეთქი. ბალის ხელმძღვანელობას პროტესტი ვანუეცხადე და თითქოს შეისმინეს. მეორე დღეს ბავშვს ვეკითხები: დღეს რას აკეთებდი-მეთქი. დღეს სხვა უფროსი გვყავდა, მხოლოდ მე დავალეებული მქონდა, ვინმე თუ რამეს დააშავებდა, მასწავლებლისათვის მეთქვამ!

ასე სურთ გაზარდონ საბჭოთა ბავშვები, ზოგი უნდა მოემზადოს მაღალი სავარძლისათვის, ზოლო ზოგი დამსმენი იყოს...

მართალი მოვასხენოთ. არ მახსოვს ოცდაათიან წლებში, როცა საბავშვო ასაკისა ვიყავი, როგორ მამზადებდნენ „ხალხის მტრებთან“ საბრძოლველად, აღარც ის მახსოვს, როგორი „ოქტომბრული“ გახლდით, მაგრამ, ეტყობა, კარგად მამზადებდნენ პირველ სამხედრო ორგანიზაციაში სამსახურისათვის. ეს გახლდათ პიონერული ორგანიზაცია.

აქ მეორდება სამხედრო სამსახურისთვის დამზახსიათებელი რიტუალები. პიონერად „მიღების“ წესი არაფრით

განსხვავდება სამხედრო ორგანიზაციის იგივე სამწყობრო ნაბიჯებისგან. „სმენა“, იგივე ფიცის აღკვეთა ლენინ-სტალინის საქმის ერთგულებისა. მოწოდება: „ლენინ-სტალინის საქმისათვის იყავით მზად!“ და ომობიანი ერთობლივი პასუხი — „მზად ვართ!“ საშვიდნობებრო პარადზე მარშალი რომ ჩამოეველიდა სამხედრო მწყობრებს, ასე მიმართავდა:

— ზღრასტე ტოვარიშჩი!
 პასუხად ისმოდა გუგუნი:
 — ზღრავ ელავმ ტამ მარშ სოვ სოიუზა!

— და ზღრავსტუეტ კომმუნისტიჩეს-კაია პარტია სოვეტსკოვ სოიუზა! ურა, ტოვარიშჩი..

— ურაა! ურაა! ურაა!
 ინგრიოდა ცა და დედაშიწა...

ჭარისკაცებს უკვე პიონერული ასაკიდან ჰქონდათ ეს ჩვევები გამომუშავებული, ისევე როგორც მწყობრი ნაბიჯით სიარული და სპეციფიკური სამხედრო მისალმება, რომელსაც „ჩესტი“ ჰქვია, თუმცა, პიონერული მისალმება მისგან ოდნავ განსხვავებული იყო. პიონერულ ორგანიზაციასაც ჰყავდა თავისი პოლოვნელები და გენერლები, რომელთაც ერჭვათ რგოლის მეთაური, რაზმის საბჭოს თავმჯდომარე და რაზმეულის საბჭოს თავმჯდომარე. მათ უბრალო პიონერებისგან (ანუ ჭარისკაცებისგან) განმასხვავებელი ნიშანიც ეკეთათ. ნაცვლად სამხედრო-სამხრებებისა თუ „პეტლიეებისა“, მკლავზე ჰქონდათ მიკერებული ერთი, ორი თუ სამი წითელი ზოლი („თანამდებობის“ მიხედვით).

ბავშვებისათვის ეს ყველაფერი თამაში იყო, მაგრამ ავის მომასწავებელი თამაში...

ჩემი პიონერული „სამსახურის“ დროიდან მხოლოდ ერთადერთი სამხედრო ოპერაცია მახსოვს. არ ვიცი, ვის მოუვიდა ეს აზრი პირველად თავში, ჩვენი რაზმის საბჭოს თავმჯდომარეს, თუ რომელიმე სხვა პიონერს, გადაწყვიტეთ, ომი გამოგვეცხადებინა რუსე-

ბისათვის, მაშინ მეოთხე კლასში ვსწავლობდი...

უნდა იტყვას, რომ მართალია, როცა ამბობენ, ბოლო დრომდე ეროვნული შუღლი ჩვენში არ იგრძნობოდაო, ჩვენს კლასში, მახსოვს, რუსი სწავლობდა, სომეხიც, ებრაელიც, მაგრამ ერთმანეთს ეროვნებით ვერ ვასხვავებდით. რაც შეეხება რუსებს, რომელთაც „ომი გამოვუცხადეთ“, ისინი იყვნენ რუსული სექტორის მეოთხე-კლასელები. „საომარი“ მათთან რა უნდა გეკონოდა, ალბათ, მხოლოდ ის, რომ ჩვენ გაპირვებით ვიგებდით მათს ლაპარაკს, მათ კი ჩვენი საერთოდ არა ესმოდათ. რა ამიტომაც ვერ გავაბიოთ სამეგობრო ძაფები, ისინი ცალკე იყვნენ, ჩვენ — ცალკე. არაფერს გეშევებდნენ, მაგრამ, ეტყობა, გვინდოდა, ერთად ვყოფილიყავით და ამიტომაც გადავწყვიტეთ, „კაცურად“ გაგვერკვია ურთიერთობა.

ჩვენი კლასი პირველ სართულზე იყო, მათი — მეოთხეზე. თავდასხმა მოვაწყვეთ მათს ტერიტორიაზე. სასატიკოდ დაემაძრკებთ „მოწინააღმდეგე“, აკეცლებულ-აბლაღებულები შეცვივდნენ საკლასო ოთახში და აქ მოხდა გაუთვალისწინებელი რამ: ჩანთებით რომ გამოგვენთნენ მათი თანაკლასელი გოგონები, სულ კედლით ქვა გვასროლინეს!

მართალი ვითბრათ, აღარ მახსოვს ამ ბრძოლის ფინალი, გაიგეს თუ არა უფროსებმა? ჩავგიტარეს თუ არა პიონერ-ბელაშლანელებმა, ან ჩვენმა იდეურმა მეთაურებმა კომკავშირულმა ლიდერებმა საუბრები ხალხთა დიად სტალინურ მეგობრობაზე. თუ ასეთი რამ მოხდა კიდევ, ვასაკერი არ არის, რომ არ მახსოვს, რადგან ამ „სამხედრო ოპერაციას“ არაფერი ჰქონდა საერთო არც ნაციონალიზმთან და არც ინტერნაციონალიზმთან.

შეტსაც ვიტყვი, არა მარტო ანტიფაშისტურმა, არამედ ანტიგერმანულმა პროპაგანდამაც ვერ შეგვიშალა ხელი, დავმეგობრებოდით, გერმანელ ტყვეებს,

რომელნიც მუშაობდნენ მშენებლობაზე დოლიძის ქუჩაზე, ბევრი მათგანი შემდეგ დელისის ტყვეთა სასაფლაოზე მოხვდა, უნივერსიტეტის ახლანდელი მალღივი კორპუსის მახლობლად. განსაკუთრებით დაგვიახლოვდა ერთი გერმანელი, პანსი ერტვა. მან ცოტაოდენი რუსული იცოდა, ჩვენ-თითო დერი გერმანული და საუბარსაც ვახერხებდით. იგი იყო მალალი, რა თქმა უნდა, გამბდარი (ძვალი და ტყავი). ომამდე მუსიკოსი ყოფილა, ცოტაოდენი ხატვაც ეხერხებოდა, სასაცილო სურათებს გვიხატავდა. გვიკვირდა, რომ ვერ იტანდა პიტლერს და გულით ამბობდა: „პიტლერ კაპუტი!“ თაკილობდა ჩვენგან რაიმე საქმლის მიღებას, მაგრამ უარს არ ამბობდა თამბაქოზე, თუმცა, არ მოსწონდა, იტყოდა ხოლმე „რუსი ტაბაკ — კაპუსტა!“ — და ლამის ხველებით იბრჩობოდა.

არ დამავიწყდება 1941 წლის 22 ივნისი. სპილოს ყურივით რუხი რადიოს რეპროდუქტორიდან მოვისმინე გერმანიასთან ომის დაწყების ამბავი. გავეარდი მეორე ოთახში და ჩვენებს მიიხარე, არა მარტო გაოცებულნი, არა შეურაცხყოფილიც დავრჩი, როცა შხედე ქალების გაქვავებულ და შეშინებულ სახეებს: როგორ არ ესმით, რა ბუდიონის კავალერია სულ ბღღერს გაადენს გერმანელებს-მეთქი! შემდეგ რა დღეც აყარეს ბუდიონის, ვოროშოლოვის თუ ტიმოშენკოს გაწვრთნილ ჯარებს, ყველას მოეხსენება. მე კი ყურები მქონდა გამოკედილი ომანიანი სიმღერით:

Время огнем, свержая блеском стали,
пойдут машины в яростный поход,
когда нас в бой пошлет товарищ Сталин
и первый маршал в бой нас поведет!

ბუნებრივია, რომ ბავშვები მთელი დღე ომბანას ვთამაშობდით. ჩვენს უბანში მრავალი იყო შეჩერებული მშენებლობა, ნაომარ და დაბომბილ ადგილებს რომ გვაგონებდა და იყო „ფაშისტების“ დევნა, დატყვევება და

იმის მტყიცება — არა მე გესროლე უფრო ადრე და არა მეო. მიზეზი ჰიუზის „გიორგი სააკაძემაც“ „სულზე მოგვისწრო“. ამ დროს მე უკვე წაკითხული მქონდა სიმონ ჭვარციანი რომანიც, ანა ანტონოვიჩის „დიდი მოურავიც“ და ამის მიხედვით პიესაც კი დავეწერე. რაკი პიესა ჩემი იყო, ცხადია, გიორგი სააკაძის როლიც მე უნდა შემესრულებინა.

ერთ საღამოს მეზობლების თანდასწრებით დავდგი სპექტაკლი. იმდენად შევიკერი როლში, რომ ხის ხმლით ყორჩიანს — გიზო ხვადაგიანს კინალამ მართლა გავუხეთქე თავი. ჩალმასავით დახვეულ პირსახოცს რომ არ ეშველა, ცუდად იქნებოდა საქმე. ასე შემოიჭრა ჩვენს „საბჭოთა“ პატრიოტიზმში ალექსანდრე ნეველის, სუვოროვ-კუტუზოვის გვერდით და მათზე უფრო ძალუმაღ ეროვნული თემა.

ჩვენთვის, ბავშვებისთვის, გაცილებით ნაკლებად მძიმე იყო ომი, მაგრამ მისი სუსხი კარგად ვიგრძენით. არ ვლაპარაკობ შიმშილზე, ნავთის რიგებზე, გაყინულ თითებზე გამომსხმულ მანდარინის ჭემის წვეთებზე, ბედნიერებს რომ გამოგვქონდა უზარმაზარი რიგებიდან, არც იმ მწუხარებაზე, რომელიც ფრონტიდან მოსულ ცნობებს მოჰყვებოდა ხოლმე, არამედ ორიოდ სიტყვას ვიტყვი ჩვენივე არმიის ნაწილების დამოკიდებულებაზე მოსახლეობასთან.

ზაფხულის არდადეგებზე დეიდაჩემთან მაგზავნიდნენ ბოლშე აბაშაში. იქ იდგა მეზღვაურთა ნაწილი. საზიზღრად იქცეოდნენ, არავითარ საბჭოთა ზელისუფლებას არ სცნობდნენ, იტაცებდნენ, რასაც კი მოიხელთებდნენ, ხალხს გარეთ გამოსვლა ეშინოდა.

ერთ დღესაც ჩვენს თვალწინ ქუჩაში გაიგდეს მთვრალმა მეზღვაურებმა მეზობლის ძროხა, რომელიც ჩვეულები-სამებრ საძოვრიდან დაბრუნებული თავის ქიშკარს მიადგა და ღრიანცლით, სამეზღვაურო ხანჯლის — „კორტიკის“ ძვერებით საღაღაც მიჰყავდათ,

ალბათ, დასაკლავად. ვერაფერს ვაძლავ გარეთ გამოსვლა. მოგეხსენებათ მტკილი ქალები, ბავშვები და მწიფე იყვნენ იმ დროს ჩვენს სოფლებში და დაბა-ქალაქებში, მოულოდნელად შურდულივით გაიჭრა ქუჩაში ჩემი დეიდაშვილი ბელა, რომელიც მაშინ, ალბათ, ათი წლისა თუ იქნებოდა და თავზედ მეზღვაურებს უთხრა:

Эта корова — секретарь райкома!

ცხადია, უნდოდა დაეშინებინა მტაცებლები — რაიკომის მდივნის ძროხაო. მაგრამ საქმეს სწორედ მისმარუსულმა უშველა. „ძროხა რაიკომის მდივანიაო?!“ — გაეხარდათ მთვრალ რუსებს, სიცილით ჩაბეირდნენ, ძროხას თავი დაანებეს და ბანცალ-ბანცალით და ღლაბუკით განაგრძეს გზა.

მეორე შემთხვევა ასეთი მახსოვს, აბაშიდან არდადეგების შემდეგ თბილისში მატარებლით მოვდიოდი. კუპეში ოთხი ახალგაზრდა ქალიშვილი, სტუდენტები იყვნენ. მეც მათ შორის აღმოვჩნდი, რადგან ერთ ადგილზე ორი ბილეთი გაუყიდათ. ერთ-ერთმა გოგონამ შემომთავაზა მასთან ერთად დაწოლა, მაგრამ ვიუკადრისე, უკვე თოთხმეტი წლის ბიჭი ვიყავი და მეწყინა, ბავშვად რომ ჩამთვალა.

ამ დროს კუპეში შემოვიდა ახალგაზრდა რუსი ოფიცერი, ელია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებში“ რომ ოფიცერია, იმის უშუალო შთამომავალი. შეუდგა ბნელი აზიელების განათლებას, მოიხსენია საქართველო ავტონომიურ რესპუბლიკად. როცა შეუსწორეს, დიდად „გაიკვირვა“, ალბათ, სტალინის ხატრით მოგენიჭათ ეს წოდება, თორემ რა რესპუბლიკაა, ჩვენი ჯარი ერთ დღელამეში მარშით ფარავს ამხელა ტერიტორიასო. სული ყელში მომებჯინა, ვგრძნობდი, როგორ იყვნენ შეურაცხყოფილი ჩემი თანამგზავრებიც, მე კი მათი დაცვა არ შემეძლო.

— წადი აქედან! — მხოლოდ ეს მოვახერხე. მან ამხედ-დამხედა, არ ვიცო, რატომ შეიკავა თავი. ასეთ ადამიანებს არ ჩვევიათ დაბოძა, თუ უპირატესო.

ბას გრძობენ, ის კი, ცხადია, ჩემზე ღონიერიც იყო და შეიარაღებულიც. თანაც მეზობელ ვაგონებში ეგულებოდა მრავალი მასავეთ შეზარბოშებული სამხედრო. რომ მოენდომებინათ, მატარებელს გააჩერებდნენ და ყველა მგზავრს შუა გზაში ჩამოსვამდნენ, მე შენ გეტყვი და გამცილებლები დაუშლიდნენ თუ შემანქანე!

მან მხოლოდ გაიღიმა, გაახსენდა, რომ განათლებული ქვეყნიდან არის, ხაზგასმული ზრდილობით დაემშვიდობა ჩემს თანამგზავრებს, კეთილი მგზავრობა უსურვა და კარი გაიხურა. ჩვენ კი კეთილად ვიმგზავრეთ თბილისამდე, მაგრამ მას, ეტყობა, სხვებისთვისაც მოუენდომებია ტკუის სწავლება, იმათ ტკუა ვერ უსწავლიათ, მატარებლიდან გადაუგდიათ და „სამსახურებრივი მოვალეობის აღსრულების“ დროს „გმირულად“ დაღუპულა.

მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში ვილაქის მოუვიდა თავში აზრად, გაეყო სკოლები ვაჟთა და ქალთა სკოლებად. სულ მთლად ვადაეირიეთ ბიჭები. მეოთხე სართულიდან მერხებს ვისროდი და ძალიან მოგეწონდა, ნამსხვრევებად რომ იქცეოდა, საომარი მოქმედების ილუზია გვექმნებოდა. ნამდვილი ომი იმართებოდა, როცა მშინერ ბავშვებს დიდ შესვენებაზე კლასის დამრიგებელი ასგრამიან შავ „ფუნთუშებს“ შემოუტანდა, იყო ერთი ზედახორა და რია-რია.

ყოველდღიურად გვიტარდებოდა სამხედრო გაყვითლები და „სამწყობრო მომზადება“, მაგრამ ნამდვილ ჭარისკაცებად მაშინ ვიგრძენით თავი, როცა ბარნოვის ქუჩაზე სკოლის შენობაში შეკრებაზე მიგვიყვანეს, ჩვენი კბილა სხვა თბილისელ მოსწავლეებთან ერთად. ჩავაცევს ნახმარი სამხედრო ტანსაცმელი, საბლიდან მიგვატანივნს „ჩაშკალოვკა“, თუმცა, კოვზები რატომღაც მეორე დღესვე გაჰქრა.

მეტი არაა ჩემი მტერი, იქ რამე სამხედრო ხელოვნებას დავეწყებოდი, მიუხედავად ყოველდღიური „პახოდე-

ბისა“ ახლანდელი ვაკის პარკის ტერიტორიაზე. თუმცა, ზოგჯერ „სამხედრო ოპერაციების“ ჩატარებისას და ერთი ასეთი „ოპერაცია“ დამამახსოვრდა.

ჩვენი ბატალიონის ზელმძღვანელი იყო ერთი კაპიტანი, რომლის გვარს არ ვსახელებ ეპიზოდის პიკანტური ზასიათის გამო. ერთს კი ვიტყვი, რომ იგი ვაზლდით თბილისის ოფიცერთა სახლის ცნობილი კალათბურთელი.

შუალამე გადავიდა, „ოტობი“ დიდი ხნის მიცემული იყო, მაგრამ ჩვეულებრივსამებრ არ გვეძინა, ერთმანეთს სასაცილო ამბებს ვუყვებოდით (ჩვენს ასაკში სასაცილო ამბებს რა გამოგვილევდა!), როცა ვილაც შემოვიდა და გვითხრა — ბიჭებო, კაპიტანს უნდა ვუშველოთო.

თურმე, ჩვენს კაპიტანს, რომელიც ბიჭებს ძალიან გვიყვარდა, თავის ოთახში ვილაც შემოუყვანია ჩვენთვის გასაგები, მაგრამ ჭერ კიდე შეუცნობელი მიზნით. ჭუჩის მოპირდაპირე მხრიდან მეორე სართულის ბინადრებს როგორღაც (აღბათ, ჭოგრიტით) დაუნახავთ არც თუ ისე პედაგოგიური სცენა და მილიციისთვის შეუტყობინებიათ. მილიციელებს კარებში მდგარი ჩვენი „შეიარაღებული“ გუშაგები არ უშვებდნენ, მაგრამ, ცხადია, დიდხანს ვერ დააყოვნებდნენ და ამიტომ საჭირო იყო გოგოს სასწრაფოდ გაპარება.

სწორედ აქ გამოვიჩინეთ ბიჭებმა „სამხედრო“ გამპრიახობა, გოგო ეზოდან გადავპარეთ, იმდენიც მოვახერხეთ, რომ იმდროინდელი მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის ვ. ბაქრაძის ეზოც გავიარეთ (იქ ახლა საბავშვო ბაღია) და ჩვენი კაპიტანის დანაშაულის ყოველგვარი კვალი დაიკარგა. მილიციამ, ცხადია, ვერავეითარი სამხილი ვერ აღმოაჩინა.

კაპიტანი შემოვიდა ჩვენს პალატაში, ბუნებრივია, დარცხვენილი იყო, მაგრამ მადლობა გადავვიხადა „მამაკაციური სოლიდარობისათვის“:

— ტყვენი კარგი ბიჭები ხართ... ოდ-

ნაკო, ტყვენი არ იყით, ბიჭებო, რა კარგი არის ყალი...

ჩვენ არ ვიცოდით, მაგრამ წარმოდგენილი გვექონდა, ამიტომაც კარგად გავუგებთ ერთმანეთს.

გული დაგვეწყდა, რომ მიუხედავად ჩვენს მიერ ასე ბრწყინვალედ ჩატარებული „სამხედრო მანევრისა“, მეორე დღიდან კაპიტანი აღარ გამოჩენილა. მოვიდა სხვა კაპიტანი, რომელსაც ისეთი გვარი ჰქონდა, არ შეიძლებოდა დამეიწყებოდა — შევჩენჯო გაზღდათ.

იმანაც სწრაფად გამოიხატა ჩვენთან საერთო (ცხადია, რუსული) ენა. ვერ ვიტყვი, რომ მეთაურები მკაცრად გვეპყრობოდნენ. ისინი ითვალისწინებდნენ, რომ საქმე ბოლოს და ბოლოს ბავშვებთან, მეცხრე კლასის მოსწავლეებთან ჰქონდათ. მაგრამ ჩვენი მხრივ ყოველთვის სამაგიერო სიკეთეს როდი მივაგებდით. კაპიტანმა შევჩენჯომაც ორიოდ დღე გაძლო ჩვენთან. და ეს მოხდა არა რაიმე ბოროტი გაზრახვით; არამედ ჩვენი ბავშვური უბასუხისმგებლობის გამო.

ერთ დღეს კაპიტანმა გამოგვიცხადა, რომ წესრიგში მოგვეყვანა ჩვენი „ობმუნდიროვანი“, საღამოს რუსთაველის პროსპექტზე მარშით უნდა გავიართოთ. რუსთაველის პროსპექტზე გავლა რომელ თბილისელს არ უნარია? ჩვენც გავგებხარდა, რომ შეგვეძლო გვეჩვენებინა თანამოქალაქეთათვის, თუ რა ყოჩაღი ბიჭები ვართ.

რა თქმა უნდა, ვერც ერთი ჩვენგანი ვერ გაიცნობიერებდა, თუ როგორ და გვეუფლა ჯოგური ინსტრუქტი. როგორ დავკარგეთ ინდივიდუალობა, როგორ ვეჭვით ერთიან მასად. ჩვენ ყველანი ერთმანეთს ვვადვით. ერთხარად გახუნებული ხავს სამოსელი გვეცმა. ერთხარად ვებრახუნებდით ნაღებით დაქედით „პარტიანებზე“ ჩამოქმულ ჩემებს, არ გვექონდა განსხვავებული სახე ვერავინ გვიცნობდა და ამიტომაც არც ერთი ჩვენგანი ცალკე თავის თავზე პასუხს არ აგებდა. ჩემთვის ახლა გასაგებია, როგორ შეიძლება ხალ-

ხის ასეთი მასა აიყოლიო და სახერგვად დასარბევად. დასაზოცავად კაპიტანმა ჩვეულებრივად მოგვეჩვენათ: „ზაპევალა, ნაჩი-ნაი!“ და წამოიწყა „ზაპევალამ“ ომბიანი სიმღერა სამწყობრო ნაბიჯების აკომპანიმენტზე:

ათანასეს უნარია,
ცოლი რომ ჰყავს მსუქანია...

ავუგუნდა ბატალიონი, ამცნო მთელს ქვეყნიერებას, რატომ უნარია ათანასეს მსუქანი ცოლი, რა სარგებლობა მოაქვს ცოლ-ქმრულ ურთიერთობაში ასეთ გაბარტებს...

ემლერივართ ყველანი და არცერთს არ გვრცხვენია. პირიქით, მოგვწონს თავისუფლების შეგრძნება და „უპირატესობა“, რომელსაც ცალ-ცალკე ვერც ერთი ჩვენგანი ვერ მიაღწევდა.

ისმის რუსთაველის გამოზრზე სამასამდე წყვილი ჩემის ბრახაბრუტი და უწმინდური სიმღერა.

ტროტუარზე ხალხი ჩერდება. გაოგნებულნი მოგჩერებია, ზოგი იციან, ზოგი აღმფოთებულია. მაგრამ უტრადლება ყი ნამდვილად საყოველთაო! კაპიტანი შევჩენჯო ცის ქვევა სიბარულით...

სკოლის ეზოში ვდგევართ ჩამწყრივებულნი. ვმყოფილნი. კაპიტანი რახიანად მოგვემართავს:

„შოლოდცი რებიია!“

„მუღუქემ სოვეტსკომე სოიუზე!“

რახიანად დაიგრგვინა ბატალიონმა...

თავისთავად ცხადია, მეორე დღეს ვინღა გავკავარებდა კაპიტან შევჩენჯოს. რომელმაც ქართლის უცოდინარობაში გამთ ათანასეს სექსუალურ გემოვნებას ვერაფერი გავგო.

ამსობაში ძღვეამოსილმა საბჭოთა არმიამ უჩვენოდ მოუღო ბოლო მტერს, პირველმა სოციალისტურმა ქვეყანამ, სულ კაპიტალისტურ გარემოცვაში რომ იყოს, სოციალისტური გარემოცვა შეიქმნა. მაგრამ მტრები არ გამოგველია, ან რა გამოიღვეს, ვადრე მსოფლიოში მარტო ჩვენ — საბჭოთა ადამიანები არ

ვიქნებით. მაშინაც კი ბევრი მტერი გვე-
ყოლება: უსამშველო კლასობრივი
ბრძოლა, რადგან თვით ჩვენშია კაპი-
ტალისტური გადამონაშთები და ხალ-
ხის მტრები ჩვენშიც უნდა ვეძებოთ.

ამიტომაც წამითაც არ შენელებულა
გასამხედროებელი სწავლა-განათლება.
უნივერსიტეტში ამოვყავი თავი არა
ამისთვის, რომ ფილოლოგი გავმხდარი-
ყავი არამედ პირველ რიგში ამისათვის,
რომ თადარიგის ქარისკაციდან თადა-
რიგის ოფიცრად ვქცეულიყავი.

პირველი კურსიდანვე დაიწყო ჩემი
წერთა. მართალია, უნივერსიტეტის
პირველი კორპუსის მნ-ე აუ-
დიტორიაში ლექცია პროფესორმა ვარ-
ლამ თოფურიაშვილმა წაგვიკითხა, რომელიც
თოვლივით სპეტაკი თმით საოცრად
უხდებოდა უნივერსიტეტის თეთრ შე-
ნობას, მაგრამ ორიოდ დღის შემდეგ
დავიწყეთ ნამდვილი სწავლა: ორშა-
ბათობით დღის 9 საათიდან 3 სა-
თამდე, ექვსი საათის განმავლობაში,
ოპში სახელმძღვანელო პოლკოვნიკები
გვიკითხავდნენ და გვაზეპირებინებდ-
ნენ ათასგვარ „უსტავებს“, გვაშლევო-
ნებდნენ და გვაწყობინებდნენ სადაზ-
გო თუ ზელის ტყვიამფრქვევებს, გვიბ-
სნიდნენ საომარი მოქმედების ტაქტი-
კურ ნოუანსებს, გვიყვებოდნენ თავი-
ანთი გმირობის ამბებს.

განსაკუთრებით გვზიზიანებდა მათი რუ-
სული ენა, რადგან ვერაფრით ვხვდებ-
ოდით: ბევრ მათგანს რუსეთში დიდი
ხნის სამსახურის გამო ქართული აღარ
უხერხებოდა, მაგრამ რუსულმა რალი
დაუშავა, ასე უღმერთოდ რომ ამხანი-
ჭებდა? სამხედრო მეცნიერებასთან ერ-
თად მათს რუსულსაც ვსწავლობდით,
დედაშენის შვილი იყავი და სხვაგვარად
გაგემეორებინა პოლკოვნიკის ნათქვამი
რაიმე სიბრძნე. ჩვენც ხის ჩაქუჩს,
რომლითაც ტყვიამფრქვევის ნაწილს
ვუკაქუნებდით, მის კანონიერ სახელს
„დერევიანნი მოლოტოკს“ კი არა, „დე-
რევიანოვ კვეთოს“ ვეძახდით და ასე
ვამდიდრებდით უფროსი ძმის ენას.

იგივე პოლკოვნიკები ომის დროს სამ-

ხედრო ხელოვნებას ასწავლიდნენ უნი-
ვერსიტეტის პროფესორ-მეცნიერებ-
რებს, პროფესორმა კოტე ზაქარაიძემ
ხელ მიაშობ: წაგვიყვანდნენ ვაკეში,
სასაფლაოსთან ახლოს, ჩაგვყრიდნენ
თბრილში და გვიბსნიდნენ ტაქტიკის
საკითხებს. პოლკოვნიკი გვეუბნებდა:
„ჩვენ გამაგრებული ვართ ამ პოზიცი-
აზე. წინ არის „ბეზიშიანია ვისოტა“,
იქ მტერია, ისინი ჩვენ გვსვრიან (გვეს-
ვრიანო, უნდა ეთქვას!). აბა ვინ მტყუ-
ვის, ტოვარიში პროფესორი, როგორ
უნდა მოვიქცეთ, როცა ისინი გვეს-
ვრიან?“ არჩილ ხარაძეს ჭირის დღესა-
ვით სძულდა ენის დამახინჯება. მოწა-
ფესავით ასწია ხელი და როცა ნებარ-
თვა მიიღო, თქვა: „თუ ისინი გვესვრიან,
ჩვენც უნდა გავესვაროთ!“

ცხადია, მრავალი კურიოზი ხდებოდა,
მაგრამ ჩვენს აუდიტორიაში ყოველ-
თვის მკაცრი დისციპლინა იყო. პოლ-
კოვნიკებს არაფრად უღირდათ სტუდენ-
ტისათვის სტიპენდიის მოხსნა, ან სა-
ერთო უნივერსიტეტიდან გაძევება. დე-
კანტი ვერაფერს გვიშველიდა, თუმცა,
ისეთი ღვთისნიერი დეკანი გვყავდა მა-
შინ, როგორც იყო პროფესორი ილია
აბულაძე.

მახსოვს ერთი ასეთი შემთხვევა. პო-
ლკოვნიკმა, რომელზედაც, თუ მის ნათ-
ქვამს დავეუქვრებთ (ან რა უფლება მაქვს
არ დავეუქვრო?), ფრონტის ზაზზე ამ-
ბობდნენ „გდე კვატაძე, ტამ ი პობედა“,
დაწერილებით აგვიბსნა, როგორ უნდა
იკავედეს გუშაგი სამხედრო ობიექტს.
პრაქტიკულად გვიჩვენა, ჩვენც გაგვა-
მეორებინა. ბოლოს გვითხრა, შეკითხ-
ვები ხომ არა გაქვთო. რა შეკითხვა
უნდა გვქონოდა, ყველაფერი ნათელი
იყო, მაგრამ წამოდგა რეზო ინანიშვი-
ლი, თვალი არ დაუხამხამებია, ისე
თქვა:

- რაზრეშიტე ობრატიტსია, ტოვა-
რიშჩ პოლკოვნიკ!
- რაზრეშიაიუ!
- ტოვარიშჩ პოლკოვნიკ, ვთქვამთ,
ვდგავარ საუშუალოზე. ამ დროს ზიშტ-

ზე ბელურა წამომისკუბდა, როგორ უნდა მოვიქცე?

მიუხედავად მკაცრი სამხედრო დისციპლინისა, სტუდენტებმა სიცილოვერ შეიკავეს, მთელი აუდიტორია ახარხარდა.

რეზო კი დგას და თვალებს ისევ არ ახამხამებს, სერიოზული სახით პასუხს ელოდება.

პოლკოვნიკი გაშრა. ასეთ კითხვას არ ელოდა, ამაზე პასუხი არსად წაუკითხავს. კიდევ კარგი, იუმორის გარძობას მოკლებული იყო და ჩვენი ხარხარი რეზოს დაცინვად მიიღო. ერთხანს უყურა გუშაგის პოზაში, სმენაზე დამდგარ სტუდენტს და რაკი პასუხი თვითონაც არ იყოდა, ჩვენ მოგვიბრუნდა:

— ტოვარიშჩი სტუდენცი („სტუდენტის“ ნაცვლად რატომღაც ასე მოგვმართავდა, ალბათ, უფრო ნაღდი რუსული ეგონა!), ობიასნიტე ემუ!

მოხალისე ბევრი გამოჩნდა, ზოგმა ის თქვა, მეორე ხელით სასხლეტს გამოგვრათ ხელე და სროლის ხმაზე ბელურა გაფრინდებო, ზოგმა — აუქშიოთო. მაგრამ ყველა შემთხვევაში წესდება ირღვეოდა. ამიტომ ისევ პოლკოვნიკმა გვიშველა:

— კაკუიუ ერუნდუ გოვორიტე. ჩტო ზა ჩუში ბელურა თვითონ გაფრინდება, ნე მოკეტ ონ დოღგო სიდეტ ნა შტიკე!

ასე გავარკვიეთ წესდებაში გაუთვალისწინებელი ერთი დეტალიც.

ჩვენ მაინც ქაბუკები ვიყავით და, ბუნებრივია, ასეთ სიტუაციაში ცელქობის გუნებაზე ვდგებოდით. მით უმეტეს, რომ პოლკოვნიკების მიერ წაკითხული კონსპექტები ძილის გუნებაზე გვაყენებდა. რალაც გართობა ხომ გვჭირდებოდა, ისე ექვსი საათი რა გავაჩერებდა? ზოგი ჩვენგანი იმას მაინც ახერხებდა, რომ მერხის ქვეშ წიგნი ეკითხა. ერთხელაც ამისათვის გივი ბარათაშვილი დაასმინეს:

— ტოვორიშჩ პოლკოვნიკ! ბარათაშვილი ჩემად უწესო წიგნს კითხულობს.

— დაი კნიგუ! — იყვირა პოლკოვნიკმა. გადაშალა წიგნი, დამბრკვლილთ წაიკითხა: „სიბრძნე ბალახებისა, გუნთხობდა ჩვენ მამა ისაც, მც („ც“-დ წაიკითხა ძველი ასო — „ე მერვე“) სოფრომ ბალესტინელისა...“

ვერაფერი გაიგო. მართლა დაიჭერა, რომ სტუდენტი „უწესო“ წიგნს კითხულობდა, თუმცა, მთლად დარწმუნებული, ეტყობა, არ იყო და ამიტომ მხოლოდ მამაშვილური დარიგებით დაკმაყოფილდა მაგრამ მეორე ლექციაზე თვით დაუდარაჯდა სტუდენტს და მოულოდნელად დაადგა თავზე, როცა იგი ნიკოლოზ ბარათაშვილის საიუბილეო მინიატურულ გამოცემას ათვალეირებდა მერხის ქვეშ.

— დაი კნიგუ!

ცუდად იყო საქმე, გივის ახლა კი დასჯა არ ასცდებოდა, გვერდით მჭდომ ამხანაგს რომ არ ეშველა:

— ტოვარიშჩ პოლკოვნიკ! ეს მისი ლექსებია!

პოლკოვნიკი დარწმუნდა, რომ წიგნი მართლაც ბარათაშვილისა იყო. ეტყობა, რაკი სტუდენტია, ასეთი პატარა წიგნი დაუბეჭდესო.

— მალადეც, ბარათაშვილი!

ყველას გასაოცრად პოლკოვნიკმა „რომელსაც ლიტერატურა უყვარდა“, გივი ბარათაშვილი ლექციებიდან საერთოდ გაათავისუფლა და არც ჩათვლა დაუმადლებია!

ლექციებს მარტო ქართველი პოლკოვნიკები როდი გვიკითხავდნენ, იყო ერთიც — იაკოვენკო. განსხვავება მხოლოდ ის გახლდათ, რომ მან ქართული არ იყოდა, ხოლო რუსული ნამდვილად ეხერხებოდა. სამხედრო მეცნიერება, ანუ ვილაცისგან შედგენილი კონსპექტები მასაც იგივე ჰქონდა და ერთი სიტყვითაც არ გადაუბევედა დაწერილ ტექსტს.

ახლა მე რომ გითხრათ, ბევრად გავცდო იმ ცოდნას, რომელიც ბავშვობაში ომობანას თამაშის დროს შევიძინეო, შეეკვება, დამიჭეროთ.

ვაიმე, დაკარგულს საათებო და

წლებო! რა დარჩა სამხედრო ლეკციებიდან, კომუნისტური პარტიის ისტორიიდან, მარქსიზმ-ლენინიზმის საფუძვლებიდან, დიალექტიკური და ისტორიული მატერიალიზმიდან, სოციალიზმის პოლიტეკონომიიდან... მათ ხომ ჩემი სტუდენტური დროის ბიუჯეტის ნახევარი წაიღეს, რომ არ ჩავთვალთ სულიერი და ფიზიკური ენერგია, სხვა საგნებს რაც დავაყვლი!

კლდე კარგად შერჩა ამდენი გამოლაყვების შემდეგ ჩემს თაობას ტვინი!

სამხედრო მეცადინეობიდან არც გოგოები იყვნენ თავისუფალნი. მათგან მომავალ სანიტრებს და მედღებს ამზადებდნენ. მართალი გითხრათ, არ ვიცი, არც არასდროს დავინტერესებულვარ, რას და როგორ ასწავლიდნენ. უკვე კარგახნის შემდეგ ჩემი ქალიშვილისგან გავიგე, რომ „ПВО“-ში („საჰაერო თავდაცვა“) ამეცადინებდნენ. სრულ სერიოზულობით უმტკიცებდნენ, რომ ატომური ომის შემთხვევაში მას სახლში მოაქითხავდა საბარგო მანქანა, წაიყვანდა თელავში, სადაც ერთ-ერთი ქარხნის მუშებისათვის უნდა გაეწია სამედიცინო დახმარება, როგორც... მათემატიკოსს! ამ დროს კი ჩემი ინსტიტუტის თანამშრომლებთან ერთად უნდა გავხიზნილიყავი... ქარელში, ჩემი მეუღლე — თავის ინსტიტუტთან ერთად — ბოლნისში! ევაკუაციის გეგმებს ვილაც ადგენდა შტაბში და ჩვენ, უკვე „ზრდადამთავრებულ სამხედროებს“, გვაცნობდა.

ნეტარ არიან მორწმუნენი, რომელთაც სჯერათ, რომ ატომური ომის დროს ასე ამუშავდება თავდაცვითი მექანიზმი! მაგრამ მთავარი, ალბათ, მთელს ამ თამაშში ის არის, რომ „თავდაცვისთვის“ გამოყოფილი მილიარდების ფლანგვა რამენაირად გაამართლონ.

ბოდიშს ვიხდი ასეთი „ლირიკული“ წიაღსვლისათვის. ისევ მივუბრუნდები ჩემს სამხედრო მოღვაწეობას, მით უმეტეს, რომ მკითხველი შეამჩნევდა — შუაგზაზე შევჩერდი, მე ხომ ჯერ თადარიგის ჯარისკაციდან თადარიგის

ოფიცრობამდე არ მიმიღწევია, ამისთვის კი საჭირო იყო ნამდვილი სამხედრო სამსახური. ეს დროც დადგინდა. მეოთხე კურსი დავამთავრე და ვიდრე მეხუთეზე გადავიდოდი, ზაფხულის არდადეგების დღეებში თავი მიკრეს სამხედრო შეკრებაზე ქალაქ გორის მახლობლად.

გორი როგორ არ მინახავს, მაგრამ მე იქ რომ გორი ენახე, ისეთი ვერ წარმომედგინა!

ჩაგვიყვანეს თავმომწონე ქალაქელი ბიჭები და ბტრისას — რას დაგვამსტავსეს!

ან სად იშოვეს ასეთი დაკრებული სამხედრო ფორმები, ან სად აღმოაჩინეს ამ შუა ქართლში ასეთი ბრიოკი და ნახევრად გაუდამბოვებული ადგილი, მაშინ როცა სამხედრო ნაწილები და გენერლების ავარაკები წალკოტებშიკ განლაგებული?

რას დაემსგავსნენ რამდენიმე დღეში ვაეკელი და სოლოლაკელი ბიჭები, ბუხს რომ არ აფრენდნენ, სიციხისაგან ცხვირგადატყალულები, ოცილომეტრიანი „პოზოდებიდან“ დაბრუნებულები, გამტკვერილ შაშხანებს რომ აპრილებდნენ, ვიდრე დასვენების ნებას მისცემდნენ,

ზის ავერ ერთი და გულმოდგინედ წმენდს შაშხანის „ზატკორს“, ფიქრებში წასულა. შეიძლება იმაზე დაბოლმილი, რომ „პო-პლასტუნსკი“ ბევრი ახოზა გაუნათლებელმა ლეიტენანტმა, რომელიც სულ იმას ცდილობდა, თავისი უპირატესობა დაემტკიცებინა უმაღლესი განათლების მქონე ჯარისკაცისთვის, რომელიც ჯერ უმცროსი ლეიტენანტიც კი ვერ გამხდარა.

ამ ფიქრებში რომ იყო, ჯარისკაცს მოულოდნელად მოესმა უნივერსიტეტის რექტორის ნიკო კეცხოველის ხმა:

— იი, რას აკეთებ აქა?

ეს უნდოდა ახლა? თავზარი დაეცა სტუდენტს, უკან გახედვაც ვერ გაბედა.

— მოიხადე ქული!

უმალ მოიშვლია გაქონილი „პილოტკა“, წამოხტა და შემოტრიალდა. მზად

იყო თავი ემართლებინა, ლეიტენანტმა დამავალაო, მაგრამ ისე იყო შეშინებული, ალბათ, ხმის ამოღებას ვერ მოახერხებდა...

უცხად ვერ მოისაზრა, რა ხდებოდა მის თავს, როცა რექტორის ნაცვლად ყურებამდე ღიმილით პირახეული ქართლოს კასრამე შერჩა ხელთ.

ქართლოსმა კი რამდენიმე წამში დაუმტკიცა, რომ მასზე უფრო სწრაფად დარბოდა...

კაკო ჯამბურიაშვილს სიცხისაგან დასაცავად თავი გადაიხურა და დაიტანჯა კოდეც: ვერ უშველა კონკრიბოზე წამოდებულმა პატარა პილოტურამ (მანინსად ნახეს ასე მცირე ზომის სამხედრო ფორმები, ლილიბუტების არმიისთვის ხომ არ კრავდნენ, თუ ბევრი რეცხვისაგან შედგა?), ის რაც სხვებს თავს სიცხისაგან ცხვირზე გვეჭირდა, ვარზაღივით რომ გვეჭონდა დაწითლებული, მას თავზე დაემართა.

კაკოს ათეულს ჩვენს გვერდითა კარავში ეძინა. თავები თითქმის კარვის კალთაზე გვეჭონდა ყველას მიდებული. არ მახსოვს, პირველად ვის მოუვიდა თავში აზრად კაკოს „მოფერება“. რიგრიგობით მიეპარებოდნენ ბიჭები მის კარავს და გარედან ბრეზენტს ხელს მოუსყამდნენ იქ, სადაც კაკოს თავი ეგულებოდათ.

— შამილ, შე ყურუმსალო!

ეს იყო ყველაზე დიდი გინება, რაც შეიძლებოდა წამოსცდენოდა ზრდილ კოლხელ კაბუჯს. „ყურუმსალო“ თურქულად კარგს არას უნდა ნიშნავდეს, მაგრამ კაკომ თურქული არ იცოდა. შამილ ცხვედიანს კი ფიქრად არ მოსვლია მისი წვალება, თუმცა, არც ჩვენ გაგვცა. რამდენიმე დღის შემდეგ, როცა ეს თამაში მოგვბეზრდა, მოგვესმა კაკოს ძაბილი:

— შამილ, შე ყურუმსალო! მოდი, თუ მოდიხარ, შეძინება!

არ შეიძლება ითქვას, რომ სამხედრო ბანაკში გატარებული დღეები „მოხობდებით“, სხვადასხვაგვარი „სლუფებებით“, სრულიად უაზრო ბრძანებების

შესრულებით, იარაღის თრევით თუ სამხარეულოში მორიგეობის დროს, კარტოფილის ფეცვნითა და სხვადასხვა კრთ ამოიწურებოდა.

იყო ნათელი წერტილიც, თუ შეიძლება წერტილი დავარქვათ 18 წლის ლამაზ რუს გოგოს, რომელსაც სასადილოში ჩვენთვის ულუფა მოჰქონდა.

მაგრამ ჩვენ ისე ბევრნი ვიყავით, თანაც ყველანი ულამაზოები და ქუჩიანები, ერთმანეთს ისე ვგავდით, მის ყურადღებას ვერაფრით ვიმსახურებდით.

ერთნაირად გულგრილად ხედებოდა ლამაზ ქათინაურსაც, დაურიდებელ მშვიერ მზერასაც, არც ზორბლისფერი შიშველი წვივები ეწვოდა, არც ქათათა მკერდი, ამოვარდნაზე რომ ჰქონდა. დიდრონ ცისფერ თვალებს მხოლოდ იმიტომ თუ შეგავლებდა, რომ შემთხვევით ბორში არ გადმოვსხა შენთვის და ხელმეორედ მოტანა არ დასჭირვებოდა. თითქოს ვერაფერს ხედავდა, თითქოს ჩვენც ისეთივე საგნები ვიყავით იმ სასადილოში, როგორც მაგიდები და სკამები.

არა მგონია, რომ ასე მხოლოდ ქალური ღირსების დაცვის მიზნით იქცეოდა. მას მართლაც არ აინტერესებდა ეს ერთგვაროვანი ჯარისკაცული მასა, მით უმეტეს, რომ ჩვენ ახალწვეულები კი არ ვიყავით, რომლებთანაც რუსი გოგოების სეირნობა „ტანც-პლაშჩადკაზე“ და ქუჩის ჩაბნელებულ კუთხეებში კოცნა ჩვეულებრივ ამბავია, არამედ რაღაც „შტრაფრომ“ ბატალიონის მსგავსი გაუგებარი არსებანი.

ერთ დღეს „საინსპექციოდ“ გვეწვდია სომეხი გენერალ-ლეიტენანტი, ეტყობა, იმდენად კმაყოფილი დარჩა ჩვენი სამხედრო ბანაკის მდგომარეობით, რომ ჩვენი ლამაზი გოგოც მოიტაცა და ის ერთი ნათელი წერტილიც ჩაგვიქრო, რათა მთლიანად ჩავრთულიყავით სამხედრო ხელოვნების წყვილადში.

ზაფხულის თავსა მზის გულზე რა-

მდენიმე კილომეტრს გავივლიდით, სრული სამხედრო აღჭურვილობით დატვირთულნი, მუთაქასავით დახვეული ფარაჩები მხარზე გვეჭონდა გადაკიდებული (ამ შუა ზაფხულში!), მიგვეჭონდა ხელებარები და მათარა, შაშხანა, ხოლო მეტყვიამფრქვეველებს — „თავიანთი“ იარაღი, უკაცრიელ ადგილებში სანგრებს გვათბრევიანებდნენ, მუცელზე ბოხვით ვუაბლოვდებოდით „მტერს“ და საღამოს შინ დაბრუნებულები მწყობრი ნაბიჯებით, მხნედ და ომანიანი სიმღერით უნდა შევესულიყავით ბანაკში. ვაი ჩვენი ბრალი, თუ ჩვენი სიმხნევე არ მოეწონებოდათ, უკანვე გავგაბრუნებდნენ და მარშს გავგამეორებინებდნენ.

ჩვენს დროს ეს არ მომხდარა, რასაც ახლა ვიამბობთ, მაგრამ შეპატივება, რადგან ასეთი რამ ყოველთვის შეიძლებოდა მომხდარიყო. 1952 წელს ასეთივე სამხედრო შეკრების დროს დააბატიმრეს ლავრენტი ბერია, სტუდენტებმა, ცხადია, ამის შესახებ არაფერი იცოდნენ, არც ოფიცრებმა, ქალაქიდან ბანაკში დაბრუნდა ცნობილი მოკრივე შალვა დვალი, რომელიც უნივერსიტეტის ფიზიკური აღზრდის კათედრაზე მუშაობდა და სამხედრო შეკრებაზეც დილაადრიან ამავე მოვალეობას ასრულებდა. ბანაკში ამ დროს მხოლოდ რამდენიმე ოფიცერი და მზარეული დარჩა, დანარჩენები კი „საბრძოლო მანევრებზე“ იყვნენ გასულნი.

შალვას გორში გაუგია ბერიას დაპატიმრების ამბავი, გაბარებულს კოტა ლენოც გადაუკრავს და სასაბილო ოთახში ბერიას უზარმაზარ პორტრეტს ეცა. ვეღლიდან ჩამოაგდო, ჩარჩო დაამსხვრია, ფოტო ნაკუწებად აქცია და პირდაღებული და გაფითრებული ოფიცრების წინაშე ზედ ფეხებით შედგა.

— ესეც შენ, შე სისხლისმსმელო, ჩემი ოჯახის გამანადგურებელი!...

ახლოს მისვლა ვერავინ გაბედა, არავის სურდა გამოეცადა მისი მუშტის

ძალა. იმ დროს ბანაკში ჩამოსულიყო უნივერსიტეტის სამხედრო კათედრის გამგე გენერალი აბრამიძე, „დვალი გაგიედაო“ — უთბრეს, უშიშარი გენერალი შემოვიდა სასაბილოში, ვაივო სენსაციური ამბავი, მაინც გადაამოწმა, ქალაქში დარჩეა.

რა თქმა უნდა, ამის შესახებ არაფერი იცოდნენ ველზე გასულმა „მეომრებმა“, რომელთაც ჩვეულებრივი ომანიანი სიმღერით და მწყობრი ნაბიჯებით ჩაიარეს გენერლის წინ.

ბანაკის საზღვარს მოადგა შემდეგი ოცეული.

— Запевалы, начинай!

გაისმა ბრძანება „ზაპევალამ“ მკვექარე ზმით დაიწყო, ოცეულმა კიდეც უფრო მაგრად ააბრაგუნა ჩექმები და შემოსძახა:

აბა რეო რეოა,
სკვამას გოთანერია,
რეო რანუნი!
ვარლო გობირენია,
ჩკინ ლავრენტი ბერია,
რეო რანუნი!

ამ ერთ დროს პოპულარულ სიმღერას თარგმნა არ სჭირდებოდა, მაგრამ ახლა მაინც ღირს გადმოქართულება მისამღერებს რომ თავი დავანებოთ, აზრი ასეთია: „ლამაზად გათენებულა, ვარდად გაფურჩქვნილა ჩვენი ლავრენტი ბერია“..

გენერალ აბრამიძეს თავზარი დაეცა, მეტი ვერაფერი მოახერხა. ხმამაღლა იყვირა:

— ოშტავიჩი!

— Отставить — გაიმეორა ლიტენანტმა და დაუმატა, — кругомм марш!

ოცეული გაბრუნდა.

ასეთი რამ ზშირად ხდებოდა, როცა ბანაკის უფროსს, პარადის მიმღებს, რამე არ მოეწონებოდა. ახლა კი პარადს თვით გენერალი იღებდა. ცხადია, ოცეული მეტი მონდომებით შემობრუნდა, უფრო ომანიანად დასქეკა

იგივე სიმღერა ვარდივით გაფურჩქენილი ბერიას შესახებ.

გენერალი სულ გადაირია, სიბრაზისგან კარხალივით გაწითლდა: და თითქმის კივილით მიმართა ოცეულს: — ოშტავიჩ!

მხოლოდ მესამე ცდაზე მოისაზრა გენერალმა, რაც უნდა ეთქვა:

— ოშტავიჩ პეშნიუ!...

ალბათ, ეს იყო უქანასკნელი სიმღერა ბერიაზე და მხოლოდ იმიტომ გაისმა, რომ სამხედრო ბანაკი სავსებით მოწყვეტილი იყო მთელს გარესამყაროს.

არც ისე ცუდად გაზღადა ჩვენი საქმე, კვირაობით ვისვენებდით კიდეც. უფრო სწორად, ისვენებდნენ ოფიცრები, ჩვენ კი ბანაკის გარეთ ცხვირს არ გვაყოფინებდნენ: არ ვიყავით ქალაქში გამოსაჩენნი. ასეთი დამონძილი საბჭოთა ჯარისკაცები, რომ ენახა ვინმეს, ხომ მოგვეჭრებოდა თავი!

მიუხედავად ამისა, ზოგჯერ ქალაქში გასვლასაც ვახერხებდით. ფეხბურთის დიდი მოყვარული ვიყავი და ერთ კვირა დღეს ბედმა გამიღომა. საბჭოთა კავშირის პირველობაზე თბილისის „დინამო“ გორში წვდებოდა მოწინააღმდეგეს. მართალია, ეს იყო სათადარიგო შემადგენლობა, მაგრამ მაინც „დინამო“ გაზღადა!

ავიღე ბილეთი და ის იყო სტადიონზე ერთადერთი კარიდან შესვლას ვაპირებდი, რომ შევნიშნე, „მთავრობის“ ლოჯიაში ჩვენი გენერალი იჯდა! ვერ დავიჩემებ, რომ იგი პირდაპირ მიცნობდა, მაგრამ მაშინვე მიხვდებოდა, თუ საბჭოთა არმიის რომელ „სახეობას“ ვეკუთვნოდი, ჩვენს ცნობას რა უნდოდა!

რა თქმა უნდა, მცირე დანაშაულისთვის „კარკერში“ გამომწყვედნენ არ მანიებდა: ეს გაზღადა ფიცრული შენობა, სადაც ცოტა უფრო გრილოდა, ვიდრე გარეთ. შეიძლებოდა იატაკზე საგანგებოდ დაყრილი შეშის ნამტვრევები ჩექმის კვინტებით ერთ მხარეს მიგეყარა და არხეინად წამოგორებუ-

ლიყავი. არ ვიცი, რომელმა „ანტიკონალიზატორმა“ მოიფიქრა შეშების დაყრა, რათა დასჯილნი დავიჩინოთ.

მართალია, ჯარისკაცს ყოველთვის ეძინება და შემთხვევას არ გაუშვებს, რომ არ წათვლიბოს, მაგრამ სატუსალოში ყოფა სასიამოვნო მაინც არ იყო, მგლისმადიანებს ტუსალებისთვის განკუთვნილი მარტო წყალი და პური რას გვეყოფოდა! დანაშაული, რომლის ჩადენასაც ქალაქის შუაგულში ვაპირებდი, უფრო მკაცრ სასჯელს მიქადა: შეიძლებოდა ბანაკში მეორე ვადით დავეტოვებინეთ.

ამიტომ სტადიონზე შესვლა ვერ გავბედე, თუმცა, სულ მალე გამოირკვა, რომ მატჩი მაინც არ ჩატარდებოდა: ფეხბურთელები რატომღაც არ ჩამოვიდნენ, ასე რომ, გულდასაწყვეტი არაფერი მქონდა.

გავედი ლიახვის პირას და იქ მოულოდნელად გურამ დონდუას შევხვდი. სიცილით ჩაბვირდა, ასეთ საფრთხობელას რომ გადაეყარა. ბედად ფოტოაპარატი მქონდა თან, სურათი გადამიღო.

ახლაც მაქვს ის ფოტოსურათი. ცალი ფეხი ლოდზე მიდგას, ხაზგასმული მედიდურობით გადაეყურებ ქვეყანას, ალბათ, ისე, როგორც ბარათაშვილის ლექსშია: „ნაპოლეონმა გადაავლო თვალი ფრანციას...“

ნამდვილი საზეიმო განწყობილება სუფევდა ბანაკში, როცა პოლიტმეცადინეობა უნდა ჩავატარებოდა. ის კი არ გეხიბლავდა, რომ სპეციალურად ამისათვის მოვლინებული პოლიტსამმართველოს თანამშრომლები, მაიორები და პოდპოლკოვნიკები გვესაუბრებოდნენ, თუ როგორ ღებდა მთელს მსოფლიოში კაპიტალიზმი და რა ზრიკებით ცდილობს იგი აყვავებული სოციალისტური ბანაკის დანგრევას, არამედ გვიხაროდა შესვლა პოლიტგანათლების შენობის გრილ დარბაზში და იქ... ძილი.

აკი მოგახსენეთ, ჯარისკაცს ყოველთვის ეძინება, შემთხვევას არ გაუშ-

ვებს, რომ არ წათელიმოს. იქ კი სა-
ამისოდ თითქმის იდეალური პირობები
იყო. ლექტორი თავს ჩაყოფდა ვილაც
დიდი სპეციალისტის მიერ დაწერილ
კონსპექტში და ორი საათი ისე გაივ-
ლიდა, ერთს არ ამოიხედავდა. ჩვენ
კი ვისხედით სავარძლებში თავგადა-
დებულნი, ნებივრად ვფიქრობდით და
მხოლოდ იმას ვცდილობდით, არ გვე-
ხვრინა.

ამიტომაც ასეთ ლექციებს, რომელ-
თაც რუსულად „პოლიტზანიტიეს“
ეძახდნენ, ჩვენ „პოლიტსონი“ დავარ-
ქვით.

მინც ბიჭები ვიყავით, არ შეიძლება
ჩვენთვის უცხო ყოფილიყო სამხედრო
რომანტიკა, მით უმეტეს, როცა ფუთი-
ანი რკინები, რომელთაც მუდმივად და-
ვათრევდით, ზოგჯერ ნამდვილ საომარ
იარაღად იქცეოდა. არც ისე ხშირად
მაგრამ ეს ხდებოდა სასროლეთზე. ნამ-
დვილ ტყვიებს ვესროდით სამიზნეს.
გაგვასინჯეს ჩვენს ხელთ არსებული
ყველა იარაღი: დაზვის ტყვიამფრქ-
ვევი, ხელის ტყვიამფრქვევი, ავტომა-
ტი, შაშხანა, პისტოლეტი, ხელყუმ-
ბარა. გამოირკვა, რომ მე პირადად არც
ისე ურიგოდ „მოვერგე“ ყველა იარაღს,
ფრიალოსანი მსროლელი გავხდი და მე-
ამაყებოდა კიდევ.

მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ მე-
თურები დიდ სიფრთხილეს იჩენდნენ,
სასროლეთზე ყოფნა არც ისე უხიფათო
გამოდგა.

მოხდა ასეთი შემთხვევა. სროლის
შემდეგ ერთ-ერთი სტუდენტი ხელში
ათამაშებდა „ტეტეს“ სისტემის პისტო-
ლეტს. ხუმრობით საფეთქელზე მიაღო
ამხანაგს და უთხრა:

— გამოვკრავ ახლა ჩანხაბს და გა-
გაცხებიანებ სულს!

— კარგი ერთი, თუ ძმა ხარ, თავი
დამაწებე, — ხელი აუქნია სიცხისაგან
გათანგულმა ამხანაგმა.

ისიც მიხვდა, რომ ვერაფერიშვილი
ხუმრობა გამოუვიდა, ამხანაგს თავი
ანება, კვლავ ხელში შეათამაშა, რე-
ვოლვერი, სამიზნეს მიუშვირა, მარც-

ხენა თვალი მოკუტა და გამოპტკრა სა-
სხლეტს.

გაისმა მკაბე ტაკანა...
— Кто стрелял?! — წამოვიარდა
ოფიცერი. გაფითრებულ ბიჭს რევოლ-
ვერი ხელიდან გაუვარდა...

გულმოდგინედ გვაგვარჯიშეს ხელ-
ყუმბარების ტყორცნაში. ეს იყო მხო-
ლოდ მულიაევი და მათი ტყორცნა
არავითარ რისკს არ წარმოადგენდა,
თუ მინც და მინც თავში არ სდრუ-
ხვდი ვინმეს. შემდეგ კი მოგვცეს
ნამდვილი ხელყუმბარები, რომელიც,
საღტეს რომ მოაცილებ, რამდენიმე
წამში უნდა ტყორცნო, თორემ ხელში
აგაფეთქდება.

სატყორცნად თითო-თითო გაყვავ-
დით, დანარჩენები ჩვენს მიერ გათხ-
რილ სანგრებში ვისხედით: პატარა გო-
რაკი იყო, მის უკან ვისხედით, წინ კი
სამიზნედ ფანერისგან გამოჭრილი კა-
ციის ფიგურა იდგა.

ოფიცერმა სჯანგებოდ „გაგვაფრთ-
ხილა: ვისაც გეშინიათ, სჯობია, სუ-
ლაყ არ ტყორცნოთ.

თავმოყვარე ბიჭები ვიყავით, აბა
რომელი ჩვენგანი იტყოდა, გვეშინიაო!
დგას ბექობზე ერთი ვალეული,
ცხვირგადატყაული და გაფითრებული
ბიჭი და კიდევ ერთხელ ისმენს მეთა-
ურის დარიგებას. საღტეს აძრობს
ხელყუმბარას, მოულოდნელად 180
გრადუსით მოტრიალდება და პირდა-
პირ ჩვენკენ ტყორცნის! — Ложись! —
არადაამიანური ხმით ღრიალებს ოფი-
ცერი.

ვიღრე ჩვენს თავზე გადაიფრენდა
მწვანე სიკვდილი, წითელი ცხვირები
სანგრის ფსკერზე გვეკონდა დადებული.
ხელყუმბარა ჩვენს უკან აფეთქდა და
თავზე მიწა გადმოგვავარა...

— Я же предупреждал, бля, я
же пре...

— სიტყვა ველარ დამთავრა ცოც-
ლ-მკვდარმა ოფიცერმა. ოფიცერიც
და ჩვენი ამხანაგიც ისე საცოდავები
იყვნენ, სიცილი აგვიტყდა. გამოცხად-
და შექმნილი ვითარებისათვის აუცი-

ლებელი „პერეკური“. მეთაურს შეგპირდით, რომ ამ შემთხვევაზე სიტყვა არ წამოგვეცდებოდა, რათა იგი არ დასჯილიყო, სამაგიეროდ ოფიცერმა ყველას მალალი შეფასება მისცა, მათ შორის იმათაც, ვინც ვერ მოასწრო ხელუწყმბარის ტყორცნა, თუმცა, იკაჩებოდნენ, ჩვენც ზვატყორცნიერო.

მაგონდება ერთი საუბარი შამილ ცხვედიანთან, იგი ყველა ჩვენგანზე უფროსია, მეორე მსოფლიო ომი მოათავა და სტუდენტურ მერხზე წამოგვეწია. ომის დროს სადესანტო ნაწილში მსახურობდა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც მძიმედ დაჭრილა, ოპერაციებზე არ უშვებდნენ და ინსტრუქტორის მოვალეობას ასრულებდა, მეზარძოლებს პარაშუტით გადმოხტომამაში ავარჯიშებდა, მან მიაშხო ერთი ეპიზოდი, რომელიც ახლაც მახსოვს, ალბათ, უფრო იმიტომ, რომ კარგა ბნის შემდეგაც დამჭირდა გახსენება.

ეწვევართ ღამე კარავში, ჩვენს ძილს ბანაკში შესხანიანი ჩვენივე ამხანაგები დარაჯობენ, რომელთაც ჭერით მოუწყნით მორიგეობა. ჩვენ კი არ გვეძინება, შესაძლოა, იმის გამო, რომ დღეს „პოლიტონზე“ მოვასწარიოთ გამოძინება. მესმის შამილის ოდნავ ხრინწიანობა, სიბნელეში ვერ ვხედავ, მაგრამ თვალს არ ვაცილებ.

— ომის დროს იყო შემთხვევა, როცა პარაშუტი არ გაიხსნება და ამბარძოლი მაინც ცოცხალი გადარჩა. — ამბობს შამილი, — ეტყობა, ბედად შეკვდილი არ ეწერა, ისეთი კეთხვით დაეცა თოვლიან გორაკზე და თოვლთან ერთად ჩამოსრიალდა, რომ გრძნობადაკარგული და დაფეხილი იპოვეს.

— კარგი ერთი! — კეთხვში ვილიცის ნახევრად მძინარე ხმა გავისმა. შამილმა ხმას დაუწია, იფიქრა, დაძინებას ვუწლიო, მაგრამ იმავე ხმამ უფრო ფხიზლად გაამეორა:

— კარგი ერთი! ეგ შეუძლებელია!

— ომში შეუძლებელი ამბებიც ხდება, — მშვიდად განაგრძო შამილმა, — ამ ამბის მოწმე თვითონ არს ვარ, საფ-

რონტო გაზეთში წაეკითხე, დაე... შეპირადად დაუჯერებლად არ შემიყვინებენ. შენ როგორც გინდა, ისე იფიქრო. საერთოდ საბრძოლო პარაშუტი მუშაობდა იმდენი რომ პარაშუტია, ისეთი კი არ არის. ვარდნა დიდი სისწრაფით ხდება. ასეთი შემთხვევა მახსოვს, საგარჯიშოდ ავიყვანე რამდენიმე კურსანტი, მათ შორის ერთი რატომღაც მაიორი იყო, არ ვიცი, რა მიზნით ასწავლიდნენ პარაშუტით ბტომას. რამდენიმე მალალი ხარისხის ორდენი ჰქონდა, მის ვაჟეცობაზე ბევრს ლაპარაკობდნენ, ერთგნებით ებრაელი იყო, რუსი ებრაელი. გვარი აღარ მახსოვს. კურსანტები გადახტდნენ ჯერი მაიორზე ჰილდა კარებთან რომ მივიყვანე, წახდა კაცი.

- Боюсь высоты! — გამოძიქვდა.
- Ничего странного, все будет.
- Нет, я не прыгну!
- Пригните! — ხმა სვედალდა.
- Как вы смеете, старшина! Я выше вас по званию!
- დაშინება მომინდომა. მაგრამ არც მე შევებუე, ეს ხომ გასეირნება არ იყო, ჩემი მოვალეობა უნდა ბოლომდე შემტარებულიყა.
- Я не старшина, я здесь старший.

დახელი კარი უფსკრულისკენ ასეთი შემთხვევა სხვა დროსაც ჰქონია. კურსანტებს ეშინოდათ ბოლომდე, ამტომ გავარჯიშებულნი ვიყავი. თვითმფრინველად მოულოდნელად გადავავლებდი და ყველაფერი კარგად მთავრდებოდა, ამ შემთხვევაში კი არ ვიცი, მისმა ქედმაღლობამ გამაღიზიანა და სიჭრბილემ მიმტყუნა, თუ შესაძლოა აჩნდა არაქვეულებრივი რეაქცია, ისე სწრაფად ჩამბლუვა ბელი, რომ ორივენი მოეწყდით თვითმფრინველს. კიდევ კარგი, მეც ჰქონდა პარაშუტი, მაგრამ ასე ერთმანეთში გადახლართულებს დიდი საფრთხე გველოდა. ის სასოწარკვეთილი ჰყოდა, მეც რაღაცას ვყვიროდი, მაგრამ ერთმანეთის არადერი გვესმოდა თავისუფალი ბელი რაც ძალი და ღონი ჰქონდა, სახეში ვთხლიშე და მგონი ამან გამოაფხიზ-

ლა. ერთი კი მოვყარი თვალი გასისხლიანებულ მის ტუჩებს და თავისუფლებაც ვიგრძენი. პარაშუტი გავხსენი, მაგრამ ამ ორომბრიალში ცალი ფეხი ბაწრებში აღმომიჩნდა გახლართული. საცაა, მიწას დავენარცხები, ფეხს კი ვერ ვათავისუფლებ. ზომ ვთქვი, საბრძოლო პარაშუტი მუშტაიდის სათამაშო პარაშუტს არ ჰგავს, იგი სწრაფად ეშვება, მტერი ზომ არ დაგაცლის პაერში ფარფატს და ლივლივს. ცალ ფეხზე დაბტომა არაფრით არ შეიძლება. ორი ფეხითაც რომ ხტები, მიწასთან შეხების დროს მუხლებში უნდა ჩაიკეცო, ამორტიზაცია გააკეთო და შემდეგ გადაგორდე. თუ გაჯგომული ფეხებით დაბტი, ძვლები გადაგმსხვრევა. სხვა ველარაფერი მოვიფიქრე და დაცემის წინ მეორე ფეხიც ავწიე. კინალამ გულბოყვი ჩამექცა, მაგრამ უკანალზე ისეთი ტკივილი ვიგრძენი, ყველაფერი დამავიწყა. კარგახანს ვერ ავდებქი, მცირე ხნით ვრძნობაც დავკარგე.

— Что с тобой, дружище? — ვილაე თავზე დამდგომია. შევხედე, ჩემი მაიორი არ არის? ამ სულელს, ეტყობა, დაძინებული ვეგონე, კმაყოფილი იკრიჭება. რაღა ბევრი გავაგრძელო, ძილის დროა უკვე, — მომესმა, როგორ დაამთქნარა შაშილმა, — იმ დილას კომბინეზონის უკანა ჯიბეში ორი კვინტი შაქარი ჩავიდევი, პატარა ოპერაცია დამპირდა, დუნდულაში შესულიყო ორივე. ერთი კვირა ვკოკლობდი...

თუ რატომ მომავონდა ეს ეპიზოდი, სულ მალე ცხადი გახდება. მანამდე კი მინდა მოგახსენოთ, რომ გორში სამხედრო სამსახურმა სწრაფად გაიარა, მეხუთე კურსზე, ასპირანტურაში და მას შემდეგაც კარგახანს არავის გახსენებია ჩემი „ძირითადი“ სამხედრო მოვალეობა. სამხედრო ბილეთში ჩამიწერეს, რომ ვარ თადარიგის ლეიტენანტი და ვეკუთვნი არმიის პოლიტიკურ სახეობას. ეს იმას ნიშნავს, რომ მობილიზაციის შემთხვევაში გამოიყენებენ „პოლიტსონის“ ერთ-ერთ ჩამტა-

რებლად ან, როგორც ფილოლოგს (ეს ხომ ჩემი „მეორე“ სპეციალობაა) სამხედრო კორესპონდენტად. მთავრად შემთხვევაში რომელიმე არმიული გაზეთის, «На страже», «За социалистическое Отечество», ან «За Родину», за Сталина!». რომ ერქმევა, ისეთი გაზეთის მუშაკად.

მოხდა ისე, რომ ამასობაში ჩემს „მეორე“ სპეციალობაში — კლასიკურ ფილოლოგიაში სამეცნიერო ხარისხიც დავიცავი, წიგნებიც გამოვაქვეყნე და ჩემი სამხედრო კარიერის შანსებიც გაიზარდა, შეიძლება პოლკის ან დივიზიის გაზეთის პასუხისმგებელ მდივანდაც კი დავენიშნეთ. უფრო მაღალ სამხედრო კარიერას ვერც წარმოვიდგენდი.

მაგრამ საღა ხარ, თურმე! ვიღრე 35 წლის არ გავხდი, არავის გახსენებია ჩემი ძირითადი სპეციალობა, მაგრამ 1963 წელს მოულოდნელად მივიღე უწყება სამხედრო კომისარიატიდან, ვითომცდა სამხედრო ბილეთის გამოცვლის მიზნით.

კიდევ ერთხელ გამატიტვლეს, ამწონეს, გამოშემეს, რამე ზომ არ გაწუხებდსო, მკითხა სამედიცინო კომისიამ. ფიზიკურად არაფერი მაწუხებდა და, მართალი გითხრა, არც მორალურად. არ მიფიქრია თუ ეს სამედიცინო შემოწმება რამეს მიქაღდა, ჩემმნაირი ტიტველი მამაკაცი და უწყვერული ქაბუკი იქ სხეაც ბევრი იყო. პროცედურა მალე მოთავდა და რომ მეგონა, თავისუფალი ვიყავი, ვილაე კაპიტანი შემოვიდა, სხვეებში მე ამომარჩია და მითხრა — თქვენთან მაიორს სურს გასაუბრებათ. მიუზოხელ კაბინეტთან მიმიყვანა და ახალგაზრდა წარმოსადგე მაიორთან მარტო დამტოვა.

მაიორი კარებშივე შემეგება, გამილიმა, ზელი მაგრად ჩამომართვა, შემდეგ მხარზე გადამხვია და საწერი მაგიდის წინ დამსვა.

— რომან სევერიანოვიჩ, თუ წინააღმდეგი არ იქნებით, ერთი ანკეტა

მინდა შეგავსებინოთ და თან ვისაუბროთ.

მაიორი, განსხვავებით სამხედრო კომისარიატის სხვა მუშაკებისაგან, რომელიც წვევამდებებს და საერთოდ სამხედრო კომისარიატში გამოძახებულებს ისე ელაპარაკებოდა, როგორც პოტენციურ დეზერტირებს, სამეგობროდ განწყობილი ჩანდა.

ანეტა საკმაოდ ბევრ კითხვას შეიკავდა, მათ შორის იყო მეტად ნაცნობი კითხვები; მაგალითად, სოციალური წარმოშობა (ძალიან მნიშვნელოვანი საბჭოთა მოქალაქისათვის!); პარტიულობა (უმნიშვნელოვანესი!); ხომ არ ყოფილხართ წინათ კომუნისტურ პარტიაში და რა მიზეზით დატოვეთ იგი, ან სხვა პარტიაში, ანტიპარტიულ დაჯგუფებებში ხომ არ ყოფილხართ (ბრ!); უცხოეთში ხომ არ ცხოვრობენ თქვენი ნათესავები (ვინ, რომელ ქვეყანაში, როდის და როგორ მოხვდა იქ?) და სხვა ასეთები. იყო სრულიად მოულოდნელი კითხვაც: სპორტის რომელ სახეობას მისდევთ (მისდევდით ადრე)?

ის იყო, უნდა ჩამეწერა „არა“, რომ მაიორმა, რომელიც თვალს არ მაცილებდა, შემაჩერა:

— რატომ „არა?“ თქვენ ხომ ძალისხმობაში ვარჯიშობდით?

გაოცებულმა შევხედე. სპორტში სერიოზულად არასდროს მივარჯიშია, ხოლო სტუდენტობისას ცნობილ ძალოსანთან, კატეზაშვილთან ძალოსნობის სექციაში ყოფნა დამავიწყდა კიდევ. საიდან იცის ამ მაიორმა? ახლა შევამჩნიე, რომ მაიორს კომისარიატის მუშაკებისგან განსხვავებული სამხრეები ეკეთა: ეს სასაზღვრო ჭარების სამხრეები იყო!

— თქვენ სამხედრო კომისარიატში არ მუშაობთ!

მაიორმა გაიღიმა, დიდად არ შემფოთებულა ჩემი აღმოჩენით, დამამშვიდა:

— მართალი ბრძანდებით. მე აქ არ ვმუშაობ. დამავალეს, სამხედრო კომი-

სარიატს დავეხმარო, ტარდება თადარიგის ოფიცრების ატესტაციის უწყვეტი წოდების მომატების უწყვეტი დგას, ამიტომ გავეცანი თქვენს საქმეებსაც.

— წოდებისთვის მადლობას მოგახსენებთ, მაგრამ, ვფიქრობ, ჩემთვის ისიც საკმარისია, რაც მაქვს...

— რატომ? რითია ცუდი, თუ უფროსი ლეიტენანტი ან, მით უმეტეს, კაპიტანი იქნებით?

— ჩვენ ერთმანეთს ვერ გავუგებთ, ამჟამად მაიორი!

— მაგრამ მაინც უნდა ვეცადოთ, გავუგოთ. ასე არ არის განა? — შემრიგებლურად მითბრა მან.

გამეღიმა, მხოლოდ მხრები ავიჩეჩე და ისევ ანეტას მივუბრუნდი. საზღვარგარეთელ ნათესავებზე პასუხი ადვილად გავეცო, ვიცოდი; უცხოეთში პატრონი არ მყავდა, ვერც ყოვლის მკოდნე მაიორმა აღმომიჩინა ისინი.

მივადექი კითხვას ენების ცოდნის შესახებ: ჩაეწერე: „ქართული, რუსული“. მაიორმა დაუმატა:

— გერმანული, ლათინური, ბერძნული...

მისმა ჩარევამ კიდევ ერთხელ გამაღიზიანა და ცოტა უხეშად ვუბასუხე:

გერმანული დამავიწყდა, ხოლო ლათინური და ძველი ბერძნული მკვდარი ენებია, საბჭოთა ოფიცრისთვის გამოუსადეგარი.

მაიორს ვაეცინა:

— საბჭოთა ოფიცერს თუ დასჭირდა, გერმანულსაც გაიხსენებს, ძველი ბერძნულისა და ლათინურის ბაზაზე ახალ ბერძნულსაც და რომანულ ენებსაც სხვებზე ადვილად ისწავლის! მეც ფილოლოგი ვაბლავართ და აგრე იოლად ვერ დამაზნევთ.

იმ დროს მაიორთან დიალოგისთვის მაინც და მაინც დიდი ყურადღება არ დამითმია, ვერავითარი კავშირი ვერ დავინახე სუკის თანამშრომლის, კონტრდაზვერვის ოფიცერთან საუბარსა და ჩემს მოძავალ სამხედრო კარიერას შორის.

კეთილად დავეშორდი იმ დღეს

ერთმანეთს, მან ჩემი სამხედრო ბილე-
თი დაიტოვა, გამოგიძახებენ და ახალ
ბილეთს მოგცემენ, სულ მალე თადა-
რგის უფროსი ლეიტენანტი მაინც
იქნებიო.

ამ შემთხვევას დიდად არ შევეუწუ-
ხებოვარ, მეორე დღესვე გადამავიწყდა
და ჩვეულ სამუშაო რიტმში ჩავები. იმ
დროს გამოდიოდა ჩემი თარგმანების
კლებული „ელადის მუზა“ და თავში
არავითარი მილიტარისტული აზრები
არ მქონდა, თუ არ მივიღებთ მხედვე-
ლობაში ტროისა თუ სალამინის
ბრძოლების ამბებს.

მალე დაირღვა ჩემი მშვიდობიანი
რიტმი. ერთ მშვენიერ დღეს მივიღე
უწყება სამხედრო კომისარიატიდან,
რომ უნდა გამოვცხადებულიყავი ორ-
თვიან სამხედრო შეკრებაზე.

თავიდან მეგონა შეპირებულ ახალ
სამხედრო ბილეთს მაძლენენ. მაგრამ
სამხედრო კომისარიატში ჩემთან ერთად
რამდენიმე ყოფილი სპორტსმენი და-
მხვდა. ძირითადად მოკრძალები და
ალბინისტები. ისინი ჩემზე უფრო გათ-
ვითნობიერებულები აღმოჩნდნენ და
ვიდრე ისევ მოვხვდებოდი ჩემს ნაცნობ
მაიორთან, უკვე ვიცოდი, რომ ორთ-
ვიან შეკრებაზე უნდა წავეყვანეთ სამ-
თოსადესანტო ნაწილში.

— ვინ მოგვით უფლება, ჩემთვის
ჯარის სახეობა შეგეცვალათ, ისიც ამ
ასაკში? მე ხომ პოლიტიკურ შემადგენ-
ლობას ვეკუთვნი?

პირდაპირ შეტევაზე გადავედი:

— რატომ ლელავთ ბატონო რო-
მან? — ახლა უკვე ქართულად მომშარ-
თა მაიორმა და კვლავ რუსულზე გადა-
ვიდა. — ეს საკითხი მე ხომ არ გადა-
მიწყვეტია? თანაც საჭარისო შემადგენ-
ლობას თვით თადარგის ოფიცრები
ხომ არ განსაზღვრავენ? ალბათ, სარდ-
ლობამ ასე მიიჩნია საჭიროდ. სპეცი-
ალობის შესაცვლელად შეკრებები საე-
სებით საკმარისია. თქვენ გასწავლიან
სამბოს, აღმოსავლური ბრძოლის ილე-
თებს, პარაშუტიდან ხტომას...

მაიორს აშკარად სიამოვნებდა, რომ

თანდათან უფრო და უფრო აღმავ-
ფრთხელ პერსპექტივებს მისახედო,
თუმცა, ყველაფერს ისე შეიძლება მო-
ქოს დიდ სიკეთეს მპირდებოდა.

— არავითარ შემთხვევაში! პრო-
ტესტს ვაცხადებ!

— დაბრძანდით, რომან სევერიანო-
ვიჩ! მშვიდად ავწონოთ საქმის ვითარ-
ება. არაფერი განსაკუთრებული არ
ხდება ორი თვის შემდეგ ისევ დაუბ-
რუნდებით საყვარელ საქმეს, მხოლოდ
სამხრეებზე ერთი ვარსკვლავიც მო-
გემატებათ. შეკრებაზე შეიძლება კი-
დეც ერთხელ გამოგიძახონ და უკვე
კაპიტანი იქნებით. შემდეგ თუ ისურ-
ვებთ, შეგიძლიათ სამხედრო სამსახურ-
ში ჩადგეთ, თუ არა და თქვენი ნე-
ბაა. ძალას არავინ დაგატანთ.

— ჩემთვის მნიშვნელობა არა აქვს,
რამდენი ვარსკვლავიანი ფილოლოგი ვი-
ქნები. სამხედრო სამსახური რომ მდო-
მებოდა, ზუსტად 17 წლის წინათ ვი-
ფიქრებდი ამაზე, არავინ მიშლიდა.

— საბინაო პირობები როგორი
გაქვთ? — მოულოდნელად შეცვალა
საუბრის თემა მაიორმა. მივხვდი, რის
თქმაც უნდოდა და ამიტომ მყისვე ვუ-
ბასუხე:

— შესანიშნავი!

— არა მგონია, — არ დამეთანხმა
ყოვლის მკოდნე ჩეკისტი და დაუმა-
ტა, — შეიძლება ამაზეც იფიქროთ,
ოჯახის მატერიალურად უზრუნველყო-
ფაზეც, რომ აღარაფერი ვთქვა პატ-
რიოტულ მოვალეობაზე.

— გავხსნათ კარტები, ამხანაგო მა-
იორო, თქვენ ჩემს შესახებ გაცილებით
მეტე იცით, ვიდრე სამხედრო კომისა-
რიატების მუშაკებმა, — როგორც შე-
მეძლო, მშვიდად დავიწყე, — მე ის
კაცი არა ვარ, ვინც თქვენ გამოგადგე-
ბათ. ჩემს ასაკში გვიან არის მედესან-
ტობისა და მზვერავობის დაწყება,
პირველსავე ოპერაციას ჩავაფლავებ...

— არა, რატომ? — კიდევ უფრო
გახალისდა მაიორი, რაკი პაექრობაზე
დამიყოლია, — ჭერ-ერთი, არავის შე-
უთავაზებია თქვენთვის არც მედესან-

ტეობა და არც მშვერავობა. ეს ყველაფერი შეკრებაზე გაირკვევა ძალით არავისა აქვს უფლება, მშვიდობიანობის დროს კადრის ოფიცრად ჩაგრიცხოთ. რაც შეეხება დაგვიანებას, არც ისე ხანშიშესული ხართ. ჯანმრთელობა არ გაკლიათ, ენები იცით...

— ენები? — უცბად მივხვდი, რატომ გამოიჩინა ჩემით ჯიანბრებები ვითომც სამხედრო და სინამდვილეში სადაზვერვო უწყებამ.

იმ პერიოდში საბერძნეთში, მოგვხსენებათ, რა ვითარება იყო, რასაც შემდეგში „შავი პოლკოვნიკების“ დიქტატურა მოჰყვა. გავიხსენოთ ზოგიერთი მომენტი ამ ქვეყნის უახლესი ისტორიიდან. 1953 წლიდან საბერძნეთის ტერიტორიაზე განლაგდა ამერიკის სამხედრო ბაზები, რაც თავისთავად იწვევდა საბჭოთა დაზვერვის, ანუ როგორც მას უწოდებდნენ, კონტრდაზვერვის დაინტერესებას. საბერძნეთში დამყარებული წყობილება, საბჭოთა კავშირის აზრით, განაგრძობდა დემოკრატიული (ანუ უნდა ვიგულისხმოთ, კომუნისტური) ძალების დევნას ჯერ პაპაგოსის, ხოლო შემდეგ კარამანლისის მეთაურობით.

1961 წელს მოხდა ე. წ. „საარჩევნო სტაბილიზაცია, გადატრიალება“, რომელმაც ვერ შეძლო პოლიტიკური რასაც 1967 წელს მოჰყვა სამხედრო დიქტატურა. იგი ცნობილია „შავი პოლკოვნიკების“ ბატონობის სახელით. მონარქიის აღდგენის წარუმატებელი ცდის შემდეგ სახელმწიფოს სათავეში მოექცა პოლკოვნიკი პაპანდოპულოსი. ამავე პერიოდში კანონგარეშედ გამოცხადდა კომუნისტური პარტია, რომელიც, ცხადია, აქტიურად იბრძოდა ევროპაში კიდევ ერთი სოციალისტური სახელმწიფოს შესაქმნელად და ამ მიზნით ყველა კონონიერ თუ უკანონო საშუალებებს მიმართავდა — პროვოკაციას, ტერორს, შანტაჟს, დემაგოგიას. უხვად იყენებდა არა მარტო საბჭოთა ბოლშევიკი თანამომხებების გამოცდილებას, არამედ საბჭოთა სადაზვერვო პოტენციალსაც

სწორედ ამ შეაღებდა 1961-1968 წლებს შორის, როცა შესაძლებელი იყო ამდრეულ წყალში სრულყოფილად თევზის დაჭერა, დაემთხვა ჩემი შეკრებაზე გამოძახება.

სრულადაც არ ჩანდა უსაფუძვლო ეჭვი იმის შესახებ, რომ ჩემმა სპეციალობამ — კლასიკურმა ფილოლოგიამ განაპირობა 35 წელს მიღწეული ასიათასობით თადაროვის ლეიტენანტებიდან ჩემი ამორჩევა. ანეტის უწყინარმა ცნობამ, რომ ვიცოდი ძველი ბერძნული ენა, გადაწყვიტა ჩემი ბედი. ასე იოლად დანებებას მაინც არ ვაპირებდი და ამიტომ კიდევ ერთხელ გავუმეორე მაიორს:

— თქვენ გესმით თუ არა, რომ სრული უაზრობაა ძველ ბერძნულ ენაზე ორიენტირება, თანამედროვე ბერძნულზე ერთ სიტყვასაც ვერ ვიტყვი, რომ სიყალბე არ შემეტყოს! თქვენ ამბობთ, ფილოლოგი ვარო და ნუთუ ეს თქვენთვის გაუგებარია? აი, თქვენ თავისუფლად ლაპარაკობთ რუსულადაც და ქართულადაც და როგორ ფიქრობთ, რომ არ გიცნობდეთ, მაინც ვერ შეგატყობთ სომხობას?

მაიორი, რა თქმა უნდა, მიხვდა, რა მეტყვებდა, რატომ მაინც და მაინც ბერძნულის ცოდნაზე გავამახვილე ყურადღება, მაგრამ საჭიროდ არ ჩათვალა საკითხის გაბუნდოვანება რაღაც ჩეტოსტური კუკუმალობანას თამაში შესაძლოა, მისთვისაც პირადად არც გაუნდვიათ, რატომ აინტერესებდათ ჩემი გაწყვევა, ისიც იქნებ მხოლოდ ჩემსაკვივარაუდლობდა, მაგრამ პირდაპირ მითხრა:

— თქვენ მიხვდით, რომან სევერიანოვიჩ, რომ საქმე ერთობ სერიოზულია, რომ ჩემთან დავას არავითარი აზრი არა აქვს. მით უმეტეს, თუ დამაჯერებელი კონტრარგუმენტები არ მოგეპოვებათ. თქვენ სხვაზე ადვილად შეგასწავლიან თანამედროვე ბერძნულ ენასაც, თანაც შეგასწავლიან დაჭერებულ ტემპით და ნებისმიერ დიპლექტზე, რომელიც თქვენი ფსევდობიოგრაფიისთვის შესაფერისი იქნება,

თუ, რა თქმა უნდა, გადაწყვეტენ დახვეწაში გამოვიყენონ. მე ამაში არა ვარ დარწმუნებული, გულახდილად გითხრათ, არც ვიცი, რას გიპირებენ, მაგრამ თუნდაც ვიცოდე, ვერაფერში დავხმარებით. იმედი მაქვს, ეს საუბარი ჩვენს შორის დარჩება და დანიშნულ დღეს კომისარიატში გამოცხადდებით!

ერთმანეთს საკმაოდ ცივად დავცილდით, მაგრამ რატომღაც მის ნაძალადეგ ლიმიტშიც თითქოს თანაგრძნობა ამოვიკეთებე.

მეც კიდე უფრო გამიძლიერდა. საგონებელში ჩავევარდი. როგორ მოვიქცე? ორთვიან სამხედრო შეყრებას, თუნდაც ყოველდღე სამბოში და კარატეში მავარჯიშონ ან პარაშუტით მბატუნავენ, როგორმე გავუძლებ, მაგრამ ვგრძნობ, რომ თუნდაც ერთხელ მოხვედრა ასეთ შეყრებაზე ისეთი ჭკვიით დამბამს, გაწყვეტა შეუძლებელი იქნება.

ჩემი ეჭვები არც შინაურებს მინდა გავუზიარო, არ ვამბობ, რომ ჩემი დანიტრესებულია არა სამხედრო კომისარიატი, არამედ სადაზვერავო უწყება, მაგრამ ოჯახში მინც ვმსჯელობთ ხოლმე იმაზე, რომ სადესანტო ნაწილში შეყრებაზე წასვლა კარგს არაფერს უნდა მიქადდეს, ჩემი ვაჟი ზაზა, რომელიც იმ დროს 9 წლისაა, უქმყოფილოა;

— რატომ არ გინდა წასვლა, მამა, იქ ხომ ავტომატსაც და პისტოლეტსაც მოგტყევენ? მეც მომიტანე!

კომისარიატში გამოცხადებამდე ორი დღეა დარჩა და ვერაფერი მომიფიქრებია. ან რა უნდა ვიღონო, მე ხომ უზარმაზარ ყაზარმაში ვცხოვრობ და სადაც უნდათ, იქ მიკრავენ თავს, სამხედრო საქმე ხომ ჩემი ძირითადი საქმიანობაა!

ვერაფერი მოვიფიქრე, გარდა იმისა, რომ კომისარიატში არ გამოვცხადდი. ის დღეები სახლში არ ვიყავი, მივლინება ავიღე და მოსკოვის საჯარო ბიბლიოთეკაში დავჭექი. ვიცოდი, რომ ამით ნაკადს ავცილდებოდი და შემდეგ

ნაკადამდე რამეს ვღონებდი. სამხედრო კომისარიატიდან იქვე კაპიტანმა რომელმაც პირველად მივეხმარა, ვეღარა, სახლშიც მომავითა და სამსახურშიც და, როცა გაიგო, რომ ნამდვილად მივლინებული ვიყავი, თავი დამანება.

მე ნაკადს მართლა ავცდი, მაგრამ ჩემს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, როცა ორი კვირის შემდეგ მივლინებიდან დაბრუნებულს ნაცნობმა შაიორმა სამსახურში მომავითა, შემთხვევით იგი ჩემი შეგობრის იგორ ბოგომოლოვის თანაკლასელი აღმოჩნდა. იგორის საყვედურზე — რას ჩააკეთედი ამ კაცსო, უპასუხა: რა ვქნა, პერსონალურად ვაგებ პასუხსო.

რა თქმა უნდა, ჩემი ისტორია თადარიგის ოფიცერთა ატესტაციის ფარგლებში ვერაფრით მოთავსდებოდა, რაიმე განსაკუთრებული უნდა შეღონა და ამ დროს მომავონდა აკადემიკოსი გიორგი ძოწენიძე.

სტუდენტობისას ამირჩიეს უნივერსიტეტის სტუდენტთა სამეცნიერო საზოგადოების საბჭოს თავმჯდომარედ, ხოლო იმ დროს ახალგაზრდა, მაგრამ სახელმწიფოებრივი პროფესორი, სტალინური პრემიის ლაურეატი გიორგი ძოწენიძე რეკტორატის დავალებით საზოგადოების მეცნიერ-ხელმძღვანელის მოვალეობას ასრულებდა. ჩვენ ხშირად ვხვდებოდით ერთმანეთს, მიუხედავად ასაკობრივი განსხვავებისა, ვმეგობრობდით კიდეც, რაც, რა თქმა უნდა, მისი დამსახურება იყო. მას შემდეგ ათ წელზე მეტი გავიდა, მაგრამ ვიცოდი, რომ არც დამივიწყებდა და მისი ურთიერთობა ჩემთან, მიუხედავად იმისა, რომ უკვე საქართველოს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე იყო, დიდად არ შეიცვლებოდა.

ბატონ გიორგის ქალიშვილი — ლალი ჩემთან ერთად მუშაობდა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტში და მისი საშუალებით მიღება ვითხოვე. მყნეთის სამთავრობო აგარაკზე მიმიწვია.

საღამოს ავედი წყნეთში. ალაყაფის კარებთან მილიციელს საბუთი-ვაჩვენებელი ფეფონით დამალაპარაკა-ლალისთან, როცა მისი თანხმობა მიიღო, შემიშვა.

მარჯვნივ და მარცხნივ ხეებში ჩაფლული ლამაზი კოტეჯები დგას. გარეთ არაფერ ჩანს, ვის ვკითხო, რომელია ძოწენიძის აგარაკი? ვხედავ, ხეივანში მოსვირნობს სპორტულ ლურჯ პიჯამოში გამოწყობილი კაცი. ვიციანი, ცენტრალური კომიტეტის მდივანია — დეცსტურუა. იმანაც მიცნო, მომესალმა, მომიკითხა. მაჩვენა აგარაკიც, რომელსაც ვეძებდი.

გიორგი ძოწენიძეს წყნეთში საკუთათარი კარგი აგარაკიც ჰქონდა, მაგრამ ამას ვერ შეედრებოდა. ორსართულიანი სახლის პირველ სართულზე დარბაზში მიმიღო. დარბაზში იდგა ბილიარდის დიდი მაგიდა, კედელზე შევამჩნიე ეკრანიც, იატაკზე უზარმაზარი ხალიჩა იყო დაგებული.

ლალიმ დიდი სიწინით ხილი შემოიტანა და მარტო დაგვტოვა. ბატონმა გიორგიმ ხილი შემომთავაზა, მადლობა მოვახსენე, მაგრამ ხელი არ დამიკარებია. ატამი გათალა და ისევ მომაწოდა. იგი ცდილობდა, ახლო მოსულყო ჩემთან, ეგრძნობინებინა, რომ ჩვენს ურთიერთობაში არაფერი შეცვლილა, მე კი შებოჭილი ვიყავი, თვითონვე ვზრდიდი ჩვენს შორის — ინსტიტუტის თანამშრომელსა და რესპუბლიკის ერთ-ერთ ხელმძღვანელს შორის არსებულ დისტანციას.

მასპინძელმა მკითხა ოჯახის ამბავი, ორი შვილი ეკოტავა, მეტი უნდა გყავდესო, მესაუბრა ჩემს მეცნიერულ ინტერესებზე, რაზე ვმუშაობ, რას ვაპირებ. ბოლოს, რაკი ვერ შემატყო, რომ მზად ვიყავი სათხოვარი მეთქვა, თვითონ დამეხმარა:

— ლალი მელაპარაკა, სამხედრო კომისარიატთან ურთიერთობაში რაღაც გააჭირვებია, რაშია საქმე?

— ბატონო გიორგი! მე ახლა უკვე 35 წლისა ვარ, ცხოვრების გზა არჩეული მაქვს, წელს გამოდის ჩემი მოზ-

არდილი წიგნი „ელადის მუზა“, რომლის კორექტურასაც ახლახან ვთავაზობ, დაწყებული მაქვს და უკვე მომეწონებოდა სადოქტორო დისერტაციას და ამ დროს ძალიან მივიჩნის ხარბოვანი სამხედრო შეკრებაზე წასვლამდე მოთ უმეტეს, რომ გადაუწყვეტდის შედგენა. ტედ მაქციონ. რაღა დროის ჩემი პარაშუტიდან ხტომაა, ხომარეზა ზედავდეს სამხედრო უწყება ჩემშიერთაიმე პერსპექტივას? ორსამ წელწელადში, ალბათ, სადოქტორო დისერტაციასაც დაეცივა, ხოლო დოქტორებისად მოგესხენებათ. ომის დროსაც კი რომ წაწყვიანეს ჯარში, შემდეგ მთავარსარდლის განკარგულებით უკან დააბრუნეს მე. მაგალითად, ვიცი პროფესორების ექტორ კუპრაძისა და იასე ცინცაძის მაგალითი...

აქ, სხვათ შორის, თუ მკითხველს არ ეწყინება, ოდნავ გადავუხვევ და გიამბობთ ერთ ეპიზოდს პროფესორ იასე ცინცაძის „არბიული“ თავგადასავლიდან. ასე მხოლოდ იმტომ ვიქცევი, რომ ამ ეპიზოდში ცნობილი ისტორიკოსი იასე ცინცაძე ჩემსავით იყო ის, რაც არასდროს ყოფილა, ჯარისკაცი გახლდათ.

ესხედვართ თბილისიბაქოს მატარებლის კუბეში თბილისის უნივერსიტეტის დელეგაციის წევრები: პროფესორები იასე ცინცაძე, სერგი ჭიჭია, დავით დოლიძე და ორი სტუდენტი — საბჭოთა კავშირის გამირი დავით ჯაბიძე და მე — სტუდენტთა სამეცნიერო საზოგადოების საბჭოს თავმჯდომარე, მეორე დღეს ბაქოში რაღაც დღესასწაულს უნდა დავესწროთ, არ მახსოვს, ვინმეს იუბილე იყო, თუ სულაც გასამბკოების ზეიმისადმი მიძღვნილი კონფერენცია.

— სამხედრო სამსახურის დროს ბევრი კურიოზი ჰქვია, — დაიწყო ბატონმა იასემ, — მაგალითად, პეტერბურგის გარეუბანში ერთ ჩვეულებრივ მინდორზე თითქმის XIX საუკუნის ბოლომდე არსებობდა საყარაულო პოსტი, ერთმანეთს სცვლიდნენ თოფიანი გუ-

შაგები და კაციშვილმა არ იცოდა, რას დარაჯობდნენ, გარშემო რამდენიმე კილომეტრის მანძილზე არავითარი საშხედრო ობიექტი არ არსებობდა, „პოსტს“ კი ზამთარ-ზაფხულ, დღე და ღამე იცავდნენ...

— კი მაგრამ რალაც მიზეზი ხომ უნდა ყოფილიყო? — ჩაერია საუბარში ბატონი სერგი.

— სწორედ ეს მიზეზია სასაცილო, თურჩი! — ბატონი იასე ჩვენი მოგზაურობის დროს სულ „თურჩის“ ეძახდა თურქული ენის ცნობილ სპეციალისტს, — სწორედ ეს მიზეზია სასაცილო. ერთხელ თურმე იმპერატრიცა ეკატერინე მეორე თავის ამალასთან ერთად სეირნობდა ამ მინდორზე. დედოფალს მარტო ლამაზი ბიჭები კი არ უყვარდა, ბუნების სილამაზისადმიც არ ყოფილა გულგრილი. მინდორში შეამჩნია იშვიათი სილამაზის ყვავილი და გაოგნებულს სუნთქვა შეეკრა. თვალბდაჭყეტილი მისჩერებოდა ამაღლა „მატუშკა ეკატერინეს“, ერთმა ყვავილის მოწყვეტა მოინდომა. «Не смей!» — მეფური ეესტით შეაჩერა დედოფალმა, — «Поставить караул!» და იმ დღიდან იცვლებოდნენ პორუჩიკები და როტმისტრები, პოლკოვნიკები და გენერლები, მთელი თაობები, ყვავილი დიდი ბნის წინათ დაქცა და გაქრა, მაგრამ საგულშაგო რჩებოდა...

როგორც მახსოვს, პროფესორმა დავით დოლიძემ სცადა რალაც რეპლიკა ჩაერთო, მაგრამ ბატონი იასე აგრე იოლად არ აპირებდა „ტრიბუნის“ დათმობას:

— არ იფიქროთ, რომ მხოლოდ მეფისდროინდელ არმიას ახასიათებს ასეთი გაუგებრობანი. ახლა ჩემს ამბავს მოგაყვებით. ომის დროს, ვიდრე სტალინის ბრძანება გამოვიდოდა მეცნიერთა დემობილიზაციის შესახებ, მეც ჯარში მიკრეს თავი. ჩვენი ნაწილი ცხინვალთან ახლოს იყო დაბანაკებული. ერთ საღამოს ის ათეული, რომელშიც მე ვიყავი, სასწავლო ლაშქრობაზე წაიყვანეს. ჩემს ათეულში ახალ-

გაზრდა ბიჭები იყვნენ, თითქმის მამად ვეკუთვნოდი. პატივს მცემდნენ (უფილობდნენ, რამდენადაც შეეძლოთ, სწავლის ჩარისკაცული ყოფა შეემსუბუქებინათ. ახლაც მითხრეს, შინ დარჩი, ოღონდ თბილი ღუმელი დაგვახვედრეო. აგერ არის „ვედროები“, „ლობეზე გადაძვრები და მეზობელი დელოვონი დეგორიდან“ ქვანახშირს მოიპარაეო. უარი როგორ უნდა მეთქვა, ოცდაათი კილომეტრიან „პოზოდს“ ქურდობა ვარჩიე. დავავლე ზელი ორ სათლს, ეს პროფესორი კაცი სხვის ეზოში გადავძვარი და ქვანახშირი ბლომად მოვიპარაე. შუალამე გადასული იყო, როცა უცნობმა ლეიტენანტმა შეიარაღებული ჩარისკაცის თანხლებით ჩვენი ქობის კარები შემოაღო. «Вы доктор, да? — მომმართა. იმ ხანებში უკვე დადიოდა ჭორი, მეცნიერ-მუშაკებს ჩარიდან ათავისუფლებნო. გამიყვირდა, შუალამეს რომ მომმართეს ასეთი კითხვით, მაგრამ სიხარულით მივეუბე: «Да, я доктор!» ლეიტენანტსაც რატომღაც გაეხარდა ჩემი პასუხი და მიბრძანა: «Поехали с нами!» ჩამსვეს ვილისში და გაურკვეველი მიმართულებით გამაქანეს. დამაინტერესა, საით მივყავდი ამ შუალამეს და ვკითხე. გამოირკვა, რომ მეზობელ სოფელში მშობიარე ქალთან უნდა მივეყვანეთ. გადავირეე, ვუხსნი, რომ მე ის დოქტორი არა ვარ, რომელიც მათ სჭირდებათ, რომ მე ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი ვარ, რომ ამას არავითარი კავშირი არა აქვს მეან-გინეკოლოგიასთან. შენც არ მომიკვდე, ვერაფერი შეგვაგნებინე ხეპრე ლეიტენანტს: სულ ერთია, დოქტორი ხომ ხარო, შენთან მომასწავლეს და უარს თუ მეტყვი, ახლავე ტყვიით აგზდი თავისქალასო. ამ ჩემს თავისქალაში მიუხედავად ასეთი მუქარისა, არავითარი მეან-გინეკოლოგიური ცოდნა არ აღმოცენდა, მაგრამ იგი, თავისქალა, მაინც დამენანა და გაჩუმება ვამჯობინე, ბედს დავერმოჩილე. შემოყვანეს ღარიბულ, გაუბედურებულ ქონში. ვისარგებლე „ექიმის“ უფლებით და იმწამსვე გარეთ

გავაბრძანე ჩემი შეიარაღებული გამ-
 ცლებლები, ოთახში ყურისწამლებად
 ჰკოდა ახალგაზრდა ქალი, მის გარ-
 შემო რამდენიმე მოხუცი მანდილო-
 სანი, ფუსფუსებდა, ოსურ-ქართულად
 ამშვილებდნენ. ყველა დიდი იმედით
 მომაჩერდა და მშობიარემაც დროებით
 შეწყვიტა კვილი. ამით ვისარგებლე,
 იქნებ ამ ქალებს მაინც გაავაგებინო
 რამე და გამშვინვარებული ლეიტენან-
 ტისგან, რომელიც როგორც შევატყვე,
 მომავალი მამიკო უნდა ყოფილიყო,
 თავი გადავიჩინო? მშობიარეს მაჯა
 „გაუღისინჯე“, ყველაფერი რიგზე იქნე-
 ბა-მეთქი და ერთ-ერთი ქალი, რომე-
 ლიც ქართულ ენაზე ეფერებოდა მას,
 „ნუ გეშინია, გენაცვალე, ექიმი მოვი-
 დამ“, გვერდზე გავიხმე. ოთახის კუთ-
 ხეში ჩურჩულით ვუთხარი: მე ექიმი
 არა ვარ, იმ ყმაწვილს შეეშალა, ძალით
 წამომიყვანა, ვერაფერი შევაგნებინე.
 ახლა რომ საქმეს შევედგე, მშობიარე
 საერთოდ შეიძლება დავღუპო კიდევ
 თქვენ ქალები ხართ, თვითონ იცით,
 როგორ ზღვება ეს, მე კი საკუთარ თავ-
 ზეც არასდროს გამომიცდია! არ ვიცი,
 გამიგო, თუ მშობიარის კვილმა აიძუ-
 ლა, სასწრაფოდ გამცლოდა და სხვებ-
 თან ერთად დაფაცურებულები. საბედ-
 ნიეროდ იმ წუთს დაიწყო მშობიარო-
 ბის პროცესი, დებატების დრო აღარ
 იყო. აღბათ, მე ვიყავი ერთადერთი
 გინეკოლოგი მთელს მსოფლიოში. ამ
 დროს მშობიარისგან ზურგშექცევით
 რომ ვიდექი. გულზე მომეშვა, ბავშვის
 ღწავილი რომ გავიგონე, ასე მეგონა,
 თვითონ დავიბადე ხელახლა. ბედნიერ-
 მა მამამ მხოლოდ ამის შემდეგ დამი-
 ჭერა, რომ ისტორიის მეცნიერებათა
 დოქტორებმა მხოლოდ საუკუნეთა წი-
 ნათ შობილი ადამიანების ამბები იციან
 და არა იმათი, ვინც ჭერ კიდევ დედის
 წიაღშია. არა თუ დამიჭერა და მამა-
 ტია, ბიჭის გაჩენა სალუტით ახარა
 სოფელს და კარგადაც გამომათრო...

ახლა კვლავ „პირველსავე სიტყვასა
 მოვიდეთ“ და დავუბრუნდეთ ჩემს გა-
 საკირს.

შევატყვე, რომ ბატონ გიორგი მო-
 ტნიძეზე ჩემმა ზრუნველობამ მაინც
 და მაინც არ იმოქმედებდა. უკვე ბი-
 შმორდებოდა და სახელმწიფო მოღვა-
 წის თვლით მიყურებდა.

— ვფიქრობ, არ არის საჭირო სიტუ-
 აციის გამაფრება, თქვენს სამეცნიერო
 საქმიანობას ეს ორი თვე ვერაფერს და-
 აკლებს.

ცუდად მენიშნა, რომ მასპინძელი
 „თქვენობით“ საუბარზე გადავიდა. არ
 მინდოდა, მისთვის ჩემი ვარაუდი გა-
 მეზიარებინა, თუმცა, ვგრძნობდი, რომ
 რესპუბლიკის ერთ-ერთ ბელმძღვანელ-
 თან დაზვერვითი უწყების მაღალი ჩი-
 ნის თანამშრომლის საექვო დაინტერე-
 სებაზე საუბარი შეიძლებოდა. იძულე-
 ბული გავხდი, ესეც მეთქვა:

— მართალი ბრძანდებით, ბატონო
 გიორგი, ეს რომ ჩვეულებრივი სამ-
 ხედრო შეკრება ყოფილიყო, არც შე-
 გაწუხებდით...

— რატომ არის არაჩვეულებრივი?

— ვიდრე თქვენთან მოვიდოდი, ვე-
 საუბრე რესპუბლიკის სამხედრო კო-
 მისარს, მე ვიცი, რომ კომისარიატმა,
 როცა განკარგულებას მიიღებს სამხე-
 დრო შეკრების შესახებ, უნდა უზრუნ-
 ველყოფს მხოლოდ გაწვეულთა რაოდე-
 ნობა და არა პერსონალური შემად-
 გენლობა. კომისარმა კი მითხრა, ვე-
 რაფრით დაგეხმარებით, მიუხედავად
 იმისა, რომ მიმჩნია, სამხედრო სამ-
 სახურისთვის მართლაც უპერსპექტი-
 ვო ხართ, თან დაუმატა, მე მხოლოდ
 თქვენი გაწვევის უზრუნველყოფა მე-
 ვალეუბა და არავინ მეკითხება, ვინ
 გავიწვიო და ვინ არა, ამის მეტს ვე-
 რაფერს გეტყვიო. იმასაც გულანდილად
 მოგახსენებთ, ბატონო გიორგი, რომ
 ეს არ იყო ოფიციალური სამხედრო
 ჩინოვნიკის პასუხი, მას მართლაც უნ-
 დოდა ჩემი დახმარება, მისი ახლობე-
 ლი ადამიანის თხოვნას უწევდა ანგა-
 რიშს...

გაუკვირდა, მაგრამ ხმა არ ამოუღია,
 შევატყვე, რომ მიხვდა, სათქმელს ბო-
 ლომდევ არ ვამბობდი, დაფიქრებული
 მომჩერებოდა, ვივარძენი, პასუხს ვერ

მივიღებდი, ვიდრე კომისრის უარს ჩემებურად არ აცხსნიდი.

— ამაზე ბევრი ვიფიქრე, — ისე დავუწყე, თითქოს მას ეკითხოს — „რას ფიქრობ ამაზეო“, — კომისრის საქციელმა მხოლოდ დამიდასტურა ექვები, რაც ადრე გამიჩინდა...

— რა ექვები?

მივხვდი, რომ ბატონი გიორგი კვლავ მობრუნდა ჩემსკენ, მას ახლა უნდოდა, ჩემთან ერთად ეფიქრა, რამდენად საფუძვლიანი შეიძლებოდა ყოფილიყო ეს ექვები.

— კარგახანია, კომისარიატში გამოძახების პირველი დღიდანვე, როცა საექიმო კომისიაში გამატარეს, ჩემი პიროვნებით დაინტერესდა კონტრდაზვერვის საკმაოდ მაღალი ჩინის თანამშრომელი — მაიორი, თითქმის ყოველდღე მოდის ჩემთან სამსახურში, შეპარვით რაღაც ცხოვრებისეულ სიკეთებსაც კი მპირდება. ასე რომ, ჩემზე ფიქრობს და „ზრუნავს“ არა სამხედრო, არამედ სხვა უწყება!

ბატონი გიორგი დაფიქრდა და შემდეგ მითხრა:

— შენს ექვებს შეიძლება რაიმე საფუძველი აქვს, რომან, — ისევ დაუბრუნდა „შენობით“ საუბარს — მაგრამ ჩემთვის გაუგებარია, რისთვის დასჭირდა სამხედრო დაზვერვას ან სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტს კომისარიატის დახმარება? რამდენადაც ვიცი, მზვერავებს ან აგენტებს ასეთი მეთოდებით არ ამზადებენ. თანაც, რატომ გაახსენდათ შენი პიროვნება ასე გვიან?

იძულებული გავხდი, უკანასკნელი კოზირიც გამომეყენებინა:

— თქვენ ჩემზე უკეთ მოგეხსენებათ, ბატონო გიორგი, რა პოლიტიკური ვითარებაა ამჟამად საბერძნეთში. მე კი კლასიკური ფილოლოგიის სპეციალისტი გახლავართ, თანაც სუფთა ანკეტა მაქვს, — „სუფთა“ ანკეტა მთავარი იყო იმ დროს ჩვენს ქვეყანაში, კაცი არარაობა იყო, ქაღალდი ყველაფერს ნიშნავდა! — ვარ ქართველი

და არა ბერძენი, რომელსაც „ბერძენულ საქმეებში“ ჩვენი სახელმწიფო ვერ გარეეს, არ ენდობა. „ჩემმა მაიორმა“ არაფრად ჩააგდო ის არგუმენტი, რომ თანამედროვე ბერძნული არ ეიცი, შენ უფრო ადვილად და დაჩქარებული ტემპით შეგასწავლიანო. იგი არ მალავს, რომ ანკეტაში ოდესღაც ჩაწერილმა ძველი ბერძნული ენის ცოდნამ გადაწყვიტა ჩემი ბედი...

— კი მაგრამ, ზომ შეიძლება შენი გამოყენება უნდოდეთ როგორც სპეციალისტისა და არა მინც და მინც მზვერავისა? — მკითხა ბატონმა გიორგიმ, მაგრამ ეტყობოდა, თვითონაც არ სჭეროდა, რომ ასეთი კითხვის დასმა იყო საჭირო. იგი მხოლოდ ჩემთან ერთად ფიქრობდა.

ამიტომ სრულიად დარწმუნებულმა, რომ დამეთანხმებოდა, მივუგე:

— ეს გამორიცხულია, ამისთვის არ იყო საჭირო ჩემი სამხედრო სპეციალობის გამოცემა, პოლიტიკური შემადგენლობიდან სადესანტო შემადგენლობაში გადაყვანა და რაიმე შეკრება, პარაშუტით ვარჯიში, სამბოს და აღმოსავლური ბრძოლის ილეთების შესწავლა. შეეძლოთ, უბრალოდ თანამშრომლობა შემოეთავაზებინათ და ცდილიყვნენ დავეთანხმებინეთ დაპირებებით, ან შანტაჟით, დაშინებით ანდა, უკეთეს შემთხვევაში, თავი დაენებებინათ და გავეფრთხილებინეთ, ჩვენი წინადადების შესახებ არავისთან არაფერი წამოგცდესო...

ხელით მანიშნა, აღარ არის საჭირო ლაპარაკო მან შესანიშნავად იცოდა, როგორ ქვეყანაში ვცხოვრობდით.

— ჩვენ ასე მოვიქცეთ, რომან, — დაიწყო მან და მივხვდი, რომ გადაწყვეტილება უკვე მიღებული ჰქონდა, — შენ კარგად იცი, რომ შენი განთავისუფლების შესახებ მე ვერ გავცემ განკარგულებას. მაგრამ ვთხოვ ამიერკავკასიის ოლქის სარდალს, იმედი მაქვს, ანგარიშს გამიწევს. ზვალ საღამოს ამ ტელეფონით დამირეკე.

მითხრა ტელეფონის ნომერი.

გახარებული წამოვედი სახლში, მივხვდი, რომ მეშველა. მეორე საღამოს დავურეკე. ტელეფონით არ მითხრა მოლაპარაკების შედეგი, უმალღესი საბჭოს პრეზიდიუმში დამიბარა და იქ გამაბარა:

— სარდალმა საკითხი თვითონ ვერ გადაწყვიტა, რადგან შენი გვარი მოხსენებული იყო, თანაც პირველ ნომრად, გენერალური შტაბის უფროსის, მარშალ მახაროვის ბრძანებაში! სარდალი დაელაპარაკა მოსკოვს, თანაც გადასცა, რომ ეს რესპუბლიკის ხელმძღვანელობის, პირადად ჩემი თხოვნა და გაგათავისუფლეს!

მადლობა ღმერთს! ჩემგან ზორგე არ გამოვიდა!

მკითხველი, ალბათ, ფიქრობს, რომ ამით დამთავრდა ჩემი სამხედრო კარიერა და უკვირს, მომდევნო ფურცლებში რაღა უნდა ეწეროს, რატომ არ დავსვამ წერტილს? ეპ, ჩემო კეთილო, წერტილამდე ჯერ კიდევ შორსაა!

მხოლოდ ერთი წელი გავიდა, მეტი არა და ისევ გავახსენდით. სამხედრო კომისარიატის თანამშრომელმა, ჩემმა ნაცნობმა კაპიტანმა მომიტანა „მოსაწყვეი ბარათი“, მალე მას, ალბათ, მაიორიც მოჰყვებოდა. უფრო დაბალი ჩინის შიკრიკებს არ მიგზავნიდნენ, თითქოს გენერალი ვყოფილიყავი. ისევ დაიწყა!

ეტყობა, არაფრით არ მომეშვებოდნენ. ყოველ წელიწადს გიორგი მოწვნიძეს ზომ არ მივადგებოდი? სახლში ოპერატიულ თათბირზე შევიმუშავეთ საომარი მოქმედების სტრატეგიული გეგმა: ერთხელ და სამუდამოდ ბოლო უნდა მოეღოს აგრესიას! რადგან, არავითარი მშვიდობიანი დიპლომატია არ ჰქონს, საჭიროა გადამწყვეტი და გამანადგურებელი დარტყმა! რაკი ყველაფერი ზელს მიწყობს საბერძნეთში სოციალიზმის დასამყარებლად და ამავე დროს ამ საქმის მოგვარება ბერძენი ხალხის საქმედ მიმაჩნია, ზოლო მე პომეროსის „ილიადის“ თარგმნას უნდა დავჯერდე, საჭიროა დავამტკიცო: დი-

დი სიამოვნებით ჩაეფრინდები ქარაშუტით შეაგულ საბერძნეთში უკლები საჭიროა, ჩვენი რეზიდენტის დახმარებით ოფიციალურად მოვეწყობი. ახლად ნასწავლი უაქცენტო ბერძნულით გავესაუბრები სხვადასხვა პარტიების წარმომადგენლებს. შემდეგ საწამლავს ჩავუყრი ან კერძის დასაკვეთად მიჩნეული კალმისტარ-პისტოლეტით თვალს გავუხვრეტ სოციალიზმის ყველაზე საშიშ მტერს და საბერძნეთის კომპარტიის დახმარებით პარტიზანულ ბრძოლაზე გადავერთვები... ყველაფერს გავაკეთებ, მაგრამ ვაი, რომ ჯანმრთელობა არ მიწყობს ზელს!

სტრატეგიული გეგმა ოპერატიულ თათბირზე ერთხმად დამტკიცდა, მარტო ბეშვებმა შეიკავეს თავი. დავიწყეთ ავადმყოფობათა შერჩევა. რომელი ავადმყოფობა შეიძლება მიითვისოს ჯანმრთელმა კაცმა? ნათესავ უქიმებთან, ანუ ექსპერტებთან კონსულტაციების შემდეგ გადაწყდა: კუჭის წყლული მაქვს, რასაც დაადგენს „ნაცნობი“ რენტგენი. სამხედრო კომისარიატთან არსებულ საექიმო კომისიას ვაცნობე ჩემი „დიავნოზი“. ცხადია, ვერ გამიმეტეს ამ ავადმყოფობისათვის; მოგიკვდათ ჩვენი თავი, იქნებ არ გჭირსო? და მომცეს მიმართვა პირველ საავადმყოფოში, არამიანცისას რომ ეძახდნენ.

ოთხი კაცი აღმოვჩნდი ერთ პალატაში, სამი ქურთი და ერთი ქართველი: აზიზ, ვალოდა, ომარი და რომანი (ანბანის მიხედვით). ქართულ-ქურთულ პალატაში სრული ერთსულოვნება სუფევდა არა ხალხთა ლენინური მეგობრობის, არამედ იმავე ლენინური სამხედრო დოქტრინის თვალსაზრისით ჩვენი „დებურტირობის“ გამო. ისინიც სამხედრო შეკრებაზე იყვნენ გამოძახებულნი, მართალია, არა სადესანტო სამსახურში, მაგრამ მაინც აზიზს მიაჩნდა, რომ ახლახანს შერთული ცოლის ორი თვით დატოვება საბჭოთა არმიას დიდად ვერ გააძლიერებდა, ვალოდას, როგორც ავტომექანიკოსს, კლიენტებისგან მისაღებ რამდენიმე ათას მანეთზე

უარი უნდა ეთქვა და სადღაც ყაზახეთის სტეპებში რუსული ჩექმებით უნდა ებრაგუნა, რაც მისი აზრით, სოციალისტური სამშობლოს დასაცავად სულაც არ იყო აუცილებელი, ხოლო ომარს ამ გაგანია სეზონის დროს სულაც არ იზღდავდა ოფიცერთა ბინების უფასოდ გარემონტებაში ჭაფულანგა თავისი მხატვრული ნიჭი.. ჩემი „დებურტირობის“ მოტივები მოგვხსენებთ.

ყველამ შესანიშნავად ვიცოდით, რომ ხარებივით ჯანმრთელნი ვიყავით და ამიტომ პალატაში ჩვენი საუბრის თემა არასდროს ყოფილა რაიმე სენი და სატკივარი, რაც ჩვეულებრივი ამბავია საავადმყოფოსათვის. საწუწუნო არაფერი გვქირდა და ერთმანეთისაგან თანაგრძნობას არ მოვითხოვდით. იმდენად დელიკატურებიც ვიყავით, რომ ერთმანეთს არც იმას ვეკითხებოდით, როგორი დიაგნოზი გესურდა, მით უმეტეს, რომ პროცედურა ყველას ერთნაირი გვიტარდებოდა. დილა-საღამოს და შუადღესაც მორჩილად გავირკობდით ილიაში თერმომეტრებს და ჩვენი ტემპერატურა მუდმივად 36 და 36,5 გრადუსს შორის მერყეობდა, წნევა ყველას კოსმონავტიკის გეგმონდა, შარდისა და განავლის ანალიზი, ალბათ, რალაცით განსხვავებული, მაგრამ ნორმალური, სისხლის ანალიზიც მხოლოდ ჩტუფების მიხედვით თუ განსხვავდებოდა. საერთოდ ჩვენ ნამდვილად ვამართლებდით შეხედულებას, რომ საბჭოთა ავადმყოფი ყველაზე ჯანმრთელი ავადმყოფია მსოფლიოში.

მოვიდა დრო, როცა კუქისა და ღვიძლის წვენის გასასინჯად ზონდები უნდა გადამეყლაპა. ამ საქმეში ომარს და ვალოდას უკვე ჰქონიათ გამოცდილება და მამშვიდებდნენ: მაინც და მაინც სასიამოვნო არ არის, მაგრამ დიდი არაფერიაო.

მოსალოდნელი „ოპერაციების“ წინ ჩემი სტუდენტობის დროინდელი ამბავი გამახსენდა. უნივერსიტეტში საშინლად ამტკივდა კბილი, ლექცია დავტო-

ვე და სტომატოლოგთან წვედი. ექვემელიქიშვილის ქუჩაზე იყო ერთი პატარა პოლიკლინიკა, სულ რამდენიმე სტომატოლოგი ემსახურებოდა. შევედი, თავისუფალი აღმოჩნდა აბაღაზოდა ექი... ალბათ, ასევე წარმოსადგენია ჯოჯობეთში ანგელოსის ჯამოჩენა! მიუხედავად აუტანელი ტკივილისა, მისმამშვენიერებამ ჩემზე ნარკოზივით იმოქმედა, თითქოს ტკივილი დამიყუჩდა კედეც.

ზაფხული იყო, თეთრი ქათქათა ხალათი ეტყობა, პირდაპირ პერანგზე ეცვა (ან იქნებ სულაც უპერანგოდ?), გამოღიმა, მისი სილამაზით აღტაცებაც, ცხადია, შემატყო. ქალს სიამოვნებს, როცა მოსწონთ, მაგრამ გამშიშვლებელი თვალეში აღიზიანებს, თუ თვითონაც არ მოეწონა მამაკაცი. ასეთ თვალეში იგი მორჩილებას ხედავს და არა მტაცებლურ ბუნებას. მომეჩვენა, რომ ვიდრე ხაბას დავაბჩენდი, მისთვის ავადმყოფი არ ვიყავი.

ჩვენი სტომატოლოგიური კლინიკების აღჭურვილობა მოგვხსენებთ და მაინც შედარება არ შეიძლება დღევანდელი ბორმანქანებისა იმდროინდელთან, ფეხით რომ ატრიალებდნენ. თუ არ ეცდები, წუთში 15 ათას ბრუნს აკეთებდა, აბლანდელი მანქანები კი — 300 ათას!

დაიწყო ჩემმა მშვენიერმა ექიმმა მომქანცველი შრომა. იგი ახლა კბილის მეტს ვერაფერს ხედავს. ალბათ, მხოლოდ წელს დაამთავრა სამედიცინო ინსტიტუტი, არც კი უფიქრია, დაინტერესებულყო, რა დღეშია პაციენტი.

მე სულ ახლოს ვგაძნობ მის სუნთქვას, თითქმის მკერდითაც მეხება, ბარძაყს მუხლზე მაქერს, სიღბოს და სითბოს გადმომეცემს, თვითონ კი მხოლოდ კბილს ხედავს, ჩემი სხეულის დანარჩენი ნაწილი ბელს უშლის, რომ უფრო მკიდროდ მომეკრას. ტკივილისა და ნეტარების საოცარ ნაზავში ვიკარგები. თავგადააწეული მხოლოდ მის ცისფერ თვალებს და აპრებნილ წამწამებს ვხედავ, სრულიად უხინჯო, თბილ მარმარ-

ილოსავით ქათქათა კანს, მარჯნისფერ ტუჩებს და მე ხომ ვიცი, რომ ზუსტად ამ ფერისა იქნება მის მკერდზე დასმული ორი ღილიც... ჩემდა გასაოცრად მარჯვენა ლოყაზე ვამჩნევ ხალს იმავე ადგილას, მე რომ მაქვს, მამრუტებს მისი სუნთქვა, დროდადრო სუნამოს მსუბუქი სუნიც მცემს და ამავე დროს— ღრრ... ღრრ... გაუთავებლად მღრღნის ბორმანქანა. ტკივილს ვერცა ვგრძნობ, ტკივილს გაუძლებ: როგორც უნდა იყოს, ოღონდ მეჩვენება, რომ ეს საშინელი ინსტრუმენტი შიგ გულში ტრიალებს... ცივა ოფლმა დამასხა, ექიმი თვითონ ვერ ზედება რა დღეში ვარ, მე კი არ შემიძლია, ეს ვაგრძნობინო მშვენიერ ქალათს. ცოტას მოვითმენ, კიდევ ცოტას მოვითმენ... აი, ახლა შეისვენებს, აი ახლა, აი... ვერ გავიგე, როგორ გავიპარე ამ ქვეყნიდან...

მკითხველთან ბოდიშს ვიხდი, შეიძლება კბილი ავატკივე! მაგრამ ახლა ცოტა შევისვენოთ, მეც შევისვენე მაშინ. ვგრძნობ, რომ დივანზე ვწევარ, ვიღაც ლოყაზე ხელს მიტყაპუნებს, ნიშადურის მძაფრ სუნს ვგრძნობ. გული წამსვლია!

არ გინდა, ახლა თვალები გაახილო და შეხედო მშვენიერ არსებას, რომლის წინაშე თავი შეირცხვინე, ვერ შეიშენე მისი სიახლოვე, თუნდაც მტანჯველი?

მაგრამ თვალი მაინც უნდა გავახილო, როდემდე უნდა ვისუნთქო ნიშადური და ვაცემინო. თავი? გული კინალამ ხელმოკრედ წამივიდა, როცა ვნახე, რომ ჩემს მშვენიერ ექიმს ბუდიონის უღვაშები ამოსვლოდა!

კიდევ კარგი, უმაღვე მივხვდი, რომ მისი გამოცდილი კოლეგა მასულიერებდა, თვითონ კი გვერდით იღვა დარცხვინილი. „ბუდიონმა“ ერთხელ კიდევ გამაღებინა პირი, საკმარისად არის დამუშავებულიო, თქვა, დარიშხანი ჩამიღო და მეორე დღეს დამიბარა.

როგორ ფიქრობთ, კვლავ მოვიდოდე იქ? მით უმეტეს, ტკივილი დამიუჩჩადა, ჩემი მტანჯველი ნერვი „გარდაიცვალა“.

მოკლე ხანში მას კბილიც მოგვცა/ ჩამეხსხვრა და ამოვალბეჩქენეწულე! ეს შემთხვევა გამაშინებდა, ზონდით შემოვიდა ექთანის არც ის ტკივილი მიგვრძვნა და არც ის ნეტარება: მოთმინებით უყლიდა გაურკვეველი ფერის ხალათში გახვეული ელაში ქალი, როგორ ველაბავდი, უშველებელ მილს და შემდეგ იქიდან როგორ მოწვეთავდა სინჯარაში რაღაც წვეთები... ჩემი წვეთები! მენანებოდა, რომ ასე ტყუილ-უბრალოდ იკარგებოდა...

ახიზას ცოლმა და... ცოლისძებმამოაკითხეს, ოთახი გაივსო აურებელი ხორაგით, არც სიმავე აკლდა და არც სიციხარე „ავადმყოფებისათვის“ მოტანილ სანოვაგეს, სასმელიც — რაც გინდა, სულო და გული! ღვინო, კონიაკი, არაყი. პალატაში ღრუბობის გამართვა მაინც უხერხულად გვეჩვენა, სასმელები გადავმალეთ, ხოლო საღამოს იქვე ბაღში გადავედით და ბუნების წიაღში კარგადაც მოვილხინეთ. საერთოდ იმ დღეებში პურმარილი არ მოგვკლებია, სასმელებიდან უფრო არაყს გვაბლებოდით, ჩვენს ჯანმრთელობას უხდებოდა. საერთოდ პირველად მოვხვდი საავადმყოფოში, რამდენიმე დღე ქეიფქეიფში გავატარე და მშვენიერი მოგონება დამჩა.

მოულოდნელი იყო ახალ მეგობრებთან დაცილება. ჩემი ჯანმრთელობის „გამოკვლევა“ დასასრულს უახლოვდებოდა, დარჩა მხოლოდ რენტგენით გაშუქება, რომელსაც უნდა „დაეღვინა“. რომ კუჭის წყლული მჭირდა და ხანგრძლივ მკურნალობას და დიეტას ვსაქიროებდი. ბოლო დიეტას როგორ ვიცავდი. უკვე მოვახსენეთ.

ჩემი ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ცხადია, ჩემზე მეტად საზნდრო კომისარიატს და დაზვერვას აწუხებდა, ამიტომ ერთ დილას ერთად დამადგნენ თავზე ნაცნობი კაპიტანიც და მაიორიც. როცა ვუთხარი, რომ გამოკვლევის დამთავრებას თითქმის აღარაფერი უცლია-მეთქი, „დამამშვიდეს“, ჩვენ ამ გამოკვლევის მასალებს ავიღებთ და

დანარჩენს სამხედრო ჰოსპიტალში გა-
ვაგრძელებთო. მოითხოვეს ჩემი გაწე-
რა საავადმყოფოდან. აზრი არ ჰქონდა
იმზე დაეას, რომ მე ჩვეულებრივი
მოქალაქე ვარ და არა სამხედრო ჰარი,
რომ სრულებითაც არ მსურს, შევაწუ-
ხო სამხედრო ჰოსპიტალის პერსონალი,
რომ ჩემი ადგილი სწორედ აქ არის...

დავემშვიდობე ჩემს „თანამებრძო-
ლებს“ — აზიზას, ვალოდას, ომარს,
გადამხევიენენ, გადამკონენს და მათს
თვალეში თანაგრძნობა ამოვიკითხე.
ისე შეწუბუნენ, მე თვითონ ვამშვი-
დებდი — ნუ გეშინიათ, ბიჭებო, გინ-
დაც წამიყვანონ, ცოცხალი დაებრუნ-
დები-მეთქი: ამ უბნოლო ხუმრობაზე
გაიციენს, ვითომ მომიწონეს გონება-
ვილობა.

ჩემმა მეურვეებმა უფლება მომცეს,
შინ წაესულიყავი და დაშიბარეს სამ-
ხედრო ჰოსპიტალში სამედიცინო შე-
მოწმებისათვის მესამე დღეს. ჩემს
განკარგულებაში ორი დღე აღმოჩნდა.
საჭირო იყო სამხედრო ექიმთა შორის
მეპოვა გულშემატკივარი. ეს ძალიან
ძნელი იყო, მაგრამ გამახსენდა ჩემი
მეუღლის მამიდაშვილი, პოლკოვნიკი,
ვლადიმერ აზბა, რომელიც იმ დროს
ამიერ-კავკასიის სამხედრო ოლქის
საოლქო ჰოსპიტალის პოლიტსამმარ-
თველოს უფროსად მუშაობდა.

ვლადიმერ აზბა, რომელსაც შინაუ-
რობაში არდონებს ეძახდნენ, იყო საოც-
რად გულთბილი, ნათესაუების დიდად
მოყვარული კაცი. მრავალი წლის მან-
ძილზე მუშაობდა რუსეთში, არმიაში,
აფხაზერი, მეგრული და ქართული,
ბავშვობაში რომ თავისუფლად იცოდა,
როცა ოჩამჩირაში ცხოვრობდა, საქმოდ
დავიწყებოდა, მაგრამ თბილისში ბო-
ლოს, როცა სამხედრო სამსახურს თა-
ვი დანებდა და ტურჩიზის რესპუბლი-
კური საბჭოს თავმჯდომარის მოადგი-
ლედ მუშაობდა, ქართულის ცოდნა ისევ
აღიდგინა: მისთვის ზეიმი იყო ნათესა-
უების გამოჩენა, „პროზვოსტი, კუდა ვი
პროპალი?“ — შეგვებებოდა და თავა-
დურად გაგვიმასპინძლებოდა. მასში

მართლაც კარბად იგრძნობოდა ძველი
თავადური გვარის გენი, არისტოკრატი-
ული და არა ჭარისკაცული მხრეები
ჰქონდა, უაღრესად განათლებული კა-
ცი იყო, კარგად იცოდა საქართველოს
და კერძოდ აფხაზეთის ისტორია. ვწუ-
ხვარ, რომ წარსულ დროში მიხდებო
მისზე ლაპარაკი: სულ ორიოდე წელია,
გარდაიცვალა გულის შეტევით, ქართ-
ველთა და აფხაზეთა შორის ურთიერ-
თობის გამწვავება მისთვის ნამდვილ
ტრაგედიად იქცა, იგი ხომ აფხაზეცი
იყო და ქართველიც, ვერც მამის ხსოე-
ნას გასწირავდა და ვერც დედისა!

არდონზე ძალიან შეაწუხა ჩემმა
მდგომარეობამ. იმანაც შეაშფოთა,
რომ მიხვდა, ერთობ მცირე შანსი
ჰქონდა, ჩემთვის დახმარება გაეწია.
ეუკვებოდა, რომ სამხედრო ჰოსპიტალ-
ში რაიმე პროტექცია გაკრიდა. შესაძ-
ლოა, იმ დროს არმიაში გაცილებით
ნაკლებად იყო ფეხმოდგმული პროტექ-
ციონიზმი, ყოველ შემთხვევაში, თვით
არდონებს ასეთი რამ ნამდვილად არ
ეხერხებოდა. მიუხედავად ამისა, დამპი-
რდა, რომ მთავარ ექიმს აუხსნიდა ჩემს
მდგომარეობას, ეტყოდა, რომ არაორ-
დინარულ შემთხვევასთან გვქონდა საქ-
მე, რომ საადესანტო სამსახურისთვის
ნამდვილად არ გამოვდგებოდი და თხო-
ვდა, რაც შესაძლებელი იქნებოდა, გა-
ეკეთებინა.

ჰოსპიტალში დროზე გამოვცხადდი,
რა თქმა უნდა, ნაცნობი კაპიტანი იქ
დამხვდა. შემოვლა რომ დავოწყე, დამ-
შვილდა და დამტოვა. დამატარეს სხვა-
დასხვა კაბინეტი. რენტგენი მოვიტხოვე,
კუქის წყლული მაქვს-მეთქი. დილას
გარკარის კურკა გადაველოავე, შეიძლე-
ბა რენტგენტში გამოჩნდესო, ვილაცამ
მირჩია, წყლული ეგონებაათო. მეტი
არაა, ჩემი მტერი, ტყუილად შემრჩა
იმ კურკის შემდეგ რაღაც საზიზლარი
ფაფის გადაყლაპვა, რენტგენმა არა-
ფერი აჩვენა. ყელ-ყურის ექიმთან სმე-
ნას ვუჩიოდი. გოგირდი გაქვს დაგრო-
ვილიო, პატარა საცობი გაგჩენიაო და
გამომირეცხა. ქირურგს შევჩიველე, მა-

რცენა ფეხი სუსტი მაქვს, ცალ ფეხზე ტანის აწევ-დაწევას მარცხენა ფეხით ერთი-ორჯერ თუ ვახერხებ, როცა მარჯვენა ფეხით ათჯერ და მეტჯერ აწევა არ მიჭირს-მეთქი. ჭირურგმა გამსინჯა, არაფერი გჭირს, ეგ ჩვეულებრივი ამბავია, ადამიანს ერთი კიდური უფრო კარგად უვითარდებაო. ერთი სიტყვით, სულ გრიალ-გრიალით და დიდი „წარმატებით“ შემოვირბინე ყველა კაბინეტი. ერთადერთი, რაშიც დავრწმუნდი, ის იყო, რომ გამოირკვა — უსაშველოდ ჩანმრთელი ვიყავი და ზედგამოჭრილი იყო ჩემზე ახალი სამხედრო სპეციალობა. დარჩა ერთადერთი კაბინეტი, საბოლოო, მთავარ თერაპევტს უნდა მოეწერა სამედიცინო დასკვნებზე ხელი. სათვალეებიანმა მთავარმა ამხედ-დამხედ-და. სახელითა და მამის სახელით რომ მიმართავდნენ თანამშრომლები, იმით მივხვდი, რომ სომეხი იყო. სომეხ მთავარებში ბედი მწყალობდა! მაგრამ ეს კაცი, შესაძლოა, იმის გამო, რომ მასზე გაქრა არდონებს თხოვნამ, სულ სხვაგვარად მომეკიდა, ვიდრე მისი კოლეგები. ერთი გაზომეთ და აწონეთ ეს ახალგაზრდაო!

ჩემი სიმაღლე იყო 184 სანტიმეტრი, წონა — 84 კილოგრამი, ექიმი მიუბრუნდა კოლეგებს: ხომ ხედავთ, იდეალური შეფარდებაა ამ ასაკის მამაკაცისთვის.

კოლეგებმა დაუდასტურეს.

მაიორი გაეცხლდა:

— ჰოდა, ამას თუ ხედავთ, რატომ არ გახსოვთ გენერალური შტაბის მარშალ ზახაროვის ბრძანება ნომერი 250, რომლითაც აკრძალულია სადესანტო საპარაშუტო ნაწილში 80 კილოგრამზე მეტი წონის ადამიანის მიღება? საბრძოლო პარაშუტით გადმობტომისას ხომ შეიძლება გადაემსხვრეს ორივე წვივი? ვინ აგებს ამაზე პასუხს? სადესანტო ნაწილი, თუ ჩვენ, ექიმები? რატომ აწვალეხდით ამ კაცს ტყუილად? ჯერ ეს უნდა გაგერკვიოთ!

ააშენა ღმერთმა! სხვების ნაცვლად ბოდიშიც მომიხადა და გამიშვა. გამახ-

სენდა შამილ ცხვედიანის ნაამბობი და მივხვდი, თუ რა მნიშვნელობა ჰქონდა მიმაგრებდა ზურგს ლაქონებზე ორას ორმოცდაათი!

კაცი ბჭობდა და ღმერთი იცინოდაო, ნათქვამია. ღმერთისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ მოსკოვში, როგორც ეტყობა. ბევრი უცინიათ. დაახლოებით ორი კვირა იცინოდნენ და ბოლოს კომისია გამოაგზავნეს თბილისში. რას გვიშვება ეს მიმინოშვილი, არიჭა, იღუპება საბერძნეთში სოციალიზმის საქმეო! ისევ მომაკითხა ნაცნობი კაპიტან-მაიორის წყვილმა, ალბათ, არ შევცდები თუ ვიტყვი, რომ მათაც საკმაოდ მოვამებრე თავი, ვერაფრით დაეშორდით ეს სამეულო ერთმანეთს!

— ახლა რაღა გინდათ ჩემგან? ხომ იცით, რის გამო გამათავისუფლეს? ჩემი ფიზიკური მონაცემები არ შეესაბამება ახალ სპეციალობას!

— რა ვქნათ, ნაბრძანები გვაქვს. კომისია ჩამოვიდა მოსკოვიდან. ბოლოს და ბოლოს, თავისი თვლით დარწმუნდებიან და მოგვეშვებიან.

ჩემი ერთადერთი იმედი წონაა! დილით 9 საათზე უნდა გამოვცხადდე პოსპიტალში, სახლში მთავაზობენ, წინა დღით სადილზე სუპზე რომ უარი ვთქვი, დილაადრიან დავლიო, რომ ღმერთი არ გამოიყრეს და წონაში არ დავიკლო. 8 საათზე სუპის დაღვევას, რომელიც საერთოდ არ მიყვარს, პარაშუტით კი არა, უპარაშუტოდ გადმობტომაც მიჩვენია ოქაზის წვერები დავამშვიდე, ლუდს დავლევე უფრო მეტს, ვიდრე ერთი თევზი სუპია, მთავარს ხომ წონაა-მეთქი. ჩემმა კოლისმამ კოკი მახარაძემ გამიყვანა მანქანით. პოსპიტალთან ახლოს ლუდხანაში შევედი. ძლივს გადავყლაპე ოთხი კაფხა საკმაოდ თბილი ლუდი, ანუ ორი კილოგრამი. ზუსტად ცხრა საათზე პოსპიტალში ვარ, ჭელოდები მოსკოველ „ამხანაგებს“, გავიდა ერთი საათი, ორი... გამახსენდა ლუდის დიდი მოყვარულის იგორ ბოგომოლოვის ნათქვამი: „ლუდი განსაკუთრებით ორჯერ არის კარგი.

როცა ზედები და როცა შორდები. კაც-მა არ იცის, როდის უფრო მეტ სიამოვნებას მიიღებო. მეც დამიღდა ამ მეორე სიამოვნების დრო. კოკის მიეუბრუნდი:

— მეტად აღარ შემძლია!

— გაგიღდა? კოტაც მოითმინე!

როგორი მოსათმენია? კოკიმ ლამის ტირილი დაიწყო, მაგრამ სიცილით ჩაბერდა, როცა ბუნებრივი პროცედურის შემდეგ თნკანს პეშვი შევეუშვირე და რამდენადაც შემქლო, ავინაზლავურე „დანაკარგი“. მოსკოველი „ამხანაგები“, თითქოს ჩემი წონის დაკლებას ელოდნენ, მაშინვე გამოჩნდნენ.

— გთხოვთ, ამწონოთ, — სალაშის ნაცვლად შევაგებე.

სამოქალაქო ტანსაცმელში გამოწყობილი „ამხანაგები“ იყვნენ, უფრო სწორად თეთრი ხალათები ეცვათ და ასაკის მიხედვით თუ ვიძსჯელებთ, პოდპოლკოვნიკები მაინც იქნებოდნენ. გაიღიმეს და მაშინვე დამთანხმდნენ. ჭიბიდან გასაღებები ამომალებინეს, ფეხსაცმელები გამხადეს და ამწონეს. 84 კილოგრამი და 600 გრამი გამოვედი, 84 კილოგრამი სუფთა წონა ჩამითვალეს.

— აჰ! — ნიშნის მოგებით ვუთხარი, — იმედი მაქვს, თქვენთვისაც სავალდებულოა გენერალური შტაბის ნომერი 250 ბრძანება?

— რა თქმა უნდა, — არბინად მიპასუხა ერთმა, — მაგრამ ამ ზედმეტი ოთხი კილოგრამიდან ვარჯიშის შემდეგ აღარაფერი დარჩება, ასე რომ, ბრძანებას არავინ დაარღვევს!

— როგორ თუ „ზედმეტი“? — ელდა მეცა, — თქვენ უარყოფთ იმას, რომ ჩემი ასაკისათვის სასებით შესაფერისი წონა მაქვს? რატომ უნდა დავიკლო, რომელი მოკრივე მე მნახეთ, რომ მჭიმედან თუ ნახევრადმჭიმედან საშუალო წონაში გადასვლა ვისურვო?

რალა ბევრი გაეაგრძელო, გლახა კრი-აშვილისა არ იყოს, გაგიგრძელდეთ სიცოცხლე, ჩემი პაექრობიდან არაფერი გამოვიდა, მოსკოველი „ამხანაგები“

ისეთი ამხანაგებია, რომელთაც მხოლოდ ის ესმით, რის გაგონებაც უნდათ. შემდგომად იყვნენ მოხდომებულნი, რომლებსაც მე წავეყვანეთ ნაწილში, რომ შეიძლებოდა მარშლის ბრძანება ოთხი კილოგრამითაც „დაემძიმებინათ“. ბრძანებაც ხომ, ბოლოს და ბოლოს, მოსკოველი „ამხანაგების“ მიერ იყო დაწერილი.

ერთადერთი, რაც ამასობაში მოვიგე, როგორც შემდეგ გახდა ჩემთვის ცნობილი, რუსეთში გასაგზავნად ნაკადს ავტენილვარ და ქუთაისში დაბანაკებულ ნაწილში გამამწესეს.

გაბითურებული გამოვედი კაბინეტიდან. გარეთ კოკი მელოდებოდა და იქვე იდგა ჩემი ნაცნობი კაპიტანი. რა თქმა უნდა, კოკი ძალიან შეაწუხა ჩემი ვიზიტის შედეგმა, მაგრამ ჩემდა ვასაოცრად, არც კაპიტანს გახარებია.

— ძალიან ვწუხვარ, — თქვა მან, — ჩემთვის გაუგებარია, რას ჩავაცვიდნენ! მაგრამ ყველაფერი არ არის დაკარგული. ნაწილი ქუთაისში დგას, ახლა მხოლოდ ნაწილს შეუძლია დაგიწუნოს. თუ ეს მოხდა, ხელს ვერვინ გახლებთ. მეც აღარასოდეს შეგაწუხებთ...

დამნაშავესავით ჩამომართვა ხელი და წარმატება მისურვა. მაინც და მაინც დიდი მნიშვნელობა არ მიმიცია კაპიტანის სიტყვისათვის, იმდენად ვიყავი დათრგუნვილი. მაგრამ კოკის ერთობ საიმედოდ ეჩვენა მისი ნათქვამი და ვიდრე შინ მივიღოდით, მანქანაში ერთი არ გაჩერებულა, მსჯელობდა, თუ რა გზით შეიძლებოდა მისვლა სამხედრო ნაწილის უფროსთან და მისი დარწმუნება, რომ ესოდენ უაზროა ჩემი გაწვევა. მისმა მონოლოგმა, დროდადრო იუმორით შეზავებულმა, დამამაშვიდა და გადამაწყვეტინა, რომ ბრძოლა ჯერ კიდევ არ დამთავრებულა.

ბრძოლა-მეთქი, წამომცდა, არა და. მართლა ვიბრძოდი რამდენიმე წელი. ერთი უბრალო თადარიგის ოფიცერი ვებრძოდი უზარმაზარ სახელმწიფო მანქანს და ვამტყიცებდი — აქლემი არა ვარ, უდაბნოში ვერ გამოვდგებო-მეთქი. ვინდა თუ არა, აქლემი ხარო. კინალამ

ეკვი შემეპარა. უკვე კუზი შექავებოდა.

ქუთაისში ჩასვლას რა სჯობია, ოღონდ, რა თქმა უნდა, ძალით თუ არა ხარ განწყობილი. მსხვილ ქუთაისს ქუთაისი აღარაა. ბედს მხოლოდ ერთ დღით ვემდუროდი. მეორე დღეს მომეცა საშუალება შევხვედროდი ქუთაისში ყველაზე ძალიანი ჩინის სამხედრო პირს, რომლებდაც ჩემი ბუდი იყო დამოკიდებული.

გენერალმა მე და ჩემი მეგობარი, რომელსაც იგი, კარგად იცნობდა შინ მიგვიღო. რესტორანში მიპატიებებაზე უარი თქვა. სკოლში დასასვენებლად მყავს გაგზავნილი, მარტო ვარ და, თუ გინდათ, „მუეიურად“ მოვილხინოთ, არაყი მაქვს და კარტოფილი, ჩვენს „ბრატს“ მეტი რაღა უნდაო. რაკ ასე შინაურულად წავიდა საქმე, ჩვენც მართლა მეტი რაღა გვინდოდა, ვიყიდეთ კონიაკები, კიტრი, პომიდორი, მწვანელი, ხალო, ხორცი (ყოველ შემთხვევაში) და ასე დატვირთულები მივალექით.

ამ დასამახსოვრებელ საღამოს წვრილად აღწერას არ დაეწყებ, ვატყობ ჩემს მეოთხველს მოთმინება ელევა. მხოლოდ ვიტყვი, რომ სულ ორიოდ საათის შემდეგ მე, ერთი საწყალი ლეიტენანტი (ისიც თადარიგისა) და მწყობრში მყოფი გენერალ-ლეიტენანტი ერთმანეთს ვკოცნიდით და სიყვარულს ვეფიცებოდით. გულმოდგინეთ ვასრულებდი უფროსის ბრძანებას, რამდენიმე ჰიტის შემდეგ რომ მითხრა:

— Какой я тебе Иван Сергеевич? Зови просто — Ваня.

„პროსტო ვანიაშ“ მალე გაიგო ჩემი გასაქირი. იგი სულით ნამდვილი ქარისკაცი იყო, როგორც გაირკვა, შთამომავლობით. რაც გაგონილი ჰქონდა თავის წინაპრებზე, ყველა სამხედრო ყოფილა, თუ არ ვცდები, დედის მხრიდანაც სამი თაობა მაინც. ამავე დროს, როგორც შევატყვე, მაინც და მაინც დიდ პატივს არ სცემდა დაზეერვას, „შპოონებს“, აგენტებს და დივერსანტებს,

პატიოსანი და პირდაპირი სამხედრო ოპერაციების მოვერუდოდა შემუდდო და მპირდა, რომ ყველ ფეხს მამყმამდა, რათა ჩემგან შევერკვი ვამოსულიყო.

მისი განწყობილებით გათამამებულმა ვუთხარი:

— ვანია, შენ ხომ გენერალ-ლეიტენანტი ხარ? აბა, დაფიქრდი, მე ვინ გგონივარ? არ მითხრა ახლა, რომ თადარიგის ლეიტენანტი ვარ!

— ვინ ხარ, აბა, ეშმაკმა დალახეროს?

— მეც გენერალი ვარ!

— როგორ თუ გენერალი? — თითქმის გამოფხიზლდა მასპინძელი.

— ყური დამიგდე, ვანია! შენ ხომ ჩემსავით ოფიცერი იყავი. შემდეგ სამხედრო აკადემია დამთავრე, ჩინი მოგვმატა თანდათანობით — პოლკოვნიკი, გენერალ-მაიორი, გენერალ-ლეიტენანტი, კიდევ მოგვმატება, მარშლობამდე ორი საფეხური გაყლია. მეც ასევე ორი საფეხური დამრჩა მარშლობამდე!

— Ну ты даешь! — მიხვდა გენერალი, რომ რაღაც სისულელეს ვამბობდი და კონიაკის გადაკვრა მოინდომა. არ მოვეშვი, შევაჩერე:

— არა, მომისმინე, ვანია, არ ვხუმრობ! მე ახლა მეცნიერებათა კანდიდატი ვარ, ცხრამეტი წელი ვისწავლე, რომ ამ დონისთვის მიმეღწია. 11 წელი უნდა სკოლაში, ხუთი წელი უნივერსიტეტში, სამი წელი ასპირანტურაში. ახლა ორი საფეხური დამრჩა მარშლობამდე. მალე სადოქტოროს დაეიცავ და ვიქნები არმიის გენერალი და შემდეგ შეიძლება მარშალიც გავხდე. ანუ აკადემიკოსი!

გენერალმა გადაიხარხარა, კონიაკი გადაკვრა და დამიდასტურა:

— Ну ты даешь!

— ჰოდა ცოდვა არა ვარ, ახლა რომ უკან დამაბრუნოთ და თავიდან დამაწყებინოთ კარიერა? მე ხომ თქვენსავით გენერალი ვეღარ გავხდები! ვიქნებო მხოლოდ ცუდი ქარისკაცი, რადგან ცუდი ქარისკაცია ის, ვინც გენერლობაზე არ ფიქრობს!

გენერალს ძალიან მოეწონა ჩემი

„აღმოჩენა“. ფეხზე უკვე ძლივს ვიდექი. მაგრამ მაინც მაძულდა „ბრუდერ-შაფტი“, ანუ ჩვენებურად ვანტანგურს რომ იტყვიან. ისე დამელია კონიაკი, რომელიც სულ ფხაჟა-ფხუჭით გადამდიოდა გამომწვარ ყელში.

კინლამ დავიღუბე კაცი, გენერალს ისე მოვეწონე, ჩემი გაშვება აღარ უნდოდა. მაგრამ სიტყვას ზომ ვერ ვატყობდი!

თვლითაც არ მინახავს „ჩემი ნაწილი“. ისე დავბრუნდი თბილისში, ხოლო სამხედრო კომისარიატს ქუთაისიდან მოუვიდა ოფიციალური ქაღალდი: არ ვიცი შიგ რა ეწერა; რომ სრულიად უნიკო და ბრიყვი ვარ, სიმაღლის შიში მაქვს, ორიენტაციას ჰაერში კი არა, ასფალტზედაც ვკარგავ და ან სხვა რაიმე უბედურება? ყოველ შემთხვევაში, კარგი არაფერი ეწერებოდა, დარწმუნებული ვარ.

ისე მაინც საინტერესოა, რა ეწერა იმ ქაღალდში ისეთი, რომ ამის შემდეგ სამხედრო უწყებას ჩემსკენ არც გამოკითხვებდავს?

ასე უსახელოდ დამთავრდა ჩემი სამხედრო კარიერა.

მეც მოსაყოლი მეტი აღარაფერი დამრჩა. მართალი გითხრა, გული მწყდება, რომ გემშვიდობები, მკითხველო! შეგეჩვიე, არ მეთმობი. მადლობელი ვარ, რომ ბოლომდე მომყევით. ახლაც უნდა დავგემშვიდობო, მართალია, როგორც შენ ხედები, საქმე აღარაფერი დამრჩა, რაკი ხელიდან გამომცალეს ჩემი ძირითადი სპეციალობა, რისთვისაც მზრდიდა „სოციალისტური სამშობლო“. მაგრამ შენს დროს ხომ მაინც უნდა გავუფრთხილდე? ვინ იცის, იქნებ შენც რაღაც „საყოველთაოსავალდებულო“ საქმე გაქვს? ღმერთმა დაგიფაროს!

დიდების ნაცვლად

ვაი, რა უბმოდ,
ვაი, რა ნელა
უკანასკნელი სანთელი იწვის.
უკანასკნელი ვარსკვლავის ელვა,
უკანასკნელად შეგვკერი ყინვისს.

უკანასკნელი სამოთხე ვნების
და სათიბივით ვარ აცელილი.
შრიადებს შენი გაშლილი თმები
და ვარსკვლავების ცვენა ცრემლივით.

მითხარ სად არის,
მითხარ სად არის
ის დღე, რომელიც ჩვენ ისევ შეგვეყრის?!
სად არის შენი სევდის სადარი,
ბადალი ჩემი ბედკრული ქვეყნის?!

რა შემრჩა ზელში დიდების ნაცვლად?!
მე ორმოცის ვარ, შენ კიდევ ოცის,
და მაინც როგორ უეცრად გააცდ
ბაგეთა შენთა სინახე მოცვის.

და ვგრძნობ, ეს წლები როგორ დამძიმდა
და კურცხალივით შენს წამწამს მოვწყდი
და მივალ შენგან, როგორც ტაძრიდან
ქანცაწყვეტილი მორწმუნე ლოცვით.

საწიხი

..და სურნელება გარდასულ წელთა,
გარდაბდილ ეამთა მზე სიყმაწვილის
განუწყვეტილად წვეთავს და წვეთავს,
ჩემი არყოფნის როგორც ნაწილი.

დღე, შესატდობელს შეუხდოს ღმერთმა,
რადგან შენდობა კაცთა წესია.

თუმც ნულარ გიკვირს, რამეთუ ხდება,
ვარდებს მიუძღვნი და ქვებს გესვრიან.

და თქარათქური ჩამესმის წელთა
და ვგრძნობ, მარადისს როგორ ერთვიან
და განუწყვეტლივ წვეთავს და წვეთავს
სისხლს, საწყისი რომლის ღმერთთა.

ნატვრა

დავალ, დავდივარ, დავებეტები,
ქარი ტიალი ძვალ-რბილში ატანს,
შემომანათებს მთვარე ფეთებით,
ვით მითიური ფრინველი, ცალფრთა.
გაოცებული ქარი შედგება
და ყვითელ ფოთლებს გზა და გზა ფანტავს.
მე კი, ბეჩავი, ისე ვბერდები,
ვერ ავიხდინე ვერც ერთი ნატვრა..
თუმც რისი ნატვრა, თუკი ედემი —
სამშობლო შენი განთია სანთლად?!

ალარ არსებობს სხვა განაჩენი

რა საოცარი ჩამესმის ხმები,
თითქოს მკარნახობს სათქმელს გამჩენი,
ზედ ფრთებზე მაწევს მე შენი ფრთები
და არ არსებობს სხვა განაჩენი.

და მე გართბმული ჩრდილივით ფერხით
ვიმკი შენი მზის ოქროსფერ ნაყოფს,
მე დაჭრილი ვარ, კრილობა შეხსნილს
შენი ცრემლები მხოლოდ უკვდავმყოფს.

განუყურნელი კრილობით ჩემით
ჩრდილი ვარ და შენს ჩრდილსავე ვერთვი,
ალარ, არსებობს სხვა განაჩენი
და სიზმარეთი შრიალებს თეთრი.

თეთრი გაღია

წლები გადიან,
წლები გადიან,
ამ წელთა წარღვნამ მეც გამოყოლა,
სიბერევე — ჩემო თეთრო გაღიავ,
უკვე მე შენი ტყვე ვარ და მონა.

ოცნების კერი ეამმა შებოლა,
წლები გადიან,
წლები გადიან,

რაც სიხარული გუშინ მეგონა.
ვაი, დღეისთვის უკვე დაოდა.

სიბავა უთქველი

დარჩენილ დღეებს თითებზე ვითვლი
და შეუძლებლს შეძლებას ვითხოვ.
სა, გასავლელი გავლიე თითქმის
და უკანასკნელს მე გავკეცე სიბობას.

და მთხც ველი
და მთხც ველი
და მთხც ველი იმ ლამაზ წუთებს.
გაუგონარი ბედს სიმღერით
რომ იტყვის რაღაც მთავარს და უთქმელს.

და ცა მელვრება ია-იებად.
ია-იებად მაწვიმს წვიმები.
არკუთარი მოხანიება,
მე მხოლოდ შენით გავიწირები.

მზის ბაღი

ღმერთო, რამდენი ღამე გავივიოთ
და რა უღმერთოდ მკელავს მზის ცელი
და დაეკეპრ ზელებს — დამკეპარ ნარცისებს
და სადაც არის, ფერფლად ვიქცევი.

და ჭოსანი ამ წუთისოფლის
რა ავბედიოდად დამჩხესვის ეანჩაი..
ჩამომდღის სიმწერის ცრემლი და ოფლი
და განკურნება არა და არ ჩანს.

შემოკურდება ნისლი ფოფინა
და მკერდს მეხსნება ნიაბრები
და ღმერთმა ესეც არ მამყოფინა
და იარებზე დაიარები.

...და ხალას არის

რაც ღონა

ვაი, რამდენჯერ განადგურებდად
ტყვია ნასროლი მიზანში სცდა,
გამკვირვები: მე ერთფულება,
თორემ ღალატე წესია კაცთა.

ქარგი გკირდეს და მართლაც გიკვირდეს, —
ასე იტყოდ, სულმხათი ვაჟა,
სინათლეს მუდამ თან დევს სიბიხდე,
ღმერთმა არ იცის, იქუხებს რა ვაშს.

ღმერთმა არ იცის, იქუხებს რა ეამს
და გაწვიმდება ცრემლად და სისხლად,
ზის ჩემი ღმერთი ისე, ვით ფაშა
და წუთს მიწონის სულ მისხალ-მისხალ.

შენი სული კი თამაშ-თამაშით
სევდამ დაიპყრო და ხსნა არა ჩანს,
მაქვს მიბჭენილი მზერა განგაშით
ჩახმატს შემდგარი, როგორც დამბაჩა.

და სადაც არის, იქუხებს კიდევ
და სადაც არის, ცა გაიხსნება...
გაცვეთილ ნიღაბს კედელზე ვკიდებ,
როგორც პოეტის ბოლო ღირსებას.

მე ვეძებ წამალს

ეს მერამდენედ.
ეს მერამდენედ
უნდა გადვიდე მე ზიდი ბეწვის,
ეს მერამდენედ გველივით მდევენ,
ტანიც კახგაცილ გველივით მეწვის.

ყველა პოეტი ასე ეწამა,
ჩემი ცხოვრებაც ჰკიდია ბეწვზე.
კვდები და შენს ცრემლს ვითხოვ მე წამლად.
ბაგე — ტრილობა ტრილობას ეძებს.

ვაი, რამდენი,
ვაი, რამდენი
აუზღუნელი მრჩება სურვილი,
სიმღერად ველარ გავიბარდები,
თუ არ დამჩეხეთ სალამურივით.

ყველა პოეტი, ვინც კეშმარიტი
პოეტი იყო, ასე ეწამა,
მხოლოდლა სიტყვით,
მხოლოდლა სიტყვით,
მხოლოდლა სიტყვით ვეძებ მე წამალს.

ვაი, რამდენი,
ვაი, რამდენი
აუზღუნელი მრჩება სურვილი,
სიმღერად ველარ გავიბარდები,
თუ არ დამჩეხეთ სალამურივით.

გაორკება

ორ სკოლაში მახლობლათვის

ბა, მამაშენის სულის ცხონებას,
 ემსახურები რადგანაც ორ ვერას,
 რადგანაც ორი გჭონდა ცხოვრება,
 ორი სიკვდილით შენ უნდა მოკვდე!..

თითქმის არც ერთი

ყველა ქართველის სურვილია, გაბდეს ილია,
 ყველა გმირი ვართ, ეამს გარდასულს როცა
 გავცქერით,
 ტახტზე ამსვლელი, ვინც ვიბილე, ყველა
 გმირია,
 ჩამოსული კი იმ ტახტიდან — თითქმის
 არც ერთი.

ნიჭი სიყვარულისა

ო, სიყვარულო, ნიჭი ხარ კაცთა
 და ფრთებად ერთვი მგოსნის სტრიქონებს,
 თუმც ძლიერ ხშირად, დიდების ნაცვლად
 ჭილდოდ ეკლიან გვირგვინს გვიტოვებ.

ვით ზეიბარი თავის ყავარჯენს,
 ვარ მინდობილი შენზე, მეუფევი,
 დაბრმავებულმა შენით მრავალჯერ,
 ვერ იქნა, ერთბელ ვერ დაგეუფლე.

თითქოს ზეციურ გალობას ვისმენ,
 თითქოსდა თავად იმღერის ღმერთი,
 არც გვეკითხები, მოდიხარ ისე
 და ჩვენს ცხოვრებას ცრემლებად ერთვი.

უშენოდ ერთიც ვერ წავდგა | ზიჯი,
 ეს ერთადერთი შენ ხარ უფალი,
 ეს ერთადერთმა შენ მომეც ნიჭი,
 მონაც ვიყო და თავისუფალიც.

**...და სამართველო კვლავ
 ღმას მარტვილი**

გამყიდველობა — ეს არის პაშისის
 თვისება, საკმაოზე მეტად ბუბერი,
 იუდა ისე არ არის საშიში,
 როგორც იუდას განმდიდებელი.

ჰა, ეთერ-ქალი ვის სურს, ვის უნდა?!
გყავდეთ, შეგფერით. თუ არ შეგფერით...
ვაი, რამდენი იშვერს იუდა
ხელებს, რომ დარჩეს ქალი-ეთერი.

საქართველოსთვის დაბრმავდა ყველა,
ყველას ტახტი სურს ლტოლვით მარტივით,
კვლავ სისხლის დენა და ცრემლის დენა
და საქართველო კვლავ დგას მარტივით.

დრომ საქართველოსთვის მართლაც რომ
იმრუდა
და მჭერა, ხვალისთვისაც მზე
წარბებს შეყრის,
ერთი იუდა — თუ არის იუდა,
ასეთი იუდა — კიბოა ქვეყნის.

პოლოდიონი

სასაფლაოა უკვე ჩემი მებხიერება,
რომ ილანდება შეუცნობელ კისფერ
სერებად.

ყველა ძვირფასი, აბლობელი აქ მოვათავსე
და წუთისოფლის დამიცილია მე თასი სავესე.

უკანასკნელად ვკოცნი სიზმრად კალთას
ღეთისმშობლის
და არ მაშინებს გასაველელი გზები სიშორით.

დარჩენილ დღეებს ღამეს ვუთვე და
სანთლებს ვუნთებ
და უცხო სტუმარს ველოდები მე წუთი
წუთზე.

ჩაქცეულია ძველი ტაძრის თეთრი თალები.
შენც დაბლა იწევ და გგონია, ისევ
მაღლები.

სასაფლაოა უკვე ჩემი მებხიერება,
რომ ირეკლება გამოუცნობ კისფერ
სერებად.

პილის ცხოვრება კველი ნიღბებით

ჰა, სადაც არის, უნდა გაწვიმდეს
და ვადარეცხოს ჩემი დამრეცი,
თვალდათვალ ვზომავ დღეებს აწინდელს.
ხვალის აღსდგომად მე დღეს დავეცი.

მიდის ცხოვრება ძველი ნიღბებით,
ძველი სევდით და ძველი ხელოსით
და ნილაბივით მეც ვილიძები,
ვინაც დღეს გასცემს, ხმენს ბეალისთვის.

კრილობა ისევ კრილობას შევლის,
ვინ ჩაწვდეს შოთას სიბრძნეს სრულიად,
რასაც გასცემ, ის არის შენი,
რაც არა, მართლაც დაკარგულია.

ვერძობ, თოვლქვეშ როგორ ფხიზლობს
ენძელა.

სიბრავლე დიდი ნიჭია მარცვლის,
ზოგჯერ დაკარგვა ნიშნავს შეძენას,
მთელს გადააჩენ, თუ გასცემ ნაწილს.

მაინც რას ნიშნავს

ზის მოწყენილი სკამზე პიფია
და ყოვლისბილვის წაგვრია ნიჭი,
მე კი თიბათვის მთვარე მინთია
და შეეცქერ მთვარეს შურით და იკვირ.

და ბრწყინავს მთვარე ისე, ვით ვერცხლი
და იწვის მთვარე და თან თამთამებს,
თვალის გახელა მოვასწარ ვერც კი,
მთვარეც გაქრა და სიზმრის სათავეც.

მაინც რას ნიშნავს სიზმარში მთვარე
და მოწყენილი სკამზე პიფია?!..
თავს ვიმძინარებ და ვხუჭავ თვალებს...
...და წინ თიბათვის მთვარე მინთია.

ტვირთი

სიზმარეთსა ჰგავს ცა მშვენიერი
და ვარსკვლავები — ძვირფას შენადნობს,
ხარ გაფრენილი ცხრამთას ფრინველი,
რომელსაც ალბათ ვნახავ ვერასდროს.

და სევდის ნისლით მეც ვიბინდები
და ცრემლებით ვშლი მე სისხლით ნაწერს,
მომბეზრდა კვრეტა პირამიდების,
მარადისობა ტვირთად რომ აწევთ.

მოსული ღრთვად

თითქოს ვიღაცამ აბრიალებულ
ცეცხლის ლამაზი კონა მოკონა.

შენც დაემსგავსე გრძნეულ მთვარეულს
გულში ანთებულს ჭიაკოკონად.

და ერთი სიტყვაც ველარ დაეძარი,
როგორც ვედრებას, შე ვისმენ მოცარტს.
მუხლებმოყრილი სევდის ტაძარში,
უკანასკნელად მოსული ლოცვად.

ბედისწერა

ეს სინანული, გულს რომ დაბუდდა,
მაგონებს არწივს დანგრეულ ბუდით,
მართვევებთან რომ ველარ დაბრუნდა
და დაქანა სიშაღლით მრუდით.

და ჩემი ბედიც დაწყვეტილ ბაწარს
მაგონებს...

მწუხრის შრიალებს ლელი
და იმ გველს ვგავარ, გზაზე რომ გაწვა
და. ვით განაჩენს, სიკვდილს რომ ელის.

სარკეში

ჩაეცქერი სარკეს, სარკეა მრუდე,
გამრუდებულა ორივე თვალიც
და იმ ჩეტს ვგავარ, რომ აუბუტეს
ფრთები და ფრენად უბმობენ მაინც.

და დაფინებით სარკეს ჩაეცქერი
და სარკეს ადევს მზისფერი ტალი.
შუბლი ნაოჭა, წლებით ნაწერი,
მხრები ჩია და მაინც ამტანი.

თვალეებშიც აღარ ბრწყინავს იმ ეშხით,
თვალეებაც ცრემლით გადაცვარულან,
რა ზუნდა ვპოვო მე ამ სარკეში
ფვით ცხოვრებაში ზელმოცარულმა?

საქმის ლექსი

როგორც ავაზას მხურვალე სუნთქვა
და როგორც თრთოლვა უნაზეს ვერხვის,
ვარ დახუნძლული მე შენით სულ მთლად
და როგორც მტვერი მე შენდა ფერხით

ვარ გართბმული და ვგრძნობ ნელა ექრები,
რად მინდა ყოფნა ასეთი ნეტავ?
ბრწყინავენ თვალნი, ვით მინანქრები,
მტვერი ვარ შენი და ქარი მხვეტავს,

მტვერი ვარ, მტვერი და ქარი მხვეტავს
და სად წამიღებს, არც ვიცი დღემდე.
უკანასკნელი ვით გულის ფეთქვა,
ეს სევდის ლექსიც შენ დამიბედე.

ერეკნული
ზიზლირთხეა

მე ვარ სამიზნე

ისევ ამო სჭა, ლაპარაკი
და ჩემი სიტყვაც ველარ მზეწყვილობს,
მე ვარ ზვარაკი,
მე ვარ ზვარაკი,
მაგრამ არ ვიცი, ვის შევეწირო.

ამ წუთისოფლის მე ვარ საყვირი
და თვალდაკუყვით მიცქერს დამბაჩა,
ვარ გასაყიდი,
ვარ გასაყიდი,
მაგრამ მყიდველი, ვაი, არა ჩანს.

კვლავ ანიაგებს ველზე ქარი მზეს,
დრო-ყამით ნაძენძს, როგორც ფარაქას,
მე ვარ სამიზნე,
მე ვარ სამიზნე,
მაგრამ მსროლელი, ვაი, არა ჩანს.

ხალსიშპარიანა

(თავგადასავალი)

„კალიმა პლანეტა,
სხვაგან არსად ხახული, —
თორმეტი თვე ზამთარია,
დანარჩენი — ზაფხული“

კალმელ კატორღელთა ხაზგრა

წინასწარ სტუმრული

უსამართლოდ რეპრესირებულიო.

ესეც კარგია, რო თქვეს, რო აღიარეს, უსამართლოდაო, უდანაშაულოდაო, დავხვრიტეთო, გადავასახლეთო, ავაწიოკეთო. არა, ჩვენ არაო, ჩვენზე წინაო, წინაპრებმა ჩვენმაო... სახელსაც და გვარსაც ასახელებენ, აშანა და ამანაო, ამ და ამა ჩინმედლებისანებმაო, მაგრამ ჩვენ არაო.

არა და არაო.

ჩვენ რა შუაში ვართ? , იმათაო, ჩვენზე ადრეო, იმათ მოჰკითხეთო, ჩვენაც ხო მოვეკითხეთო, ხო გაგიხსენით საიდუმლო კარებიო, ვამბობთ და ვგმობთო.

რეაბილიტაციოაო.

ამ სიტყვასაც მიაგნეს, ამ სიტყვამაც განსაკუთრებული ადგილი დაიმკვიდრა ჩვენს საუბრებში, პაექრობაში, ლექსიკონებში, პრესაში, წიგნებში, მიმოწერებში, ტელევიზიაში, რადიოში.

ასე ხშირად არცერთ დროს, არც ერთ ქვეყანაში, არც ერთი სისხლიანი დიქტატორის დამბობის მერე არ თქმულა ეს სიტყვა, როგორც რუსეთის საბჭოურ იმპერიაში.

იმათ დახვრიტეს, ჩვენმა წინაპრებმაო.

ჩვენა — რეაბილიტაცია მოვახდინეთ იმათიო.

ქვემოდან ზემოთ კი არ მოხდა ესაო, არამედ ზემოდან ქვემოდაო. ლამის წყალობად შემოგვთავაზეს ეს დებულებაო.

რა თქმა უნდა, ეგაც დიდი საქმეა.

დიდი საქმეა იმიტომ, რომ დახვრეტილთა და გაწამებულთა გმირული ლანდები გვერდით ამოვიყენეთ, აღარ გვეშინია, გვერდით რო ამოვიყენეთ, გაგვამაგრეს, გაგვაფრთხილეს, გვამაგრებენ, გვაფრთხილებენ, ნუ შედრკებიოთ, ნუ წახდებიოთ, ნუ გატყდებიოთ, ვინ იცის, რა მარტი შეგხვდებაოთ, რა აპრილი, რა ნოებერი, უსამართლობას ჯერ ფეხი არ მოუცვლია დედამიწიდან, მით უფრო მტრებით გარემოცული ჩვენი პატარა მიწიდან, შეიძლება გადაიყაროთ, შეიძლება ჩვენსავით გათრიოთ, გაწიოკოთ, გათავცემინოთ, გაუძკლავდით, სულს ნუ გაყიდით, სინდისს ნუ გაყიდით, გაუძელითო.

ჩვენ არაო...

კი, მაგრამ დაგვითვალეთ მაინცა,

რამდენია უსამართლოდ და უდანაშაულოდ?

ეკითხებიან და ეკითხებიან.

ეგ როგორაო, რა დათვლისო, მაგდაგვარი კომპიუტერები და ჯაღო მანქანები ჭერ არ გამოგვივინებიაო. უამანქანებოდ კი რა დათვლის, ვინ დათვლის, ზოგ-ზოგებზე საბუთებიც არ შედგენილაო, სიებითაო და ის სიებიც არსდა სჩანსო.

ღეთის წყალობით, გადარჩა ბევრი და ის გადარჩენილებიც რო დაითვალო, არმიები შედგება, უდანაშაულოდ დასჯილთა არმიები!

უსამართლოდ დასჯილთა გადარჩენილი არმიები.

კიდევ კარგი, რომ ისინი მიმოფანტულნი არიან ქვეყნებში, თორემ მათ რო ერთად თავი მოუყარო, რად უნდათ თოფი, ზარბაზანი, ტანკი, ატომური ბომბი, უამათოდაც ისეთი ძლიერი არმიები შედგება, წინ ვერაფერი დაუდგებათ.

მეხსიერებაა მათი უსამონღესი იარაღი.

რა თქმა უნდა, განკითხვის ეამისა და დღისათვის.

ეს არმიები შურს არა ხოცვა-ჟლეტით იძიებენ, არამედ ხსოვნით, ისტორიის აბარებენ ამ ხსოვნას და ვიი მათ, რომელთაც შეეხება ამგვარი ისტორიის განსჯა და განკითხვის დღე.

მე — არა.

არ მივეწერები მე ამგვარ არმიებს, უდანაშაულოდ დასჯილთა არმიებს.

რად გამოგჩა, უსამართლოდაო?! აკი ერთად ამბობენ, უდანაშაულოდა და უსამართლოდაო?!

კი არ გამომჩა, გამოვტოვე, ჩემზე შეიძლება ითქვას, სამართლიანადაცა და უსამართლოდაცაო, პოდა, ხო არ ვიტყვი ახლა, სამართლიან-უსამართლოდაო?

არიან ამგვარად დასჯილთა არმიებიც.

ვინ — უნებურად, ვინ პრინციპული შეხედულებების გამო გადადგა

ურჩი ნაბიჯები, ვის ფეხი წაუცდა, ყმაწვილმა ვეღარ განსაჯა ვეღარ გათავისუფლა, რასა იქმნოდა. **გენჯლირთხვა** ეგაც საინტერესოა.

რა მოხდა? რა იყო? რა შეემთხვა? დასჯილთა ხო სასჯელის მოხდინას მძიმე, უმძიმესი ცხოვრება გაიარა? გაუძლო თუ გატყდა, დაეცა თუ წამოდგა, გაარაკიცდა თუ გაკაცდა? ღვთისკენ გაუწია გულმა თუ სატანსაყენ?

თუ ამგვარი დასჯილებიც არმიებს შეადგენენ, არ უნდა ეკითხოთ. საიდან გაჩნდა ქვეყანაში ამდენი დამნაშავე? იგივე ბალებში, იგივე სოციალურ ფენებში, იგივე საქელმწიფოებრივ სისტემაში?! არ არის საკითხავი?! არ არის გამოსაკვლევი?!

თუ უზნეობაა ამის საფუძველი, ამდენი უზნეო?! საიდან, როგორ, რანაირად?!

თუ სოციალური სისტემაა საფუძველი, მაშინ დანაშაულის საფუძველიც იგივე სისტემა ყოფილა და პიროვნებებს რალას ვერჩით?!

ვთქვათ, „ზალხის მტერი“.

როცა ზალხის მტერი მილიონობით აღმოჩნდა საზოგადოებაში, ერთი კუყათამყოფელი მაინც რატომ აღარ დაეკვდა: „ჩრბაშია საქმე, ამდენი მტერი როგორ გაჩნდა, რატომ გაჩნდა?!”

ანდა, ავიღოთ სამშობლოს ღალატი.

ღმერთო ჩემო, ამდენი მოღალატე ქვეყანაში?! ასე ერთსულოვნად ღალატი?! ისიც სამშობლოს ღალატი?! რა სამშობლოა ეს სამშობლო, რომელსაც ასე ერთიანად, ერთდროულად მილიონებმა უღალატა? ქარისკაცმა, ოფიცერმა, გენერალმა?! ოცეულებმა, ასეულებმა, პატალიონებმა, პოლკებმა, დივიზიებმა, არმიებმა?! აგრე მასიურად ღალატს ხო უნდოდა შემზადება, შეთქმულება, შექმნება, შეფიცულობა, განდობა, გადაბირება?! ათასი რამ, ათასი ხერხი და ხერხი?! აბა, ასე ერთსულოვნად მასიური აქციები როგორ მოეწყო?! და იყო კია ამგვარი შეთქმულებები, შეფიცულთა და განდობ-

ბილთა თათბირ-ბუკობანი?! სად იყო ეს?! როდის იყო?! როდის შეეშადა ასე ჩვენი არმიები ამგვარი საქციელისათვის?!

პირველივე ღამეს, როგორც კი უშორებინს შინაგან ციხეში ამომავოფინეს თავი, ჯერ საკანში კი არ მომიათესეს. გამჩხრიკეს-გამომჩხრიკეს და პირდაპირ გამომძიებელთან შემოყვანეს, კუთხეში სკამზე დამსვენეს და გამომძიებელმა განმიცხადა, თქვენ ბრალი გედებათ სამშობლოს ღალატში, რომელიც სისხლის სამართლის კოდექსის 58—1ბ მუხლით ისჯებაო.

ელდა მეცა, წამით გაიელვა ჩემს თვალწინ ყველაფერმა, რაც თავს გადამხდა. რა თქმა უნდა, ვგრძნობდი, რომ პასუხი მომეთხოვებოდა იმის გამო, რაც ტყვეობაში შემემთხვა. შინ დაბრუნების შემდეგ ყოველთვის მოველოდი კიდეც ამას, მაგრამ სამშობლოს ღალატით, ეს რა ვაგიგონე, თმა ყალუზე დამიდგა, ტანში გამცრა, არ მეგონა, თუ ამგვარი ბრალდებით გამოხატავდნენ ჩემს ყმაწვილურ თავგადასავალს. თუ გაიგებდნენ, თავზე ხელს არ გადაამისვამდნენ, ეს კი ვიცოდი, მაგრამ იურისპრუდენციის, კოდექსების თვალსაზრისით არასოდეს გამიზარებია, რა მელოდა. იურისპრუდენციის კანონებსა და კოდექსების მუხლებს არც კი ვიცნობდი, არც არასოდეს შემივლია თვალი მათზე.

მე მხოლოდ ჩემი თავგადასავალი ვიცოდი.

საინტერესოა ეს თავგადასავალიც. რასაკვირველია, ჩემი რომანის გმირს, ბუღუ ბედიასაც ვადახდა თავს ამდაგვარი რამ, მაგრამ აშქერად შევაჩერე მისი თავგადასავლის თხრობა, ის მაინც მხატვრული სახეა და რაგინდარა სინამდვილის მსგავსი იყოს, შეითხველს მაინც ბევრი რამ შეიძლება გამოგონილად მოეჩვენოს.

გარდა ამისა, რომანის მეორე წიგნის წაკითხვის შემდეგ, ერთმა ჩემმა ძვირფასმა მეგობარმა აგრეც მირჩია, ყველაფერს რო ბუღუ ბედიას

აწერ, ერთხელაც შენი ნამდვილი თავგადასავალიც გვიამბე, რომანის შეწყვეტულ ჩანართებში ბევრი რამ შეგიშვებოდა, ალბათ ისინი რომანის მხატვრულ ქსოვილს უფრო ეგუება და ამიტომაც იძულებული ხარ შენეული ამბები ბუღუ ბედიას მიაწერო.

მეორე, აგრეთვე ძვირფას მეგობარს, ციხეებსა და პატიმართა ლაგერებში, — (ამ სიტყვას ნუ შემაცვლევიანებთ სიტყვა ბანაკით, რატომღაც ეს ქართული სიტყვა ვერ გამოხატავს იმ საშინელ ცნებას, რაც უნდა იგულისხმებოდეს, ამ ცნებას უფრო უცხოთა სიტყვა ლაგერი შეეფერება), — ჩემი ლექსების პატარა წიგნაკების გადაარჩენის ამბავი რო ვუამბე, მაშინვე შემომთავაზა, საჩქაროდ ეგ ამბები დაწერო.

მართლაც როგორ და რანაირად გადავარჩინე ისინი ციმბირისა და კალიმის ლაგერებში?! მართალია, ლექსებს ბუღუ ბედიაც კი წერდა ლაგერებში, მაგრამ, თუ ამას ვერ გავუძლუ, თუ აქ დავიღუპე, ლექსები ვადამარჩენენო. ასე არასოდეს უფიქრია, ის კი არა და, მაინცადამაინც თავს არ იკლავდა მათი შენახვისათვის, მათი გადარჩენისათვის. „თუ გადარჩი, ხო გადარჩი, კარგი, ატმის რტოო, დაღალულ რტოო“ — იტყოდა ხოლმე, როცა ქალაღის ნაკუწზე დაწერილი რომელიმე ლექსი დაეკარგებოდა.

ბუღუ ბედიას არასოდეს დაუკარგავს იმედი, კატორღებიდან თავის დაღწევისა. ოცდახუთწლიანი იყო ისიც, მაგრამ ამ იმედს მარჯვედ ებლაუქებოდა.

მე არა მქონდა ამის იმედი. ტირანია რო დაემხოებოდა, ეს როგორ გამეთვალისწინებია?! ტირანია იმპერიისა, ჩეკასი, კატორღებისა?! ჰოდა, ოცდახუთწლიან კატორღას რო გავუძლებდი, ეს როგორღა მერწმუნა?!

ამიტომაც, თუ ვუძლებდი, თუ კვლავ სული მედგა, ვთხზავდი და ვთხზავდი გონებაში და შერე, როცა ჩემი მეგობრები რაიმე ქალაღის ნაგლეჯებს მიპოვნიდნენ, იმათზე ვწერდი და თავ-

გადამკვდარი ვმალავდი, ვინახავდი, ეგებ ისინი მაინც გადამერჩინა, იქნებ ვისმეს მოწყალე გული გამოეჩინა, — (ყველა ხო არ დავიღუპებოდით, ამის იმედი კი მქონდა). — ხელი შეველო მათთვის და მიეტანა იქ — ჩემს სალოცავში — მამულში.

მეგონა, იმ ლექსებში ჩემი სული იყო ამოფარებული.

აი, ერთ-ერთი წიგნაკის წინასიტყვა, რომლის სათაურად დამიწერია „მუდარა“:

„და მაინც ვწერ...“

ციხე...

საკანი — განი ორი ნაბიჯი, სიგრძე — ზუთი...

გაგანია სიციხე... პატარა საარქმელი... ცის სულ მცირე ზოლი და ერთი ფიორა პაერი, კაი ვაეკაცის ერთი ჩასუნთქვა მგლოოდ.

ძიება გულისწამლები...

მაგიდის ფიცარზე ლურსმნით მივაწერე:

ო, საქართველო, მე რა ვიციოდი,
თუ სიყვარული ღალატს ნიშნავდა.

კომპარტული სიზმრები, მოლანდებანი...

აქვე, სადღაც ახლოს, ქვევით, თოფს ისვრიან. განუწყვეტლივ.

რად დამიმორჩილა განწყობილებამ, დასახერხებლად გამზადებული კაცისა?! რად ამეკვირბა ეს ფიქრი?!
მშვიდობით, დედა!

ფთანდილ, ნუთუ ვერასოდეს გავიგონებ შენს მიერ დაძაბებულ უტკბილეს „მამას“?!
მერედა, არ გებრალბებით, ადამიანებო?!

პო...

მე მაინც ვწერ...

ქალალდი და ფანქარი აკრძალულია. და მაინც ვწერ, ისე, ფიქრით. მადლობელი ვარ, ღმერთო!
„თეთრონო!“
„ლოცვა.“
„ბედუინო“.

„გველი“.

„ოსანა“.

ნეტავი რა არის ლექსების კირთა მენახვერეა 'კაცის'!

საკანი — ნომერი პნ...
ოცდამეთხუთმეტეში სამი ქალი ზის.

ერთი მათგანი აედღულზე ყაყუნით მეკითხება:

— ყმაწვილო, 'გიყვარვარ?'

რა უნდა მეპასუხა?!
უცბად შენ მომაგონდი და...

ეუპასუხე:

პო-მეთქი, გეთაყვა...

არ ვიცი, ვინ არის, მაგრამ ვიცი, რომ ქალია. უბედური ქალი. ფოლადს ადნობს ცეცხლი, ტყვიას რას უზამს?

ქალი...

აქ, ჩემს გვერდით ქალია და მეკითხება, გიყვარვარო?

შენ მაგონდები და...

„შავი კაბა“.

„ეპიტაფტია“.

„ქეთევან“.

მშვიდობით. საქართველო!..

უკანასკნელად მოვაგლე თვალი მა-
მადავითის მწვანე ქედს „ჩორჩი ვორონ-
კიდან“.

მშვიდობით, მთაწმინდა!..

საითყენ?!..

არ ვიცი...

როდემდის?..

საშინელება... საშინელება...

„ძნელია“.

წელიწადი 'გზაში'...

ხან — სად და ხან — სად...

ო, თამარ, მეფეთა მეფეც სრულიად საქართველოსა, სად არის შენი საფლავი?..

„მოისარი“.

ბედნიერი ხარ შენ, უცნობო მოი-
სარო.

შენ მოკვდი, მაგრამ შენს გვერდით ვგდო განგმირული საარქონო, რომლის მკერდშიაც გარტობილ, შენს მიერ

ნატყორცი ისრის ფრთაზე ოქროს ასობით ეწერა: „თამარ“.

და შენს წინ მუხლს იყრიდა თვით დავით სოსლანი.

ბედნიერი, ბედნიერი ხარ შენ, უცნობო მოისარო.

ამ მხარეს კალიმას ეძახიან. საქართველოდან ოცი ათასი ვერსი, უკიდურესი ჩრდილოეთი.

გაყინული გვერდი დედამიწისა. ორი თვე — ზაფხულია..

დანარჩენი — ზამთარი... თოვლი...

ყინვა.. მეუფენი ამა მხარისა...

მიწის გაყინულ ფენებში მამონტების ძვლებს პოულობენ.

მამონტებსაც ვერ გაუძლიათ აქ. გავძლებ მე?!
„მზეო და მარტო“.

„წერო“.

უნაგირა მთის აბლოს ვაშენებ ელსადგურს.

ალეკომ მითხრა:

— თითქოს უნდა ვამაყობდე, ფეხი რომ მოვიდგი აქ და ვცოცხლობ: მამონტებს ვაჭობე, ვძლიე ბუნების მრისხანე ძალებს. მე კი, ღამით ელნათურებს რომ შევხედავ, მგონია, თვით სიკვდილი მომშტერებია თავისი ბრდღვიალა და ცივი თვალებით.

დასტურ!.. რას ვაშენებ?..

ვიცი... რატომ ვაშენებ?..

ვისთვის ვაშენებ?!

ავთანდილ, სადა ხარ? დამიძაბე, ბიჭო, „მამა!“ გამიხარდება, შეგეპასუხებ:

— რა იგინდა, შეილო?

თორემ გესმის, რას ამბობს ჩემი მეგობარი აქ?

ცოდო ვარ.

უნაგირა მთასთან წერაჭვითა და მახვილათი ვთბრი გაჩიქებულ მიწას, ვაშენებ რაღაცას.

გამოლენჩებული უნაგირა მთა მემუქრება...

„თეთრო ნისლო“.

მე...

მე მაინც ვწერა..

მშია... სად გაქრა ნეტავი ღონე?..

ყინვა...

ორმოცდაშვიდი,

ორმოცდარვა,

ორმოცდაცხრა

გრადაუსი...

დედა, იცი, რა ძნელია ცამეტი საათი გარეთ ყოფნა ასეთ სიცივეში?..

შენ რომ არ მაგონდებოდე, გამყინავდა.

დედა...

ნეტავი შენთვის წამაკითხა ახლა ჩემი „დედისგული“.

სისხლის წნევამ აიწია 230.

არ ვიცი, რას ნიშნავს ეს.

ვხედავ მხოლოდ, სისხლის წნევის საზომის შკალაზე უკანასკნელი ციფრი

260...

მასშასადამე, ცოტაც და...

გუშინწინ ერთი მოკვდა.

გუშინ — მეორე...

ისე, უეცრად...

„ექიმი“.

საშინელი თავის ტყვივლები.

ტენში ლურსმანივით გარკობილი.

გალენჩებული უნაგირა მთა განუწყვეტლივ მიცქერის და მემუქრება.

რა უნდა ამ ოხერს?..

„ყვითელი მინდორი.“

და ჩემი თავი თვით მებრალედა.

„ანდერძი“.

ვიღაცას თავი მოუწამლავს გარეთ.

ჩიბეში პატარა ქალაღი უბოვესო:

„არაფერს გთხოვთ, მხოლოდ ერთს გემუდარებით: მარცხენა ჯიბეში სამასი მანეთი მაქვს. ნუ შეწუხდებით ჩემი გვამის თრევით, ცხენი დაიჭირავთ ამ ფულით და ისე ამიტანეთ სასაფლაოზე.“

მეტი არაფერი.

ქალღმერთი უკანასკნელი სიტყვის
ბოლოს — ერთი წერტილი.

პოი, რამდენი რამ ჰქონდა ალბათ
სათქმელი იმ ვაეკაცს.

უწერტილოს სათქმელი,
დაუსრულებელი,
საქართველოვ, იმ ერთ წერტილში
ჩამარხულ საიდუმლოს მე აგისხნი,
„თუ მოვალ“.

ნეტა დავამთავრებ
„ზამბახთა დედოფალს?“
დააღწვევინ თავს ყვითელ მინდორს
ყარამანი,
ნანული
და
ორი ნაწნავი, წვეილი ნაწნავი,
ცხრაფად დაწნული?..
ნეტავი სისხლის წნევა აცდება
230-ს?

თუ აცილდა,
ო, მამულო ჩემო,
მეგობარო,
ბბაო,
ჩემთა კირთა მენახვერეც,
აიღე,
ჩემთა კირთა მენახვერე ეს პატარა
წიგნი, წაიკითხე ჩემი
„მუდარა“.
მეტე არაფერი.

მე ამ ლექსებში ვიციცხლე მკირდე.
ჩემი სამარც ამ ლექსებში.

წერტილი...
პოი, რამდენი სათქმელი მრჩება ამ
პატარა ერთ წერტილში.
შენ მიხვდები ამას მხოლოდ
და
საქართველოს შენ აუხსენი ამ პა-
ტარა წერტილში ჩამარხული საიდუმ-
ლო.

და ამა, ესე ამბავი ლადო სულავე-
რიძის ომებისა, ტყვეობისა, ციხეებისა,
სა, კატორღებისა და... ცვლავ გადარ-
ჩენისა.

უფრო მეტად აბავი იმ ლექსებისა
და ლექსთა პატარა-პატარა კრებულე-

ბის გადარჩენისა, რომელთაც ამ ბეჭ-
იასა და ორობტორიანტში წერტილ-
სულ ამურის ფსევდონიმმა წაიშინა

ბუღუ ბედიას თავგადასვალს რო
კვალდაკვალ მიყვებ, ერთი სიცოცხლე
არ მეყოფა საამბობლად. ერთი სი-
ცოცხლე შეიძლება იმის მოსათბობად
მაკმაროს უფალმა, რაც ომის ბოლო-
მდე წაწალს შეილა.

შინ დაბრუნების მერეც უფრო მწა-
რე სამსალა აგება ბუღუ ბედიას ბე-
დისწერამ თავისამ.

ბედისწერა: ვისი განსაზღვრულია
ნეტავი?

ლმერთისა?
თუ ასეა, ერთი ახლგაზრდა კაცის-
თვის ამდენი დავიდარაბა რაისთვის
გაიმეტა უფალმა?! არა, არა, უფლის
სამდურავს არ ვამბობ, ის მიკვირს
მხოლოდ, რის გამოა, ჰირეარამს ასე
არათანაბრად რომ ანაწილებს კაცთა
შორის. ცოდვების მიხედვით? მერედა
ასეთი რა ცოდვები ეკიდა ზურგზე
ოცდაერთი წლის ბუღუ ბედიას?!
რა თქმა უნდა, ცოდვად ისიც ეყო-
ფოდა, კაცთა სასაკლავოსკენ რო გა-
ეშურა. მაგრამ თვითონ ზომ არ გაე-
შურა?! კაცის კვლა ფიქრადაც არა
ჰქონია არასოდეს. ბავშვობაშიაც კი
ჰირივით სძულდა სათამაშო თოფი და
ბმალი. შურდულიც არ უყვარდა,
შვილდ-ისარისთვისაც არ იკლავდა
თავს.

საპნის ბუშტების გაშვება იყო მის-
თვის ყველაზე მომხიბლავი სათამაშო.

მაჩერდებოდა ჰაერში ალივლივე-
ბულ საპნის ბუშტს, მასზე აკიმკო-
მებულ თვალშეუვლებ თხელ ფერებს
მიადევნებდა თვალს და გასკდებოდა
თუ არა ჰაერში ბუშტი, მაშინვე, იმ-
წამსვე მეორეს მიადევნებდა. თვითონ
ბუშტი კი არ აოცებდა, მასზე ალივ-
ლივებული თხელი ფერების თვალთვა-
ლი იტაცებდა მუდამ.

ამას გარდა ჯოხის ცხენზე ამხედ-
რება უყვარდა ჩანდახან. გამოედევნე-
ბოდნენ თოფიანი და ხმლიანი თანა-

ტოლები, — აგრეთვე ჯიხის ცხენებზე ამხედრებულნი, ვაურბოდა თავგანწირვით თოფიანებსა და ხმლიანებს.

ვერ ეწვოდნენ.

ხმლიანებმა არაღა ეთქვათ?

თოფიანები კი მისძახოდნენ, ზო გესროლეთ, ზო-მოგაკალითო.

ის მაინც გაბრბოდა, ვერაფერიც ვერ მომკალითო, შეუძახებდა მღვევართ და მერე ისევ მიემალებოდა სადმე, სანამ თვითონ არ გამოვიდოდა სამალავიდან, მღვევრებს ეგონათ, მიწამ ჩაყლაპაო.

ყოფითაგან ზო უმეტესი ცოდვა ურწმუნობებაა.

ეს დიდი ცოდვა მისდაუნებურად ბუღუ ბედიასაც აწევს კისერზე.

ეკლესიების ნგრევასა და მღვდელთა კრეჭვის გარემოში გაიზარდა, გონიერება გაეხსნა თუ არა, მას მერე „რელიგია ობიუშია ზალბისაო“, ამას ჩასჩინებდნენ გამუდმებით. ამ უდიდესი ცოდვისათვის წინა და თვით ბუღუ ბედიას თაობები უნდა დასჯილიყვნენ.

დაისაჯნენ კიდევ.

ბუღუ ბედია მაინც მოკარბებულად დაისაჯა.

ლეთისაგანც და ძალმოსილ კაცთაგანაც.

არა-მეთქი, უფლის სამღურავი არ წამოცდენია ბუღუ ბედიას. უღმერთოთა საზოგადოებაში კი გაიზარდა, მაგრამ გულში ქვეშეცნეულად ბუნების უზენაესი ძალის შეცნობის სურვილი მარად თან სდევდა.

ხშირად ხედავდა: ჟურნალ გაზეთებსა და პლაკატებზე ღრუბლებზე გადამჯდარ გრძელწვერა მოხუცს, რომელსაც კარიკატურისტები ღმერთს უწოდებდნენ, სსსაცილო მღვდმარეობაში ხატავდნენ და ხალხს ნიშნისმოგებით მიმართავდნენ, ზო დავცინეთ, აბა, ერთი თუ შეუძლია, დავესაჯოსო, ამისთანაების გასაგონად მაშინ ვავრცელებული იყო ასეთი პასუხი:

„ამაზე მეტი რაღა დაგსაჯოს, გონება წაურთმევი და ეგ არისო.“

გარდა ამისა, შინ, მაშისგან დამალუ-

ლად, დედა სულმუდამ ჰირვეთს /წერდა და ჩაიხურჩულებოდა მთელმე: „ღმერთო, შეგვეწიეო“ ზიხლიმთქან ეს კი ომში არასოდეს დაიფიყნია ბუღუ ბედიას: სამხედრო სასწავლებელი რომ დაამთავრა და ომში მიყავდათ, სწორედ იმ დღეს ესტუმრა დედა, წასვლისას სასწავლებლის კიშკართან სამჯერ წაღმა შემობარუნა და სამჯერვე უფალს შეევედრა: „ღმერთო მშვიდობით დამიბრუნეო“.

ვინ იცის, იქნება დედის ეს ვედრება ისმინა მამაუფალმა და რამდენი ჭირიც შეაბვედრა ომის სისსლიან გზაზე, იმდენჯერვე ჭირიდან გამოსავალი ბილიკებიც მიაგნებინა?!

თუ ეს ასე არ იყო, აბა, როგორ, რა იღბალ-ყისმათით გამოაღწია ომიდანაც და ომის შემდგომი ჭირვარამის სოღომ-გოლგოთადანაც?!

ჰირველ და მეორე წიგნში რაც გამბოთ ბუღუ ბედიამ, ზღვაში წვეთია იმ განსაცდელისა, რაიც მას ბედმა წილად არგუნა საერთოდ.

ნაწილობრივ მომდევნო წიგნში მინდა მოგიტბროთ შემდგომი განსაცდელი. ეს განსაცდელი მარტო ბუღუ ბედიას განსაცდელი არ არის, ამავე დროს მთელი მისი დროისა და თაობის განსაცდელიცაა.

ამდენად მეტად რთულსა და ძნელ საქმეს შევექვიდე.

თუ ბუღუ ბედიას ფიზიკური და სულიერი ტკივილები მთელი მისი დროისა და თაობის ფიზიკური და სულიერი ტკივილების ანარეკლად არ გამოკრთა ჩემს წიგნში, მაშინ ტყუილად დავმშვრალვარ და ეგ არი. გარდა ამისა ქართულ, ეროვნულ ტკივილადც უნდა აღიქვას მკითხველმა იგი. აბა, სხვაგვარად რა აზრი აქვს, რუსეთისა და ევროპის თვალგაუწვდენელ მთებსა, ველებსა და გზებზე ღონწილით სიქაგამოწრეტილ ბუღუ ბედიას ჭირვარამის აღწერას?!

რუსეთის ომში იყო ფშაველი ჯარისკაცი. რატომ? რისთვის? მამული ცარიზმის მონობის უღელქვეშ გმინავ-

და, ფშაველი ჯარისკაცი კი დალად შეწერილ სისხლს ანთხევდა სხვის მიწა-წყალს, სხვისთვის, იმისთვის, ვისიც იყო ის მიწა-წყალი. ფშაველისა არ იყო, დიდგორი არ იყო, მარაბდა არ იყო, არცა კრწანისი და ასპინძა. დამმონებელისა იყო და მონა დამმონებელისათვის სისხლსა ღვრიდა. ცარიზმისა იყო, მაგრამ მსოფლიო დღლილად გადაიქცა. ფშაველი ჯარისკაცი მისდაუნებურად მსოფლიო დრტვინვაში მოექცა.

ვთქვა ფშაველას გენიამ მსოფლიო ჯარისკაცის, ზოგადი კაცობრიული ჯარისკაცის წუხილი გამოთქვა „ფშაველი ჯარისკაცის წერილში“. ჩვენ კი ჩვენი მამულიშვილის, უცხო ცეცხლსა და გენიაში ჩავარდნილი ჩვენი ღვიძლისა და ძიძიშვილისა, ჩვენი სისხლბორცული ძმისა და ნათესავის წუხილად აღვიქვით ფშაველი ჯარისკაცის ვარაში.

„რუსეთში მყოფი ვნატრულობ, სამშობლო ვნახო თვალთა.“

„ნეტა, თუ დაგვიფასდება ქართველთა შულებს ამაგი.“

ვთქვა ფშაველას ფშაველი ჯარისკაცის პოეტური სახე რუსეთის საიმპერიო ჯარისკაცად კი არ გამოიყურება, არამედ საიმპერიო ომში უბედურებაში მყოფი ქართველების სიმბოლოა ის.

ყოველი ქართველი მამლუქის ბედი ჩვენთვის საინტერესო მხოლოდ იმის გამო კი არ არის, რა სიმალის რანგის საფეხურს მიიღწია მან ეგვიპტის საზოგადოებრივ თუ სამხედრო იერარქიაში, — ამის მაგალითი უმარავია ისტორიაში, — არამედ იმის გამოც, რა ძალისა და ტალანტის მამულიშვილი დაგვიკარგავს, ვწყვევით მის გამყიდველსა და გამჩუქებელს, გულს გვიკლავს სინანული იმისა, რომ არ გავიყიდა და გავჩუქებინა, რა რანდის ძალა შეემატებოდა თურმე ჩვენს ბედკრულ სამშობლოს.

იმ მამლუქების ბედიღალზე კი ქართველებს არასოდეს შეგვაშრება

ცრემლი, რომლებიც სხვათა ომების ქარიშხლებმა უსასრულოდ გავსრესენ უცხო ქვეყნებში. **გენილიშვილი**

ასეთები ზომ უთვალავია მთელს ახლო აღმოსავლეთში ინდოეთამდე.

მამლუქების ბედისანი იყავით ამ ომში წასული ქართველებიო, მითხრა ათი-თხუთმეტი წლის წინ ჩემი შვილების ტოლა ერთმა წვეროსანმა კაბუჯმა.

შეიძლება ისტორიამ მართლაც ასეთი მსჯავრი გამოიტანოს.

ამ ომში გამარჯვების სადღეგრძელოს რომ სვამდა, სტალინმა, დიდ რუს ხალხს გაუმარჯოსო, ესა თქვა.

სხვა ერები აღარ გახსენებია.

ომის პროცესში ეროვნული დივიზიებიც შექმნა გენერალისიმუსმა, რა თქმა უნდა, როცა გაუჭირდა, მაშინ.

გამარჯვების შემდეგ კი სადღეგრძელოში აღარ გახსენებია ისინი.

ეს აზრები აღარ მომშორებია ბუდე ბედიას თავგადასავლის წერისას.

მესამე წიგნის წერას შევეუდექი-მეთქი, ვუთხარი ერთხელ ბუდე ბედიას. უნივერსიტეტის ეზოში მომიტინგე სტუდენტებთან ვიდექით.

გავსებული იყო უნივერსიტეტის ეზო სტუდენტებითა და პროფესორ-მასწავლებლებით. გარეჯის ჭინკალური ძეგლი გვენგრევაო, სამხედრო პოლიგონზე გამუდმებული სროლაა, მიწა იძვრის და გარეჯის ფუძე ლამის დაიშალოსო.

სამხედრო პოლიგონის გაუქმებას მოითხოვდნენ სტუდენტები.

ამას რას მოვესწარიოთ, თქვა ბუდე ბედიამ, იმპერიის სამხედრო ურჩხულს ებრძვიან უიარაღო ქართველი სტუდენტები, ეს რა სული აბობოქრებიათ, ამით აწი რალა შეაჩერებოთ.

ცოტა ხანს კიდევ მიაყურადა მიკროფონთან მოლაპარაკე სტუდენტებს.

მერე შემომხედა და მითხრა, რალა დროს ჩემზე წერაა, შე კაცო, არ გესმის, რისთვის შეგვიხარჯია ძალღონე, თუ ძმა ხარ, მე ნულა მოლაპარაკებ შენს წიგნში, ყალუხზე შემართულ ამ

ახალგაზრდობას ჩემი ნაბეჭდოებები აღარ დააინტერესებს ახლა, შენი საქმე შენ იცი, თუ აღარ მოგიშლია, შენ თვითონ მოუყევი ამათ, რაც გინდაო.

ამ ვითარებაში შევეუდევე მესამე წიგნის წერას და ბუღუ ბედიას ამ აზრმა გვარიანად შემაფიქრია. ისე აჩქვდა ეროვნული მოძრაობა, ათეული წლების განმავლობაში ჩემ თავში ჩაწყობილი სტერეოტიპული აზრები გაიზნ-გამოიზნა და თავისუფლად გაშალა ფრთები ყმაწვილობიდან გულში ჩატკეპნილმა სურვილებმა და მისწრაფებებმა.

საქართველოს დამოუკიდებლობაო. ძირს იშპერიაო.

თავისუფლებაო. გაყიდულია საქართველოს მიწებიო... ტაცებნო...

ქართული მხედრობაო. საოკუპაციო ჯარებიო.

სიზმარში მგონია თავი, ამ სიტყვებს რომ ვხედავ წაწერილს ახალგაზრდობის მიერ მალა შემართულ ტრანსპარანტებზე, მთავრობის სასახლის კედლებზე, ეროვნულ სამფეროვან დროშას რო ვხედავ, შინ გააყრილს. და ხელით გააოქნოლს ჯოხზე მიმაგრებულს. მაგრამ აგრეთვე მალა შემართულს.

ეს სიტყვები ჩაგუდული იყო ორმოციანი წლების ჩემი თაობის გულებში. რა თქმა უნდა, წინა, მამების თაობის გულებშიც, მაგრამ პირზე ბოქლომი ედო ყველას და თუ ვისმეს წამოცდებოდა, ჩურჩულითაც კი, მყისვე გაქრებოდა ამა ქვეყნიდან.

განა ამ სულისკვეთებით არ ფეტქავდა გულები ჩვენი დიდი თანამედროვეებისა — ივანე ჯავახიშვილისა, მიხეილ ჯავახიშვილისა, გრიგოლ რობაქიძისა, პავლე ინგოროყვასა, კონსტანტინე გამსახურდიასა, ნიკო ლორთქიფანიძისა, ტიციან ტაბიძისა, ვახტანგ კოტეტიშვილისა და მრავალთა სხვათა და სხვათა.

ამჟამად ვაშინგტონში მცხოვრები

ემიგრანტი მწერალი და კრიტიკოსი გივი კობახიძე იგონებს მეგობრის ნაამბობს, მეგობრისა, რომელიც ნულე-ჩვიდმეტში ჩეკას ჯურღმულეობაში მიხეილ ჯავახიშვილს შეხვედრია და რომელიც დიდ მწერალთან ერთად დასახვერტთა კამერაში ყოფილა და გადაარჩენილა. აი, ეს ნაამბობიც: დასახვერტთა კამერაში ორი ჩეკისტი შემოვიდა და მიხეილ ჯავახიშვილი გამოიძახეს.

„ნელა წამოდგა მიხეილ ჯავახიშვილი. წელში მოხრილმა თვალი გადაავლო დასისხლიანებულ ხალხს. ღმერთო!.. როგორი გამომეტყველება პქონდა! ოდნავ ქვემოდ ჩამოწეული მარჯვენა ტუჩის კუთხე უცახცახებდა. სახეზედ უმწეობისა და შეურაცხყოფის ღიმილი ეკრა. ჩამოდენიზე წამი გვიცქირა და ის იყო რაღაცის თქმა დააპირა, რომ ამ დროს მახლობლად ისტერიული ქვითინი გაისმა. მეც ველარ შევიკავე თავი და ბავშვრვით ავზღუქუნდი. ჩემს ქვითინს აჰყვა თითქმის ყველა. ვისარგებლე მდგომარეობით და პირველი მივიჭერი მწერალთან. გადავხვიე, დავუკოცნე გამზმარი სახე. მომყვნენ სხვებიც, მწერალს ვეხვეოდით, გულში ვიკრავდით, სამუდამოდ ვეთხოვებოდით. რეზინიანმა ჩეკისტმა მოხუცს წიხლი ჩააზილა. ჯავახიშვილი კარის ახლოს ჩაიკეცა, ხორციელად დაუძღურებული ადამიანი მალე ზეზე აღგა, დამტყნარი ხელებით სველი თვალები ამოიწმინდა და გადმოგვძახა: „იწმინდებით, საყვარელო ძმებო... მაგრამ არ დააცალეს, სიტყვა გააწყვეტივნეს. ჩეკისტებმა კისერში ხელი წააგლეს და კარისაკენ წაათრიეს. კიდევ საკვირველება! მწერალი კვლავ დაუსხლტა ხელიდან ჩეკისტს, დაჩონჩხილი ხელი მალა აღმართა და არსენასებრი ფოლადივით მტკიცე ხმით დაგვძახა:

„კიდევაც დაიზრდებიან ქართველი ლეკები მგლისანი, ისე არ ამოწყდებიან ქვერი შაშვამონ მტრისანი“.

ახლა კი აღმართა ჩეკისტმა ხელი და მძლავრად დაკრა მძიმე რეზინი მხრებზედ ჭავახიშვილს. მწერალმა გონი არ დაეარგა. იგი კვლავ ზელს გვიქნევდა დამშვიდობების ნიშნად. („კომუნისტი“, 16 ივნისი, 1990).

ორმოციანის თაობელებს თუმცა ქართული ტაძრების ზარები ძირს ჩამოყრილი დახვდათ, მაგრამ მაინც შესძლეს ეროვნული ზარების დარისხება. ამის საილუსტრაციოდ მართო ლადო ასათიანის ლექსებიც იქმარებდა.

ტირანიის წინააღმდეგ მოძრაობაც დაიწყო, მაგრამ ეს იყო წყალქვეშა მოძრაობა, ჩუმად, მალულად, არალეგალურად. უშიშროების ორგანოებს, ჩეკას კი რა გამოეპარებოდა?! ისეთი ქსელი გააბა ამ ორგანომ მთელ ქვეყანაში, დამცემი ჯა და მამებულბელები თავსაც არ მალავდა, საბჭოთა ხელი-სუფლების წინაშე დიდ დამსახურებად თვლიდა ამგვარ ქცევას. ჩეკას ხან განსაკუთრებული კომიტეტი შეარქვეს, ხან — სახელმწიფო უშიშროებისა ხან სამინისტრო, მაგრამ რა სახელიც არ შეუცვალეს, ჩეკაზე უკეთესი ვერაფერი დაერქმევა მას. ეს ორგანო უფრო მეტად სახელმწიფო უშიშროებას კი არა, ბელადისა და მისი თანამდგომელების უშიშროებას იცავდა.

ოცდაჩვიდმეტში რო გამძვინვარდა ეს ორგანო, იმის ნიშანი იყო, საგრძნობლად გაძლიერდა ტირანიის საწინააღმდეგო წყალქვეშა მოძრაობა. წყალქვეშა მოძრაობის სიღრმეში კარგად ჩაიხედა ამ ორგანომ.

ღვთის წყალობით ახლა სასაქარაო-ზეა გამოტანილი მილიონობით უღანაშუალო ადამიანთა წამების შემზარავი ამბები. მათ შორის მრავალი ქართველი დახვრეტის წინ გაიძახოდა: „გაუმარჯოს საქართველოს!“

ეს არ უნდა დაგვაფიწყდეს.

ოცდაერთი წლისა, სტუდენტი ბიჭი, რომში წამიყვანეს. ბედისწერამ მათრიც რომში, ტყვეობაში, უკიდურეს ჩრდი-

ლოეთ ციმბირში. გამოუცდელ ყმაწვილს, გაწამებულსა და გატყალებულს, ფეხიც წამოცდა ალაგულაბი მონღოლებელი. გაუახრებელი ნაბიჯის გადადგმაც მომიხდა ჩემდაუნებურად და ამიტომაც ომის მერე, შინ მობრუნებული, გამაციმბირეს კიდევ. რვა წელიწადი ციხეებსა და კალიმაში ჩრდილოეთის ციხლთან ახლოს ვიყავი, მაგრამ მაინც ვიყინებოდი, ყინვიანი იყო ის კალიცა და ის გალიგვული მზეცა.

და მაინც, მაინცა-მეთქი, ვიმეორებ დაეინებით, სამოცდაათი წლისა მოვიყარე, ხანდახან გავხვდავ. წარსულის ჭუჭრუტანებში შევიქვრიტები, გონების თვალს მივაწვდენ განვლილ გზაწვრილებსა და შარაგზებს. თავი სიზმარში მგონია — ნუთუ ყველაფერი ეს ჩავლილია, მე გამოვიარე, მე გავუძელი, მე გადაძბდა თავს?!
ერთი დღისა, კვირისა თუ თვის სიღუბლირეს კაცი გაუძლებს. ეს რო ასეა, მანამდე გამეგონა, წამეკითხა, ასე თუ ისე, ვიცოდი, მაგრამ თუ წლობით შიმშილისა და სიცვიის გასაძლისი ძალა შესწევდა ადამიანს, ამაში საკუთარმა გამოცდილებამ დამარწმუნა.

რა თქმა უნდა, შიმშილისა და სიცვისაგან დახოცილიც ბევრი ვნახე. ბევრს წავაყარე მიწა. ამიტომაც მიკვირს, ამიტომაც მგონია სიზმარი.

რამ გადამარჩინა?!
კაფანდარა ბიჭი ვიყავი, ოცდაერთისა, ასულ ერთთავად სურდოთი, ანგინითა და კოლიტით თავგაბებრებული. რამდენიმე დღე თავსბმაში წელამდე წყალში ვმდგარავარ, რასაკვირველია, ვიწრო სანგარში, წინა ხაზზე, თავს რო ვერ ამოყოფ, რო ვერ ამოხვალ და რო ვერსად გაადგამ ფეხს, ლამითაც და დლითაც რო დგახარ ასე და ცას პირი აქვს მოხსნილი.

ციმბირში ოცდაათგრადუსიან ყინვისას თოვლზე მიგდებულს წამძინებია, ერთხელ კი არა, ბევრჯერ. არც სურდო, არც ანგინა, არც კოლიტი. სად

ვაჭრა ადრეული სურდო, ანგინა, კო-
ლოტი?!

ამათგან რო დამიფარა გამჩენმა,
ამიტომ გადავრჩი.

და კიდევ იმითმ გადავრჩი, რომ ამ-
გვარ მდგომარობაში არ წამერთო ძალა
ლექსების თხზვისა. ფანქარი და ქა-
ლალდი რო არ მქონდა, ისე ვთხზავდი
გონებაში.

ახლა ჩემს ლექსებს ზეპირად ვერ
ვიმახსოვრებ მაშინ ზეპირად ვიმახ-
სოვრებდი, ვჭურჩულებდი, ვებუტბუტე-
ბდი, რომ არ დამევიწყნოდა. მაინც, მა-
ინც... ვჭიუტობდი და ვებუტბუტებდი.
ვერიდებოდი, არავის შეემჩნია ჩემი
ახირება. მერე და მერე ზოგ-ზოგმა
მითანაგრძნო კიდევ.

ციმბირის ბანაკებში ცემენტის ქა-
ლალდები ვიშოვე. ხელისგულზე დასა-
ტევი პატარა წიგნაკი შევკარი, ქა-
ლამიც აღმოჩნდა და ძალზე წვერილი
ასობებით წლობით ნაბუტბუტები ლექ-
სები წიგნაკში ჩავწერე. ხან სად ვმა-
ლავდი და ხან — სად (ამ წიგნში ამა-
ზე დაწვრილებით მოგვიანებით გიამ-
ბობთ).

ასე გადავარჩინე სიმწრით შეთხზუ-
ლი ლექსები. წინ რა მელოდა კი ვი-
ციოდი, აბა, როდემდე უნდა გამეძლო?!
პატარა წიგნაკი მიწოდდა გადარჩე-
ნილიყო.

გადამირჩინეს.

მეგობრებმა გადამირჩინეს.

ორ შემთხვევას გავიხსენებ ამჟერად.

სიცხით ვიწვევბოდი. რამდენიმე დღის
ჩასული ვიყავი კალიმაში. სამედიცი-
ნო კარავში ვიწვექი მაგადანის გამანაწი-
ლებელ ლაგერში. გიორგი ცინცაძე შე-
ბოვიდოდა ზოლზე ჩემთან (სტუდენტე-
ბის ჭკუფთან ერთად იყო გაციმბირე-
ბელი, თბილისში ჩეკას შინაგან ციხე-
ში ერთ კამერაში ვიხხედით. ამჟამად
ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტო-
რია, მრავალი ფილოსოფიური ნაშრო-
მის ავტორი).

იმედგადაწურული, დაუძლურებულ
ვიყავი, მაინც ლექსი შევთხზე სიცხი-
ანმა, ვთხოვე გორგეს (ასე ვეძახდი

გიორგის), — ქალალდი მაშოვე-შეექრ.
მომიტანა ცემენტის პარკის პატარა
ნახევები და ფანქარი. წვერად მანკე-
ბით ზედ დავაწერე გონებაში შეთხ-
ზული ლექსი:

ანდამიძი

გ. ცინცაძე

მერე რა, მე თუ სადმე დავეარდი,
მეც დავიღალე, ჩემი თეთრონიც.
ასე სტიროდა ერთი თავადიც:
ვაი, დრონი, დრონი!
ვაი, დრონი, დრონი!
მერე რა, თუ ვერ გავუძულ ამას,
განა მარტო მე შემოძელა?!
მაგრამ სხვა არს აქ სამწუხარო,
ამიტომ არის, რომ ვეღარ ვხარობ.
ლადო ფილტვები ტლექმა დაბია,
მაგრამ მის ლექსებს ეს უხარიათ,
რომ ის თბილისის გულში მარბია,
რომ მის საფლავთან ახლოს არიან.
მეც იქნებ მალე მოვეყდე და ჩქარა
ჩაქრეს სიციცხლე ლეთის ნაბოძები,
გურამიშვილი მონახეს, მარა
სულაბერიძეს ვინდა მოძებნის?!
გურამიშვილი ვინ და ეპ, ვინ მე,
მე შენ განუყვი ცრემლების მღვრელი,
თუ ერთი ყანწიო მასენოს ვინმემ,
შენ დამიღოე სამადლობელი.
მერე რა, მე თუ სადმე დავეარდი,
მეც დავიღალე, ჩემი თეთრონიც.
ასე სტიროდა ერთი თავადიც:
ვაი, დრონი, დრონი!
ვაი, დრონი, დრონი!

ქორგეს მივეცი. მერე ჩვენ დავშორ-
დით ერთმანეთს. მას ბამბის კურტაკ-
ში ჩაუყვრებია და ასე ატარებდა ამ
ლექსს.

მეორე მეგობარმა ჩემი პატარა წიგ-
ნაკი ლაგერიდან გაიტანა, როცა სასაქე-
ლის ათწლიანი ვადა მოიხადა და გან-
თავისუფლდა. ეს ალექსანდრე ქათა-
თავისუფლდა. ეს ალექსანდრე ქათა-
მაძე იყო, რომელიც ამჟამად ბათუმში
ცხოვრობს, მუშაობდა მხარეთმცოდნე-
ობის მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრო-
ლად. გამოაქვეყნა მრავალი ნაშრომი
სამხრეთ საქართველოს ისტორიიდან,
ახლა პენსიონერია.

გარისკა და ჩემი პატარა კრებული
ცალთითა, ბამბის სქელ ხელთათმანში

ჩადო და საბედნიეროდ, როცა გაჩხრიკეს, ვერ უბოგეს. ლაგერიდან ხელნაწერების გატანა აკრძალული იყო, ამიტომაც სარისკო იყო, რო ენახათ, შეიძლება ლაგერში შემოებრუნებიათ და სასჯელის ვადა წაემატებინათ.

ალექსანდრემ წიგნაკი ჩემს მშობლებს გამოუგზავნა.

ჩემს კრებულშია მიმოფანტული ამგვარად გადარჩენილ წიგნაკში ჩაწერილი ლექსებიც.

აგერა, აჰა, სამოცდაათისაც მოვიყარე.

ორი შვილი გავზარდე, ორი რიგიანი ვაყიშვილი. ოთხი შვილიშვილი მყავს — ლადო, ლელა, თამუნა, ნინო.

არ არის ეს სიზმარი?:

არა, რა თქმა უნდა, ეს ყველაფერი ცხადია, მაგრამ ჩემთვის მაინც სიზმარია.

ჩემი ცხად-სიზმრის ამბავი მინდა გაამბოთ ამ წიგნში.

მშრომლის წვირა

თბილისის სადგურამდე ველარ მოვყევით შატარებელს.

ნავთლულთან შეჩერდა თუ არა, სულმოუთქმელად ჩამოგვევივდით ვაგონიდან მე და კოლია. ბაქანს ფეხი დავადგი და შეიკრა წრე, რომელიც აქედან დაიწყო 1941 წლის 5 აგვისტოს.

წრებაში უღმერთო ადამიანური ტანჯვისა.

ახლა უკვე წრეში დარჩა ბრძოლის ველები და ტყვეობის უსასტიკესი დღეები, ცრემლი და სისხლი, კენესა და გოდება, ქარები, წვიმები, უძილო ღამეები, თოვლი და თოში, შიმშილი და წყურვილი.

და ოთხი წლის მანძილზე დაუოკებელი ნატვრა შინ მობრუნებისა.

ამ კოშმარული წრებაზის საწყის წერტილთან მობრუნების დაუოკებელი ნატვრა.

ბაქანს რო ფეხი შევახე, ერთბაშად

ვიგრძენი, მხრებიდან, გულიდან, სულიდან, კლდიდან ჩამოხეთქილი ზვევივით, რაღაც მომერღვა, შევხიფხიფე სუნთქვე, ავმატდი. ბაქანზე ჩემნაირი ბევრი ირეოდა, მომლოდინეც ბევრი წრიალობდა, ეძებდა თავისიანს. მე არავინ მელოდა აქ, დედაჩემმა და მამაჩემმა არც კი იციან, არ შემომითვლია, ერთხელ კი მოვწერე, მელოდეთ, როცა იქნება ჩამოვალ-მეთქი.

ტყვეობიდან რო გამანთავისუფლეს, — ამაზე დაწვრილებით შემდეგ მოგახსენებთ, — ფილტრაციის მერე მოვხვდი გერმანიის ტერიტორიაზე, კისტრინგის მისადგომებთან ერთ-ერთი არმიის საფოსტო განყოფილებაში. ამ განყოფილების მეთაური იყო ქართველი კაპიტანი ერმალო ჩოგოგიძე. მე ჭერ წერილებს არ ვაგზავნიდი შინ, რა ვიცოდი, კიდევ რა მომივიდოდა, ომი გრძელდებოდა, რომ მეცნობებინა და მერე დავლუბულიყავო, ეს მძიმე იქნებოდა მშობლებისათვის. მითუმეტეს, ჩემი ნამდვილი თავგადასავალი გერმანელებთან ყოფნისა აქ ჯერ არავინ იცოდა, მოგონილი ლეგენდით დავუსხლტი ფილტრაციას, ხო შეიძლება ვინმე გამომტყვარალიყო და ვემხილებინე, ამიტომაც ვიკავებდი თავს. ვიფიქრე, თუ გადავრჩი, ხო ჩავალ-მეთქი. ერმალომ რო გაიგო, შინ წერილებს არა ვწერდი, გაჯავრდა, თავის ოთახში შემეყვანა, შენი მშობლები იტანჯებიან, შენი ერთი წერილი რად უღირთ, ეს რა გადაგიწყვეტია, ახლავე წერილი დაწერეო. ქალაღი და კალაში მომცა და ასე დამაწერინა წერილი, თვითონვე გამოგზავნა.

რა თქმა უნდა, ტყვეთა ლაგერიდან გაქცევისა და გერმანელ გლებთან ყოფნის ლეგენდა ჩემი შეთხზულია, რითაც ცხელ გულზე საფრონტო ხაზის ჩეკისტებს, — „სმერაჩელებს“ დავუსხლტი. მშობლებს ნამდვილ ამბავს ვერ მოვწერდი, მით უმეტეს, ერმალოს მავადაზე ვწერდი. ეს წერილი დაწერილია 1945 წლის 14 მარტს:

„გამარჯობათ, საყვარელო მშობლებო!

ვიყავი ტყვედ. ახლა გამანთავისუფლა ჩვენი არმიამ. ტყვეთა ლაგერიდან გავიქეცი ბოლონეთში. ერთ თვეს ვიმალეობოდი. მერე წამომიყვანეს და მიმამბარეს ერთ გერმანულ გლეხს ანუ ბაუტონს, რომელთანაც ვმუშაობდი ყმასავით... ყველაფერი რომ მოგწეროთ, მისთვის დიდი დრო და უამრავი ქალღი იქნება საჭირო. ეს გადავდოთ შემდეგისათვის. თუ განგების წყალობით შევხვდით ერთმანეთს კიდევ, მაშინ გაიმბობთ ყველაფერს. ახლა კი გაცნობებთ, რომ ჭერჭერობით ვარ ცოცხალი. ამ წერილს ვწერ ერთ-ერთი ქართველი კაპიტნის ერ. ჩიგოგიძის ჩოხახში, რომელსაც ახლა შევხვდით შემთხვევით, მასთან ამჟამად ვმუშაობ დროებით. წერილის პასუხი შემომითვალეთ მის სახელზე და ის მე გადამომცემს. არის ზონელი. როგორა ხართ? როგორ გადაიტანეთ ამ მკაცრი ომის სიმძიმე? სად არის შოთიკო? ყველაფერი მომწერეთ. მე ახლა ველოდები, მალე გამოირკვევა ჩვენი საქმე და შეიძლება რომელიმე ნაწილში გამგზავნონ.“

— ბაზარში შევიდეთ, ერთი კიჭა არაყი ვიშოვოთ ეგებ. თუ არ დავლივ, გული გასკდება. — მითხრა კოლიამ. ნავთლუღის ბაზარში მყიდველებსაც და გამყიდველებსაც მეტწილად შინლები და სამხედრო გიმნასტურები აცვიათ. ზიმზიმობს ბაზარი. ნივთების გაცვლა-გამოცვლით არიან გატაცებულნი მყიდველ-გამყიდველნი.

მე და კოლიას ფული არა გვაქვს. მივაგენით არაყის გამყიდველს, შარვალი მაქვს კარგი და ნახევარ ლიტრა არაყში გაგიცვლიო, უთხრა მას კოლიამ. ზურგჩანთიდან შარვალი ამოიღო. არაყის გამყიდველმა შარვალი გაშალა, აათვალ-ჩაათვალიერა, ბევრი არ უფიქრია, დასაწუნი რა ექნებოდა, საფრანგეთიდან მოჰქონდა კოლიას, იქ აღმოჩნდა ამერიკელების შემოსვლისას, ერთ მიტოვებულ სახლში ტყავის კურტაკი და ეს შარვალი უპოვია, გულდფულ ჩაუდგია ზურგჩანთაში და შინ მიჰქონ-

და. ათას მჩხრეკავს გამოაოიდა და აჯერ, ახლა ნახევარ ლიტრისაა. ბიზნესი შევქმნივთ. ზეზლიოთქმას

გამყიდველმა ნახევარლიტრიანი ბოთლი გაუწოდა კოლიას.

მივდექით განზე. კოლიამ ბოთლი შემართა:

— ა, ზო ველირსეთ. რაილა აქამდე ჩამოვალწიეთ, აქ, ამ აშშორებულ ბაზარსაც გაუმარჯოს!

მიიყუდა ბოთლი, მოსვა და მაშინვე მოიშორა პირიდან.

— უჰ, ცეცხლი ყოფილა, ააშენა ამის გამომხდელი ღმერთმა.

ახლა მე მოვსვი, მერე ხველებ-ხველებით კოლიას გავუწოდებ. მისაყოლებელი ნატეხი შემოგვრჩენია. მეტი არაფერი გვაქვს.

ამჯერად უფრო გულიანად დაეწაფა კოლია არაყს. ნახევრამდე დაცლილი ბოთლი ხელში მომაჩერა, პური მოკბიჩა, ჩაყლაბა ლუქმა და თქვა:

— ახლა დედაჩემის და დედაშენის სადღეგრძელო დავლიე მე. არ გადაირევიან, ბიჭო, ასე მოულოდნელად რომ დავგინახებენ?! აკეცილ კალთას ხელს გაუშვებენ და შიგ დავროვილი ცრემლები ბალახზე დაუცვივათ... ჰო, ჰო, ძვალ-რბილში გამიჭადა, ბიჭო, ეს პირ-მოჭაჭყული ოტკა.

— გაუმარჯოს ჩვენს საწყალ დედებს! — ვთქვი და არაყი მოვსვი, სული მოვითქვი და მერე კოლიას მივმართე: — არ იშლი ხომ? დარჩი, კაცო, ხვალამდე, შინ მიმყევი და ხვალ გაგამგზავრებ სოფელში.

— იცი, რა ვითხრა, ნუ მთხოვ მაგას, მალე ჩამოვალ და გნახავ შინ, აბა, რას ვიზამ? იქ დარჩენილი ბიჭების საფლავებს გაუმარჯოს! — თქვა და არაყს დაეწაფა, მერე შემომამჩერდა და ნერვიულად შემომამხა: — შენ თუ წარმოგიდგენია, დედაშენი რომ დაგინახავს, რავარი საყურებელი იქნება ეს?! მე ვიდგე და ამას ვუყურო?! სამი წელიწადი გამოტარებული ყავხარ და ახლა ხელს რო შეგახებს... თუ ძმა ხარ, თავი დამანებე, მე იქ ზედმეტი ვიქ-

ნები. ამ დროს სტუმარი შეიძლება?! შენ მე მხეცი კი გგონივარ, მარა მთლად უგულო მხეცი კი არა ვარ... ჩამოვალ მალე და მაშინ გნახავ გონსმოსულ დედასთან ერთად.

კოლიამ კვლავ შემართა ბოთლი:

— კიდევ გაუმარჯოს ამ აქოთებული ბაზრის აშშორებულ მიწას. ბიკო, ახლად გაშლილი ყვავილის სუნით მცემს ეს შშორი, ჰო, ჰო, როგორ ავმყრალდებოდი, იმ უცხო მიწაში რომ ჩავმპალიყავი. აქანე, აბა, კვაობშიაც რო ჩავევარდე, განათლულ წყალივით გამაბანს. ჩემი ყუმურის გუბურებში რო ჩავევარდები ახლა, რაც წვირე ჩამომყვა ომიდან, მაშინვე ჩამომერეცება. ე, მერე მოვიტყვამ სულს. ჰოდა, მეჩქარება ახლა მე ყურუმისაკენ. აბა, მქე..

არაყი მოსვა, ბოთლი გამომიწოდა, რაკი არ იშლი, წადი, მარა იცოდე, მალე ჩამობრუნდი-მეთქი, ვუთხარი და ბოთლში ჩარჩენილი არაყი დავლიე.

ისევ სადგურის ბაქანზე გავედი.

— გამოივლის რომელიმე საბარგო მაინც და, ჰაიდა...

— დეკემბერია, შე გადარეულო, არ გაცივდე. აქამდე ჩამოგითრევი სული და ახლა მაინც მოუარე თავს.

— ევროპის წვირე ფისივით მაქვს გაკრული ტანზე, რა გამაცივებს აქანე მე?!

— ევროპას თავი დაანებე, შე მართლა გადარეულო, რა ტალახშიაც ხარ ამოთხერილი, იმ ტალახს მოუარე, ეგ გირჩევიან. — მიხვდა კოლია, რასაც ვეუბნებოდი და გაიჯღანა.

მართლაც რომელიღაც საბარგო მატარებელი მოუახლოვდა სადგურს, ბაქანთან არც შეჩერებულა, ჩამოიარა თუ არა, ერთ ვაგონს ქურციკვით შეახტა მორგვევით ჩაქურატებული კოლია და ხელის ქნევით გამშორდა.

შ ი ნ

ორთაქალაში ეცხოვრობდით.

სამასი არაგველების ბალის თავზე, ხარფებში, შემალღებულ ფერდობზე,

სკოლის გვერდით აგურის გომელი, ორსართულიანი საბლიცხე...
აქსტაფის ქუჩა მდ. მს. ლიონთაქან

ამ სათაურით დაიბეჭდა ჩემი ლექსი 1956 წელს „ლიტერატურულ გაზეთში“. იგი იმიტომაც არის ჩემთვის ძვირფასი, რომ გადასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ პირველი ლექსია, რომელიც გაზეთში დაიბეჭდა. მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ კიდევ რედაქტორები საყმაო სიფრთხილეს იჩენდნენ და ერიდებოდნენ ჩემგვარი ავტორების ნაწარმოებთა პუბლიკაციებს, რედაქტორმა გიორგი ნატროშვილმა ოდნავი ყოყმანის შემდეგ მაინც გამოაქვეყნა იგი:

აქსტაფის ქუჩა ნომერი ზეთი...

ქუჩა კი არა, მიმალული ქუჩიდან ჩიხი, სახლი თუნუქის სახურავით, სვანური ქედით ეზოს ზეცისკენ შეუმართავს მუნა, ერთ

მჭილი მშვიდი ცხოვრება ამ ეზოში დადგინდა წესად.

მე ეს ცხოვრება რაჩოგ მიყვარს, მითობს: რაოგად!

ფოსტალიონი აღრიანად მოვიდა დღესაც და მხიარულად წერილები ჩამოარგა. გამოვალ დილით, აენიდან, ან წყლის ონკანთან,

გულგაშლილები. მღიმიარეი სალამს მიძღვნიან...

ერთ ქალს დაკარგულ შვილზე დარდი აღბათ მოჰკლავდა.

შემომხვდებოდა და ვეფერებო, რაც შემომძლია.

სარეცხს გააფენენ, ქაჩმა რამე თუ ათორია,

როგორც თავისას, ვინც შეხვდებას, გაეკრება...

ლხანი ეოფილა. მეც დამათერეს, მეც დამითერა.

ერთად შეგვევიანს საქართველოს ცის სადიდებლად.

მოდო, სტუმარო, თუ შემოხვევით შინ არ დაგიხვდე.

გომსახინძეებენ, ჩემ მაგივრად დაგიხვდებიან.

ვველა ჩემსაკით ხელგაშლილი გულში ჩაგიხვევს,

ჩემი ძებნა, დეიდები, ჩემი დებია.

აქვე მინდა აღვნიშნო, ამ ლექსის გამოქვეყნების შემდეგ გაეთამამდი

და კალიმაში დაწერილი ლირიკული პოემა „ჩემი ზონება“ მიჭობანე ვიორჯი ნატროშვილთან. რაოდენ დიდი იყო ჩემი გაოცება, როცა იმავე კვირის პარასკევს, 1956 წლის 25 მაისს დილით კიოსკში „ლიტერატურული გაზეთი“ ვიყიდე და პირველ გვერდზე, შუაში, ორ სვეტად დაბეჭდილი ვნახე ჩემი ლირიკული პოემა. არ მარს ძნელი იმის წარმოდგენა, რვა წლის კალიმაში წანწალის შემდეგ ასე სწრაფად და ისიც პირველ გვერდზე ჩემი ნაწარმოები დაბეჭდილი რო ვნახე, რაოდენ დიდი სიხარულით ავიხსებოდი. ეს ჩემი ნამდვილი პოეტური რეაბილიტაცია იყო. რუსთაველზე ამაყად ვავიარე.

პირველი ვინც შემხვდა და აღტაცებულმა მომილოცა, იყო ლადო ავალიანი, ისიც დააყურა ლადომ, ზოგი შურიანი ამ დილით რო წაიკითხავს ამ ლექსს, ისეთ ხასიათზე დადგება, თითქოს ერთი ბოთლი ძმარი დაელიოსო.

რამდენიმე დღის შემდეგ ისევ რუსთაველზე მეორე ჩემი მეგობარი გაბრიელ ჭაბუშანიური შემომხვდა, ცოტა ნასკამი იყო, გადამეხვია და თავისი კოლოთი მითხრა, უნდა დაგახჩო, ასეთი კარგი ლექსი რამ დაგაწერიაო.

ნუ მისაყვედურებთ. მე არა ვარ ტრანაზა და თავმომწონე კაცი; ჩემი მეგობრების საქებას სიტყვებსაც ამაღლე ჩამომართმევთ. იმიტომ შევაწუხე თქვენი ყურადღება მეგობრების სიტყვებით, რომ საქაროდ განვუცხადო მათ მადლობა ციმბირიდან, უკიდევანო ტაიგებიდან დაბრუნებული კაცისა, იმ კაცისა, რომლისთვისაც მაშინ საქებარი შეიძებოდა, უცაბედო და ენოციურად კი. დიდად მნიშვნელოვანი იყო. რწმენა და სიმბნევე შემმატა მე მაშინ მათმა იმედიანმა შეძებოდა. ისიც ჩამცდა ყურში, ვიორჯი შატბერაშვილს, რომელსაც ყრმობიდანვე დიდ პატივს ვცემდი, არ მოეწონაო. მაგრამ ეგაც ბუნებრივ რეაქციად ჩავთვალე მაშინ და ჩემს სულ-

ზე დიდი ტკივილი არ დაუმჩნევია. რამდენიმე წლის შემდეგ, გაურჯამებულ ბევრჯერ მითხრა, შენის ლექსი მთავარად წონაო.

ამ ლექსის გამოქვეყნებიდან ორიოდ კვირის შემდეგ იმავე „ლიტერატურულ გაზეთში“ დაიბეჭდა რევაზ ჭაფარიძის წერილი „ჩემი საყვარელი ლექსი“, რომელშიც პროფესიულად და დიდი სიყვარულით განხილული იყო ჩემი ლირიკული პოემა (ლირიკულ პოემად მონათლა ის სიმონ ჩიქოვანმა ჩემი წიგნის სარედაქციო რეცენზიაში). ძალიან იშვიათად იწერება სტატია, რომელშიც ასე ღრმა ანალიზი გაკეთებინოს ვისმეს პოეტის ერთ ლექსზე. ამასაც სატრანაზოდ კი არ მოგახსენებთ, არამედ იმიტომ, რომ ამ წერილით რევაზ ჭაფარიძემ დიდი მწერლური და მორალური თანადგომა გაუწვია ნაციმბირალ კოლეგას.

რაკი ამ წიგნს ვწერ, უმადურობა იქნებოდა ჩემი მხრივ, ზოგი ჩემი მეგობრის ამგვარი თანაგრძნობა ახლა არ გამხსენებოდა.

ამან ყველაფერმა გამოიწვია ის, რომ 1956 წლის 27 აპრილს აღმადგინეს მწერალთა კავშირის წევრად (მწერალთა კავშირში მიმიღეს 1947 წელს, მაგრამ 1948-ში გამრიცხეს დაპატიმრების გამო).

ჩემს არკივში ინახება მწერალთა კავშირის წევრად აღდგენის ოქმის ამონაწერი, რომელიც რატომღაც რუსულად არის შედგენილი:

„ამონაწერი ოქმიდან № 7

საქართველოს მწერალთა კავშირის გამგეობის პრეზიდიუმის სხდომისა

27 აპრილი 1956 წ.

თავმჯდომარე — ირ. აბაშიძე

მდივანი — ირ. ჭაფავაძე

მოისმინეს — ვლადიმერ სიმონის ძე სულაბერიძის მწერალთა კავშირის წევრობის უფლებებში აღდგენის შესახებ.

დაადგინეს — აღდგენილი იქნას მწერალთა კავშირის წევრობის უფლებებში რეაბილიტირებული მწერალი

ვლადიმერ სიმონის ძე სულაბერიძე, დაბადებული 1919 წ. სოფ. შუამთაში (ვანის რაიონი), უპარტიო, ქართველი, ავტორი წიგნისა „ყირონის ღამეები“ (საბლიტგამი, 1948 წ. თბილისი).“

ოქმის ამონაწერი გაცემულია 1956 წლის 14 სექტემბერს, რომელსაც ადასტურებს მწერალთა კავშირის საკმეთა მმართველი იროდიონ ქავთარაძე.

ორთაქალაში, ხარფუხში ერთი ოთახი გვქონდა. ომამდე ქუთაისიდან სასწავლებლად თბილისში რო გადმოვედით მე და ჩემი ძმა, ერთი წლის შემდეგ მამამჩემმა შეისყიდა ერთი ოთახი. თვითონაც თბილისში გადმოვიდა სამუშაოდ.

1938 წელს ჩვენ შევედით უმაღლეს სასწავლებელში — მე — უნივერსიტეტში, ჩემი ძმა შოთა — სამედიცინო ინსტიტუტში.

1939 წელს მამაჩემიც გადმობარგდა ჩვენთან.

გაერდა ქუთაისს, სადაც 1926 წლიდან ვცხოვრობდით.

პარტიიდან გარიცხეს, თანამდებობიდან გაანთავისუფლეს, არსად სამსახურში აღარ ჩააყენეს, მეგობრებმა საბულალტრო კურსებზე ჩარიცხეს, სამ თვეში დაამთავრებინეს, ბულალტრობის საბუთი მისცეს და რომელიღაც კუსტარულ საამქროებში მუშაობდა ბულალტრად.

ასე გვპატრონობდა ქუთაისიდან ორ სტუდენტს თბილისში.

შელოდნენ, მაგრამ როდის ჩამოვიდოდი, არ იცოდნენ.

ბალი სულმოუთქმელად გადავკერი, კიდევ ერთი დამრეცი აღმართიც ავირბინე და ნაცნობი ჭიშკარი ღია დამხვდა. ეზოში არავინ იყო.

ჩვენი ოთახის ხის კიბეზე სწრაფად ავიდი.

კარი შევალე და შუშბანდში დედაჩემს შევეფეთე.

სიმონ, სიმონ, ვალოდია მოვიდაო, შეპყვირა დედაჩემმა, მომვარდა, ორივე მხრებზე ჩამკლდა, ნელნელა ჩა-

მოაცურა ბელები მთელ სხეულზე, მუხლებზე შემომავლო და ჩამუხვლა. ძლივს წამოვადგინე. გიხსენებოდა ამ დროს მამაჩემიც გამოვარდა ოთახიდან.

— ცოცხალი ვარ, შეილო, მთელი როგორ გადარჩი, ბიჭო, დედა შემოგვევლოს. — ცრემლში ამოვლებულ სიტყვებს ჩურჩულებდა დედაჩემი და ხელფებს მისინჯავდა და მისინჯავდა.

დედის მკლავებში მოქცეულს გადამხვია პირგაბადრული მამა.

მაშინვე შევამჩნიე, შებერებულა ჩემი დეკაკი, უჩემობის რამდენიმე წელს შეუცრეცია, შეუქანჯლარებია. აელევარდა. ასე არასოდეს მომფერებია. კლდეკაცი მეგონა მუდამ.

ეს კლდეც შეურყევია დარდასა და ნალველს.

მ ა მ ა

მამაჩემი, სიმონ პორფირეს ძე სულაბერიძე, დაიბადა 1885 წელს ვანის რაიონის სოფელ შუამთაში. მამა ადრე გარდაიცვალა და სამი ძმა — სიმონი, კირილე და სილოვანი — ბებიამჩემმა, ეფენია შარაშენიძე — სულაბერიძისამ ქვერივობაში გაზარდა.

ბებია ეფენია სოფელ ჭადიდიდან იყო. 13 წლისა გაუთხოვებით და თურმე ქორწილის დღეს თანატოლებთან თამაშობდა, აივანზე ჩამოწყობილ ერთერთ უნაგირზე გადამჯდარიყო და, აჩუ, აჩუო, გაიძახოდა. თეთრი ქალი იყო, წყნარი და ბუნჩულა, მის ხმა-მაღალ სიტყვას ვერ გაიგონებდი, ქუთაისიდან საზაფხულო არდადეგების დროს ვესტუმრებოდით ხოლმე, ყოველთვის დაგვახვედრებდა მე და ჩემს ძმას სააღდგომო წითელ კვერცხებს. ჩურჩხელებსაც და სხვა ათას რამესაც დაგვახვედრებდა. სააღდგომო წითელი კვერცხები ყველაზე მეტად გვახარებდა, თუმცა ილარ იკმებოდა, მაგრამ კვერცხს კვერცხზე რო დავარტყამდით, ეგეც საკმარისი იყო.

ვაწვალელებით მე და ჩემი ძმა, ვე-

თამაშებოდი, ვაჭარებდით და ისიც ხალისიანად აგვევებოდა ხოლმე.

კარგად მახსოვს:

1924 თუ 25 წლის ზამთარი იდგა. დიდთოვლობა. სახლები ნაბევერამდე თოვლში ჩაეფლნენ. შეიკრა გზები. ბიძაჩემმა კირილე სულაბერიძემ ჩვენი ოდასახლის კიბიდან ნიჩბით თოვლში დერეფანი გააკეთა შარამდე, შარასაც შეზობლები მიესივნენ და წისქვილამდე ასე გაიკაფეს გზა. მერე ბიძია კირილემ საფეკავი წაიღო წისქვილში.

კარგა ხანს იღო დიდი თოვლი.

ერთ დღეს ჩვენს აივანზე ვთამაშობდით მე და ჩემი ძმა. გამოფოფინდა აივანზე ბებია ეფენია, მივაკვივდით. კალთებზე ჩავაფრინდით, — დაქვრივების შემდეგ სულმულამ შავი ფოფინა კაბა ეცვა, — ვეთამაშეთ და გვეთამაშა ასე ერთხანს. თოვლი აივნამდე იღო ეზოში.

უცებ აივნის კიდეზე აღმოვჩნდით. მოაჯირი არ ჰქონდა აივანს, მყისვე ხელი ვკარით ბებია ეფენას და თოვლში გადავადდეთ. გაიშოტა თოვლზე, ფეხები და ხელები ააფხარკალა, ვეღარ წამოდგა. ჩვენ დავეკუროდით და სიცილით ვიჭაჭებოდით.

მოულოდნელად კოშკრიდან კირილე ბიძიას ყვირილი შემოგვესმა:

— აი, თქვე გასაწყვეტლებო, მიკლავთ ქალს?!

კირილე ბიძიამ ალაგებუ გადმოალაქა. გულგახეთქილი მივიარდა ბებია ეფენას. ჩვენ, რა თქმა უნდა, აივნიდან გავქრით, მივიმალეთ.

ოთახის კუთხეში მიყუყულებს შემოგვესმა ეფენა ბებიას ხმა:

— ნუ დაზაფრე, შე კაცო, ბაღნები, რაეა ოუჯაჭლანდი მასე!

ოთახის კუთხეში შიკრუნჩხულებს ნოკვანო. თავზე ხელი გადაგვისვა, დაგვიკვავა და ალერსიანად გვითხრა:

— გამაკოტრიალეთ ხო თოვლში?!

ადრე დაქვრივებულმა ბებია ეფენამ სამი ვაჟი გაზარდა. მათ შორის მამაჩემი უფროსი იყო, ბავშვობიდანვე

სწავლის ენმა შეიპყრო. სოფლის სკოლაში შეამჩნიეს კიდევ და ურჩიეს, ხონის დამნაშავეებულბია სწავლა. ბებიას ამდენი შესაძლებლობა არა ჰქონდა, მხოლოდ ისლი შესძლო, ხონში ბინა დაუქირავა. სიმონი ყოველკვირა ხონიდან შინ, შუამთაში დადიოდა, მიჰქონდა ფეკილი, ლობიო, ყველი. ასე დაამთავრა გიმნაზია, მაგრამ უმაღლესში სწავლა ვეღარ განაგრძო, ბებიას ეს კი აღარ შეეძლო.

სიმონმა, მეფის არმიის პორუჩიკმა, პირველი მსოფლიო ომის "გზები თურქეთის ომში დაამთავრა და ჯარიდან დაბრუნებული, მენშევიკურ პარტიაში შევიდა.

საქართველოში ბოლშევიკების შემოჭრის შემდეგ დაუგზავნა მენშევიკური კარიერა. თბილისში გამართულ ყოფილ მენშევიკთა ყრილობაზე სიტყვით გამოსულა (ყრილობის მასალები ცალკე წიგნად არის გამოცემული, რომელშიც დაბეჭდილია მისი სიტყვა), — უარუყვია მენშევიკური პლატფორმა და ბოლშევიკებს მიმხრობია. ამის მერე კომუნისტური პარტიის წევრადაც მიუღიათ.

აი, ამის გამო გარიცხეს პარტიიდან 1937 წელს: პარტიის წესდების დარღვევაო, შენ პირდაპირ წევრად მიუღიხარო, წინასწარ კი კანდიდატობის სტაჟი უნდა გაგველოო, — ასე განუცხადა ქუთაისის მაშინდელმა ქალაქკომის მდივანმა კორსაველმა, რომელიც მაღევე „ხალხის მტრების“ გზას გაუყენეს.

სინამდვილეში მიზეზი სხვა რამ იყო:

კორსაველს არ მოსწონდა მამაჩემის მოღვაწეობა. ის ეურნალისტიკ იყო, ქალაქში ცნობილი პიროვნება. მისი მწვავე კორესპონდენციები ხშირად ქვეყნდებოდა პრესაში. „ნიანგის“ აქტიური თანამშრომელი, ქალაქის რომელიმე ურაცოფით მოვლენაზე იუმორისტულ წიკპურტებსაც აქვეყნებდა „ხალხის“ ფსევდონიმით. პირდაპირ ასახელებდა ფაქტსაც და გასაკრიტი-

კებელი პიროვნების გვარსახელსაც, რა რანგისაც არ უნდა ყოფილიყო. არ ერიდებოდა არავის.

რა თქმა უნდა, ამგვარი მწვავე შენიშვნები არ სიამოვნებდა მაშინდელ პიუროკრატიულ ხელმძღვანელობას, მით უფრო მას, ვინც ერთპიროვნული დიქტატით იყო აღჭურვილი.

იმჟამად პარტიის წმენდა მიმდინარეობდა. სიმონ სულაბერიძეს დასაუქერი მიზეზები ვერაფერი უნახეს, გამოუჩხრიკეს წესდების დარღვევა და გარიცხეს პარტიიდან.

რამდენიმე თვის შემდეგ საშუალო სკოლას ვამთავრებდი. გამოცდები ხუთებზე ჩავაბარე, მხოლოდ რუსულში გამოიყვა ოთხიანი.

გამოცდების დამთავრებიდან რამდენიმე დღის შემდეგ ჩავატარეთ კომკავშირის ორჯანიზაციის საანგარიშო-საარჩევნო კრება.

ვრცელი მოხსენება დაეწერე. სათქმელი ჩვენს მუშაობაზე! მართლაც ბევრი მქონდა.

კრება ჩავატარეთ სამსაწვავლებლო ოთახში.

კრებაზე მოვიდა პარტიის ქალაქკომიდან გამოგზავნილი პიროვნება (გვარი აღარ მახსოვს).

მოხსენების კითხვა დაეამთავრე თუ არა, ქალაქკომის წარმომადგენელმა თავმჯდომარეს სიტყვა სთხოვა. წამოდგა და თქვა, მდივანმა კარგად შეფერადებული მოხსენება წარმოგვიდგინა, მაგრამ არცერთმა თქვენთაგანმა არ იცით, რომ მამამისი პარტიიდან არის გარიცხული, როგორც უფილი მენშევიკი. ეს ამბავი მას თქვენს წინაშე არ განუცხადებია, რატომ არ აღიარა ეს, რატომ დამალაო?!

ცოტა ხანს შეისვენა და განაგრძო:

— ამიტომ მე მიმაჩნია თქვენი ორჯანიზაციის, პოლიტიკური მიმართულება არადამაკმაყოფილებლად. წინადადება შემომაქვს, ვლადიმერ სულაბერიძე გაირიცხოს კომკავშირიდან. მოხსენების დამთავრების შემდეგ მე მოველოდი, ჩვენს მუშაობაზე ბევრ

კარგ რამეს იტყოდნენ, საბნისოდ მთელი წლის განმავლობაში ვრეკავდი რამ გეჭონდა. გაკეთებულს მხაზვენილმა რაკებდნენ კიდევ ჩემი მეგობრები, მაგრამ რაიკომის წარმომადგენლის განცხადება ისე მოულოდნელი იყო ჩემთვისაც და იმათთვისაც, რომ კრება ერთხანს გაირინდა, ყველანი საბტად დაერჩით.

გაოგნებისაგან კვლავ ფეხზე მდგარმა ქალაქკომის წარმომადგენელმა გამოგვიყვანა, — თავმჯდომარეს შკაცურად მიმართა:

— უყარე კენჭი!

გაუჭირდათ ჩემს მეგობრებს ხელის აწევა, მაგრამ როცა წარმომადგენელმა თვითონ შემართა ხელი მაღლა, ნელ-ნელა კრების მონაწილეებმაც აიშვირეს თითები.

მიღებულია ერთხმად, თვითონვე გამოაცხადა წარმომადგენელმა და მე მომმართა, კომკავშირის ბილეთი აქ დატოვეთ და თქვენ კრებიდან გაბრძანდითო.

გახევებული გამოვედი კრებიდან.

მეორე დღეს მამაჩემი მიუყარდა კომკავშირის ქალაქკომის მდივანს, ბავშვთან რაღა გინდოდა. შე გათახსირებულაო, გათათხა და გალანძლა ასეთი გააფთრებული არასოდეს მენახა (კომკავშირის ქალაქკომის მდივანიც მალე მიაყოლეს ვაციმბირებულ კორსაველს).

ხუთი-ექვსი წლის ასაკიდან მოყოლებული ვიყავი მამაჩემით (აღბად მანამდეც, მაგრამ მეხსიერებას ამ ასაკიდან შემორჩა მისი ნათელი ხატი).

ლამაზი კაცი იყო. ტანადი. მშობლიური რაიონის, ვანის აღმასკომის თავმჯდომარეც იყო ერთხანს, თეთრ ცხენზე ამხედრებული დადიოდა სოფლიდან ვანში. შორიდან რო დაეინახავდი საღმოს შინ მობრუნებულს, კისერშემართულ თეთრას. რომელზეც კობტად იჯდა მამაჩემი, თავქუდმოგლეჯილი ვავრობადი მისკენ და თვალს ვერ ვაშორებდი შარაზე მოხდენილად მომავალ ცხენსა და მხედარს.

ჩემობდებოდა მამამჩემი ცხენიდან შემსვამდა უნაგირზე და ასე მიმიყვანდა შინ. თავი მომწონდა თეთრაზე მჭდომარეს.

სულ თვალწინ მიდვას ამავე ასაკის მეზობლებიდან შემორჩენილი ამგვარი აბზავიც:

მაშინ დედულეთს ვიყავით ბებიასთან, ზედა ვანში.

მეზობლის ეზოში ვთამაშობდით ბავშვები. უცრად ეზოში შემოიჭრა ბიძაჩემი, ეზეკი ნამიქვიშვილი, მხარზე თოფი ჰქონდა გადაკიდებული და შემფოთებული გაიძაბოდა, — დაიმაღლეთ. დაიმაღლეთ.

ქალები აწიოკდნენ. დედაჩემმა ხელები ჩაგვკიდა მე და ჩემ ძმას, მეზობლის სახლის ქვის პალატაში შეგვიყვანა. ცოტა ხნის შემდეგ გაისმა თოფებისა და ტყვიამფრქვევების სროლის ხმა. მთელ ღამეს დედაჩემს ვეკვროდით და შიშით ვცახცახებდით.

შვეტრად აღიბეჭდა ჩემი ბავშვობის მენსიერებაში ის დღე.

ეს იყო 1924 წელი.

იმ დღეს აჯანყებულ მენშევიკების რაზმებს მოსდევდნენ თურმე ჩემი დედულეთის მაღალ მთებისკენ ბოლშევიკები. ბიძაჩემი მენშევიკების რაზმში ყოფილა, — მოგვიანებით გავიგეთ ეს ყველაფერი. — დაფანტულ რაზმელებს გამოყოფდია და შინისკენ გამოშურებულა. მერე კარგა ხანს იმალებოდა ნათლიაჩემის მეზობლად პატარა ფიცრულ ფარდულში. მეც შემქონდა ხოლმე მასთან საკმელი.

მამაჩემი ვანიდან ქუთაისში გადაიყვანეს სამუშაოდ.

ქუთაისის სადგურში მატარებლიდან ჩამოვედით. მე და ჩემი ძმა დედაჩემს მიყვადით ხელჩაკიდებული. მხარზე შაშხანაგადაკიდებული მამაჩემი წინ მიგვიძღოდა. ქალაქში გასასვლელ კართან თოფიანმა კაცებმა შეგვაჩერეს და მხოლოდ მამაჩემი გაატარეს. ვიყვირეთ: „მამა!“ მამა შემობრუნდა, ჩემი კოლშეილიაო, უთხრა თოფიანებს და ჩვენც გაგვატარეს.

გაოცებული თვალებით შევიქეროდით აზიზიშებულ, აფორიაქებულ სადგურს.

შუამთაში ბიძია კირილეს გვერდით ჩვენი ოდასახლი იდგა, მშვენიერი ეზოთი გარშემორტყმული. მე და ჩემი ძმა აქ გავიზარდეთ. ქუთაისში გადასახლების შემდეგ ყოველ ზაფხულს არდადეგებისას აქეთ მოგვეჩქარებოდა. ხანდახან ორი-სამი კვირით მამაჩემი სააგარაკოდ საწირეში აგვიყვანდა, ჩვენ ერთი სული გვექონდა, როდის გამოვეშურებოდით იქიდან სოფლისაკენ.

მაშინ სოფელში ბურთი და ველოსიპედი იშვიათობა იყო. ჩვენ ყოველთვის გვექონდა ისინი და სოფელში ცნობილი იყო ჩვენი ბურთი და ველოსიპედი. შუამთის ცენტრში, თემსახელოს წინ პატარა მოედანზე წრიულად დაეაქროლებდი ველოსიპედს, ხან პედალზე ცალი ფეხით მდგარი მეორე ფეხს ჩარჩოში გავყოფდი და მერე პედალს ასე ვაბრუნებდი. ვკონგლიორობდი ჩემებურად. შემომქეროდნენ იქ მყოფი თანასოფლელები, დიდებიც, პატარებიც და ამგვარი ფანდებით ველოსიპედზე მჭდარი თავს ვიწონებდი.

— სიმონის ბიჭია მაიო, — შემომესმებოდა ხანდახან რომელიმე გლეხკაცის ნათქვამი და მიხაროდა.

განსაკუთრებით მიყვარდა ჩვენი სახლი და ეზო. როცა იქ ვიყავით, ნათესაებისა და მეზობლების ბავშვებით სავსე იყო მუდამ ჩვენი კონდრიანი ეზო, ლეღვი, ბეოლა, კორკიმელა, ქლიავი, ვაშლი, მსხალი საკმაოდ გვექონდა.

ოდასახლის უკან მიწური საშხარეულო ქობურა იდგა. იქ შუაღმოსავლეთის მოუსვენრად დაფუსფუსობდა ბებია ეფენა, გვიცხობდა ბებია მკადს, ხაკაპურებს. შემომძახებდა ხოლმე ხანდახან, ჩეირბინე ერთი მაქანე, თხმელიანში და ნეშო მომიტანეო. ჩვენი ეზოს უკან იყო თხმელიანიცა და ლერწმინიც, ჩავირბენდი, დაეკრეფდი ნეშოს და მივუტანდი, გვიზარდვ დიდი

ბიჭიო, მეტყობა და კეცზე დაკრულ მკაღს დააფენდა ნეშოს.

ასეთი და სხვა მრავალი ამგვარი სათუთი ძაფებით ვიყავი მითასმული მამისეულ ეზოგარემოსთან. ზოგი მათგანი ახლა იმიტომ გავიხსენე, უფრო ცხოვლად გამოჩნდეს მამაჩემის გულკეთილობა, რითაც ჩემს ბავშვურ სულს ღრმა ნაკვალევი გაავლო.

ბებია ეფენას გარდაცვალების ორიოდ წლის შემდეგ მამაჩემმა ღვიძლ ბიძაშვილს, ვენედიქტე სულაბერიძეს, რომელიც იქვე მეზობლად, კირილე ბიძიას გვერდით სახლობდა, ჩვენი ოდასახლი აჩუქა. ვენედიქტე მშრომელი და მუხლჩაუყრელი გლეხკაცი იყო, მოთევზავე უბადლო, მეზადური. ვენახიდან ან ყანიდან რა დაბრუნდებოდა, მოიკიდებდა მხარზე სასროლ ბადეს და რიონზე ან ყუმურზე გაუტევდა. უთევზოდ არ დაბრუნდებოდა. მყნობის უზადო ოსტატი იყო სოფელში, მისი დამყნობილი ხეხილი უტყუარად ხარობდა. ვაზის ჩითილები გამოკყავდა მარადყვამს. კახლომახლო სოფლებში ცნობილი იყო მის მიერ გამოყვანილი ვაზის ნერგები. ხანდახან გურიასი ან სამეგრელოში გაემგზავრებოდა ვაზის სანერგე მეურნეობებში, სეზონურად წაიშუშავებდა იქ და ოჯახის სარჩო ჩამოჰქონდა. ერთხელ კირილე ბიძიაც აემგზავრა და მერე ერთად მოივილიდნენ ბოლმე გურიასა და სამეგრელოს. მყნობაში ასე დაოსტატდა კირილეც. ვენედიქტე მაინც ღარიბად ცხოვრობდა. ერთმანეთზე მიყოლებული ხეთი შვილი ჰყავდა: ქორა, ალიოშა, ტიტე, სულიკო, ნინო. ერთი პატარა ქოზი ედგა და ასე ეწეოდა წუთისოფლის მძიმე ჰაანს.

აჩუქა მამაჩემმა ბიძაშვილს ჩვენი ოდასახლი, რა თქმა უნდა, უსასყიდლოდ. დაშალა ვენედიქტემ სახლი, და თავის ეზოში დადგა. ამ სახლში გაზარდა მან ხეთი შვილი.

ერთხელაც ბიძია ვენედიქტე ქუთაისში გვესტუმრა. იმ დღეს ქალაქიდან ქუტრქლის ჩასაწყობი ორსართულიანი

შკაფი ამოიტანა, ჩვენს დიდ ოთახში დადგა და მამაჩემს უთხრა, თუ ძმა ხარ, ამ ბუფეტის შკაფს ნუ დაშლიწუნებ, ჩემ სახსოვრად იდგეს აქაო. შეწუბდა მამაჩემი, რად დიხარეყო, მაგრამ ისეთი თბილი გულით იყო მორთმეული, უარი ვეღარ უთხრა.

ჯერ კიდევ პატარა ვიყავი, მაგრამ მამაჩემისა და ბიძია ვენედიქტეს ამ ალაღმა ბიძაშვილურმა გულუხვობამ და თანაგრძნობამ ისეთი კვალი გაავლო ჩემს სულსა და გულზე, რომელმაც მომავალში დიდი როლი ითამაშა ჩემი აღამიანად ფორმირების ყოველდღიურ პროცესში.

წიგნი უყვარდა მამაჩემს. დიდი ოჯახური ბიბლიოთეკა არა გვექონდა, მაგრამ ბაზმუკის შალაღი კარადის თაროები სავსე იყო წიგნებით. კითხულობდა თავისუფალ დროს, გვიჩვენებდა, იკითხებოდა, შეგვიჩვენებდა წიგნსაც. მე და ჩემმა ძმამ პატარაობისას ყურად არ ვიღებთ მისი რჩევა. მიძალევა კი არ იცოდა.

მერე და მერე, როცა ისეთი მეგობრების წრეში მოვხვდი, რომელთაც გამუდმებით წიგნები ეკავათ ხელთ და ქალაქის საჯარო ბიბლიოთეკებში დადიოდნენ წიგნებისათვის, ნელნელა მეც შევედი წიგნების სამყაროში. როცა შალაღიაში წიგნი გამოჩნდებოდა, მაშინვე სამსახურში მივაკითხავდი, ან შინ ვეტყობდი, გაიბადრებოდა და უშურველად მომცემდა. ფულს წიგნის საყიდლოდ. არ მახსოვს ოდესმე უარი ეთქვას.

ფართო ფილოლოგიური განათლება არ ჰქონდა, მაგრამ ქართული და რუსული კლასიკური მწერლობის ბევრი ნაწარმოები წაკითხული ჰქონდა. რუსული ენა ძალიან კარგად იცოდა. როცა რუსულად ლაპარაკობდა, ვერ შეამჩნევდით ქართულ აქცენტს. მართლწერაიც ქართულიცა და რუსულიც ზედმიწევნით კარგად იცოდა. ხშირად ათარგმნიდნენ რუსულ ტექსტებს.

ორივე ენაზე ლამაზად წერდა. ოდნავ დამრეცი ქართული ასოები სიმეტ-

რიულად გამოუდიოდა ერთმანეთზე გადაბმული. მუდამ ცვდილობდი, მიმებაძა მისი ზელწერისათვის. მგონი მივალწიე კიდევ ამას.

მონუსხული ვიყავი მამაჩემის სულიერი და ფიზიკური კომპლექსით. ათეისტი მორწმუნესავეთ იცავდა სახარების ათივე მცნებას.

ეს იყო მხოლოდ, ლამაზი ქალების ცდუნებას ვერ ერეოდა, მაგრამ მრუშობა არასოდეს შეტყობია.

ათეისტი იყო-მეთქი, მოგახსენეთ, ისე, როგორც მრავალი მისი თანამედროვე. ღვთისმეტყველება გიმნაზიაში შეისწავლა, ოჯახში ყველა რელიგიური დღესასწაული და რიტუალი ზედმიწევნით გულისხმიერად სრულდებოდა ბებია ეფენას წყალობით.

მეფის არმიაში, — (რუსეთის მეფისა, რა თქმა უნდა), — რამდენიმე წელს იმსახურა პორუჩიკმა, მაგრამ საეკლესიო რიტუალებს ვერ შეეგუა.

ჯანის ქალმასკომის თავმჯდომარეობის დროს მშობლიურ სოფელ შუამთაში ეკლესია დაანგრევეს და ქვები საშუალო სკოლის მშენებლობისათვის გამოიყენეს.

მოგვიანებით ვსაყვედურობდი, ეკლესია რად დაანგრიეთ-მეთქი.

სკოლა მინდოდა რომ ყოფილიყო სოფელშიო, მპასუხობდა, მწარედ მაგონდებოდა, ზონში რომ დავდიოდი სასწავლებელში, დედაჩემი ქირას ვერ უთავდებოდა, ყოველ კვირაში ჩამოვდიოდი ფეხით, ავიკიდებდი ფქვილს და ლობიოს და ისევ ფეხით მიმეჩქარებოდა ზონისაკენ, თუ გზაში ვინმე შეურამე შეხვდებოდა, ერთხანს ურმით მატარებდა, ზო კაი, თუარადა, ფეხით ჩავდიოდი ზონში, თქვენთვის ძნელი წარმოსადგენია ასეთი რამ, მინდოდა ჩვენი სოფლის ბავშვები აღარ გატანჯულიყვნენო.

მკაცრიც იყო და ლმობიერიც.

1964 წელს 81 წლისა გარდაიცვალა და არ მახსოვს, რამეში შევწინააღმდეგებოდი. საბედნიეროდ მეც ისე

ვსწავლობდი და ვცხოვრობდი. მისი შენიშვნები არ დამიშახტებია.

სკოლაში იშვიათად მრეწველობა, მაგრამ როცა მოვიდოდა, მასწავლებლები შეგებებოდნენ, რაზე გარჯილობო, ბატონო სიმონ, ფრიად კარგი შეილი გყავთო. უნდა გენახათ, როგორ გაიბადრებოდა, აივსებოდა, შეფერადებოდა, დიდ მადლობას მოახსენებდა მასწავლებლებს. შინ კი ხმას არ ამოიღებდა, უსიტყვოდ ვხვდებოდი მეც, რისი თქმა სურდა, რა გუნება-განწყობილებაზე იყო. სკოლიდან რო წამოვიდოდა, მასწავლებლები მერე მე მეთყოდნენ, რა კარგი მამა გყავსო. რა თქმა უნდა, ვამაყობდი, მაგრამ შინ არც მე ვიღებდი ხმას ამის თაობაზე.

განსაკუთრებით ხარობდა იმით, მე რო წიგნებს დავეწაფე და ლექსების წერა დავიწყე.

ლექსების წერა კი მეხუთე კლასიდან დავიწყე, მერვე კლასში ვიყავი, როცა 1935 წელს პირველად დაიბეჭდა ჩემი ლექსები ჟურნალებში „პიონერი“ და „მშრომელი ქალი“ და ქუთაისის საქალაქო გაზეთ „სტალინელში“.

დაიბეჭდა თუ არა ჩემი პირველი ლექსი, ცას წვდა სიხარულით მამაჩემი. ალტაცება არ გამოუძღვანებია, მაგრამ მე ზო ვგრძნობდი, რა შუქი ჩაუღვა თვლებში, ერთი სული ჰქონდა, შევექე და მომფერებოდა, მაგრამ თავს იკავებდა, გარეგნულად არ იმჩნევდა ამას.

არასოდეს შევწინააღმდეგებია მეთქი, მოგახსენეთ, მაგრამ ერთადერთ შემთხვევა მაინც იყო, გადაველობე, გადავუღე მხოლოდ ერთხელ ჩემს ცხოვრებაში და მერე დიდობაში ვნანობდი, დღემდე ვნანობ ამას.

ერთ საღამოს, ახალ შებინდებულზე ქუთაისის ბულვართან ჩავიარე. თვალი ვკიდე, ბაღში მამაჩემი, — მაშინ ის ორმოცი წლისა გახლდათ, — ყმაწვილ გოგონას გვერდით ზის და საუბრობს მასთან. თხუთმეტი-თექვსმეტი წლისა ვიყავი, რაღაცამ გული ჩამწვა.

ჯერ ერთი, მისთვის შეუფერებელ საქციელად მივიჩნიე, მერედა, ჩემი ღვაწლია. — დედაჩემი დამიდგა თვალწინ და თავში გამიელვა, იმან რო ეს დაინახოს ახლა, ხო ჩაუკვდება გული-მეთქი.

არც ვაციე, არც ვაცხელე, შევედრბაღში და თავს წავადექი.

საბტად დარჩა, შეფუცხუნდა, ჩემი ვაჟიარ, გოგონას ჩემი თავი გააცნო რუსულად, გოგონა რუსი აღმოჩნდა. რუს გოგოებსა და ქალებს კი ქალაქში სხვანაირი ჭორბურუსები ეხვიათ, რის გამოც ქართველი ქალები მათ აუგად იხსენიებდნენ.

მამაჩემმა შემომთავაზა გვერდით მივჯდომოდი, დავჭექი და ვღუმდი. ისინიც დაღუმდნენ.

ცოტა ხნის მერე მამამ მიგვიწვია ნაყინზე.

ბაღის კუთხეში გაჩახჩახებულ ჭიხურში ლალიძის წყლები და ნაყინი იყიდებოდა. საღამოობით აქ მუდამ ხალხმრავლობა იყო. დიდბატარა სახელგანთქმულ ლალიძის წყლებსა და ნაყინს შეეკეცოდა.

გარეთ მრგვალ მაგიდას მივუსხედით მე და გოგონა. მამამ ფერადსიროფიანი წყლები და ნაყინი მოიტანა. ორი-ოღე კოვზი ნაყინი მანაც ჩაიღო პირში და უცებ მოიბოღიშა, ცოტა ხნით დაგტოვებთ, აგერ ახლოს კაცი უნდა ვნახო და მალე დავბრუნდებიო. წავიდა.

კარგა ხანს ველოდეთ. აღარ დაბრუნებულა. ნაყინი შევჭამეთ, წყალი დავლიეთ. საუბარს თავი ვერ მოვაბით. მე საერთოდ მიჭირდა იმეამად გოგოსთან საუბრის გაბმა, რა თქმა უნდა, თუ მარტო შევრჩებოდი რომელიმეს. ამჯერად კი უფრო გამიჭირდა, რადგან რუსულად ლაპარაკი არ მეხერხებოდა.

შემთხვევით ჭიბეში ჩავიდე ხელი, ფული აღმომაჩნდა. მივხვდი, მამაჩემის ნახელავე იყო. აგრე შეუმჩნეველად როდის და რანაირად ჩამიდო?! ისევ ნაყინი და წყალი მოვიტანე და გოგონას შევთავაზე. გოგონა ჩემზე უფრო-

სი იყო. საუბრის ძაფს თვითონვე წავლო ხელი და მეც ამოვუღე. უფრო მე ქართულიც გვარიანად მოდებოდა. კი რუსულად ლაპარაკი მიჭირდა, გოგონამ შეუმჩნეველად ქართულ საუბარში ჩამითრია.

მამაჩემზე კრინტი არ დავგიძრავს არცერთს.

გამოირკვა, ვაჟა-ფშაველათი ყოფილა გატაცებული, აღზასნაირი მხატვრული სახე არსად შემხვედრიაო. ნეტა ამდენი რა აქვს-მეთქი წაკითხული, გავიფიქრე. „აღუდა ქეთალაური“ მსოფლიო მნიშვნელობის პოემათ. ამგვარმა საუბარმა სიმპატიით განმაწყო გოგონასადმი. ქართულად რო მოქცეულა, ქართულ ფენომენს რო აგრერიგად მოუხიბლავს, მეამა და სულაც აღარ მაინტერესებდა, რა ურთიერთობა უნდა ჰქონოდა ამ რუს გოგონას მამაჩემთან.

ვაქას პოეზიაზე ვისაუბრეთ იმსალამოს გატაცებით.

ბრიგოლ ბარძენიშვილი

გარეცილიყო-მეთქი მამაჩემი. მოგახსენეთ და გააცანით კიდეც ზოგი რამ მის შესახებ, მოკლედ გიამბეთ. აბა, მის მთელ თავგადასავალს ცალკე ერთი წიგნი სჭირდება. დავაწეროთ კიდეცა. სიცოცხლის ბოლო ხანს ვთხოვე, როგორც შეგიძლია, როდესაც რა მოვაგონდება შენი და შენი წინამრების, დიდი ოქახისა, სოფლისა, მეზობლისა და მოყვრისა, ქარისა და მშვიდობისა, აჭაურისა და იჭაურისა, ქველადფერი ჩაიწერე-მეთქი. ჭწერია, უწერია და ერთხელაც მომიტანა მოზრდილი ჩანაწერები. კვალდაკვალ, თანმიმდევრულად ვერ მიჰყოლია. წინა—უქანა არეულია, დროისა და მოვლენების მიხედვით. რა თქმა უნდა, აჩქარებულია კიდეც და ამის გამო სტილისტურადაც შეკრეკ-შემოკრეკი სჭირდება, საინტერესო თავგადასავა-

ლი გამოვა ერთი პატროსანი თანამედროვისა.

ვერ მოვიცალე, რედაქცია ვერ გავეცეთ, მოვიცლი, ალბათ, უსათუოდ მოვიცლი და სიმონ სულაბერიძის საინტერესო თავგადასავალსაც მოგაწვდით. ვერჭერობით ასე გავკრით, ზოგი რამ მოგახსენეთ, იმიტომ მოგახსენეთ, რომ უფრო შთამბეჭდვი იყოს ჩემი ნათქვამი, შეუცრტყთა, შეუჯანჯღარებია, შეურყევია ესეც დღეცაიცი შეილზე დარდსდა და ნადგელს-მეთქი.

ლადო ჩამოვიდათ, მოედო დედაჩემის ხმა სამეზობლოს. მაშინვე აივსო ჩვენი ოთახი მეზობლებით შემომეხვივნენ, ჩამკიცნეს, ჩამიხუტეს.

ნატაშა დეიდამაც მიმიჯრა მკერდზე, ჩამჩურჩულა. ჩემი ბიჭებისა დღემდე არა ვიცი რათ. შევეგულხსათიანი, მეც ხო დაკარგული ვიყავი, ჩემზეც ხო არაფერი იცოდით-მეთქი, ჩამოვლენ, ჩამოაღწევენ, ჯერ სადაარის, ვერ კიდევ ურიცხვია ჩამოსასვლელი, ყველანი ერთად ხო ვერ მოვლენ, უქველად ჩამოვლენ-მეთქი. მოვეფერე სამი ბიჭის მომლოდინე-გულდაყოლილ დედას.

ნატაშა დეიდა და მისი მეუღლე სუკასა სომხები იყვნენ, აჭაური, ორთაქალელი სომხები და თავისებური, ყარაჩოლური ქართულით, ლაპარაკობდნენ. ორსართულიანი სახლი მათი საკუთრება იყო, რევოლუციის შემდეგ ოთახები ზოგი გაუყიდათ, ზოგი გაუჭირავებათ და ამ ორსართულიან სახლში თანდრძნობით ცხოვრობდნენ სომხები, ქართველები, რუსები, ბერძნები.

ძველი ხარფუხის ნათელი სურათი იხატებოდა ამ სახლისა და ეზოს ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

სიკვილიანდე აქ ცხოვრობდნენ დედაჩემი და მამაჩემი. ერთ ოთახში ცხოვრობდნენ, მაგრამ კეთილი მეზობლების გვერდით სივიწროვეს არა გრძნობდნენ.

როგორც იქნა მეზობლები ნელნელა გათქრიფნენ ოთახიდან.

ალბათ, შემოხვივე მკლავები დედას

შე საბრალო, როგორ გეტანჯულხარ, რა კარგი მყევხარ, მაინც რო გაძელი, რო გაგიძლია და დამხედრებოქო ვეჩურჩულე და ვეჩურჩულე.

ჩემი ამბავი 1944 წლის ბოლოს გრიგოლ ბერძენიშვილს უცნობებია მამაჩემისთვის.

გრიგოლ ბერძენიშვილი უცნობილი დრამატურგი იყო. ომამდეც კარგად ვიცნობდი.

ქერჩთან ბრძოლებში ჩემსავით ტყვედ ჩავარდნილა მძიმედ დაჭრილი. მე გრიშას კრივოი-როგის ტყვეთა ბანაკში შევხვდი. არაადამიანური პირობები იყო ლაგერში. გრიშა საშინლად დასახიჩრებულიყო (ეს შეხვედრა დაწვრილებით აღწერე ჩემი რომანის „ბუდეუ ბედიას“ მეორე წიგნში). ერთერთ ყაზარმაში საავადმყოფო იყო მოთავსებული. გრიშა იქ დაეწვიანათ. ხანდახან გამოლასლასდებოდა იქიდან, თუთუნს დაეძებდა. სისხლდაცლილ და მშვირმწყურვალი მოლანდებს უფრო ჰგავდა. მარჯვენა მკლავი კისერზე ჩამოკიდებულ დასისხლიანებულ ძონძში ჰქონდა გაჩრილი. ფეხები უსივდებოდა და ძლივს დადიოდა, კი არ დადიოდა, დაზღატუნობდა.

უსაზღვროდ გაუზარდა, უეცრად რო შემხვდა. მეც ისევე დაუძღურებელი ვიყავი, მაგრამ გრიშასთან შედარებით უფრო მარჯვედ შევირა თავი.

გამოლასლასდებოდა ხოლმე დიდ ეზოში მობორიანე ტყვეებში. ერთი ყალიონი შემორჩენოდა, თუ ვისმეს დანიხავდა, გაზეთის ქალაღში შეხვეულ მახორკას ეწეოდა, მიეტანებოდა. დამიტოვეო, თხოვდა, თუ მისცემდნენ, სულს მოითქვამდა. უფრო ხშირად თუთუნის მწვეველს პირში გაჩრილ ყალიონს მიუშვერდა, მომიკიდეო, კარგა ხანს ექაჩებოდა, მაგრამ ყალიონში რას მოეკიდებოდა ცეცხლი, შიგ თუთუნ არ ეყარა, ცარიელი იყო. მიწოდებული სიგარეტის ბოლს ვექაჩებოთ, გამომიტყდა.

ერთ დღეს წელზემით შიშველი შემხვდა, პერანგი რატომ არ გაცვია-მეთ-

ქი?! მახორკაში გაეცვალეო. ხო გაიყინე ზამთარში-მეთქი?! ზამთარმდე მე რაფერ მივალწვეო. ივლისი იდგა და ქერ კიდევ თბილოდა.

ორიოდე ყვირის შემდეგ რამდენიმე მთლად დაუძლურებული ტყვე საავადმყოფოდან გამოიყვანეს, დროგზე დაჰყარეს და ლაგერიდან გაიყვანეს. მათ შორის იყო გრიშაც, ცოცხალმკვდარს გამოვემშვიდობე, მაგრამ მას აღარაფერი ესმოდა.

რალა აქ ჩაგვაკვდნენ ხელთაო, უფიქრიათ გერმანელებს, მომაკვდავები ლაგერიდან მოშორებით მინდორზე გზის კიდევ მიუყრიათ და მიუტოვებიათ.

გრიშა სულს დაფავდა თურმე, როცა ვილაც თავს წადგოშია, ბოდავდა მომაკვდავი, წყალოო, მიშველეთო.... თავს წამდგარ ხანშიშესულ ქალს ქართულად მიუმართავს, ვინა ზარ, შვილო, აქ ვინ მოგაგდოო?!

დიდის ვაივაგლაბით ქალს მომაკვდავი გრიშა ქალაქში, შინ მიუყვანია, გადაჰყოლია, არაფერი დაუშურებია მის გადსარჩენად და მართლაც, მალე გრიშა საამქვეყნოდ გამობრუნებულა.

ეს ქალი ცნობილი ქართველი მომღერლის თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის სოლისტის შარატა დოლიძის დედა აღმოჩენილა, რომელიც იმჟამად კრივოი-როგში ცხოვრობდა.

რამდენიმე თვეში გრიშა ფეხზე წამომდგარა და მერე მხსნელ დიასახლისს აღარსად გაუშვია, შვილივით ჰყავდა თავისთან.

გრიშას კრივოი-როგის თეატრში შეურავეს თავი და ასე შეურჩენია გაძალღებული სიცოცხლე. როცა წითელ არმიას კრივოი-როგი გაუნთავისუფლებია, დაგლეჯილ-დასახიჩრებული გრიშა შინ გამოუშვიათ თბილისში. ცოტა ცოტა წაუპარტიზანებია კიდევ არალეგალურად.

დაბრუნებულა თუ არა თბილისში, მაშინვე მოუნახავს მამაჩემი და უცნობებია, მე რო შემხვდა ტყვეობაში.

მანამდეც და ჩემი ჩამოსვლის შემ-

დეგაც, სიკვდილამდე, — (მოუარეველმა სენმა იმხვევრპლა ^{ჩაადრევედა}) — გრიშა ბერძენიშვილი ტემლაქში მყოფების უპირველესი და უსასურველესი სტუმარი იყო. ღ ღინის იმედით აღავსო ისინი.

დედა

დედაჩემის გასაძლისისათვის ერთ რამესაც შეუწყვია ხელი:

როგორც კი ფრონტზე მოვხვდი, მთელი ჩემი ხელფასი, — ლეიტენანტი ვიყავი და როგორც მახსოვს, მგონი შვიდასი მანეთი მქონდა ხელფასი, — დედაჩემს გადავურიცხე ქუთაისში. აბა, ფრონტზე ხელფასი რად მესაჭიროებოდა?! რა უნდა მეყიდა ხრიოც მინდვრებზე?!

ჩემი ტყვედ ჩავარდნის შემდეგაც ომის დამთავრებამდე დედაჩემისთვის ხელფასი არ შეუწყვეტიათ, ყოველთვიურად ლებულობდა.

დედა და მამა ამის გამო სულ ფიქრობდნენ თურმე, ხელფასი რაკი მოდის, მაშასადამე, მკვდარი არ არის, ალბათ ისეთ ნაწილშია, საიდანაც ხმას ვერ გვაწვდენსო.

რაკი მის მკლავებში მომიქცია, ჩემმა გატანჯულმა დედამ სული მოითქვა. ომში სამი წლის დაკარგული შვილი სანამ მკლავებში ვყვავარ მომწყვდეული და მეფერება, ორიოდე სიტყვით ბარემ დედაჩემსაც გაავცნობთ.

მარიამ ჰაველს ასული ნამიკვიშვილი — სულაბერიძე დაიბადა ვანის რაიონის სოფელ ზედავანში 1890 წელს. მამა ადრე გარდაცვლია და ბებია ივლიტამ ქვრივობაში გაზარდა სამი შვილი — მარიამი, ეზეკი და აკაკი.

მსოფლიო ომიდან ახლად დაბრუნებულ პორუჩიკს, მამაჩემს ზედავანში ერთ ოჯახში სტუმრობისას ძალიან მოწონებია ყმაწვილი მარიამი, რომელიც თურმე მომაჯადოებლად უკრავდა გიტარას და მღეროდა კიდევ. მამაჩემიც კარგად მღეროდა და საამო ბანით წაშველებია მომღერალ მარიამსა და მის

მეგობარ გოგონებს. დედაჩემიც მოუ-
ხიბლავს სამხედრო მუნდირში კობტად
გამოწყობილ პორუჩიკს.

ასე აღმოჩნდა მარიამი შეამთაში
სიმინ სულაბერიძის ოჯახში.

სამაგალითო რძალ-დედამთილობა
ჰქონდათ დედაჩემსა და ბებია ეფენას.

მარიამს დაწყებითი განათლებაც კი
არ მიუღია, სკოლაში არ უვლია. წერა-
კითხვა შინ, თავისით უსწავლია. ამ
მხრივ დედასა და მამას შორის დიდი
განსხვავება იყო. განსწავლულობაში
ქმრის უპირატესობას კარგად გრძნობ-
და დედაჩემი და ვამჩნევდი ბავშვო-
ბიდანვე. ამის გამო დიდათ მოკრძალებული
იყო მასთან. როგორი საყვედურ-
იც არ უნდა წამოცდნოდა მამა-
ჩემს, — (თუმცა ამგვარი საყვედურე-
ბი ძალიან იშვიათად ისმოდა ჩვენს
ოჯახში), — დედაჩემი კრინტს არ დას-
ძრავდა, არ შეეპასუხებოდა.

ბუნებითაც არ იყო მარიამი ენაგატ-
ლეკილი. მითქმა-მოთქმის მოყვარულ
ქალებთან მყოფი მღუშმარედ იჭდა მათ
გვერდით და არ აპყვებოდა მითქმა-
მოთქმას.

შეამთაში ქმრის ახლობლებისა და
ნათესავების მონახულება უყვარდა,
რა თქმა უნდა, ჩვენთან ერთად. ასე
თანდათან ზრდიდა ჩვენში ნათესავების
სიყვარულს, რომელიც დღემდე არ გა-
ნელებულა. არასოდეს გაუწყვეტია ურ-
თიერთობა მათთან, არც არავის წაპ-
კიდებია აროდეს. საერთოდ სტუმართ-
მოყვარე იყო და როცა ქმრის ნათე-
სავთაგანი ვინმე გვესტუმრებოდა, თავს
ეგლებოდა მათ.

ზაფხულობით, შეამთაში რომ ჩავი-
დოდით, ორი-სამი კვირით უპოქველად
ზედავანში, თავისსახლს, ბებია ივლი-
ტესთან აგვიყვანდა. რა თქმა უნდა, ფე-
ხით ავდიოდით, როცა ველოსიპედი
შემიძინეს, მე დაეწინაურდებოდი და
ბებიას ვახარებდი, მოდიანთქო.

დაფაქურდებოდა ივლიტა ბებია. მა-
ლალი, კაფანდარა ქალი იყო. აღრე
დაქვრივებულს შავი კაბა ქუსლებამდე
მისთრევდა, სიარულის დროს წულებიც

არ მოუჩანდა. მოძრავი და მოუწყენა-
რი სულ მუდამ საქმიანობდა. ჩამუხ-
ლულს იშვიათად ნახავდით. მთელი
მოვედებოდით მე, ჩემი ძმა და ბი-
ძაშვილები პაქუა და კიტა თხილებს,
კორკიმელებს, ლედვებს. ზედავანი და
მისი მეზობელი სოფლები მთების
ზეგნებზეა გაფენილი. ამ მთების გვირ-
გვინი გადიდის მთაა, რომლის წვერზე
ნაძვებია ცამდე აშოტილი. სულ იმას
ვფიქრობდი, ნეტავი ერთხელაც იმ
ნაძვებს იქით გადამახედა-მეთქი. ვერა
და ვერ გადავიხედე. ბავშვობაშიც და
ყმაწვილობაშიც არ მოხერხდა ეს. რი-
ონის ქალებზე რომ მოვხვდებოდი,
ყოველიმხრიდან ჩანდა ნაძვები და
რაკი არ მენახა, მიუწვდომელი მეგონა.
ახლაც ასე მეგონა. ამიტომაც თავს
ვიკავებ, არ ავდივარ. იქით ზღაპრული
მხარე მეგონა. ამ მირაჟის გაქრობისა
მეშინია.

დედამიწის რომელ კუთხეშიაც არ
მიმაგრო ბედმა, აღმოსავლეთით თუ
დასავლეთით, სამხრეთით და ჩრდი-
ლოეთით, თვალწინ დედუღეთის ნაძვე-
ბი მიდგა და სულ იმით იქით გახედვა
მწადალა.

ველარ ცენობდით დედაჩემს, აქ ამო-
სულს. თითქოს ბავშვობისა და ქალი-
შვილობის ნაკვალევს დაეძებო, ყველა
ხის ძირთან მივიდოდა, ყველა ბუჩქ-
თან, სიმინდის ყანაში მიიკარგებოდა,
დოქებს ხელებში შემოგვაჩერებდა მე
და ჩემს ძმას და მოშორებით წყაროს-
თან წაგვიყვანდა. ბამბუკის ღარიდან
მოწინაწარე წყაროთი ავავსებდით დო-
ქებს და გვიამბობდა მარიამი ბავშვო-
ბის თავგადასავლებს. ხანდახან ვინმე
მეზობელთაგანი ქალი შემოგვხვდებოდა
წყაროსთან, გააბამდნენ საუბარს ქალები,
სულგანაბულნი ვუსშენდით შათ.

შუა ეზოში დიდი, ტოტები ქოლგა-
სავით რა ჰქონდა გაშლილი, ისეთი ვაშ-
ლის ხე იდგა. ცვივოდა მიწაზე ჯერ
უმწიფარი ვაშლები, კიამეჩენილები.
ავკრეფდით, ჯოხებზე წამოვაცმევდით
და ერთმანეთს ვეკიბრებოდით, ვინ
უფრო შორს გადაისროდა დაბლა და-

ქანებულ ფერდზე, ეზეკია ბიძის ვენახს იქით, ზეობაში. როცა ძირს დაღვენილი ვაშლები შემოგვაკლდებოდა, ხის ტოტებს ავწვდებოდით, მოვწყვეტდით და ახლა ამით მოვისროდით ზეობაში.

ბებია ივლიტა თუ დაგვინახავდა, გამოგვიდგებოდა ქაქან-ქაქანით თქვე ეშმაკის კერძებო, რო ჯრეფთ და ისვრით, აცალეთ, დამწიფდეს, არ გეცოდებათ?

გავიფანტებოდით ხეხილით დაბურულ ეზოში, ვისაც მოგვწვდებოდა, ჯოხებს წაგვართმევდა, გადაამტვრევდა და ტუქსკვა-ტუქსკვით გაგვაფრთხილებდა, არ დავინახო თქვენ ზელში ჯოხებიო.

ვეკუთვბოდით. როგორც კი ბებია ივლიტას მოშორებით დავიგულებდით, ან თხილნარში, ან მეზობლებთან გადასულს, კვლავ ერთმანეთს ვეჯობებოდით ვაშლების ტყორცნაში. კვლავ მოგვიხელთებდა ბებია ივლიტა, მიწიდან ამოძვრებოდა და გამოგვიდგებოდა ქაქან-ქაქანით კვლავ.

წლის მოსავლისადმი უდიერად მოპყრობა, რაც ბავშვობის დროინდელ ჩვენს ქცევაში გამოიხატა. ერთგვარად დამახასიათებელია ქართველებისათვის.

ეს მწარედ გამახსენდა ერთხელ.

1944 წელს პოლონეთის ერთ სოფელში იღვა ჩემი ასეული (ქართველი ლეგიონერების ე. წ. ბერგმანის ამ ასეულის შესახებ, რომლის მეთაურიც მე გახლდით, მოგვიანებით მოვითხოვობთ, მაშინ, როცა ჩემი საქმის გამოძიება დაიწყება ჩეკაში), პოლონეთის მკვიდრი გერმანელი ქალის სახლში ერთი ოთახი მეკავა. ქმარი ფრონტზე იყო და ქალი უმცროს დასთან ცხოვრობდა.

მეზობელ სოფელში ერთ ქართველ ბიჭს გაუგია ჩემი აქ ყოფნის ამბავი და მესტუმრა. რა თქმა უნდა, გავიხარეთ. შინ მივიბატიყე. სასმელი არა მქონდა.

ჩემ დიასახლისს ვთხოვე, დასალევი ხო არ მოგვევა-მეთქი.

ცოტა ხნის შემდეგ ოთახის კარი შემოაღო და ორი ბოთლი ღვინო შემოიტანა, სუფრაც გაგვიწყო. მე და ჩემი სტუმარი გვარიანად შევ-

კიკვიდით. მესამე ბოთლიც შემოგვაშველა დიასახლისმა.

მეორე დღეს ვკითხვეს: **მეორე დღეს** გააჩინე-მეთქი.

ეზოში ერთი ვაშლის ხე იდგა. ძირს, მიწაზე დაგდებული არასოდეს მინახავს ვაშლი.

დიასახლისმა მითბრა, ამ ვაშლისგან ვაყენებ ღვინოსო, ვაკეთებ მურაბებსა და კომპოტებს, ვაშლის წვენებსაც ვხდიო. საკუჭნაოში შემცყვანა და მაჩვენა, თაროებზე ათასწიერი საცხე ქილები ელაგა, ერთიერთმანეთზე იყო მიწყობილი ღვინიანი ბოთლები.

გამახსენდა ივლიტა ბებიას ვაშლის ხე, სხვათა ვაშლისა და მსხლის, ბიისა და ქლიავის ხეებიც გამახსენდა, ის გამახსენდა, მიწაზე რო ყრია მიწისაგე გულუხვად ბოძებული წლის მოსავალი, ან ქარის ჩამოფერთხილი, ან ისე ჩამოცვენილი, ლებება უღმერთოდ მიწაზე, აუვლის და ჩაუვლის პატრონი, დიდი და პატარა. მუყაითობით განთქმულიცა და უქნარ-ზარმაციცა, ფეხს დაადგამს და ისე გადაუვლის ნაყოფს, აზრადაც არ მოსდის, აკრიფოს, ჩირად აქციოს, კომპოტად. ჯემად. მურაბად მოადუღოს. ბოლოსდაბოლოს ქვევრში მოუყაროს თავი და მერე არაყი გამოხადოს. ზამთარში გაიხედ-გამოიხედავს და განჭინებში, თაროებზე, საკუჭნაოში აღარც ჩირია, აღარც მურაბა და ჯემი.

მაშინ ვინატრე, იმ გერმანელ ქალთან, რასაც ქართველი გლეხი ქარისაგან ან ოღნავ კვიამორეულობისა გამო ძირს ჩამოფერთხილ ხეხილს ალბობს გულგრილობისა და უგერგილობის გამოი-სობით, ამას, ამ გერმანელ ქალს რო მისცა, მთელ სოფელს სარჩოს არ გამოუღევედა-მეთქი.

ივლიტა ბებიას ხიდან ჩამოცვენილი ვაშლები რო გაეთალა და ჩირად გაეხმო, ბავშვებიც კი მივხვდებოდით, რომ მათი ჯოხზე წამოცმა და შორს გატყორცნა არ შეიძლება. მივეჩვეოდით, ავკრეფდით და ჩელტზე დაგუყრიდით ივლიტა ბებიას.

ძალიან იშვიათად მინახავს დედაჩემი

კრემლმორეული. ასკეტივით მომთმენი და თავშეკავებული იყო. მორწმუნე ქალისთვის, რა თქმა უნდა, ეს თვისებები რწმენის გამოსხივებაა და ამიტომაც აგრე ახასიათებდა მარიამს.

მამაჩემი ათეისტი კომუნისტი იყო და დედა ვერ ბედავდა ეკლესიებში სიარულს, მაგრამ ქმრის მალულად შინ ასრულებდა რელიგიურ რიტუალებს.

ერთხელ თავისი ხელით ჩიჩილაკი გამოგვითალა მე და ჩემ ძმას. ღამით გვიან მოსულმა მამაჩემმა ჩიჩილაკი დაამტვრია და ღუმელში შეაგდო. არც ერთსა და არც მეორეს ზმა არ გაუღიანათ, მაგრამ დედა კარგად მიხვდა, რომ ამგვარი რამ აღარ უნდა გამეორებულყო ოჯახში.

მოგვიანებით, 1968 წელს, მორწმუნე დედაჩემს ამგვარი ლექსით მოვეფერე:

თავზე ვერცხლის ფულს შემომავლებს,
ხელს ასწევს ცამდე
და სამეგრ წალმა შემომამბრუნებს,
მერე იმ ვერცხლით იყიდის სანთლებს
და მის აღს ლოცვით შემომათბურებს.

ზარკლის საწელურზე,
(ზორს როცა მიდევარ),
ჩემად ავგაროხს მიმიკერებს.
მას თავის ღმერთი ჰყავს,
ვით ძველ მიდიელებს,
ხეთებს,
ბერძნებს და
ფინიკელებს.

ჩემზე ლოცვით ავებს სტავრებს და
განწინებს,
ამაგრებს ჩემი წუთისაფლის ლერძს.
და ნუ დასციინბთ,
ო, ნუ დასციინვათ,
უღმერთოებო,
დედაჩემის ღმერთს.

კრემლიანი წუწუნე არ იცოდა მარიამმა. ერთხელ კი მისმა კრემლებმა ისე შემძრა, დღემდე არ მავიწყდება მის ღაწვებზე იმწუთას ღვარღვარით ჩამოდენილი კრემლები.

განსწავლული არ იყო, როგორც მოგახსენეთ, წერა-კითხვას ძლივს ახერხებდა, მაგრამ ცოდნის ფასი ძალიან კარგად ესმოდა. მე და ჩემ ძმას თვალს

არ გვაშორებდა, გაკვეთილებს ვსწავლობდით თუ არა.

სკოლასთან ახლოს ვცხოვრობდით, გაკვეთილების შემდეგ ოდნავ რო შეგვაგვიანდებოდა, — ხან ბურთის სათამაშოდ გაუტყვევდით, ხან სხვა, უფრო შორი გზით შემოაუვლიდით, — მყისვე სკოლისკენ გამოეშურებოდა, არ მოისვენებდა, მოგვძებნიდა. გეყოფათ თამაში, გაკვეთილები, შემოგვძახებდა ეზოში ან მეზობლებთან გართულებს.

სოფელში არა, კანიკულებისას, რამდენიცა და საცა არ უნდა გვეთამაშნა, არ შემოგვძახებდა, მოდიეთო, გეყოფათო. სადილობისას გვიხმობდა მხოლოდ.

ქალაქში სწავლის პერიოდში კი თვალს არ გვაშორებდა. მათემატიკასა და ქართულ წერა-კითხვას ვერ გვასწავლიდა სახელმძღვანელოების მიხედვითაც კი, მაგრამ ყოველწამიერად სწავლის წესრიგისაკენ მოგვიწოდებდა.

მეორე კლასში მასწავლებელმა არითმეტიკაში ორიანი გამომაყოლა და მტოვებდა იმავე კლასში.

ერთ დილას, ზარი რო დაირეკა და ბავშვები საკლასო ოთახებში შელაგდნენ, დედაჩემი მასწავლებელს შეეგება დერეფანში. ტანსრული, ქალარა კაცი იყო, დიწი და ბუნჭარბელი. გვარად გვეტამე. სამწუხაროდ სახელი გადამავიწყდა.

შეუჩერდა მასწავლებელი დედაჩემს. შენი პირიმეო, ჩემო ბატონო, ნუ ჩამომირჩენ ბავშვსაო, გემუდარებო, თავს მოვიკლავთო გაისად, შენ გენაცვალეო, შენი პირიმეო. დედაჩემს ამოფარებული ვიდექი და მიკვირდა, ეს ენაუთქმელი ქალი როგორ ალაპარაკდა, ამ ერთსადაიგივე სათხოვარს აგრე სხვადასხვანაირად როგორ გამოთქვამს-მეტქი. ზმა ვერ ამოილო მასწავლებელმა. ლაპარაკობდა დედაჩემი და თან ღვარღვარად კრემლები ჩამოსდიოდა ღაწვებზე.

აღზევდა ჩემი ძბრი, ფიქრი, სინანული, სიბრაღული. მივხვდი, რამოდენა დანაშაული ჩამიდენია, არითმეტიკას რო ყოველდღიურად არ მივდევენბი-

ვარ, არ მისწავლია. რაკი დედაჩემი ამ-
დღეში იდგა მასწავლებლის წინ, მამა-
სადამე, დამიშავებია. თურმე ოდნავი
მიძალემა ყოფილა საჭბრო, ორიანი არ
მიმელო არითმეტიკაში და არ დაიღვ-
რებოდა ეს ქრისტიანი ქალი ცრემლე-
ბად, არ გაიკრიფებოდა ენად, შენი
ჭირიმეო, შენ გენაცვალეო, მიშველეო.
მხრებზე ხელი მოხვია მასწავლებელმა
დედაჩემს, დამშვიდდით, ქალბატონო,
დამშვიდდითო და ნელნელა გაიყოლია,
კარამდე მიაცილა.

მე გაქვავებული და თავდახრილი
ვიდექი იმავე ადგილას, მომიახლოვდა
მასწავლებელი, შედი კლასშიო, ლმო-
ბიერად მითხრა.

ის. აჰო და ის.

მესამე კლასიდან საშუალო სკო-
ლის დამთავრებამდე ხუთიანები და
ოთხიანები არ მომშორებია. ტრაბახად
ნუ ჩამომერთმევა, ერთერთი კარგი
მოსწავლე ვიყავი მუდამ.

მეათე კლასიკ ხუთებზე დავამთავრე.
ერთი ოთხიანი მქონდა მხოლოდ, რუ-
სულში. ჩემი ქართულის მასწავლებე-
ლი მიხეილ მახათაძე შეუთანხმდა
რუსულის მასწავლებელს, პოეტი ბავ-
შვია, ხელს ნუ შევეშლით, ატესტატს
ნუ გავუფუჭებთო, ხუთიანი დაუწე-
რეო, — (მაშინ ფრიადოსნებს უგამოც-
დოდ ღებულობდნენ უმაღლეს სას-
წავლებლებში), — დაითანხმა ის, მაგ-
რამ მეორე დღეს კომკავშირიდან გამ-
რიცხეს პარტიიდან გარიცხული მამა-
ჩემის გამო და, აბა, ვინლა გაბედავდა
ნიშნის გადასწორებას.

იმავე ზაფხულს მე კომკავშირშიც
აღმადგინეს და გამოცდებიც ჩაგაბარე
თბილისის უნივერსიტეტის ფილოლო-
გიურ ფაკულტეტზე: სხვათაშორის მა-
შინ მათემატიკაშიც იყო გამოცდა და
მე ოთხიანი მივიღე.

ეს ყველაფერი დედაჩემის მაშინ-
დელი ცრემლების შედეგი იყო.

მარიამის საქმიანობა ოჯახში დიასახ-
ლისობასა და ნათესავ-მოყვრებთან ურ-
თიერთობას არ ვასცილებია, მაგრამ
ის ხატე, რაც მან თავისი საქმიანობით

შექმნა, როგორც დედამ და მეუღლემ,
ქართველი ქალის დიდ მოქალაქეობრივ
ვალის მოხდად მიმაჩნდა.

ერთი კიდევ დიდი მოქალაქეობრივი,
საზოგადო ვალი მოიხადა მან უანგა-
როდ, როგორც მორწმუნემ: ჩემი ომში
ყოფნის ოთხი წლისა და პატიმრობის
რვა წლის, ესეიგი თორმეტი წლის
განმავლობაში, ჯერ ქუთაისის მთავარ-
ანგელოზის ეკლესიაში, ხოლო შემდეგ
დიდი ტაძრის სიონის იატაკს გვიდა-
ფებშიშველი. აღთქმული ჰქონდა და
ჩემს დაბრუნებამდე სიონის ცოცხი ხე-
ლიდან არ გაუგდია.

ეს ლექსი ამან დამაწერინა:

ბაღდა ფახშიშველა დედაზე

1

სიონს ხეატა დედაჩემი,
სიონს ხეატა ფახშიშველა,
აღთქმის ფასით შემოსილმა, —
ასე სწამდა, —
მე მიშველა.
ანგელოზებს უცქეროდა,
ხატებს ებასებოდა.
მე მელოდა,
თავის ღმერთთან
მაშინ ასე არსებოდა.
საუღარს ჩიტის ბუდე ეკრა,
ჩიტი ექოკოცებოდა.
ჩემი სული იყო ჩიტი,
აბა, სხვა რა იქნებოდა?!
«კი ჩიტი!»
კი ჩიტი! —
ანძახებდა შგალობლსა. —
შორს თუ იყავ,
მისი კენება
ინ სიმღერა არ მოგესმა?!»

2

ახლაც ხეატავს,
შეუყრია
ყვავილები ქარს და ატამს.
ნუ დაუშლით,
სიტყვის ქალმა.
აღთქმის ვეღარ უღალატა.
ფახშიშველა დედის ლანდ
თუმცა ახლა აჩრდილია,
ჩემს ბედს მისი ლანდიე მართავს.
— აბა დედა,

ოქროს ქოში,
 ნუ დაღიხარ ფეხშიშველა!
 — წაღი, შვილო,
 ნუ მიცქერი,
 ოქროცა და ვარდაც შენა!

 ლანდი ფრესკას აცერება
 და ვაზივით აეზვევა.

 მიუტყვეთ,
 გაეცალეთ,
 ტაძრის ფეხშიშველა მხევალს.

აღთქმული ჰქონდა აგრეთვე: თუ დაებრუნდებოდი ომიდან, ფეხშიშველა მისულიყო თელავში სამხედრო სასწავლებლის კიშკართან, საიდანაც ომში გამაცილა პირჯვარგადასახული და დალოცვილი. ხშირად გამახსენდება, წამიყვანე შვილოო, მაგრამ ამ ხვალ-ხვალეობაში გარდაიცვალა 1970 წლის 23 ივლისს, ხუთშაბათს, დილის 6 საათზე, — ვერ შეგასრულებინე ეს აღთქმა. უფლის წინაშე მე მადევს ცოდვად ამ აღთქმის დარღვევა.

აი, ამ ქალისა და კაცის მკლავებში ვიყავი მოქცეული, როცა ომიდან და ტყვეობიდან დაებრუნდი.

ორიოდე წლის შემდეგ ამათ შვილს განუცხადეს სახელმწიფო უშიშროების ციხეში, სამშობლოს მოღალატე ხარო.

ანება და კირილე

რამდენიმე დღე დავყავი თბილისში მშობლებთან, მოვიწახლეთ ნათესავები და მეგობრები. ამათთან თვალს წყალი დავაღვივინე, გულს მოვუფონე, ღვინო ვსვი, სიმღერები გავიხსენე, არდავიწყებისა და დაბრუნების საღლეგრძელოები წარმოვთქვი, იმათიცა ვთქვი, რომლებიც შინ არ დამხვდნენ, ჯერ არ სჩანდნენ, ზოგთა დაღუპვის ამბავი მოსულიყო, მაგრამ მე გავიძახოდი, არ დაიჯეროთ, ელოდეთ, ომში საფლავებიდან ამომძვრალნიც ბევრი მინახავს-მეთქი.

მერე მშობლიური შუამთისა და ქუთაისისაკენ წამიზიდა გულმა. ფესვები

მათთან მაქვს გადგმული, საცა არ ყეთრიე და ვეგდე. ეს ფესვები მასაზრდოებდნენ, ძალას მმატებდნენ, მძვინვარებდნენ, მაქვზებდნენ, თავისკენ მეძახდნენ.

და აი, მივაკითხე.
 ქვემო იმერეთის მშვენიერება ვანის რაიონი.

რიონის ქალებიდან გურიის მთებისკენ თანდათანობით ზღვაზე აგორებულ ტალღებივით შემართულ გორებზეა შეფენილად სოფლები. რა გინდა სულო და გულო, რაგვარი ხილია, ვაზი რაგვარი, საქართველოში. სხვა კუთხეებში როა, ისეთებიც, მაგრამ აქ მაინც თავისებურბ: ცოლიკოურიც, ძველშავიც, ჩხავერიც. საქართველოს სხვა კუთხეებში რო არ არის, რო არსად ხარობს ეს დალოცვილი, გარდა ამ მხარისა, ისეთი ვაზის ჯიშიც არის, — ალადასტური. გრძელი მტევნები, მკერივი და მოგრძო მარცვლები, გვიან შემოდგომამდე არ იკრთება, მალღარი, ამ ბოლო დროს ტალავებები და ვენახებიც გაშენდა მისი. ნოემბრის ბოლომდე, ზოგიერთი დეკემბრის შუამდეც აცლის, მერე მოჰკრეფს. ალისფერი ღვინო უდგება. ღვინის მოძულე დამპყრობელმა თათარმაიც რო მოსვა, შვებით ამოისუნთქა, და ალლაპი დასტურო, თქვა, ალლაპის დასტური რო ეკადრება, ისეთი ღვინოაო, გადმოგვეცემს ფოლკლორი. სხვაგან ვერ ხეირობს, სხვა მიწასა და ჰავას ვერ ეგუება, მარტო აქ იგროვებს მტევნებში მიწის წვენსა და მზის ხურუსს.

ალადასტური მარტო ამ კუთხის ყურძენია.

სხვა რამეც, სხვა მრავალი რამეც.

და გალაკტიონ ტაბიძეც, ჩვენი დროის გამოცალკევებული საოცრება.

და ტიცინან ტაბიძეც, თანამედროვეობის ცრემლი უწმინდესი და წამებული.

და კორნელი კეკელიძეც, ჩვენი დროის ლიტერატურათმცოდნეობის დიდი პატრიარქი.

არა, არა... რა თქმა უნდა, მათ დიდ სახელებს მხოლოდ ამ კუთხეს ვერ

მივაკუთვნებთ. სრულიად საქართველოა მათი საშობლო. კუთხურობაში ნუ ჩამომართმევთ ნათქვამს, მე მხოლოდ იმას გავუსვი ხაზი, ესენიც რო ამ კუთხის მიწური ჭოხების შუაგუცხლთან არიან გამთბარნი.

გვეამაყება ვანელებს ეს და, აბა, რა ვქნათ, არ ვიამაყოთ?! ვიცო ჩარგალი როა, სხვიტორი როა, ყვარელი როა, ყაზბეგი როა და სხვანი და სხვანი, მაგრამ ჭყვიშიც როა, ტობანიედიც როა, ეგაც გვიხარია, ეგაც გვეამაყება.

ძველად ამ ვრცელ კუთხეს საჩინო ერქვა. ფოლკლორში ასეთი ფრთიანი ნათქვამიც მოსდო მთელ ქვეყანას: „ქვეყანა რო დაიმშვეს, საჩინომ უნდა არჩინოსო“.

მელოდნენ იქ.

მელოდა ანეტა ბიცოლა.

მელოდა კირილე ბიძია.

სხვებიც მელოდნენ — ნათესაები, მეზობლები, თანატოლები.

მაგრამ ანეტა და კირილე სულაბერიძეები რო მელოდნენ, ეს სწვანაირი ლოდინი იყო. მათ ზელში დავიბადე და გავიზარდე, მათთან ახლო, მათი მკაღთა და ზაჰაბურიტ, მათ ვენახებთან და ყანებთან. კირილე — მამაჩემის ძმა, ანეტა — მისი მეუღლე. უშვილონი, შვილი არა ჰყავდათ. მართალია ვენედიქტე ბიძის ხუთ შვილთაგან ერთი, — ტიტე იშვილეს, მაგრამ მე მაინც პირველი ბიჭი ვიყავი მათ სამშო ოჯახში და მელოდნენ, გულდაკადილი მელოდნენ, მამის გულით, დედის გულით მელოდნენ.

ომში რო წამიყვანეს, კირილეს იმ შემოდგომაზე ერთი პატარა ჭური ჩემ სახელზე შეუესია ახალი ღვინით, თავი მოუგლესია ჭინჭობურათი და უთქვამს, სანამ ვალოდი — ასე მეძახდა — არ ჩამოვა, ამ ჭურს ზელს არ ვახლებო. რო ვერ ჩამოვსულიყავი, ალბათ ის ჭური ისე იქნებოდა დღესაც ზელუხლებელი.

ანეტა გადმოდგებოდა თურმე აივანზე, ბოლოს სცემდა ნერვიულად და გაიძახოდა: სად ხარ, ბიჭო ვალოდია?!

მოი. მოი!.. ღმერთო შენ შეჭირე ვალოდიას!.. ჩამიყვანე. ექვეყნე... ცოცხალი!..

გეზულირთხეა

მოთქვამდა, მეძახდა, ლოცულობდა ასე და მთელ სოფელს ესმოდა. ვინმე რო მოდგომოდა ჭიშკარს მეზობელთაგანი, ამნაირად მღალადებელს ხმას არ გასცემდა და გაბრუნდებოდა.

ხანდახან მხოლოდ სახელს გაიძახოდაო:

— ვალოდია!.. ვალოდია! ვალოდია!..

ისე ნერვიულად და არეულ-დარეულად გაიძახოდა თავის სათქმელს, სოფელში ზოგ-ზოგმა გაიფიქრა, ხო არ გადვირიოო.

— ვალოდია, მოი, მოი!

— სა გადვიქარგე, ბიჭო?!

— მოი, მოი!..

მამაჩემმა ოდასახლი ვენედიქტეს რო აჩუქა, იქაური ეზოკარმიდამო, რო. მელიც ზედ ეკვროდა კირილეს ეზოკარმიდამოს, ძმას დაუტოვა. ამიერიდან ზაფხულობით კირილე ბიძიასთან ჩავდიოდით.

კირილე მეფის არმიის ნასაღდათარია. ამ კაჟანდარა კაცმა ბევრი იწანწალა პირველ მსოფლიო ომში. გადარჩა. დაბრუნდა და მამისეულ მიწაზე დასახლდა. გლეხურ მეურნეობას ეწეოდა მუდამ.

კოლმეურნეობაში ბრიგადირად მუშაობდა.

სოფლის ცენტრში სამკვედლო იყო. ქშინავდა საბერველი, ღვიოდა რკინის სახურებელი ნაკვერჩხლები, ეხეთქებოდა გრდემლს ურო, ან გაისმოდა განუწყვეტილ ჩაქურჩის კაყუნი. იკვერებოდა თოხი, ბარი, ნამგალი, მაშები, ცულები, წალდები, სამფეხები, ნალები და ლურსმნები ხარებისა და ცხენებისათვის. წამოაქცევდნენ ვეებერთელა ხარს, ფეხებს, ზე აშვერილებს ძელზე მიუბორკავდნენ, აათლიდა მკედელს ჩლიქებს და ნალებს მიაქედებდა ზედ ფართო თავიან და დაკუთხულ ლურსმნებით. ყელმოდრეკილი ხარი ეგდო ზურგზე და სულმუდამ მიკვირდა, ამოდენა ლურსმნებს რო ასობდნენ

ჩლიქებზე, ტკივილისაგან რად არ შეფოთავდნენ.

აღარ არი სამქედლო ახლა.

აღარც ხარები და ცხენებია.

აღარც ხარებთან მორკინალი მქედლები.

შეექვსე კლასის მოსწავლე ვიყავი. ჩემთვის საგანგებოდ გაკვერილი პატარა თოხი რო დამაბევედრა კირილე ბიძიამ, ცას ვეწიე სიხარულით. იმდროს ჩავდიოდით, როცა სიმინდის ყანები უკვე სამარგლავი იყო.

მეორე დღესვე სათოხარში წამიყვანა. დილით ადრე გამალევიდა. გავიდე მხარზე ჩემი თოხი და გავყევი. ექვსი კაცი მხარდამხარ თოხნიდა ყანას. ჩამიყენეს მეც შუაში. რა თქმა უნდა, ვერ ავუბი მათ მხარი, მაგრამ შემავალიანეს, ნელნელა მოჰყევი, შეეცადე ბალახი გამოწმინდო სიმინდის ძირთან და მიწა გვარიანად შემოაყარო.

ათასნაირ რამეს ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს, — სოფლის ავსა და კარგს. ქვეყნის ტყუილსა და მაროალს, ოხუნჯობდნენ, აქილიკებდნენ ერთმანეთს, მაგრამ ისეთი უწყინარი გულითა და სიყვარულით, თვითონ გაქილიკებულიც კედებოდა სიცილით. ამ მხრივ განსაკუთრებული გონება მახვილი და ენა-მოსწრებულნი იყო კირილე.

ახლა ვნანობ ძალიან, რატომ ვერ მივხვდი, რატომ ვერ ვიაზრე, გულის-ჯიბეში ბლოკნოტი და ფანქარი მქონოდა ჩამეწერა მათი ნაუბრები, ნახუმრები ნაქილიკარი სიტყვები. ვერცერთ სიტყვიერ და ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონებში ვერ ამოკითხავ იმ სიტყვებსა და ფრაზებს, რასაც ისინი წარმოთქვამდნენ, განსაკუთრებით იუმორით სულჩადგმულებს.

იმ დღეს ბრიგადირმა 1 შრომადღე მეც დამიწერა.

საერთოდ ზაფხულის განმავლობაში კი 30 შრომადღე გამომიმუშავებია. რა თქმა უნდა, დილიდან საღამომდე არ მარებდნენ ყანაში, მტყუოდნენ, გეყოფა, ახლა შენს საქმეებს მიჰხედე სოფელშიო.

ზამთარში კირილემ ეფენა ბებია ქუთაისში ჩამოიყვანა, — ზამთრობით სულ ჩვენთან იყო, — შრომადღეებზეც კეთნელი სიმინდიც თან ჩამომიტანა სხვაგვარი გლეხები. იყვნენ მაშინ სოფელში, ისეთი გლეხკაცები და შემორჩენილი აზნაურისშვილები, რომელთა ხატები აგრე ცხოვლად დაგვიტოვა დავით კლდიაშვილმა. ახლა აღარ არიან იმგვარი გლეხკაცები — მათი უპრავლესობა განადგურდა კოლექტივიზაციის პერიოდში, ოცდაჩვიდმეტმა მოსრახვერი მათგანი.

გაუესწრებ ჩემს თხრობას წინ და ოცდაჩვიდმეტის გახსენებაზე ერთი გლეხის ამბავსაც გიამბობთ.

1950 წელს სევრდლოვსკის ციხეში შევხვდი თომა აბულაძეს, რომელიც უკვე პატიმრობაში იმყოფებოდა 13 წელიწადი. სულ მისჯილი ჰქონდა 18 წელი. სად არ უთრევიათ ცამეტი წლის განმავლობაში ციმბირის ლაგერებში. ახლაც სადღაც მიჰყავდათ და არ იცოდა, სად მიჰყავდათ.

წერა-კითხვას ძლივს ახერხებდა. ალალი კაცი იყო. ლაგერების თავისებურ ცხოვრებას ვერ შეეცვალა, თავის ყაიდაზე ვერ მოექცია. ბანდიტებთანაც ყოფილა, ქურდებთანაც. ვერც წაუგლეჯიათ რამე, — თუმცა წასაგლეჯი არც არა ებადა რა, — არც თვითონ წაუგლეჯია სხვისთვის. რეციდივისტებმა ვერც მორალურად გასტეგეს. ზოგმა სცადა, მომსახურედ გაეხადა, მომსახურება მე თვით მჭირდებო, გაულაწუნებია კოჭრიანი ხელისგული იმ ზოგთათვის. ათასნაირი ჭურის მტყუნ-მართალთან უთრევია წუთისოფელს ცამეტი წლის მანძილზე, არ დაგლახავებულა, არ დაცემულა.

არც ის იცოდა გარკვევით, რატომ მიუსაჯეს ამდენი წლის პატიმრობა.

დაკითხვის ოქმების ზოგადი აზრი გამაძნო:

ოცდაჩვიდმეტის ზაფხულს მის სოფელს პარტიის რაიკომის პირველი მდივანი სტუმრებია, დაუთვალაოერებია სოფელი, კოლმეურნეობა და საღამოს

მასთან მიუწვევით სადილად თავა-
ცებს. კარგი ოდა-სახლი ედგა და მომ-
ხიბლავი ეზოკარმიდამო ჰქონდა თო-
მას. უპურმარილიათ მის ოჯახში პირ-
ველსა და თავაყებს. უხვად მოურთმე-
ვით მასპინძლებს პურმარილი. გაუ-
ტაცნიათ სტუმრები თომას უხადო
ღვინოს. უქეიფნიათ მამაბაბეულად.
პირველს უთამაძნია, ოქროპირი თამადა
ყოფილა პირველი. თომა გათამაშებია
და უთხოვია, ბიჰს რო დავაქორწინებ,
იქნება ბატივი დამლოთ და საქორწინო
სუფრა დამილოცოთ, თქვენზე უკეთეს
თამადას, აბა, სად ვიპოვიო.

ერთი ყვირის შემდეგ პირველი და-
უბატიმრებიათ, როგორც ხალხის მტე-
რი. მალე სოფლის კოლმეურნეობის
თავმჯდომარეც მიუყოლებიათ და რამ-
დენიმე დღის მერე ეგაც წაუყვანიათ
ვირის აბანოში, ხალხის მტრებს რომ
აგრე გულუბვად უმასპინძლე, შენც
იმათ კასტას ეკუთვნო. თამადად, თა-
მადადაო, ბიჰის ქორწილშიო, იფ, რა
თამადა ავირჩევიაო, იფო, იფო. ვითომ
თამადად მიიპატივე, არაო?! რა უნდა
გეთათბირათო?! რას აპირებდითო?! არც
ფიცი, არც მტკიცე მოისმინეს მისი
არც ალაღმართალი სიტყვა და 18
წლის პატიმრობა მიუსჯიათ.

ასე განადგურდა ერთი გონიერი,
მშრომელი გლეხკაცი თომა აბულაძე.

ბიძაჩემი კირილე ხანდახან ქუთაის-
ში გვეტყუებოდა. სოფლიდან თან
წამოიღებდა დაგროვილ ყველს. დი-
ლით ბაზარში წაიღებდა გასაყიდად.
მალევე დაბრუნდებოდა ბაზრიდან. ასე
ჩქარა გაყიდეო?! — ეტყოდა დედაჩე-
მი. აბა, მთელი დღე მაგას ვერ დოუჭ-
დებოდი მე ყაფანში, შემხვდა ვილაყა,
დოუკელი ფასი და(ერთიანად წავიღებო,
მითხრა. მივეცი. ამსალამოს ბარელა ში-
ნაც მივალ და საქონელს მაინც მოვუყ-
ვლიო, უპასუხებდა დედაჩემს. გადაყვე-
ბოდა დედა თხოვნით, ამალამ ჩვენთან
დარჩიო. გოუჭირდება ანეტას მარტო-
კინასო, იტყოდა და აიკრავდა გულანა-
ბაღს.

ჩვენს სოფელში ისიც კმაროდა, რო-

ცა მხოლოდ მეზობლები და სახლიკა-
ცები ირაკო, კირილე, ევანგ, სელიბის-
ტრო, ლადიმე, ვენედეტე, ჩქეჩე, თავს
მოიყრიდნენ სალამოყამისას, მოცალე-
ობის დროს, არაფერი სჭობდა მათ
ეკერასა და მოსმენას. სოფლის ამბებს
ხელისგულზე დაიდებდნენ და ისეთი
იუმორითა და გადაძაბილ-გადმოძაბილე-
ბით განსჯიდნენ მათ, ვერანაირი პარ-
ლამენტი ვერ იმსჯელებდა ისეთნაირად.

თუ ჰქონდა ღვინოსაც დალევდნენ და
წაიშლურებდნენ არსად რომ არ მოგის-
მენია, იმნაირ სიმღერებს გაგაგონებდ-
ნენ, თავისებური ჩაბვეულ-ჩაგრეხილი
კრიმანჭულით.

შობას რამდენიმე მათგანი, მათ შო-
რის აუცილებელად კირილეს, ღამით
ოჯახებს ჩამოუვლიდნენ და საშობაო
„ალილოს“ იმღერებდნენ. გამოეგებე-
ბოდნენ მასპინძლები ზონჩით, დოქით,
თასებით, მოიხუხებოდნენ გალობით:
და ლოცვა-კურთხევით.

რაც არ უნდა გაეგულსებინა ვინმეს,
კირილე საღანძღავ სიტყვას არ ჰკად-
რებდა. თავს იკავებდა. დროს შეურ-
ჩევდა და მაშინ კი, თუ რაიმე სასაყვე-
დურო ჰქონდა, სიტყვებს მისული
იუმორით შეამსუბუქებდა და ისე ეტ-
ყოდა.

ასეთნაირად:

ერთი ახალგაზრდა მეზობელი სამე-
ზობლო საზღვარს, როგორც კი შემთხ-
ვევას მოიხელთებდა, კირილეს ეზოსკენ
გადმოსწევდა ხოლმე თუნდაც ერთი
გოჭით. კირილემ რამდენჯერმე შეამჩნია
ეს, მაგრამ არ უნდოდა კეთილმეზობ-
ლობას რაიმე ბზარი გაჩენოდა, პირველ
ხანებში ერიდებოდა კიდევ, რა მოხდა,
ერთი გოჭა მიწა არც მე დამაქტევს
და არც იმას ააშენებსო.

ერთხელაც მეზობლის ძროხას ღობე
გამოერღვია და კირილეს ყანის ათიო-
დე ძირი სიმინდი შეუჭამია. კირილეს
მეზობლისთვის ლმობიერად უთქვამს,
ეს ძროხა მაინც შეაჩერე, ყანას ნულა
დამიქტევსო.

რამდენიმე დღის შემდეგ მეზობელმა
ამაყად უთხრა კირილეს, ძროხას უღე-

ლი დავადე, ველარ შემოგეკრება ყანაში და აღარ შეგაწყუბებსო.

ახლა კი იხელთა დრო გონებასახვილმა ენაწყლიანმა კირილემ და კვლავ ლმობიერად. მაგრამ მოსწრებულად უპასუხა, ეს ძალიან კარგია, ბაბუა, მარა შენ თვითონ როდის დაიდგამ კაქუტას, — (უღელსო), — ჩემი ეზოსკენ რო არ გადმოიჩოჩიალოო?!

იგივე მეზობელი ხან რას თხოვდა და ხან რას, მათხოვე და მალე დაგიბრუნებო. დაბრუნება კი აღარ ახსოვდა.

ერთხელაც მოადგა და, წალდი მათხოვეო, თხოვა, წალდს ვერა, ბაბულია, აბა, პა... თუ გინდა კატას გაგატანო, უთხრა კირილემ. კატას რატომ გამატანო, უკითხავს გაოცებულ მეზობელს. რატომ, ბაბუა და, კატა გამოგეპარება და თავისი ფეხით ქე დამიბრუნდება შინ, სხვა რამე კი, რაც გათხოვე, აღარაფერი დამიბრუნეო, მიუგო გაწბილებულ მეზობელს კირილემ.

ერთ ჯორწილში, შუა ქეიფისას, გვარიანად შეზარბოშებულ კირილესთან რძალი მივიდა და მზრუნველად წასჩუჩულა, მამა, ლეინოს ნულა მიეძალაბიო. კირილემ გაუღიმა და უპასუხა, აბა, შეილო, ლეინით ხელპირი ხო არ უნდა დაეიბანოო?! უკვე გვიან არის, დამინების დროა და დაისვენეო, არ მოეშვა რძალი ისევ შეპლიმა რძალს კი-

რილემ, ნუ ამომადრობ ახლა სულს, ვინ დეიარება. გოგო, ქორწილში დაქეიფში დასაძინებლად მსლიონთქან ვილაცას უკითხავს კირილესთვის, კოლექტივში რო დღე და ღამე თავს იკლავ, თუ გაძღვევენ რამესო? უფლებას, ბატონო, სხვას ბევრს არაფერსო. რის უფლებასო? სხვა რა უფლება უნდა მომეცნ, უპასუხნია კირილეს, სალამოს შინ წადი და დილით ისევ გამოცხადდი სამუშაოზეო.

ომის დროს ხანში შესული კირილე კოლმეურნეობის ბრიგადირად მუშაობდა. მარტოდენ ქალები გამოდიოდნენ სამუშაოდ ფართობებში. ერთხელ, იმ დროს, როცა ქალები საბოსტნე მიწას ასუფთავებდნენ და ბალახებს აგროვებდნენ თავისუფალ ადგილზე, ჩამოუვლია რაიკომის მდივანს. ქალების ნამუშევარი მოიწონა, მაგრამ ბრიგადირს თავისი შენიშვნა გაუზიარა, შეგროვილი ბალახი კალთაში რო შეაქუჩონ და იქით, მოშორებით გაიტანონ, ხომ არ აჯობებდაო. არა, ჩემო ბატონო, უთქვამს კირილეს მდივნისათვის, მაგას ვერანაირად ვერ ვეტყვი მაგ საცოდავებსო? რატომაო? კაბის მეტი არაფერი აცვიათ და კალთები თუ აიწიესო... — ხუმრობით მიუგია კირილეს.

ამგვარი გლებები აღარ არიან ჩვენს სოფელში.

საქონელი ნიკოლეიშვილი

გეორგი შარვაშიძე

გეორგი შარვაშიძე — აფხაზეთის უკანასკნელი შთაბრძნის შვილი — მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრისა და მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართული კულტურის თვალსაჩინო წარმომადგენელია. თავისი ჩაინდული მოღვაწეობითა და ლიტერატურული შემოქმედებით მან საჯარო-საზოგადოებრივი და მწიგნობრის-სახელმწიფო-სახელმწიფო ადგილი დაიმკვიდრა ჩვენი მწერლობის ისტორიაში. მის პირველ ნაშრომებში, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე განამტკიცებდნენ ქართულ ენაზე და აფხაზეთის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ერთობასა და განუყოფლობას, ჰყენს საერთო ისტორიულ ხედვს. ის, სულთა და გულის აფხაზეთი კაცი, ქვეყნის აუღ ჰყენს. მალევე მისი შემოქმედებით გზად და ზიადე. მთელი თავისი ტანჯული ცხოვრების მანძილზე იგი უდალტოდ ერთგულად მსახურობდა ჩვენი მოსახლეობის ფორმირებულ პირსის და ფიქრადე კი არ მოხვლია. რომ იდეებზე დადგებოდა ისეთი დრო, როცა ამ ერთობას დაშლის საფრთხე დაემუქრებოდა.

ეს რწმენა გ. შარვაშიძემ ტრადიციად მიიღო ჩვენი წინაპრებისაგან.

როგორც ცნობილია, მე-19 საუკუნეში ერთადერთი საფრთხე უბედურება დაატყდა თავს ჩვენს წინაპრებს — რუსული კოლონიალიზმი. ქობი. რომელიც თავდაპირველად კიდევ უფრო გვეპოვებოდა ერთმანეთთან და ეროვნული თვალსაზრისის გზის ერთად აქედნინებდა ჩვენი ხალხების პრაგრებულად მოპოვებულ შუალებს. გ. შარვაშიძემ თავის თავზე განიცადა ამ უბედურების მთელი სიმწარე.

მახი შეგნებულ ცხოვრება და მოღვაწეობა რუსულ კოლონიალიზმთან დაუცხრობელი ბრძოლის შავალითა. ამ უთანხმოების ბრძოლაში მას ქვედი არაბოდებს მოუხრობა მტრის წინაშე და ეროვნული ღირსების ზრძინობა არ შეღახვია. სწორედ ასეთი რაინდად და რწმენით გაუხსნარე მამულიშვილად დაშკვადრდა მისი სახელი ჩვენს ისტორიაში.

გ. შარვაშიძის ცხოვრება მოღვაწეობა საფრთხიანად გამოკვეთილი აქვს. სიმონ ჯანაშიას კულტურულ-ისტორიულ ნარკვევაში, რომელიც წინ უძღვის მის მატრე გამოკვეთულ მწერლის კრებულს, (სოხუმი, 1948 წ.). ამ ნარკვევის გასწავლით ჰყენს ცნობიერებაში ცოცხლდება შთამბეჭდავი სახე აფხაზეთი ხალხის რაინდი შუაღისა, ვინც სამაგალითო შეუპოვრობით ახრძოდა რუსი დამპყრობლების წინააღმდეგ.

რუსეთი არ ცადა ზღლისუფლებამ უარი მამულიშვილის მოხუიდა. გადახირება და მის სამხატურში ზაყენება, მატრამ ამაოდ. 1868 წლის აფხაზეთის აჯანყების ჩაშლის შემდეგ მთავრობამ აშხიზების თავაკცები დაამატირა და მკაცრად დასაჯა. გეორგი შარვაშიძე რუსეთში გადასახლდა. მალე იგი ზღლისუფლებამ შეიწუნა და შეეცდებოდა ცხოვრების ნება მისცა აქ მასთან ახლო მეგობრული კავშირი დაუშვრება რუსეთის ტახტის შემოქმედებს, შემდეგ სი მეფე ალექსანდრე მეხამებს. „ახალგაზრდა, ღამაშ, ქვეყანა გეორგიას აქ ხრწინავად კარბრა ელიდა, — წერს ამ ფაქტთან დაკავშირებია აქედ ს. ჯანაშია. — ასეთი წარჩინებისათვის თავს დასდებდა მისი წრის უღადები ნაწილი. გეორგი მაინც ზტოვებს სამეფო კარს და საქართველოში ბრუნდება. ეს ამ დროს ზდება როცა გეორგი უკვე მომწიფებულია სულთრად. ზვეულენბრევიდ ამ ქუთაისში ცხოვრობს. ეხმება საზოგადოებრივ საქმიანობაში“ (იხ. დხსახ წიგნი, 83-17).

სწორედ აქ, ქუთაისში უკუნის პერიოდში, მოხდა ერთი ფრიად საჯარო-საზოგადოებრივი ფაქტი, რამაც ზღლისუფლებამ საბოლოოდ დაარწმუნა იმაში, რომ გეორგი შარვაშიძის ვერაფრით მოიხეიდა და თავის სამხატურში ვერ ჩაყენებოდა. ქალკში იმპერატორ ალექსანდრე მეხამის ჩამოსვლის დღისათვის გუბერნატორმა გეორგიას, ნიკო ნიკოლაძესა და სხვა საეკვი პირებს წინადადება მისცა, გასცლიდნენ ქუთაისს. „სამხატურად გეორგიმ დემონსტრაციულად უარი გა-

ნახება ფლიგელ-ადიუტანტობაზე — უმაღლეს საკარბიკო ტიტულზე, რომელიც მას მეფისგან მიენიჭებოდა. ეს მთავრობისათვის იმის გამოცხადებას უდრდა, რაც რუსეთის იმპერატორისგან გიორგის ურთიერთობის სრული გაწესებით დასაჯარა" (იქვე).

ბელარუსელებთან ამდაგვარი დაპირებებულება ბოლომდე შეინარჩუნა გ. შარვაშიძემ და სიკვდილამდე დარჩა სამშობლოს თავისუფლებისათვის მებრძოლ რანდად. აფხაზეთში ცხოვრებას დასრულდა მწერალმა ძირითად საცხოვრებელ ადგილად ქუთაისი აირჩია და აქ გაატარა თავისი სიცოცხლის მნიშვნელოვანი ნაწილი. თანამედროვეთა გადმოცემით, შრომატოვი მხარის და გაძევებული მწერალი დროდადრო, ფარულად ეტყობოდა ბოლშე და სიუჟარულით მოკვლიდა სათავეს ადგილებს.

გ. შარვაშიძის ეროვნული მოღვაწეობის ხაზოვანობაზე უდადეგი შეგავლენა მოახდინა ამ კლდინურმა პოლიტიკამ, რომელსაც რუსეთის ატარება ეკავაშაში და რომლის შესწავლიც გახდა მისი სათავეანბელი სამშობლო. იგი უწულო თანამოსწიფე იყო ამ ბრძოლებსა. რასაც მისი ხალხი აწარმოებდა რუსი კლდინობორების წინააღმდეგ მათგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია 1886—88 წლების აფხაზეთის აჯანება.

ამბობენ დაშარცხება და მისი აქტიური მონაწილენი მკაცრად დასაქვს, მათ შორის, გ. შარვაშიძეც; მაგრამ იგი სულერიად მაინც ვერ გატეხეს და ვერ დაიშორებოდეს. მან „სიტირედასაჲ არ დაიშორა ღირსება თავის ერის მხატვრულ. თავის ხალხსად ძლით გაბატონებულ ძლიერ სახელმწიფოებრივ მმართველობის წინაშე; იგი „წიღადი უარყოფდა“ ეველანობს ჩილდო-წარჩინების, რომელსაც უხვად სთავაზობდა მთავრობა მოსახლეობა და მის მხარეზე გადასახიბებლად. მას „უმაწილობიდან ეწიღებოდა უკველი ის სიკეთე, რომელიც რუსეთის ტახტიდან გამოშინებოდა“. ეს მაშინ, როცა მატერიალურად გაართაბებულმა და განმარტულმა „მარტვეთა მიწა ენატრებოდა თავის ქვეყანაში“ (ფურ. „სიტირი და ცხოვრება“, 1918 წ. № 10).

გ. შარვაშიძის პიროვნების განაცნობად ძალზე საინტერესოა ის მახალები, რომლებიც მის გარდაცვალებისთან დაკავშირებით გამოქვეყნდა: კრესანო. მათში ხაზგასმულია მწერლისთვის დამახასიათებელი მამულაშვილთა თვისებები და ადამიანური ღირსებები. მხატვლად, გარეშად „საქართველო“ 1918 წლის 22 თებერვლის ნომერში მის შესახებ წერდა, რომ გ. შარვაშიძე იყო „შეუარებელი მოწინააღმდეგე რუსეთის მეფეების და მთავრობის, რუსეთის მეფემ ფლიგელ-ადიუტანტობა შეაქალა მას. მაგრამ მან ამ მისთვის და უარი განაცხადა. რუსის წინააღმდეგ მთავრობამ თითქმის ეველი მამული მამოართვა მას... ისეთ სიღარიბეში გარ-

დაცვალა ის ეხლა, რომ დასახლდა ბელარუსში შედლებაც კი არა დარჩენია რა“.

ეველი ავტორი ხაზგასმით მიუთითებს გ. შარვაშიძის ფართო ეკროპულ გამოყვევებზე დახვეწილ ზრდილობასა და პატრიონებაზე, რაინდულ ბუნებასა და დიდ მამულიშვილობაზე. მალე დადიანის შეფასებით, იგი უფროა „რუსიწყო ზრდილობის“ კაცი, ქართული პატრიონებისა და ეთილშობილების ცოცხალი განსახიერება, რასაც ემატებოდა გარეგნული მომხიბვლელობა და არისტოკრატისში. ამის დასტურად მას ერთი ასეთი ფაქტი მოსყავს: ცნობილ მხატვარ მინაა ზინს ქუთაისში „ვეფხისტყაოსნის“ სცენარს სტრატების დადების დროს გიორგი მორწვევია მონაწილეობის მისხებად. ამას შ. დადიანი ამით ხსენს, რომ უცხოელ მხატვარს მის „სახეში შინაგანი ქართული ზრდილობა და გარეგნული ჩვენებური კლასტიურობა უგრძენია“ (გაზ. „საქართველო“, 1918 წ. 8 მარტი).

გ. შარვაშიძის პიროვნულ ღირსებათა შეფასების დროს შ. დადიანი რომ არ აქარხებს, ამას სხვა სტატიებიც ადასტურებენ. მხატვლად, გვი ვოლდშაინს (გრაფელ რომაქიძის ფსევდონიმა) წერდაში ხაზგასმითა აღნიშნული: „მოცილო სიუჟარებია საჭირო, რომ ბიოლოგიურსა შერჩევამ ასეთი სრული ტიპი წარმოშობის უბრალო მამობაც მოწმობს მისი რომ მის გულში ასი წლითი უფროა შეუცნობელი ფიქრი ბიოლოგიური რჩეულობასა. არაფერცეცხობა ძალდატანება“ (გაზ. „საქართველო“, 1918 წ. 1 მარტი).

გ. შარვაშიძისადმი პატივისცემის განსაკუთრება ზრდიდა ის გარემოება რომ იგი ვულმხრეადე მამულიშვილი იყო, სამშობლოს პირაპირზე დედნიობად დეფიქრული და მისი ხედით შეიჭრებოდა. „მახის სიგანი, — წერს იქვე მის შესახებ გრ. რომაქიძე, — მხირად საქართველო. გახედულება მისი საკითხის გადაწვეტაში, არავითარი კომპრომისი, სრული თავისუფლება — აი, მისი ფიქრის ზვეული“. ამ მომენტს ხაზგასმით აღნიშნავს ავტორიც შ. დადიანიც. ამისი სათელი დადასტურება, თუნდაც, ეს ფრაგმენტი მისი წერილიდან, სადაც გ. შარვაშიძის პიროვნული პორტრეტია დახატული: „შობილი სიღამაშისა და სიტყუასათეს, მაგრამ ტანწული თავის ქვეყნის დიდი ტანქეთია, დვენილი ცხოვრებაში და იდუმალის ქვეყნით მოსილი, ხოლო ამ ქვეყანაშია მშვენიერი“.

უბრალო და მიმღები საუკველითი ცხოვრებაში, მაგრამ იმდენათ მდიდარი თავისი ბუნების შინაარსით, რომ განსურტებს ამ კაცს ვერას დროს ვერ შეგადრებდით“.

გიორგი შარვაშიძის ამ სისხლბორცველ სიუჟარულ საქართველობადმი საერთოდ უკველივე ქართულობადმი, ვარდა აფხაზ წინაპართა მიერ დამკვიდრებული ტრადიციისა, ისიც განაპი-

არსებდა, რომ იგი დედის მხრივ ქართველი გახლდათ. დედამისი — ალექსანდრა, — ცნობილი მწიგნობრისა და პოლიტიკური მოღვაწის ნიკო დიდიანის შვილად იყო. ქართველები იუვენე აგრეთვე მიხი ბებია და მერუღე. ისეთი ხისხისმიერი კავშირები აფხაზეთსა და ქართველებს; კერძოდ, შეგრძობებს შორის ერთგული შენახულებით არ შემიძლია აღვნიშნავ. აქედ. ხომონ ქანაშის შეფასებით, „საქართველო, როგორც თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, ისე ამ ორი ტომის ეთნოგრაფიული ხიზლოვის წყალობით, ხანგრძლივი ისტორიული თანაცხოვრების ნიადაგზე, წარმოადგენდა მთავარ არტერიას, რომლის საშუალებითაც ზედმოდა კულტურული ენგრავიის მიმოქცევა აფხაზეთსა და საქართველოს ცენტრალურ პროვინციებს შორის“ (იხ. გ. შარვაშიძე, ღირსი, ეპოსი, ღრმის, აქედ. ს. ქანაშის რედაქციითა და ნაკვეთით, 1984 წ. გვ. 84).

სწორედ უკველივე შემოქმედული განაპრობებდა იმ გარემოებას, რომ ჯორჯი შარვაშიძის ცნობიერებაში საშობლოც ცნება სრულიად საქართველოს, მისი საყვარელი გამოქვაბული რომ ვახშარით, მოგვს ივერიის მოციქვს და არაა დიდიხეობული მხოლოდ აფხაზეთში, ამის დასტურად უმარავი არგუმენტები მრტანა შეიძლება შევარდო. შემოქმედებითან, თავის მხატვრულ ნაწარმოებებსა და წერილებს იგი სავარაუდო საუბრობს საქართველოს დიდ კულტურულ წარსულზე და იღბლის ავტობიოგრაფიულად აღწერის იმის, რომ ბოლო საუკუნეებში უკუღმართად დატრიალებულმა ბედის ბორბალმა გადაგვარების პირამდე მიიყვანა ქვეყანა.

ეს აზრი შევლიდა, მავალითად, ჩემოკალიბებულში 1917 წელს გაზეთ „საქართველოს“ 127-ე ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში „სოციალიზმი საქართველოში“. „მართალია, ჩვენს საშობლოც ივერიის, — წერს შერვალი, — უკვედგარა დიდი კულტურული განცდა გამოუვლია, მაგრამ ჩვენი წარსული ახეთს იმის გაწეშდა, რომ დავგვიხანა ზუნებრავი ევოლუციის შარს და კანონი. დიად, ჩვენ შევჭვიდით თამამადუ ვთქვათ, რომ იღბლის უკუღმართობას რომ ზედა არ შეეშალა, ივერიის წინათაც ვაქნებოდათ ჩვენ დედის, ვინაიდან როდესაც ანდრია მკვიჭული აქ კრისტეს მცნებას ვაქადაგებდა; მაშინ ევროპისა თვით დარეხსაც კამეჩის ტყავი ევკათ ტანზე და ფეხშიშველად; შენებით ზედში ნადირობდნენ ტყვებში.

მას შერე, როგორც იყო, იმით, ზუდაშ დავიდაჩანით, მოვიტანეთ ჩვენი კულტურის ცხოვრება თამარ დედოფლის დროში, რომელიც იყო ოქროს ხანა!

შემდეგ კი უკუღმართად დატრიალდა ერის არსებობა. ნედ-ნედლა ჩაქრა დადებულნი გონებრივი და ქონებრივი თამა ქვეყნისა და დიდიშალა ცხოვრება თვით-არსებობისა. ენა გლარობდა, წინეობა წიგნობა, ოცნე-შედეგა დაჯარ

გეთ, რინდობა და პატრიონება განავადრე და ბოლოს მოვადრეთ იმ ხანაში, როცა კეთილდღეობასა ეკოლონიებით განუწყობდა და საშობლოც მტრობაში...
 შარვალიძის

აქ გამოქმედული თვალსაზრისის ორი ასპექტით მინდა მივაქციო უკრადდება: პირველი, ივერთბულ კიდევ ნათლად ავლენს გ. შარვაშიძის დამოკიდებულებას მთლიანი საქართველოსადმი. როგორც მისი ერთადერთი საშობლოცადმი. მშობლიური აფხაზეთი ამ მთლიანობის დიდულ ნაწილად იგულისხმება თავისი ისტორიითაც დღევანდელითაც და მომავლითაც. ეს რწმენა განსაზღვრავდა მუდამ აფხაზეთის სამთავრო კარს უკვლა პროგრესულად მოაზროვნის მსოფლმხედველობას, შორს რომ არ წავიდეთ, ამის ნათელი დამახტურებაა გორაკი შარვაშიძის მამის — მიხეილის ეს სურათი: როცა აფხაზეთის სამთავროს გაუქმების საკითხი გადაწყდა იგი დახელოებით თხოვდა ხელისუფლების რუხეთში მიიწე არ გადაეხაზებინათ და ქუთაისსა და რაკაში ცხოვრების უფლება მიეცათ (იხ. გ. შარვაშიძე, დახას. წიგნი, გვ. 18).

მეორე, ზემოთ ციტირებული სატიკონებით შეყოფად ვლინდება გ. შარვაშიძის დამოკიდებულება ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი თავისუფლების ზღურბლიან მიახლოებულნი საქართველოს საშობლოც ბედისადმი. შერვალი დიდი იმედითა და სინარულით შეხვდა 1917-1918 წლებსი მოვლენებს და შეყოფად გამოხატა თავისი პოზიცია. მართალია გ. შარვაშიძე 1918 წლის 26 მაისს ვერ მოეხწრო (გარდაიცვალა 1918 წლის 18 თებერვალს), მაგრამ წინასწარ იგრძნო ეს სასიკეთო ძვრები, რომლებიც კარზე მოადაც მის საშობლოც. „თავისი დავიწყებულ დამარბული დედის“ საფლავთან „ხელგულდაჩრდილ ივერთა“ სენეს, შერვლის აზრით, გაბედულად მიწვდა „ხმა სინარსლისა და თავისუფლებისა! დაქრა საქართველომ ნადარს, დაქვილა ვაშა, ვაშა!“ მას ღრმად სწამდა, რომ ჭველი, დახატებულნი ქვეყნის დანგრევით აღმობრწყინებდებოდა „მზე ერის განთავისუფლებისა და გამოკლებებისა“.

გ. შარვაშიძის პატრიოტიული ხულისკვეთება შეყოფად ვლინდება აგრეთვე მის იმ წერილებშიც, სადაც ქართული ენის დაცვა-პატრონობაზეა საუბარი. ქართული მისთვის, აფხაზურთან ერთად, მშობლიური ენა იყო, დედის რძით შენიშობლიცებული. მთელმა მისა შემოქმედებითი მემკვიდრეობა, რუსულად დაწერილი რამდენიმე დღეების გარდა, ქართულადაა შექმნილი. ამიტომაც, რა განაკერია, ქართული ენის თავამოღებულნი კონკრეტული რომ უკვლიყო.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით ხანტერებოა მისი წერილი „ქართული ენის გარშემო“ (გაზ. „საქართველო“, 1916 წ. № 180). მასში ავტორი საუბრობს ქართული ენის „ქიშურს თვისებებზე“, მის მუხიკალურ ზუნებაზე და ავტორთბილებს უკვლავ, რომ ახეთ ენას „დედის მონა

წიწებით, ცოდნით და სიფაქიზით სპირაა მოკ-
 ურობა, ვინაიდან არ გაიყვანა მისი ქიშურნი
 თვისება". იგი ჭიჭის ენის სიწმინდის შერუვნას
 უცხო ენებიდან ცუდად თარგმნილი ტექსტ-
 ხითა და შექანაურად გადმოწერილი ზელოვ-
 ნური ფორმებით, რაშიც ენის გადაჭარბების
 მოპყვინდებულ საფრთხეს ხედავს. მართალია,
 წერაღწერა გამოთქმული ზოგიერთი მისაზრება
 მდარია, მაგრამ ამჟამად ეს კი არაა მთავარი,
 ამაჟღერ ის მძლავრი ეროვნულ-პატრიოტული
 სულიკვეთება, რომელიც სტატიას უდევს სა-
 ფუძვლად.

აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ
 ქართული ენისადმი ამდაგვარი დამოკიდებულებ-
 ხა არამც და არამც არ უპირისპირდება შრომ-
 ლიური აფხაზურისადმი სუყვარულს. თანამედ-
 როვეთა ცნობით, გ. შარვაშიძის აფხაზური ენა
 შესანიშნავად ცოდნია.

მწერლის ლიტერატურული ინტერესების გა-
 ლაყვების საქმეში დიდი როლი შეასრულა, ერ-
 ვის მხრზე, შემკვიდრებობითაა ფაქტობრივად დედის
 მხრიდან (როგორც ცნობილია, შემოქმედებითი
 ნიჭით იყვნენ დაქაღვლებულნი მისი ახლობლე-
 ხი: ნაყო დაღიანი, მამია გურიელი, გრიგოლ
 დაღიანი (კოლხიდელი) და სხვ.), მეორეს მხრივ
 კი იმ საშუაგობრო წრეში, რომელშიც მხატვრ-
 ლი სიტყვის ისეთი დიდი სტატუსიც შედიოდა-
 ნენ, როგორცაც იყვნენ აკაკი, ილია, აგრეთვე
 კონსტანტინე (კოწია) ერისთავი და სხვ.

გ. შარვაშიძის შემოქმედებითი შემკვიდრო-
 ხა ქერ-ქერობით, საჭუწაროდ, არაა ხრულად
 თავმოყრილი და გამოცემული. ზევრი რამ, ცტ-
 ურობა, დაუდევრობით დაეკარგა, ზევრი მახალა
 კი პერიოდულად პრესის ფურცლებზეა მიმო-
 ფანტული და არქივებში შეახუნული. უვით ავ-
 ტორს მისი ნაწარმოებების დასაბუდედად მაინცა
 და მაინც დიდი აქტურობა არ გამოუჩენია. ეს
 იმიოთა იყო გამოწვეული, რომ იგი, ფაქტობრი-
 ვად, პარტეზიონალ მწერლად არც თვლიდა
 თორე თავს და ლიტერატურას „მისთვის მხო-
 ლოდ გართობის“ სახენად მიიჩნევდა (იხ. ვაწ.
 „საქართველო“, 1918 წ., № 46, გვ. რთხაქიძის
 წერილი). მწერლის ზოგიერთი ნაწარმოების
 დასტამბვას, აჟად. ბ. ჭანაშიაძის აზრით, ხელი შე-
 უწედა აგრეთვე მკაცრმა ცენზურულმა პარობებ-
 მაც.

გ. შარვაშიძის ნაწარმოებები პრესაში ძი-
 რათადად პონტოქსელისა და ვარდახევილის
 უხვედონიშებით იბეჭდებოდა. მკითხველი ად-
 ვილად შეამჩნევს, რომ უხვედონიშებდა შერჩე-
 ულ ამ სიტყვებშიც მისი ცხოვრების გარკვე-
 ული კრედი, გარკვეული აზრობრივი პოზიცია-
 ა გამოვლენილი. პონტოქსელიც ეს იგივე შევი-
 ზღვისპარული იყო, ვარდახევილი კი შრომლი-
 ური კუთხიდან მწერლის აქედლებით გარდახვე-
 წახ. გაიყვანა გულისხმობდა.

გ. შარვაშიძის შემოქმედება უანრობრივად
 მრავალფეროვანია. იგი წერდა ლექსებს, პოე-

მას, დრამატულ ნაწარმოებებს, თარგმნიდა,
 პუბლიცისტურ წერილებს, თეატრალურ რე-
 ცენზებს... მათგან განსაკუთრებულად მნიშვნელო-
 ვანია ლექსები და ისტორიული დრამა „ტატიო-
 შესამე“. თავისი ეროვნულ-მოქალაქეობრივი
 მხოლდმხედველობითაც და ესთეტიკური მრწ-
 ხითაც გ. შარვაშიძე, პირველ ყოვლისა, რომან-
 ტიკოსთა და „თარგმანულთა“ იდეებით დაკავ-
 ლებულია და მათ კვალზე დამატური შემოქმე-
 და. მისი ლექსების პოეტური კლასტრია, პარო-
 ლემატიკა, მხოლდმხედველობა, უწინარესად,
 სწორედ მათი შემოქმედებიდან იღებს სათავეს.
 ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია აკაკის
 შეგავლენა. ამას თავად მწერალიც არ მალავდა
 და ამბობდა, რომ ის აკაკი შეგარდი იყო.
 კერძოდ, ა. წერეთლისადმი მიძღვნილ ლექსში
 პარადპირ წერდა: „რაც უნდ მთხრო, შეგობა-
 რო, მე, შენს შეგარდს, მაძლევს ლხენასო“.

მაგრამ აკაკი გამოეკლიბი ამ ყოფილია. გ.
 შარვაშიძის შემოქმედებაში ასტეე იგრძნობა ზა-
 რათაშვილის „ილიას, ვესას, აგრეთვე, ხალხური
 პოეზიის გავლენაც. ეს ფაქტი ისევე არ უნდა
 გაიგავთ, თითქმის თავად იგი მოკლებული იყოს
 შემოქმედებით ინდივიდუალობას. რა თქმა უნ-
 და, არა, მაგრამ გ. შარვაშიძის პოეტური სტი-
 ლი, პირველ ყოვლისა, სწორედ კლასიკურ
 ლიტერატურულ ტრადიციებს ეფუძნება და
 მათი შემოქმედებითი გათავისების შედეგადაა
 შექმნილი.

აქვე აღსანიშნავია ისიც, რომ გ. შარვაშიძის
 პოეზია გამედრებულა უცხოური თარგმნილ-
 ვადმოკლებული ნაწარმოებებითაც (პუშკინი,
 მიუგერ...). მაგრამ ეს არაა ჩვეულებრივი თარ-
 გმანი. ამ შემთხვევაში უცხოელ მწერალთა
 შემოქმედების ენა თუ ის ნიშუში ავტორის მიერ
 გამოყენებულთა როგორც შოკოანების წყარო და
 პოეტური იმპულსის მიმცემი მალა.

იშისათვის რომ უფრო ცხადად ვაჩვენოთ ქარ-
 თულ ლიტერატურულ სამყაროსთან გ. შარვაში-
 ძის ვენეტიკური კავშირი პოეტის შემოქმედე-
 ბიდან მოვიშველიოთ კონკრეტული მაგალითი.
 აი „თუნდაც, ლექსი „შეშორ ხაზუნე“. იგი მკა-
 ფიოდაა აღბეჭდილი ფსევდონიმით ხალხური
 პოეზიისა და ვესას პოეტური ინტონაციებით.
 მასში პოეტი ნაღვლიანად ესაუბრება იმ მანუ-
 ლიშეულს, რომელიც დრომ და გარემოებამ
 ეროვნული სრძილის ასპარეზიდან განდევნა და
 „სულთამშუთა გალიაში“ მოაქცია, არხად ზანს
 ხაშრობითა თავისუფლებითათვის შერბოლია გერანი.
 ამაოდ ჭებინებს ეულად შეტანილი მკრანი
 და დარღიანად მოეღის მხედარს. ასეთი ვაჟკა-
 უციი აღარ არიან. მათი დავანჯული უირაში და
 ფარ-მალად აგერ ასი წელია, უპატრონიდ ურია
 მტვერს და ტაღაში უვლია ღარბუღი მა-
 მულიშვილი, ტოლ-ამხანაგი ამ ვაგლამად დაბორ.
 კილი რინდისა, „საიქიასა წახუნდა“ და ეს
 „ნაოსარი და ტაღა“ ქვეყანა „გლოვიის ზარი-
 თა“ შეტრულია.

კურსი. მშვენიერად ვიცი რაღაც ხარ
 სველით მოკლულ კაბითა;
 ვაყვარებ ვაგლასად დამბურღხარ,
 ვიღაც კაბები მშობითა;
 ზურ გავიშლია შორისშორ
 მშვენიერად ფრთები მალია,
 შემოგზვევია ცხოვრების
 სულთა — მშვენიერი ვალია:
 გვერდით გაყარა ტანგული
 ყარაში, ფარა, ზნალო,
 ვერცა გაამფრავს ვერც იმბარ,
 ზგერმან აგბა თვალთა...

მეგამ ვარაზთა და გოდებით ხაფხუფ ამ პო-
 ეტური ნატივალის ბოლო სტრიქონებში იმდენს
 სხვადასხვა ვაგონებებს, რომ ქაჩხატებს მცენება და
 ქარა არ გაჩერებს მის სამშობლოს და დაიხს-
 ნის მას უხედურებისგან.

მე არ ვცდები გიორგი შარვაშიძე აფხაზი
 ეროვნების პრიფესიონალი მწერალია. რუსუ-
 ლად დაწერილია რამდენიმე ლექსი გარდა, მთელ-
 დი მისი შემოქმედება ქართულ ენაზეა შექმნი-
 ლი. თავისი ცნობიერებით, აზროვნებითა და
 მსოფლმხედველობით აგა, პირველ ყოვლისა,
 ქართული კულტურის უმდიდრეს ტრადიციებზე
 დაფუძნებული შემოქმედია. ეს ტრადიციები
 მისი სულისა და გულის ღვიძლ ნაწილადაა
 ქცეული. გენეტურად შესისხლობრცხებული
 შინაგანი ენერჯია და შთაგონება მასაზრდო-
 ბელ უწრებ წყაროს წარმოადგენს მწერლისათ-
 ვის.

ამ ფაქტორს ასე საყვარებოდ იმიტომაც ვუბ-
 ნებ ხარ, რომ გ შარვაშიძის პიროვნებაში პარ-
 მონიულად შენიჭება და გამოიღინდა ქართულ
 კულტურასთან აფხაზური სულის განუყოფელი
 გენეტურა კავშირი. საუკუნეების მანძილზე
 რომ უაღიზღებოდა და მტკიცდებოდა. ეს ორივე
 მხარე — ქართული და აფხაზური ტენიონე-
 რი — მის ნააზრევში ისე ორგანულად და ხე-
 ნებრივადაა ერთმანეთთან შეზრდილ-შესისხ-
 ლობრცხებული, რომ მათი ერთიმგობისაგან გა-
 მიყვანა, ფაქტობრივად, შეუძლებელია.

ეს ფაქტი, რომ გ შარვაშიძის სტრიქონიც კი
 არ დაუწერია აფხაზურად, ოდნავაც არ აუ-
 ნებს მას ჩრდილს და, ეს გარემოება, ვფიქრობ,
 სრულებით არაა ძველი ასაშენელი. ჭერ ერობი,
 მისმა ხალხმა კულტურული შემოქმედების შექ-
 მნის გზაზე საუკუნეების წინათ გაყოფა უაღ-
 ტრანსპარენტო არჩევანი. რომლისთვისაც განსხვავ-
 ულადობა: ყოველი განათლებული აფხაზი ხე-
 ლიერი განვითარების საზრდის, ჰეიდლებრივ
 ქართული კულტურის წიაღში პოულობდა. მე-
 ორცე, იმ დროისათვის, როდესაც გ შარვაში-
 ძე მიღწევაობდა, არათუ აფხაზური მწერლობა,
 არამედ დამწერლობაც არ არსებობდა და უმდი-
 დრეს ქართულ ლიტერატურულ ტრადიციებზე
 აღზრდილ მწერალს ხერხილაც კი არ გაჩენია,

ამ მიმართულებით წარმართა თავისი შემოქმე-
 დებითა ენერჯია.

გ შარვაშიძის შთაგონების შემოქმედებაში
 სამშობლო იყო. მშობლიური ქვეყნის მარტო-
 ხა და აწმყოს მისეული განცდა. არათუ აწ-
 ვიათად რომანტიკული მსოფლმხედველობრივ
 პრინციპებითაა განსაზღვრული. ხშირად სწო-
 რად ამ თვალსაზრისით ეხატება მის შემოქმე-
 დებაში ერთმანეთს აწმყო და წარსული. მსგავ-
 სად ჰეინე რომანტიკებისა: „ველი დრო გ
 შარვაშიძის ცნობიერებაში განცდილია ეროვნუ-
 ლი დიდების გარდახულ ზინად. როცა „პატრიო-
 ნება, ერობი. სიტყვა უცვალი ნამდვილ შე-
 ფობდნენ“. პოეტის ცდილობს წარმოახაზოს „ამ
 კარგი დროის“ მისი მამულის „დაბაზა ხივანა“.
 მისეული მამულშეაღების მას სამაგალითო
 რანდებად მიჩნია. რადგანაც იხირო: „ამარ-
 ტიკანნი“ თავიანთი ქვეყნის შეაღობით, „გმი-
 რულად მიმართული მშველდით“ ებრძოდნენ
 მტარს „მუხად ქებულა“ სამშობლოს დიდების
 განსამტკიცებლად. ეს დრო უკვლავ გაქრა.
 „არადილოების სასტიკმა ჩადღობა“ სინათლე
 მოუპო პოეტის სათავეებზედ მამულს. სწორედ
 ასეთი მკვეთრი გამოწველობით უპირისპირადე-
 ხა წარსული და აწმყო ერთმანეთს ლექსში
 „მამულა“. აი, როგორ სიტყვს ავტორი ერო-
 ნულად და წვრილობრივად დაეძმულ დიდებადა-
 ტეტულ ქვეყანას:

ელა რას ვეღდათ? დიდება ქვეყნი
 წარღმან ღრღუკებზედ დახურდულია
 აქარო მუხტლობს. გლან ღონე ტყუის.
 გზა იმედისაც ბნელით შურლია.
 ჩრდილოეთისა სისტიკო ჩრდილი.
 მო მამულა! სინათლეს ვიპოვებ.

თანამედროვეთა ამდაგვარ ეროვნულ და
 წვობრივ დაცემას უპირისპირდება ფიცი იმი-
 ხა. რომ თავი პოეტის არ გააფაჯარდება. „ტყუ-
 ხა არ შეიცვალა“ და ხილომზედ უმრავლესებს
 ტანწულ სამშობლოს. მე-19 საუკუნის ქართული
 მწერლობიდან პოეტიკულითვის კარგად ცნო-
 ბილი შემოთ აღნიშნული ტენდენციები გ შარ-
 ვაშიძის პოეზიაში გამოხატვის ახალ წარმატებს
 იძენენ. ამ მხრივ განსაკუთრებულ საინტერესოა
 ლექსი „კარადა“, ერთ-ერთი უველიაზე საუკე-
 თების ნიმუში პოეტის შემოქმედებისა.

„კარადაში“ — აფხაზური სიმღერის ამ უვე-
 ლაზე პოპულარულ სიტყვაში — სიმბოლურად
 კონფესიონდება მშობლიურა მიწის ხიუვარული
 და უქრობი მადლი დედაყინა. ეს სიტყვა ლექ-
 სში ებოცურა და სუდიერი ხილალს გამოხატ-
 ვის ფუნქციასაც კი არ ასრულებს არამედ ამ
 გაუნდებულად ტკივილს განადებადაა ქცეული.
 რომელიც მწერლის ცხოვრების ხედასწერას
 წარმოადგენს. აი, როგორაა არსი იმ ტკივლი-
 ხა, ამ ღაღ და ცეცხლივან სიტყვაში რომაა
 სიმბოლურად შენიჭებული:

იგი დედნი — სიმღერა
 არ არის გასაბარდა,
 ის არის მიმივ მოთხრობა
 გულსა, სატკივარდა.
 ისა ჰგავს, დედის საფლავზედ
 თბილისა, ჭრთუმისა, შწარედ,
 კენესს და კენესს, ქეთიწვეს
 მტრალის ჩვილის გვარებს
 უბნობს, თუ ვითა ცხოვრება
 ათასის წლისა, წინარადა
 ერთხანად, კეთის მობურეთი
 სულ წარმეგებო ქარადა!

ათასწლოვანი იდეების ასე ერთხანად და
 უღმერთოდ წარხუტით გაპარტახებული სამ-
 შობლოს ბედზე გლოვა გ. შარვაშიძის შემოქ-
 მედების უმთავრეს სათქმელადაა ქცეული. თა-
 ვისი ცხოვრებით მოუტმა აჩიარზროვნად და-
 ადასტურა რომ მის შემოქმედებაში გამოხატუ-
 ლი ეროვნული წუნშია გულიდან მომდინარე
 სათუთი ტკივილი იყო. ამ შემთხვევაში მისი
 პოეტური სიტყვა და პირადი ცხოვრება ერთ-
 ხანის არ ემჩვენება და გ. შარვაშიძე ჩვენს
 წინაშე ზოლიან, მარმოიხიულ პარტყენებად წარ-
 მოდგება.

თავისი დროის საზოგადოებრივი ზნეობის
 წახედნა-დგარადიერების უმთავრეს მიზეზად
 პოეტს საქართველოში რუსული კოლონიალიზმის
 დამპყრობა მიაჩნდა. ის გულისტკივილით ხაზბ-
 რებს იმაზე, როგორ დედა ბოროტდება შე-
 აკილი ვარს ზნეობა და ჩაქრა „სინდისის ცი-
 ურა აღი“. მწარე ხანამდელიხანგან თავდახნის
 ჭხა ფიქრებში განმარტობება. ამ ფიქრთა მთა-
 ვარა საგანი სამშობლოს ბედი, მაგრამ ოცნებით
 წარმოსახული ქვეყანა მკვეთრად ემჩვენება რეა-
 ლურს. ოცნება „ბედნიერია სიწმირებით“ ავებს
 პოეტის გულს. გ. შარვაშიძის პოეზიაში არის
 ცდა ტანჯული მდგომარეობიდან ქვეყნის თავ-
 დამდნეე გზითა ძიებისა. ეს არის საწმუნოე-
 ხასთან „კვლავ მიბრუნება“, „ევროპის წათელიან
 ბაზდებსა“, „გონების სხვა მუდამის შრომით“.
 თავად ევროპულად განსწავლულმა მწერალმა
 კარგად იცოდა ფასი და მნიშვნელობა „ამ ევ-
 როპული წათელისა“. მაგრამ ამ გზით სულა იმ-
 ხანად ქერ მხოლოდ ღამაში ოცნება იყო.
 „მწარე სიყვადე“ ეს სხვა გახლდათ: რუსული
 ბოროტებით შემოქმედი ქვეყანა ტანჯვით გვი-
 ნადია!

ამა ოცნებას, ტბილსა სიზმრებზესა
 მწარე სიყვადე მეის მიადებინებს,
 როს ქარიშხალი ჩემსა ფანჯრებსა
 ბღვილით, კვენსით დაბაროვიენებს.

გ. შარვაშიძის ლექსებში ისმის გახმული
 კვენება გაცრფებული იმედებით შერარული გუ-
 ლისა. ამ სასწრავეთახა და სულერ თბლო-
 ხას ხადებენ გაწბილებული ოცნებანი შადალ
 ეროვნულ და ზნეობრივ იდეალებზე. ასე შე-

ზოდის მის შემოქმედებაში ახალი გაჩენა
 წარმოადგინებული სულიერი ტკივილისა, დიად
 მიზნების გაკატერებით გაჩენული წუნშიაღნი

ამ თავდაზრისით ხანტერენსა ლექსების
 გონება“, რომლის სათქმელი და განწყობილება
 აქარად ენათესავება ნ. ბარათაშვილის „სულთ-
 ბოროტოს“ ხაწუნარს. პოეტი ხეყვარულით იყო-
 ნებს ურამობას ხანტარო ადგადებს, „სადაც
 ცხოვრებას პირველად ვაქრო დარდის, დიმილის
 და ვნებებთ წამნი, სად პირველ იგარნი სოფ-
 ლის ღაზტრები; სად მეგობრობას, პატრონებას
 სიტყვას, პირობას შორის კაცებთა გონება
 ნათლად, შეურყვევლად“... მაგრამ სიყვარულის
 ეს გულუბრყვალო ოცნებანი ხელის ერთი მოხ-
 ლით გააცატება ცხოვრების უღმობლოხამ და
 წარსულის დღეთა ბედნიერა შოგონებანი წუ-
 თისოფლის ამაოებით შეიშურა. ასე დიმიხე-
 რენ და დახამარდნენ პოეტის გულში „იჯ-
 დროები და ოცნებანი“.

გ. შარვაშიძის პოეზიაში ხაქმით ადგილი უჭი-
 რავს მიძღვნი ლექსებს, რომელთა ერთი ნა-
 წილი, როგორც ჩანს გამოხატვეულებად არც
 იყო გამოწერილი. ამას ადასტურებს მათი სააღ-
 ბორო განწყობილება და ეტრო ხასიათი. მაგრამ
 პოეტს აქვს ისეთი მიძღვნებიც, რომელთა გა-
 რუთვლისწინებადაც შეუძლებელია სრულყო-
 ვილი წარმოდგენა შეგვიქმნეს მის შემოქმედი-
 ხაზე. ისეთია, მაგალითად, კოწია (კონსტანტინე)
 ერისთავისადმი მიძღვნილი ლექსი.

ქ ერისთავი გ. შარვაშიძის თანამედროვე პო-
 ეტი იყო, მის უახლოეს მეგობარი და თანა-
 მოზარე. ლექსის შთავარი სათქმელი გამოხატუ-
 ლებას პოეტიმის ორა მეგობარი მწერლის სუ-
 ლიერ მიწმარფებთა წათესაობას ხაზგახმა-
 რასაც განსწავრავს მამულებსადმი ფანტაზიურა
 სეყვარული. მიზეზდავადა იმისა, რომ ცხოვრების
 გზაზე მათ მრავალი უხამოვნება და წინააღ-
 მდეგობა შეხვდათ, წუთისოფლის სიმდაბლიხა-
 თვის ქედა არ მოუხრიათ. ზნეობა არ გაუყვდიათ
 და სულს საწმინდე მინც შეუნარზრუნებთათ.
 აქვე, ამავ ლექსში, ჩნდება სახელი მათი უხა-
 დლის მეგობრობა — ფაშელის ფხვედონიით
 ენობილი მათა გტრადიხა, რომლის ცნობილი
 ლექსი „ადამიანი“ ზოგადადამიანური იდეალურ-
 რობის მაგალითად ცხადდება:

მისთვის მიუვაბარ, რომ უმაწეილობა
 შენი უმანკოდ ღაზგარულია,
 რომ მამულითა კარგი შვილობა
 შენი სხვა ზრუნვით დაფარულია;
 მისთვის, რომ ეტლი შენის ბედისა
 როგორც მე — ჩემი, დიამტერებია,
 რომ არც შენ გინდა დასრა ქედისა
 და გზა სიმდაბლის ორ გეყვარებია.
 დანი გულწმინდა ამყაინად,
 განაგედ შორად ფუჭე დარღები,
 გახდი ფაშელის ადამიანად —
 თანდათან უფრო შემიყვარდები!

გ. შარვაშიძის ეს ნაწარმოები პოეტური კანონები უფროა კ. ერისთავის მიერ მისაღები მიზნული ლექსისა. კ. ერისთავის შეფასებით, გ. შარვაშიძე პათოსურებით ხაზზე ჩაინდია, ვინც სულით ვერ დაამახუნა მადღურმა ზემმა. იგი მოკრძალებით ასახსნ ზოტბას მეგობარი მწერლის ხელეუბრი სიმტიკაცეს, მოუხეივდეულობასა და მამულობაში უშობას:

მისთვის მიყვარხარ უსაზღვროდ, ძმო,
რომ შენი ქცევა ჩინდულია,
რომ შენი გული წმინდა და მტიკაც
ქეთლის გრძობით აღსებულია...
მისთვის მიყვარხარ, რომ შენ მადღურმა
ვერ გატრიალა თავის კისრატვე,
რომ ვერ დაგტანჯა უბედურებით,
ვერს მივიტყუა ბრწყინვალეობაზე.

გ. შარვაშიძის შემოქმედებითი მარჯობის განსაკუთრებულ საინტერესო ლექსია „ჩემი ჩანგი“. მასში მკაფიოააა განსაზღვრული ავტორის ესთეტიკური თვალსაზრისი, რომელიც „თერგდაღედულთა“ „სოფლმშენებელთაგან პანციაზებითა“ შთაგონებული. თავისი ჩანგის სასიმღერო ხანგაა გ. შარვაშიძე საზოგადოებრივ მისწრაფებათა გამოხატვას თვლის. კერძო დასდი, რომელიც მხოლოდ მე შეგებება, იმის სიმეხს არ აღედგებო — ამბობს იგი. „მარა როცა ზემს უფრს ესმის ჩაგრულ ხალხის მწუხარება, მიწას აღბობს უმართლობით დანადენი მდღეარება, როცა მესმის მისი კვნება, სულს აქენჯი, გულის მდავი, — მისან მხოლოდ, მხოლოდ მისინ დაკუნებებს ჩემი ჩანგი“. როგორც ვხედავთ, ამ სტრაქონებში გამოთქმული თვალსაზრისი აშკარად ემთავეება „თერგდაღედულთა“, კერძოდ კი ა. წერეთლის ესთეტიკურ შეხედულებებს.

გ. შარვაშიძის ლირიკის შთამბეჭდაობას ხედს ინტიმური განწყობის ხაზიერე. მისი ზვერი ლექსი სწორედ ამგვარ ინტიმურ განწყობალებას ეფუძნება და უახლოეს მეგობრებს ემძვინება. გვიხსენოთ, მაგალითად „რომ და მაგრამ“ — ნათი ჩოლოყაშვილისადაში მიძღვნილი ლექსი, რომელშიც სუყვარულით თავდაიყვანებამდე მისული პაროვნებას განცდები ასეა გამოხატული:

რომ ეიფო ღმერთი, ყოველ ღონესა
დასაბამისს შენთვის მოვფენდი;
ცათ ანგელოთა, ქვეყნად ცბიერთა
ვასალად და მხლედ შენ მოგიჩენდი;
ზეყად ღრებულთა, რბილად გროვილთა,
სასხტომილად ტახტად ავტე გაადრებდი,
გვიტრკვიინად მზესა თვენ დავადგმიდი,
ვიარსკვლავებითა გაათამაშებდი.

ამ გრძელდება ჩამოთვლა იმისა, რით გაფრთხილებდა პოეტი მისი გულის ჩვეულ ანგელობს, ღმერთი რომ უოფიდაყო, როგორ შეახამდა ვიღზე ცინარტვლას სახელს. ხაზზე

მოვარეს ფიქტავე გაუგორებდა და მხედ სამეფოს მუხლმოდრეკით უძვინდა, თვითონ კი ერთგული მახატვის ზედს დასწრკდებოდა.

იგივე განწყობალება უფრო ნათესავს „სახლსაბოვანს“. რომელიც შთაგონებულია მშვენიერი ქალწულის უორნის თმებითა და „მადლის მქარდის უბვი ღედვით“. მაგრამ ლექსის ღირხება ავტორის ბორცოდ ვნებათ ეფემტორტი გამოხატვა კი არ არის, არამედ ილახებული იდეალი — დედად გაზღომის შემდეგ ამ ქალმა „დაიკუმულს მამულს არქოს გზირა“. რომელიც ქვეყანის მომობისაგან დაიხსნის. ასე გამოდის ლექსი ვიწრო ინტიმური განცდის ფარგლებიდან და ეროვნული თვითშეგნების გრძობით იხსკვამება.

ცხოვრების ხედუქვლმართობამ და სიყვარულებმ, სიკრტუმ და ობობრობამ გ. შარვაშიძე აქამდეც მიიყვანა, რომ მას ზოგჯერ ეკვიპ კი ეხარება იმაში, ხანტოოდ არხებობს თუ არა ნამდვილი სიყვარული. ამ თვალსაზრისით იგი თანმიმდევრით არაა და ზოგჯერ უფრო ემოციურად სწის სკოთხს, ვიდრე ვონების კარნახთ. კატო ახაშობისადაში მიძღვნილ ლექსში პოეტი გულმოდგინედ არწმუნებს ქალს რომ ნამდვილი სიყვარული არ არხებობს. ამტომაც არ აშვეებს ვნებათა ღედვას, არავის ანდოს გული და გრძობა მტიკიცედ „შეშობობს“:

იველსუცი, ილალობე,
ყრმათა შორის მშიარული,
მიგრამ გრძნობა შემოდობე,
არ გჯეროდეს სიყვარული?
კეთის გული როგორც მარტო,
შეიყვლება ხლმე ხზირად,
რაცა დღეს სწამს, როგორც ხატო,
ხვალ ის გაუბდება ჭირად!
მამ, ისევე სჯობს მოსყვენბით
რომ იცხოვროთ სულაც მარტო,
წმინდის ფქრით და გონებით...
ასე გარნევე, ჩემო კატო!

ამაშიანებისადაში, სიყვარულის კვშმართი გრძნობისადაში გამოვლენილი ეს უნდობლობა ცხოვრებით ნავეთი მწარე კვშმართება იურო. მაგრამ პოეტი ამ გრძნობას შეფასებდა თანმიმდევრით არ არის და სხვაგან სიყვარულს იგი „სახლავზედ აღმოსრულ მზედ“ მიიჩნევა:

როგორც ითქვა, გ. შარვაშიძის სოფლმშენებელთა დიდადაა დავალებული „თერგდაღედულთა“ ადგილით. ამ თვალსაზრისით საინტერესო ლექსია „ობოლი“, ესაა აღსარება ხედვისაგან, წუთისოფლის სიმუხთლისაგან განწარული ობლობის უფრო ზუსტად. შესიტყვება ავ დედინაცვალთან, რომელიც ობლის ხედუქვლმართი ცხოვრების გამამწარებალია, თავისთავად, ეს თემა — ობლობა და დედინაცვლის ამდაგვარი ურთიერთობის გამოხატვა — ახალი არაა და მასზე

ქართულ ფოლკლორში მრავალი შეხანსნაე-
ნაწარმოებია შექმნილი.

მაგრამ, ვფიქრობ, ლექსს ავტორმა ხელ სხვა
მხანსწარაფვა დააკისრა — სიმბოლური —
აღგორაული ფორმით საქშობლის კოლონი-
ური მდგომარეობის გამოხატვა. იბლის სახეში
აქ, ძნელი არაა, დამონებული საქართველო და-
ვანახოთ, დედინაცვალი კი რუსეთია. ეს აღე-
გორისში მანინდელი მკითხველისათვის მთუ-
ლოდნელი არ უფიქრა. როგორც ცნობილია,
დედინაცვალის სახით რუსული კოლონალიზ-
მის გამოხატვას თავისი ერთგული მხოფდ
მხედველობის გადმოსაცემად ხშირად მიმართავს
ხოლმე ა. წერეთელი. ამ აღგორის იუნენებს გ-
შავაშვიდს. რომელიც იბლის სახეში აქხავს
საქშობლის ღრმად და ფლადხოდ მოუვარდელ
მამულიშვილის გარბობებს. დედინაცვალი უდი-
დობის, იბოლის შიხიველი დედა დაავაზონის
და მის ნაცვლად მხოლოდ თავისი თავი შეაუ-
ვარის. მაგრამ დედინაცვლის ამ ხორბტ გან-
ზახვას ასე უნახუნებს იბოლი:

მაგრამ სტუედები, ვერ შემეცლო,
აღმრდელი ძუძუ ტუბილია,
განგებლის ძალით ეს გარბობა
გულში ღრმად აღბუქდილია...
მამ რაღას ჩამკებინბარ,
ის დავემო, შენ გაც თყავანი?
უწინამდ შიშა ვამისკდეს,
დაიწვას ზემი აყვანი!

ასევე აღგორიული ხასიათის ლექსია „ლო-
მი“. აქერადა საქშობლის პოეტო ღომის სა-
ხით ხატავს, ღომისა, რომელსაც მტრმა თუძე-
კვანვებით დაძრო. კოფეც დაბტყვევა და
გალიაშიც ჩახვა, მაგრამ ღომისა მისც ვერ
წაართვა და მის გულში ვერ ჩაქლა ამედი ამისა
რომ, დღეს აქნენა თუ ზეალ, იგი ჩკინის გა-
ლიას დაღწევას და კვლავ ეზარება თავისუფ-
ლების მადლს:

და დღეს ღაღატით დაბმულმა
სურს შეიკრიბოს ძალია,
მარჭვე დრო ნახოს და ქაშინ
დაღწეოს რკინის გალია,
აიშვას დატყვევებულმა,
ისა წნას, რისაც მდომია,
და ავტონობინოს თვისს დამწველს,
რომ ღომი მუდამ ღომიაქ.

ასეთია „უკვდავი ხერვილი“ ღომისა, რო-
მელსაც გალიაში ტყვედ უფლნით ვერაინ შე-
რცვლის ზნება და ბუნებას. ასე იქცევა ხალხუ-
რი პოეტურა ინტონაციით დაწერალი ეს
აღგორიული ლექსი თავისუფლებას ხობდად.

როგორც ითქვა, გ. შარვაშიძის ლექსებში
ზოგჯერ თავისებურ გამოვლინებას პოულობს
ჩვენი დიდი პოეტების შემოქმედებისთვის შე-

ფიოდ დამახსიათებელი რტმდელ-... კლდრ-
ინტონაციები. ამას მკითხველი აღბოთ, ცხტირ-
ბული მაგალითებითაც იგრძნობს. მისი მხან-
დაბტურებელი ნიმუშები ქნეს... მკითხველს მო-
ვაშველით მწერლის შემოქმედებისადა. თ-
თუნდაც „ერთის მომღერალ ქალს“, რომელიც
ვფიქრობ, აშკარადა აღბუქდილი ზეციის პო-
ეტური ინტონაციით (გავიხსენოთ მისი ლექსი
„დედოფალს ანაზედ“):

მხოლოდ შენ ერთი, მხოლოდ შენ, სულსა
აღამიფერნაო!
არ საღმდისით საყურე, ზეცისა ქანტო-
სემნაო;
ტრედსა სქობიბარ გრძინობითა, აუქმე
ბულბულთ სტვენაო...
უშგავოსს — შენდა საქებრად რად მარტა
მსგავსი ენაო!
აქ სულ დამებში გონება, დამრჩალა
ცრემლითა დენაო!

გიორგი შარვაშიძის ცხოვრებისეული პირ-
ქების, მისი სიცოცხლის აზრისა და შინაარსის
თავისებურა თვითშეფხებას მოგვცა პოეტმა ერთ
სატარა უსათაურო ლექსში, რომელშიც ერთხელ
კოფეც მკითხოდ განახლდვარა და შეაქამა ტან-
ვა-წამებოთ განვდილი მისი ცხოვრება. იგი
წუთისოფლისაგან დეწილი და უღვლოდ ნატან-
ქი, ღარბი და განძარცვული, სიამყარი აცხა-
ხადებს რომ მის ეთოდ ვულს „კაცთა ხიავის
მწარე იქვება“ არ შექმნია და უკვდითვის
იგი განარწინებული მოუვასის სიყვარულის
წმინდა დამარით. პოეტის რწმენით, სწორედ
ამ წმინდა ხინათლემ უნდა გაანათოს ტანჯა-
წამებოთა და ქვარცმით ხავს მისი წარსული
ცხოვრება და გაზადოს იგი დაუფიქვარი შოა-
მოპაველობისთვის:

უსამართლობის ცხოვრების ზღვაში
შენ გერგო წილად მხოლოდ ტანჯვები
და იმ ტანჯვების უღმრთოებაში
ცხოთა სიავის მწარე იქვეები
არ შექმნიან შენს ეთოდ გულსა,
რომელშიდაცა ძმად სიყვარულსა
ენტო უშგეტე, წმინდა ღამმარო!
ის გაანათებს შენსა წარსულსა;
და მით იქნები დაუფიქვარი!
და შენს სიცოცხლეს უბედოს, მწარეს,
ძველი ხსენვისა დავსვენება:
და შენს მოწყენილს ღარბს სამარეს
კურთხევის ცრემლი დაეწვევება!

* * *

გიორგი შარვაშიძის შემოქმედებაში სხა-
ტით ადგილი უჭირავს ავტოვიც დრამატულ
ისწულებებსა და წერილებს თეატრალური ხე-
ლოვნების საკითხებზე. მათგან განსა-

კუთრები მნიშვნელოვანია ისტორიულ თემაზე დაწერილი დრამა „გიორგი მესამე“. ნაწარმოებს საფუძვლად უდევს მეფე გიორგი მესამის ცხოვრებად აღებული ცნობილი ისტორიული ეპიკოე — დემნა (დომინტრა) ბატონიშვილის შეთქმულება, რომელიც გამოწვეული იყო ტახტის ხელში ჩასაგდებად. მწერალი ისტორიული სამართლითა და დამაჯერებლობით აღწერს მოვლენებს, ძირითადად სწორად გადმოგვცემს საბერძნეთის კარზე არსებულ ზინაგან წინააღმდეგობებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ისტორიული სამართლად და დრამაში მოთხრობილი ამბავი უოველთვის არ შეესაბამება ერთმანეთს. ასეთებია: მაგალითად, შეიძლება მომენტები: შეთქმულების მომდევნო ცემს თამარა ჭერ კედელ არ უოვლია მეფედ ნაყურთში. ეს ამბავი ერთი წლის შემდეგ მოხდა. ნაწარმოებში კი მოვლენათა თანმიმდევრობა გადაადგილებულია. ასევე განსხვავებულ ინტერპრეტაციას სძენს ავტორი დემნას მონაწილეობას შეთქმულებაში: დრამის მიხედვით, გიორგი მეფემ დემნას აპატივა დანაშაული და გაათავისუფლა სასჯელიდან. სინამდვილეში სხვაგვარად მოხდა: ბატონიშვილს, მეფის ბრძანებით, თავლები დათხარეს, დაასპურახეს და ცახეში ჩაგდეს, რასაც მალე ემსხვერპლა კიდევ იგი. მსგავსი უზუსტობანი კიდევ შეიძლება დააკვებახელებინა.

მაგრამ აშკარად ვფიქრობ, ეს არაა მთავარი აშკარა ფაქტობრივ უზუსტობათა მთვებდავად. მწერალმა შეძლო ცოცხლად და დამაჯერებლად ეჩვენებინა სამეფო კარის ცხოვრება და ხაინტრეკსოდ დაეხატა ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟები, აღბნა, არ გადაკაპარებებ, თუ ვიტყვი, რომ „გიორგი მესამე“ ჩვენი არსით მდიდარი და რამდენადაც ისტორიულ უფროდ მეტურადაცაა უნდა ამბავრებდებ. ამდგვარი დანიტრების საფუძვლი, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, მრავალ ასპექტით შეიძლება იყოს განპირობებული. მათგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანია ის გახლავთ, რომ ნაწარმოებში განდიდებულია სახელმწიფოებრივი პოლიანიონის იდეა და დაგბობილია კუთხური სებარატისმი. ამ პოლიანიონის შემადგენელ ღვინდ ნაწილად აფხაზეთიყაა მიჩნეული. აფხაზეთა მთავარი — თათგო შარვაშიძეც აქტიურად მონაწილეობს სამეფო კარის ცხოვრებაში და აყავს საქართველოს ტერიტორიულ ერთიანიობას. თამარის მეფედ კურთხევის დღეს ავტო. ქვეყნის სხვა კუთხეთა გამგებლების დაჩად, ერთგულების ფიცს აძლებს მეფეს და გამოიქვამს მზადყოფნას თავდადებით ებრძოლოს ზინაურ და გარეზე ბტრებს. ამ შემთხვევაში ის თავის თავს ქართველი მეფის ქვეშევრდომად, უფრო მეტიც, მისი ბრძანების უსიტყვო შემსრულებლად თვლის.

დღეს ჩვენთვის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ის ფაქტი, რომ საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი პოლიანიონის იდეა: და ამ პოლიანიონის შემადგენელ ღვინდ ნაწილად აფხაზეთის მიჩნევა აფხაზეთის მთავრის შემკვიდრე, აფხაზი ეროვნების კაცი ქადაგებებს.

დრამის ღირსებას, პირველ ყოვლისა, სწორედ ამ ერთიანიობისა და განუყოფლობის იდეის განდიდება განპირობებს. ამ თვალთახედვით ზედავს და აფხაებს ვ. შარვაშიძე ჭრნს ისტორიას. იგი პატრიოტული სიამაზის გარნიბით აღიქვამს ჩვენი ისტორიის გმირულ ეპიკოდებს და განადიდებს სახელოვან ეროვნულ მამულიშვილებს. მათგან განსაკუთრებული სიყვარულითაა გარემოსილი დავით აღმაშენებლის სახე. აღმაშენებელი მახთვის ქართველი ხელის უველაზე ნათელი ეროვნული იდელია, ის გმირია. რომელმაც ერთ მუხიად შეკრა და დიდების მწვერვალზე აამაღლა საქართველო.

ამ თვალსაზრისის დდასტურებაა, მაგალითად, დრამიდან მოტანილი ეს სიტყვები: „დავით აღმაშენებელი იყო ისეთი მეფე, რომლისთანაც მალე არ მიველინება საქართველოს. მან შეიკრა ქართლ-კახეთი ერთ სამეფოდ, ამოიყარა ყველა ქართველი თემი და ცალ-ცალკე დამოუკიდებელი არსებობა მამინ ერთობს გაუკვადებულ თავადთა დაახუსტა და შექმნა ერთი სახელმწიფო მთელი კვერიიბა“.

ნაწარმოები აწუება თამარის მეფედ კურთხევის აღწერით, დრამის ეს ეპიკოდი თავისი ზინაგანითა და განწინობლებით თითქმის ზუსტად იბეორებს „ეფესიტყუანის შესაბამის ადგილს. როსტეანის მსგავსად, გიორგიც მტრძობიარედ ესაუბრება დიდებულებს — იმზე რომ დახერდა და სამეფო ტახტს მის მშვენიერ ასულს — თამარს უთმობს. დიდებულები არ ეთანხმებიან მას იმას, თითქმის მეფე სიხერებს დაუფლტურებიან და ძველებურად აღარ უტრის მკლავი და ჯიწება, მაგრამ ახალი მბრძანებლისადმი ერთგულების ფიცს ყველა მათგანს მაინც მოწინებით დებს. დრამის ეს ეპიკოდი ირგანულ კავშირში არაა ძირითად ხასქმელთან — ნაწარმოებში აღწერილი შეთქმულებათან. რომელშიც გიორგი მესამის მოწინააღმდეგე დიდებულები მონაწილეობენ ამირსამაღლარ ირანე ორბელიანის — დემნა ბატონიშვილის გამართდელის — ხელმძღვანელობით.

მწერალი ცოცხლად და ხაინტრეკსოდ ხატავს აწვარებთ შეპურილ დიდგვაროვანთ სხეებს. მათგან და არასწორბაზობრივად ვითარდება სიუჟეტი. სასაზღის კარზე დარჩალებული ინტრიგების ქსელში არიან გაბმული ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟები. ამ თვალსაზრისით უველებგან გამოირჩევა მანდატურითუბუტები უუბარანს ქავშიანი. იგი, ერთხა და ამავე დრას, როგორც თავადვე ამბობს. „აქეთაც არის და იქითაც“. ქავშიანის მზაკრული ხუნების შესაცნობად განსაკუთრებით ხაინტრეკსია მის

მეგრე წარმოქმნილი შედეგა მინილოგი:

ამ დაფილანტო თავი სკდება! ღონეც
 შაკლდება!
 ერთობ ქვეყანა აიროს და გული ერთობს!
 (მწარე ღიმილით)
 თერძე რა ერთხელ ფეხსა ჩადგამ
 სიკვდილად,
 უკან ვერ იბრუნ და მიღობარ შიდა და შიდა...

მაგრამ უკვე პერსონაჟი როდია ასეთი ძალი დახატული. ზოგიერთი მათგანის სახე მხატვრულად ხეშაბურთა და ზედაპირულად გააჩრებული. ასეთია, მაგალითად, გიორგი მეფე. რიჩელიც თუშენა მოკლეგანა ცენტრის ფეხს. მაგრამ სათანადოდ ვერაა მათ არსნი ვარკვეული. მწერალმა აგი, ხაშფუხარად, უფრო მიამოტ გულუხარული. მერვეთა ბუნების პიროვნებად წარმოგვიდგინა. ვის მოქმედებაშიც ნაკლებად ჩანს ის სობრანე და წინდახედულება, რომლითაც გიორგი მეფემ ხასიათდებოდა. თავისი მადგმარმონისა და მტრისმეტად მიზნობა ბუნების გამო გიორგი მეფის მხატვრული სახე ნაწარმოებში. ვთქვამს, მტრისმეტად გამართავებული და გადარჩებულია.

დრამატურგის სახანულოდ უნდა ითქვას, რომ ის წარმატებით ახერხებს კარგებულნი ფაქტებისა და მოკლენების განვითარებას. ახერხებს განვითარებადულ შინაარს ბუნებს, მაგალითად, იგი დრამაში ადვილად დიდგვაროვანთა შეოქმულებას, გულხისტოვადი ამბობს, რომ აქვს გვარა შინაგამცემლებსა და ირგვლილის ხანდასწერო მაგალითებით სახედა ჩვენს ისტორია. ხწარგედ, ეს ხაერთი ერთხელნი უხედურება აქვს მხედველობაში გიორგი მეფეს, როცა ამბობს:

აჰ, გაეცმა, ირგვლობა, ეგ სენნი ძველნი,
 ეს შინაურნი გველ-მარტლები, ქართველთ
 მკამელნი!
 ვით ვერა გარძობენ სულელ-შმაგნი,
 ბოროტნი სულნი,
 რათ დაივიწყეს აგრე მალე დრონი
 წყაღენი,
 რომ ჩვენს სამეფოს, შემოვა რა
 განხუთვოლება,
 მას დაიპონებენ და შემუსრავს სხვისი
 კრთება!

რომ სამშობლონი, მუდამ იკუნენ დამამბობელი დასდასობითა ბატონები, როგორც ირბელი!

ერთი მნიშვნელოვანი მომენტაც უნდა აღინახოს დრამის შეფასების დროს: საკუთარი ძალუფლების განდიდებაზე ჰეიონებზე დიდებულება როგორც უნით ისწარფვიან ხარა იარაღად გამოიყენონ ტახტის მამიებელი ბატონიშვილები, ისარგებლონ მათი გულუხარულიობით.

გონება აუროს მათ და ამით უდიდესი ენება მოუტანონ ქვეყანას.

ხწარედ ამ მომენტის გათვალისწინების შედეგია ის გაგრძობება, რომ დრამა ბატონიშვილთა მწერალმა საკმაოდ ეთილოზობილი ბუნების პიროვნებად წარმოგვიდგინა. დრამის მიხედვით, იგი წინგობრავდაც და ერთხელადაც ნათელი მისწარფებების მამულიშვილია. თავისი ხედვარტობითა და წინდახედულებით ის, ფაქტობრივად, უპირასბრდება ხასხლის კარგე დატრიალებულ ინტრიგას და მხოლოდ ნომინალურად დაკავშირებული შეოქმულებითა: ავტორმა დრამა უფრო გიორგი, სულგარედ და მიტყუებულ პიროვნებად წარმოგვიდგინა და არა ტახტის მამიებელ ავანტიურისტად. იგი ცდილობს მისი უკველი მოქმედება ქრისტიანულ წინგობის ნომრებს შეუფარდოს და მოძიეთა ხსხხლით არ დაამძიმოს სული. მაგალითად, შეოქმულების ერთ-ერთ მონაწილეს — ლიპარიტ ირგვლიანს საუკუდურზე — „უფლისწული რა წესითა ნებულობ, რომ ჩვენს იშუთ ვართ და შენ კი, კახუცი, ვაჟაყი, ხმალ-ჩაგებულად ხდეგებარო!“ — დრამა ამ ხიტყუებით უპასუხებს:

ენა! მამამშეძვე, მაგანე ჩვენ ვერ
 შეუთანხმდებით.
 რომ მიჩრენია დაგრე მარად გონების
 შევით,
 რადგან კაცია ცხოველთ შორის გონებანი,
 და თუ მხვილით აღტურვილი ადამიანი,
 ცდილობს, რომ მოსპოს სხვის სიცოცხლე,
 მისი მსგავსისა
 და მოსტაცოს ეს უმჯობესი ნიჭი ზეცისა,
 მკედარია მასში კაცობრივი გონიერება
 და შეება მხოლოდ სულღამელისა მას
 მძინერება,

„კაცობრივი გონიერებასადაც“ აქვს გვარა გამოკრამაგების ხხეა მაგალითებიც შეიძლება მოვიშველიოთ დრამა ბატონიშვილის ცხოვრებიდან. აგი არ უკვება შეოქმულებს და მზად არას ეახლის მეფეს, მორჩილად მოუხაროს მას ქედო და თხოვოს ქატება: ხოლი თუ მეფე არ შეუწოდოს უნებურად ჩადენილ დანაშაულს, არც იმაზე იხუვს უკან, საკუთარი სიცოცხლით გამოიხვიდოს აგი, იღონდ ახეთა ცოდეა არ დაიდოს და ქვეყნის სიმტკაცე არ შეიღაბოს. ასეთ მოქმედებას უყარასხებს მას ქრისტიანული ზრუნვა სულისა და სინდისის ხაწმინდევზე. მასთვის ამ ხაწმინდის გადარჩენა უფრო დიდი ხაქშია, ვიდრე ტახტის მისაკუთრება. დრამის მიხედვით, ასეთია მარჯამი დრამა ბატონიშვილისა, რომელსაც შესწევს შინაგანი ძალა ცხოვრების ქუქვისაგან განარიდებისა. წუთისოფლას ხიმუხულებითა და იპირსხარებული ბატონიშვილი, ნაწარმოების მიხედვით, ბოლომდე ინარჩუნებს ამ სულიერ ხაწმინდეს. დრამის ადამიანური

ზუნების შეხაცობად მნიშვნელოვანია მის მიერ წარმოქმნილი ეს მონოლოგიც, რომელიც თავისი მძაფრი ღირებულება განცდითა და მუდობრივად დამოუკიდებელი პოეტური ქმნილების შთაბეჭდილებასაც გვიქმნის:

წუთისოფლისა ცხოვრების წესი უნამუსო და უტრფიარია! კოს სისიგმა, თუთ უმჭობესო, ცრუი ფარია.

...ზნეობით მტარვალს, გულქვა, ბორცსა სვემან არგუნა ლაშქარ-ქარია, სერის რა სისხლითა სიფლის წალკობსა, გასაბარია.

აგრე სიციხელე უელმართობით გაცუგებარია — სიოცარია! ღვთიური ნიჭი, მაღალი გრძნობით, ზენეში მკვლარია!

წუთისოფლის მღვრიედ მოტორტანე შორევი, ზეტ-ნაქლებად, უველანი არიან ჩაფლული, მათ შორის, — მიუფაც, აქვეყნური ცოფვა-მადლის უზენაესი განმსჯელ-შემზახებელი. ვერც იგი ერკვევა ცხოვრების ურთულეს ხლართებში და შრავალი უდანაშაულო ადამიანის სისხლით აჭრს ხელს დაძმობილებად. ამას შინაგანად ვაჭმობს კოფეც ვიორგო და დრამის მბოლოს, როგორც ხაერთარ ცოფვათა მონანიებისა და შენდობის გამოთხოვა უფლანაგან, ანე აღქმება მის მიერ წარმოქმნილი ის სიტყვები, რითაც ნაწარმოებნი მოვადებენა. „მეუფეო წესათაო! მოკვიტებენ შეცოდებანი ზენეში, რამეთუ ვარს ხორციელნი და არა უფეთი, რას უჭრებობთ“.

არაოდნე სიტყვა თამარ დედოფლს შეხაზებ, სამწუნსარად, ნაწარმოებში მისი ხაზე სტამბტურადია გამოკვეთილი, მან, როგორც პერსონაჟმა, ვერ შეიძინა მნიშვნელოვანი დატვირთვა და მოვლენათა მხოლოდ გარედან მაკვირდის როლი ში დაჩრთ. ერთადერთი, რასაც იგი პრაქტიკულად აკეთებს, ესაა სასაკლადოდ გამოწარმოებული ზიანშეადისადმი — დემნასადმი გამოხარჩლება; მაგრამ ნაწარმოებში ეს მომენტო სათანადო ფსიქოლოგიური დამაქვრებლობით ნაჩვენებნი ვერაა.

დრამის პერსონაჟთაგან აღბანიშნავია აგრეთვე შოთა მებსე, ახალგაზრდა მოღვენე, სიბრძნითა და კეთილშობილებით ხავეს პაროვნება, რომლის პარტოტობს, როგორც ჩანს, შოთა რუსთველი წარმოადგენს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ გ. შარვაშიძის „გიორგი მესამე“ საუბრადღებო დრამატული ნაწარმოებია მძაფრი სიუჟეტობის დინამიზმი და ცხოველყოფილი მხატვრული ხაზებში, მძლავრად გამოვლენილი ნათელი ერკვენულ-პარტიოტული თვალთხედვა და მაღალწნობრივი ადამიანური იდეალებისადმი თავჯანსიყვესა — აი, მოკლედ, ის არსებითი ნიშან-თვისებანი, რომელნიც „გიორგი

მესამეს“ გამოჩვენულ ადგილს უჭერდებიან მწერლის შემოქმედებაში.

გიორგი შარვაშიძის ერკვენული კომპლექსი და „მოპყვადეანი სურათები“ უმთავრესი წილს დაიდვა ქართულ თეატრში, მომდევნო წილს კი ცალკე წიგნად გამოიცა კუთხისში. თავისი მხატვრული დონითაც და პრობლემატიკითაც ეს ნაწარმოებო აშკარად ჩამოუვარდენა „გიორგი მესამეს“. ავტორი კომედიის სათაურ-შედე მნიშვნელობის მქონე აღწერილიყოფითი მოკლენების ზუნებაზე. ესაა ხანტიმენტალური გულუბრუნელობით მოთხრობილი უკველდღიური ამბები, რომელნიც თავს გადაბედებით მწერლის დროინდელი პროვინციული ხამზრო ქალაქის წარჩინებულ პირთ. ამ ამბავთა თხრობისას წინადადებულებანი ხელმოწერადია გართულეზულად და მოამიტურად დაზღაბრულეცი. მაგრამ მკითხველს მინეც ექმნება გარკვეული წარმოდგენა კომედიის მოქმედი პირების ადამიანურ მისწრაფებებზე.

მწერლის მინაწი ავარციენოს ამ პროვინციითა უოფა, რომელთაც დაუპარგავთ ნათელი ზნეობრივა პრინციპები და, მიუხედავად მაღალი ხანოგადობრივი მდგომარეობისა, ხულიერად გამოფიტულნი არიან. უმიწრო და უშინაარსო უკველდღიურობამ მათ სიცოცხლეს თითქოს მიწიერი ხაურდებუნი გამოაცალა და ისინი ხილოგურა მოთხოვნილებების მონებად აქცია. ამითაა განპაროტებული ის გარემოება, რომ ბევრი მათგანისთვის უცხოა ზნეობრივი ხაწმინდე და პატოხნება. ეს ტრადიციული მორალური პრინციპები მათს შეგნებაში დევალივირებულთა, ხაყვარული ხორციელი ნენებ-ბითაა შემოფარტულული და ცრუობის საგნად ქცეული. ავტორმა, მართალია, ვადა ამ ზნეობაგამოტოტულ ადამიანთათვის დაეპირისპირებინა ხულიერად აწაღლებული პროვინციანი (ხალოში, აწლანთარელთ...), მაგრამ ეს დაპირისპირება სტამბტურია და მოკვლებულია მხატვრულ სისხლსავსეობას.

კომედიისი აღწერილია (საზოგადოების და საზახათებლად განსაუბრებულ მნიშვნელობას იქნეს ერთ-ერთი პერსონაჟის მიერ წარმოთქმული შემდეგი სიტყვები: აქ „თითქო ხაღხი ბერია და აფელი არ უოფნისთ!... აქაურა კაცების სიტყვაში ისინი მუდამ მეორე ხმა... დოფარტული, ორ-აწრინი და ორ-პირი!... თითქო სიტყუე არის მხოლოდ ერთივე იარაღი, რომლის ხმარებისათვის კანონი არა სჯის, და ამ იარაღს ხმარობენ თავის დასაცველად!... აქაურს სიტყვას არ აქვს ძალე სიზაროტლესმ! აქაური ხაერი მიმიძხ... მტვერი მხარჩობის!...)

იმდაგვარია ხაზე ამ საზოგადოებისა, რომლის წარმომადგენლებიც არიან კომედიის მთავარი პერსონაჟები. ამ საზოგადოებაში ორიპირობა, ტუფული და თვალთმაქცობაა აღწევებულნი. ამ ადამიანთა ფუქსავატური ცხოვრების აღწერილი მწერალი გამოხატავს თავის მძაფრ შინაგან

ქართველთა ამგვარი უოფისადმი და ცდილობს განვიტოპოს წნეობრივი სიწმინდისა და პატრიონების გრძობა.

• • •

ასეთია გიორგი შარვაშიძის ლიტერატურული შექცევადობა თვალის ერთი გადავლევით. მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქვაკუთხედად ქცეულ ეროვნულ პარტიკებს, საერთოდ, აფხაზი ხალხის ამ სახელმწიფო შეიღობ ღვაწლსა და დაშინებულობას, განსაკუთრებულად მადლიერებით უნდა მოვეკიდოთ დღეს, როცა კუთხურა სეპარატიზმით გონებააშფრთვული და გზადახვეული ზოგიერთი მისი თანამოძმე გაბორცვებით

ძირკვავს ამ მაცოცხლებელ ფესვებს, რომც ქართველი და აფხაზი ხალხების სახელმწიფოებრივი ერთობა საზრდოობდა სიუკუნივესი, განმავლობაში.

როგორც ვნახეთ, ამ ერთობის განმტკიცებისა და შედგოში გაღრმავების საქმეში განუზომელი წვლილი შეიტანა გიორგი შარვაშიძემ. ამ წვლილის სათანადოდ დაუფასებლობა და დავიწუება მიუტყვებელი დანაშაულია ორივე ხალხის ისტორიისა და დღევანდელის წინაშე. უფრო მეტიც, დღეისა და მოწვევაა იმ ხერხით ეროვნული ფესვებისაგან, რომლებიც მარადიულად უნდა ახარდობებდნენ ქართველი და აფხაზი ხალხების ერთმანეთისგან განუყოფელ წარსულს, აწმუობსა და მომავალს.

საქართველოს
მწერალთა
კავშირი

საქართველოს მწერალთა კავშირის
სამხარეთლო-სამეცნიერო-სამხატვრო
სამსახურის მიერ გამოცემული
საბჭოთა კავშირის მწერალთა
კავშირის საბჭოთა კავშირის
სამხარეთლო-სამეცნიერო-სამხატვრო
სამსახურის მიერ გამოცემული
საბჭოთა კავშირის მწერალთა
კავშირის საბჭოთა კავშირის
სამხარეთლო-სამეცნიერო-სამხატვრო
სამსახურის მიერ გამოცემული

საბჭოთა კავშირის მწერალთა
კავშირის საბჭოთა კავშირის
სამხარეთლო-სამეცნიერო-სამხატვრო
სამსახურის მიერ გამოცემული
საბჭოთა კავშირის მწერალთა
კავშირის საბჭოთა კავშირის
სამხარეთლო-სამეცნიერო-სამხატვრო
სამსახურის მიერ გამოცემული

ზოგადი რამ პრეპარატულ მუშაობაში ათწლიანი მუშაობის ისტორიის

1982 წლის გაზაფხულიდან დღემდე პერიოდში
მუშაობა საქართველოს მწერალთა კავშირებში —
წერტილი დაეხსოვება მწერლებს. ჩვეულებრივ და-
კუსამებას, მათ ერთმანეთთან დაპირისპირე-
ბას და, რაც მთავარია, 1921 წლის მიწერულ
შექმნილი და საფარველი უფლებამოსილებული
საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ორგა-
ნიზაციის მუშაობის შესახებ.

დაახლოებით ედვარდ პროლეტარ მწერ-
ალთა ზღვრულადობის განუყოფლობას. თუმ-
ცა მასთან ერთად, საბოლოოდ მოიხსრა ერთ-
ვარი მხატვრული შეთხრობა გაერთიანებულ
მწერლების სხვა ჩვეულებას.

პროლეტარულ მწერალთა ორგანიზაცია მი-
ნდა იმავად, სხვადასხვა ლიტერატურული
ჩვეულების მწერლები ახალი ცხოვრების ასაშე-
ნებლად პარტიის არაკლები შეშორებია. მათ
ამის გაკეთება მოიხდომეს მანიფესტებითა და
დეკრეტებით, რითაც, შემოკლების ნაცვლად,
დაახლოება, დაახლოება და ზოგჯერ დადგომის კი-
დეტ არაპროლეტარი ნიკიტარი მწერლები.

როდესაც ეკველით ამან დამახლოების უმ-
აღეს წერტილს მიადგინა, საქმეში ჩაერა, საბ-
კოთა კავშირის კომპარტიის ცენტრალურ-კო-
მიტეტი — 1982 წლის 28 აპრილს, გამოვიდა
დადგენილება: „სალიტერატურა-სამხატვრო ორ-
განიზაციათა გარდაქმნის შესახებ“... (ს.გ., 1982
№ 11), რომელშიც ნათქვამია: „ერთ-ერთ
პროლეტარულ სალიტერატურო სამხატვრო ორ-
განიზაციათა ჩარჩოები ვაწრო ბედა და აფერ-
ხებს მხატვრული შეშორებების... სტრუქტურულ
გაშლას, ასეთი გარემოება ქმნის იმის საფარ-
ვეს რომ ეს ორგანიზაციები სოციალისტური
მუშაობის გარშემო საბჭოთა მწერლებისა
და მხატვრების რაც შეიძლება მეტი მოხა-
ლაციის საშუალებიდან გადაიქცევიან ჩვეულებრივ
კარგადობის დანერგვის, თანადროულობის
პოლიტიკური ამოცანებისა და მწერალთა და
მხატვართა ამ ჩვეულებისაგან მოწვევების საშუ-

აღებად, რომლებიც თანაგრძობობენ სოციალის-
ტურ მუშაობას.“

პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია დად-
ხანს წარმოადგენდა პარტიის ძირითად დასა-
რდებს მხატვრულ ლიტერატურაში. პარტია მი-
ჩანებდა, რომ სანამ ასხეობდა მოწინააღმდე-
გეთა მნიშვნელოვანი გავლენა (მეტწილად ზე-
მის დროს), საქართველო განსაკუთრებული პრო-
ლეტარული ლიტერატურული ორგანიზაცია, რომელიც
ზედს შეუწყობდა ლიტერატურაში პარ-
ტიის პოლიტიკის განხორციელებას.

გადიოდა დრო, მნიშვნელოვანი უფლებები გა-
რეკნით პროლეტარულ მწერლებს ამ უფლებებმა ა-
თურც ისინი და მართლა არჩემებ — ნამდვი-
ლად დირხვულ მხატვრულ ლიტერატურას მხო-
ლოდ პროლეტარიატი ქმნის, მაშინ როცა არა-
პროლეტარული ჩვეულები მწერლები, რა თქმა
უნდა, მათ ეკველით სკობინდენ, მაშინაც,
როცა პროლეტარულ მწერლებს დაწოლით იძულებ-
დნენ, ედენ თანდათანობით ზღვრულადობის-
თვის — მისაღებად ეწერათ. პროლეტარულ მწერლებს
ორგანიზაცია აფერხებდა შემოქმედების განუ-
თარებებს, ასე იყო რუსეთში ასე იყო საქარ-
ველოს პროლეტარული მწერლების ერთ ჩვეუ-
ბი, რომელშიც თანდათან გაძლიერდა კარგ არ-
ხებულ მუშაობის უფლებები ტენდენციები.

მართალია მოუდებელი იყო ეველი სხვა კლ-
ასის მწერალთა, მერე შექმნილი მხატვრული ლი-
ტერატურა, მათ მიჩნდათ, რომ სხვა კლასის
წარმომადგენელი ნაწარმოებებში არ შეიძლე-
ბოდა ეკველით, რამდენ საკუთარსებო და სა-
სარგებლო პროლეტარიატისთვის.

ამდენი მოდელი პროლეტარული, განს-
აკუთრებით მისი მუშაობის წინააღმდეგობით
ეკონკრეტული ელტურისაგან, XIX ს. სა-
ცოლიტარული განმთავისუფლებული მოძრაობის
მედროვეების ილიასა და სკაქსაგან.

წარხულისაგან ასეთი დამოკიდებულებას გან-
საკუთრებით შეუწყო ხელი 1926 წელს, სრულ-

ლიად საქართველოს მწერალთა პირველ კრილონაზე ასევე ხელისუფლების ერთ-ერთი დიდების ფ. მახარაძის გამოხედვამ. მან ამ დღითრიბუნდიან გამოცხადდა:

ილიას და აკაკის ხალხის ინტერესები სინამდვილეში არ სწამდათ („მხათობი“, 1928, № 2). ფ. მახარაძემ საქართველოს მწერალთა შემაჯავრებელ ფორმულაში (1928 წ.) უფრო კატეგორიულად თქვა: „თამარის და გარეგანდარის კულტურის ზედა ვერ მოვიღებთ“ („მხათობი“, 1928, № 4).

გარდა ამისა, როგორც ცნობილია, ამ ხანებში დასაწყისში სოციალ-დემოკრატთა ცილისმყავებელთა წერილებზე ილიამ დაწერა სსსსები „სოფელი“, ფ. მახარაძემ ამისთან დაკავშირებით გამოავლინა განმეორებითი გამოხატულება — „თავის მართლებაც ასეთი უნდა! (სსსსები თავად ილია ქვეყანაში)“, რომელიც თავის დროზე უფროდ „მოგზაურში“ დაიბეჭდა (1905, № 18, 19). და, აი, 1928 წელს ფ. მახარაძემ ა. მახარაძისა და შ. ინგოროვას რედაქციით გამოხდ ა. ქვეყანის ისხულებათა IX ტომს თავისი ეს წერილი უკვლავ გამოართლებლად დაურთო დამატების სახით.

უფრო მოგვიანებით ფ. მახარაძე წერდა: „ილია ქვეყანაში... იყო მუშებისა და გლეხების ეკსპლოატაციის, როგორც მწერალი ილია ქვეყანაში იყო რეპროდუქციის, შემამულებების ინტერესების უფროსად დაშვებული ფეოდალური საქართველოს თავიანთსებრილი და მონარქისტა, რეპროდუქციის და კონსერვატორის“ („კომუნისტა“, 1981, № 245).

ასეთმა წიქრებამ, ცხადია, საყოფა გამოიღო დემოკრატთა მწერლებად დანიშნული გამოხედვებლადან ერთ-ერთმა 1927 წელს უკვლავისად მოიხსენია XIX ს. კლასიკოსები და მათ ეგნატი ნინოშვილი დაუბრძობისა: „თავს შემოგავლავ შემსარბიდე ხანებუნის ქართულ მწერლობას, დე ილიასაც, ერის სახელათ რომ უფროდ დემოკრატთა მახარაძე“ („კომუნისტა“, 1927, № 1).

შეიძინე (დ. რომანოვი) ლექსის კულტურას უფუნებდა აკაკის — პარტიულითაო („პროლეტ. მწერლობა“, 1927, № 5):

უფროსად, ილიას, კარგად მოეხსენებოდათ, რომ არავითარი ლატერატორულად ღრთებულების შემამულებლის ისინი არ იყვნენ. და ამიტომ ფიქრობდნენ, თუკა საბჭოთა კლასტორისაზე დადებოდნენ, ხელისუფლებას თავლს დაუბეჭდა მათი ნწერების სახსრებზე. ამიტომ ამბობდნენ ლატერატურასა ბოლშევიკური ფრაქციის შესამამულებლად და, ამხებთათად, ასეთი ფრაქცია იყო მათელა პარტიულად მწერალთა სოციაცია.

ერთ-ერთი პარტიულმწერალი თავდაქრებულად წერდა: „კლასიკოსებისაგან სწავლის“ ლონუნჯის რეალიზაციას ზედა სინამდვილეში უფროსი წინაშე მოაკვს პარტიულად მწერ-

ლობაში კიდევ სარგებლობს.“ მან შემოღო ამიტომ დაიწუნა ერთ-ერთი სახელმწიფანელი, რომ იქ შეტანილი იყო ა. წერეთლის „სწავლათაზე“ ბედა „არ გიწერია“, გამოხედვებისა და სარჩათაშვილის ლექსები, მათში არავითარი საკაცობრიო იდეები და მანგები არავის; წერდა აგი (ა. ხელდაც, „პროლეტ. მწერლობა“, 1929, № 10—11; 6—7).

ვ. ლუგარსმდე კი გამოყაროდა („დემოკრული გზითა“, 1989, 16. წ) გამოშვებობა „ქართული წიგნის“ კომპანია ილია ქვეყანაში და ამას მომავლდინებელ კოფავად უთვლიდა მას.

1981 წელს ფ. ბენაშვილმა, ფ. ნაროშვილმა, პ. ქაქიძემ და შ. შავგულიძემ გამოსცეს კრებული „სარძოლა კლასიკოსებისათვის“. ეს ისევ და ისევ ფ. მახარაძის რაგონებით მოხდა და მან ამ წიგნის წინასიტყვაობაში ერთხელ კიდევ გამოერთა ადრე თქმული, კიდევ ერთხელ დააკვლიანა პარტიულად მწერლები სახელმწიფანელი მითაფებთა:

„ილია ქვეყანაში იყო წარჩინებული თავადის შვილი, შემამულებ და გლეხების მებატონე. იგი იყო მუშებისა და გლეხების ექსპლოატატორი, მემამულეების უფროსად დაშვებული ფეოდალური საქართველოს მითაყვანებელი და მონარქისტა“;

1982 წელს ფ. ბენაშვილი წერდა: ილია დიდი რეპროდუქციის და ნაციონალისტთაო („ლს“, 1982, I. 1, № 7):

ბ. ბუჩიძისათვის „ილია ქვეყანაში იყო არა ბატონუნობის წინააღმდეგ მებრძოლი, არამედ თავადუნურობის კუყარა წარმომადგენელი ე. ი. მებად ძლიერა თავამოდებული რეპროდუქციის რამდენსაც თავისი მიღწაწერებით სარგებლობს მოქირდა თავისი კლასისათვის“ (ბ. ბუჩიძე, წერილი რედაქციის, წინაა ვოსტოკა“, 1982, 16. 11).

საკვარველია, მგატამ უფრო ასაღვარდა ბ. ბუჩიძე მებტ გონიერულობით უდგებოდა კლასიკური შემამულებობის, 1925 წელს სტატიაში „ქართული ლატერატორის სინამდვილე“ (ის მისი წიგნი „ლატერატურა და თანამედროვეობა“, 1927) 20 წლის ბ. ბუჩიძე წერდა:

„შესამოციე წლების ქართული ლატერატორის ძლიერი ნაკადი ხელს უწყობდა და ამბობდა ბატონუნობის წინააღმდეგ“.

„ილია ქვეყანაში მშატერული პროზის სინამდვილეში გამოვლილობა დროული და ლატერატორული გამოკვეთილობა შეუდარებელ სინამდვილეს ხედავს. უსწევს სტატია — ავტებს სოციალიუმებს და განსაკუთრებულ სინამდვილეს აუცილებს მშატერობას. ეგნატი ნინოშვილმა შემსლო ილიას შემამულებლობა“.

ხელად თავს დაეხსნენ. მთხედვად ამისა, 1929 წ. მოსკოვში, მან კომუნისტურ აკადემიაში მანინ გაკარბოკა ისინი, ვანც ილიას შემამულებების წინააღმდეგე იყო.

1932 წ. ფ. მახარაძემ გაუხსენა ეველადე-

პროლეტარიატის მებრძოლებს წყევლის ერთ-ერთი უპოვებელი მოწვევაა მებრძოლი პ. ქიქოძე კატეგორიულად აცხადებდა: „ქიქოძე: „სადაც ქალი შინა“ და „აღმასხარ კიბულან“ დაბეჭდა. ორთვე მოთხოვნით ავტორის მებრძოვნობა მტკიცდება“ („მშრომნი“ 1929, № 1).

სხვები აკადემიური ასოციაციის წევრებს „დაკინებულ, უნაყოფო, ტრადიციებში ჩამხრჩვლ ქართველ მებრძოლებს“ უწოდებდნენ! პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის ერთ-ერთი „დაპყრობილი ვაჭარი“ ერთ-ერთ მონაწილე წერდა: „აქტორი რეპეტიციონერებს, მკვდარ ხელო და ხეგრილ მებრძოლებს ცენტრი, „აკადემიური მწერლობის ასოციაცია“ დაუნდობლად უნდა აქნას ამოგდებული თავისი პოლიტიკისა.“

ერთი ამბობდა: „გამახურება „არის თანმიმდევარი მოქმედი და მტკიცე რეპეტიციონერი“ (მ. რაფაიანი, კლასიკური მტრის ხახე, „პროლეტარული მწერლობა“, 1929, № 5);

უ. ნაროუშვილის აზრით, გადასაშენებელი იყო „ერთი პროფესორი ქავისშვალის და სხვა მხავალი მტრის „სხვები“, კაცობა კატეგორიული — „სულადა წრესელ მოვინებებს“ და ხეგრილ ვეულ ამპროლეტარია, რათა: „რაც შეიძლება გამრავლდეს რიცხვი ქართველ მწერთა შვილიშვილების. „რაც შეიძლება გამრავლდეს რიცხვი წრესელების ნაკლად იორქშირებს!“

ესადა, „გადასაშენებელთა“ რიცხვში შეუდგომ ნაგულისხმევა ა. გრიშაშვილიც, მასზე ხერხი ხალანდელი ლექსი დაბეჭდეს ვანსაკურთხებით უ. ნაროუშვილმა და ნ. ზომბოელიმ.

ესეთმა დამოკიდებულებამ ა. გრიშაშვილს თათქმის დაღებმა ხელი ლექსების წერაზე, და, 1928 წ. იგი აქვეყნებს ლექსების პატარა კრებულს „ექვსი ლექსი“ და ორთვე მასში აგრიშობდა ძველ შემოქმედებით ვახთან გამოშვადობება, რაჟელმა კრიტიკამ მინც ხასტიკად ვალანდია: „გრიშაშვილი აქვარა რეპეტიციონერია, მისი შემოქმედება ამოიწურა ხასტილიოდ... ეს თახგვარი ნადექი სესიფიკური ქართული უფროლორია, ხასხნივლი, სესხობრივა აღვირახსნილობის და მუდვ ირონიის არის ხახე ვიწროლორული მოვინებების, ნაციონალიზმი აქ გველინება რეგორს ბეაწყვეტილი მიკიტანს გლოვა ხასტილი ქვეუბის წინააღმდეგ“ (გ. ნ. ექვსი ლექსი, „პროლეტ. მწერლობა“, 1929, № 8).

„რეპეტიციონერის პირველ წილებში ტ. გრანელი აქტორად მონაწილეობდა საქართველოს ხასწერლო ცხოვრებაში, მერე ერთბაშად შეუდგინა რაჟელბება და რეპეტიციონერბება, ბოლოს მოლად ვარისეს მწერლობისაგან, ტერენტი კი პოეზიის ცხოვრებაში, აქედან დაიწყო მისი ხელოვარი დეპარტება და ეს დასრულდა იმით, რომ 1928 წლის ბოლოს ტერენტი გრანელი პირველად აღმოჩნდა „სულთა დაუადებულთა ხასტიში“ (მ. ქიქოძე, „ქართული“, 1928).

ესადა, აკადემიური და „კატეგორიული“ მწერლები წუბდნენ ერთნულად კულტურის ხედას ვაიო, რათა პროლეტარული მწერლობა წინე აქტივი ამტკიცება პროლეტარული მობლო მთელ მსოფლიოთა, ერთნულად კულტურის ღოწუნტი რეპეტიციონერია, პროლეტარიატქმინის არა ერთნულად, არამედ მობლო ინტერნაციონალურ კულტურასო და თახს ესმოდ კლასიკოსებს.

აქვ პროლეტარული მებრძოლებს ხელმძღვანელები თუ მათი მიმდევრები ამოიტყბდნენ იმას, რახაც ამბობდა მათი მასწავლებელი და ხელმძღვანელი „მ. მახარაძე — ეს უადეპო მტროტრატე საქართველოსი“ (მ. გრიშაშვილი, „ხახელები ვაჭარი“, 1928, № 192); „რეპეტიციონერის ნაციონალური კულტურა არ არხობის ნაციონალურ ენას მობლო პირობითი და წარმავალი მიწუნდლობა აქვს; რაც შეეხება ნაციონალურ წინეველებებს, ესენი მობლოდ კონკრეტატორების გამოშვადებელია“.

თ. რას წერს ბ. ბუხაძე ა. წერეთელზე: „აკაკის ზოგადი მობლიანეროვნული ხახიხის პატორიტილი ღირსია — ვითომც უწვებელი, ხასტილობლად აღმუნებება და აწლებება კლასიკური ბრძოლის ხახეებს.“

ა. სულავა მიიჩნევდა, რომ „მ. ქავისაქმის „მწერლობის წერალები“, უადრესად ნაციონალიზტური და რეპეტიციონერი ნაწარმოებია, რამლის ფორმულას „რეპეტიციონერი თახე ზვეწვ უნდა გვეუდნეს“ არაერთი წინეტილიანი ინტელიგენტი აწხლოვებია“ („პროლეტარული მწერლობა“, 1929 № 6-7).

ახლგაზრდა პროლეტარული მწერტი (გ. ლომიძე, უ. ნაროუშვილი, ა. ჩახიბია, ა. ქაფარიძე) მწერლობაში ერთნულის უარყოფითი გამოდიოდდა: „ახალი ლიტერატურის გმირი უნდა იყოს სოციალური, ნაციონალური ნადობა უნდა მოიხსნას, ხახეებით, დღეს ერთნული ჩიხით შემოსვლა — კლასიური გმირის მობიკე კონტრირიზია პროლეტარულ იდეოლოგიაზე“ („ახლგაზრდა კომუნისტი“, 1928, წ. № 1).

ახე დაუნანებლად ურიდნენ ცეცხლში მსოფერტარ ახლგაზრდა ბოლშევიკები და კომუნისტები საქართველოს სოცულებს, მათი პოეტები კი ლექსებით ესაღმებოდნენ იმას, „ძველ ქალადების კიდობანი და წლიხიდან წლობით გადამარჩენი ცეცხლში ჩვეყრეთ მახეობანი, ხახუთებშია ვეითლად ნაფერა იფერ წინაპართა სურნელი მერალი, ფერფლად ვაქციეო ჩვენ ვეულოვართ“, — წერდა უ. ნაროუშვილი აქვე სიხარულით დასტყბდა — ხედვა ერთხის გარდაცვალებათა, ეს კი სხვა არას ნახევაქვ: თუ რა ხასტილობის უარყოფას.

რა თქმა უნდა, ეველა პროლეტარული მხე არ რეპეტიციონერია, თ. მავალითად, ა. ბუმბარაძე: (მ. გრიშაშვილი) ასეთი ლექსით მიმართა „ზოგირთ პროლეტარულ პოეტებს“:

მაგრამ იყო დეო ამ ქართულ მიწას
სხვის ნაფიქრალში ნელა დაძალებათ!
ისეუთარ სახეს ვინც კი დაიკავენ,
ის მსოფლიოში შევა თამაშად!

პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის შემარ-
ბუნებ ნაწილს უნდა და ერთი ზედის დაკრით.
ბრძანებით, ჩაღატანებით გამოვიყენოთ თანამ-
გზავარი მწერლები რევოლუციის მხარეზე, წი-
ნაღმდეგ შემთხვევაში, დაუდობლად აკრები-
კებდნენ და ლაშის მტრად რაყებდნენ. ისინი ზე-
ღმძღვანელობდნენ ლოზუნგით: მტერი ან მოკ-
ვშირე და თუ ახლისკენ, რაიმე შემობრუნება
ხდება შემოქმედებით ახარეზე რევოლუცი-
ამდე გამოხდულ. სხვადასხვა ლიტერატურულ
კავშირებში გაერთიანებულ მწერლებს შორის —
ისიც ხშირად არააწორად ფხედობდა.

ზოგიერთი ძველი თაობის მწერალი რევოლუ-
ციის პირველ წლებში დეკლარაციულად აცხა-
დებდა — მხარს ვუჭერ ახალ საქართველოს.
მაგრამ მის მხატვრულ შემოქმედებაში ასე
ჩველა ვერ პოულობდა გამოხატულებას ეს მხარ-
დაჭერა.

პროლეტმწერალთა ერთნაღმა „ქურამ“ (N 1)
1922 წ. ცხფერაწწელთა მარე რევოლუციის
მხარდასაჭერად ქერ კოდეე 1921 წ. გამოცემუ-
ლი „რევოლუციის პოეტები“ ახრჩად აიგდო-
რადგან მათი გამოცემული სხვა ლიტერატურ-
რულ პოეზიაზე იგდნენ. ერთნაღს არ მოსწონ-
და, როგორც მისი ზიხლიერაფი წერდა —
ქაბიკები ქუთაისიდან, რომელთაც „ცხფერი
უაწწები“ ქაღაქ თიხლისში ზარკაღებზე გა-
დაცკაღებს და რევოლუციონერობაზე პრეტენ-
ზიებს განაცხადებს. მაგრამ მათდა საუბედროდ-
დღეს დღი რევოლუცია ერთგვარ კალამოში
საღდა და საქართველოს პროლეტარულმა მკი-
თხელელმა მოიკაღა, რათა მათ პოეტური ებიღე-
ბი კარგად ვაუხინწონ. ეს გარემოება კი იმის
თადებობა, რომ ამიერადან ჩვენი მკითხველი
ისეთს „სახელმწიფო გამოცემებს“, როგორცსაც
წარმოადგენს შემოსხნებულ „ზარკადების“
მარე შედგენილი წიგნი — „რევოლუციის პოე-
ტები“ ვედარ იხიღავს.

სამკაგეროდ, იქვე შეკებულდა ს. ეულის
წიგნი „რევოლუციის საუვირი“.

1925 წ. 27 აპრიღს საქართველოს პროფსაბ-
კოს დარბაზში ი. ვარდიღმა (მგელადე) წიკითხა
მოხსენება „რევოლუცია და ლიტერატურა“,
მოსხნების გამო გამართული დისკუბის დროს
ცხფერაწწელებისა და აკადემიური კავშირის
მწერლების გამოხვლებში ვახსმა ნაციონალურ
კულტურის ბეღზე წუბიღი. ბ. ტახიძემ გა-
იხსენა ვიღაც ზიგდატიევა 4 წლის წინ ლა-
თინურ შრიფტზე გადახვდა გვირიღა, მაგრამ
მადღობა ღმერთს. ახღა ცობა უაინ დაბიღი.
ბ. ქიქიძემ და ეოფიღმა ფუტურისტმა, პროლე-
ტარულმა ნ. შენგელაიამ შეუტეებს ბ. იაშვიღსა

და კ. გამსახურდიას, რომელმაც ამ დისკუბიაზე
რაციონალურ კულტურაზე იღაბარღა.
ის ნაციონალურ შემოქმედებაზე ზომღის
შეხახებაც ასე ბეღარ ლამაზადუღეს ქიხიღი
იაშვიღი და გამსახურდიღა, თქვა ნ. შენგელაიამ.
მათ არაფერი არ ესმოთ, გამსახურდიღა — გერ-
მანული ლიტერატურის მთარგმნელია ზოღო
იაშვიღი ფრანგი პოეტების გავღენას განიც
დღის ბ. იაშვიღი კარგი თამაღა, ხელღვენებაღათ
კი საერთო არაფერი აქვს.

შემდეგ ნ. შენგელაიღა გადაღდა პროლეტარ-
უღის (პროლეტარულ მწერალთა ახღი ფორციღ)
ქებაზე.

„შეუღბებელღა სიღნღის 14 მწერალთა რევო-
ლუციის თუნდაღ ტემპის, თუნდაღ ნერვის გაღ-
მოღენღა, ამიხათვის საჭირღა, ახღი ფორმის
შეკმნღა რათა ვიგარწოთ, რომ ლექსი გამოღის
უშუღლოდ რევოლუციიდან. და აი მე ვამტო-
კებ თუ ამჟამად არის ლიტერატურღა და პოე-
ზიღა, თუ არის ნამდვიღი პოეტური შემოქმე-
დებღა, იღი ჩვენი ახღგაზრდული კავღიდან იწ-
კებღა.“

ერთი წლით ადრე ნ. შენგელაიას თანამოზრდ
ფუტურისტმა მწერლებმა ერთნაღში „H₂O“
გვარიაღად გაღამღღებს ჩვენი საუკოოესო პოე-
ტები:

„როგვე ქმნბმა ტახიძეებმა ისარგებღებს საღ-
სონით, — წერღა ერთნაღი, და თუ გაღკატო-
რინღა პირველი სტაღიღა დიწწერი, მეორე დასა-
რულღა ტიტემ. აქ აღბთა სიხსღიღი წათეხიღბა-
საც ქკონდა მნიშვნეღობა... ამიერიდან ერთად-
ღებღა უღდა მიეკცებს ზეღოღენების ანტი-საწიღა-
რულ მღგომარეობას და დაწვებული გაღტახ-
ტიტახიღდან კახრამეტი დამთავრებული გარე-
კიღ იქნენ შემოქმედების ახეღიდან.“

გამსახური არღა, რომ ახღე გაღკატოინ სა-
შინღად გაზარებულღიყო: „ისევე გაღღვიღა გულ-
ში ძღიღრმღა და გურკვეღლობის ქკონე გარწო-
სამ; რადღაც არ უღდა დამწადებს, უღდა დავიგ-
არღი ეს ეოფღად საზიზღარი და ვაუტრინელი და-
წვებებულღა ხერგოღის ქუღაზე; ზეღოღენთა სა-
სახელღ, ფრწოდ — მწერალთა კავშირი, ისინი
განგარწობენ ჩემს წინაღმდეგე ქაბანისას, მღუ-
ხეღდაღად იმისღა, რომ აღარღა აქვთ არავითარი

1 კ. გამსახურდიამ ქართულად წარმოსთქვა
პოეტუვა (ქართულად გამოვღღენენ აგრეთვე, ბ.
ბუჩიძე, ნ. ზომღეოღიღი და ბ. ქიქიძე).

კოდეე უფრო ადრე, 1922 წ. 7 მაის პოე-
ზიის დღეში“ (M 3) კ. გამსახურდიამ პირდა-
პირ და პრინციპულად ამბობღდა: „ისინი ვინც
ათეულ წლებს ატარებენ ჩვენი ეროვნების წრე-
ში და ქართულად ლამარღესღა და წერღს არ კად-
რულღობენ, ლირსინი არ არიღან ჩვენ მად: გააიგებ
ენაზე ვღღამარკოთ, ვისაც საქართველო და
ქართული კულტურღა ქართვეღებისად უყვარღთ
(და არღა უქართვეღებობღ), მათ კეთიღი ინებობ
და ჩვენი ენაც ისწავღონ.“

დახარჯები ადგილი... წერდა იგი ო. ოქტა-

ხვთა შორის. ზემოხსენებულ დიპტურაზე კ
სამსჯელმა ლეხთი შიხარია ქარავად პიეტობს:
ეკ ცისფერუანწლები, მათი პიეტობრი ოსტატო-
ბა, თუმცა იხი უზარა მით, სიხალს მსახვე
გაქიანობა. შიხარია მემარსუნენ ფრონტელმა
ი. ელენაში კი ცისფერუანწლებს „ქალაქობის“
ნადავზე გაერთიანებულა ლიტერატურული ლე-
ქი უწოდა. ასევე შიხარია, მეორე მემარსუნენ
ფრონტელა დ. რინდელა ცისფერუანწლებს
საქალაქ უფილდა „ტრაგიკულ შეტრიანი ლექ-
სის კრებურას, მითილოგიურ ლექსიკონს, სენ-
ტენსიალურ დამღერებას რაბულ შტამებს“.

ამ მასწავლებლებს უნდოდა, რომ უფილს
მათგან სანაგალიოდ მიჩნეულა პროლეტარული
თუ მათთან დახლოებულ მწერლებზეთ ეწერა.

„გ. ტახიძე თავის დროზე ლექსის ახალი
კულტურის დამკვიდრების საქმეში დიდი ნიჭი-
ტრია იყო, მაგრამ დღეს ნიჭიერებად გვეჭ-
ვნივლიან კ. კალაძე ან. მამუკელი, ს. ჩიქოვანი
და ფრ. ნაროუშვილი“, — აცხადებდა დ. ხე-
ნაშვილი.

„ფეოდალისშვილი ანეთარებს კულტს პრო-
ლეტარულ ეთიკას. მოუყვანით მშვენიერა
მხელათი მის ლექსს „ქალაქის ხალხი“-დან:
„ზე მამას, მკვლავ დავხატობ დედას, რევი-
ლუციამ თუ კი მიხატას“ — ეწერს უკრაინა
პ. ქიკოძე.

რ. ვასაყერია, რომ ამის გამოგონ მ. ქავთი-
შვილს უბის წიგნი წაერება: „საოცარია, პრო-
ლეტმწერლები და ფორტრისტები დაიწყებთ
გვობივენ რევოლუცია აწერათო, მაგრამ თუ-
თან ძურასაც ვერ უჭერებთან მას“.

„თბილისი კანონგარეშე დაიყენეს ის არასრ-
ულყოფილი მწერლები, რომლებიც უფეს ვერ
„ამაჯღდენენ“ და ისე ვერ დაიწყეს წერა, რომ
გორკი მათთვის სინამდვილად გამოყენადებულმა
პროლეტმწერლებმა, ან რას ერებს პ. იშვი-
ლი: „ჩვენ გამოყენადებულა ვიკივთო კონტრარ-
ვულუკონერებთან. იყო მხოლოდ ერთი ნაწილი
მწერლებისა: რომელსაც ატარებდა წინადა მო-
ლიტატურა ხალხ, ჩვენ გვერნდა უფლებმა, რასკე-
ვირვლია, ამხანაგებო, გავვიკეთებინა მომხე-
ნებები, წაგვკეოთა ლექსები ამ კლუბებში, მაგ-
რამ მარტოხუციის კლუბში იყო შემთხვევა, რომ
მასებს შეეძლოთ გაეშართათ ლინის სანამარ-
ლი“.

სამკვირად, პროლეტარულ მწერლებს პქონ-
დათ რიგობს აფრადიფლი. ისე პატრიარულ-
რი მხარდაუჭერა, სწორედ ამას გულისხმობდა ამ
შარტებში ავტორი:

- „ხახტიანი“, „ლომის“, „ალიონს“,
„ბოშალდს“,
„გ. ტახიძის ვერსილს“

სულსილია რადგან არ ვაქვეთ
რ. ქანასა უნდა ვითბრათ

დააწიეთ განკარგებებს,
ამ „ღიზრეთო“ ბეჭდით ობრად
საქართველოს
მუშაკთა კავშირი

პროლეტ. სალიტერატურო მწერლებს
„ჩვენ, უფროსებში მხარეობს
„სქვა“ ლექსები კვეთნი,
სწორად „ლეკვებო“, რად სდრმხარო,
„სადაც“ უფრო „სქვა“ ნელანი
„თუ“ მამუკელის ეწერა იმერტობო,
„დასწავლის“ მწებო“ შეკვებით,
„ნუ“ თუ“ მტრს გავებუტათ
და რინდენ“ „ველარ“ ნაგეთ.

მაგრამ არც სუბსიდებია და არც პარტიისა
და მთავრობის მხარდაჭერა არ აღმოჩნდა საქ-
მარისი ნაკიერი ლექსების დახარჯად!
სოციალურ-პოლიტურია თემების აქტუალი-
ხას ამოცანებულმა ზოგიერთმა პროლეტარულ-
მა მწერალმა მხატვრულად უსუსური ნაწარმოე-
ბით მოინდომა ფონს გასკდა.

სხვადასხვა ქაფების მწერლებია დროადარი
ხეჭვადმდენ მეთითიბინათ ზოგიერთი პროლეტ-
მწერლის ნაწარმოებს სისუსტეზე, პლაკატურ-
ხაზე, ზოგჯერ „წითელი ხალტურას“ ასებმა.
ხაზეც კი, თუმცა პროლეტმწერალთა პეგეზონი-
ს პერიოდში ეს ძნელი საქმე იყო, რადგან ახ-
ინი გახლდენ პროლეტარიატის დიქტატურის
ფეოლოგებია და მათთან შეკამათება შეიძლება
ანტირევოლუციურად მონათლულიყო.

და მაინც, 1925 წ. ი. ვარდნიის მოხსენებას-
თან დაკავშირებით გამართულ ზემოთ ნახსენებ
დისკუსიაზე პ. იაშვილმა თქვა:

„ქართულ სინამდვილეში (ზე სულაც არ
მინდა თავი ვიქო) პროლეტარულ მწერალთა
დიდი უმეტესობა ჩვენი თამამწავარია, რასკე-
ვირვლია ლიტერატურული გაცებით. რაც შეე-
ხება ტერმინს, რომელიც მწერლის პოლიტკურ
მოქალაქეობრივ მხარეს გულისხმობს — აქ უნ-
და განყენებულა, რომ ჩვენ „ცისფერი ეანწების“
წარმომადგენელი არ ვყოფივართ იმ კატეგორი-
ის მოქალაქეებს რომლებიც ტორტრისტულ აქ-
ტებს აწუბენ. ჩვენ მავლეთ მოქალაქეობრივი
უფლებები და სხვა არასფერა გვიანტერესებს
ჩვენ გვიანტერესებს უმთავრებად, ლიტერატურ-
ულ მხარე, დახარტენში კი ვეფდებით ვიქნეთ
სამფილი მოქალაქენი“.

პროლეტმწერლებმა კარგად იყოდენ, რომ
ინხეი ოსტატობაში ვერ შეედრებიდენ ცის-
ფერუანწლებს და ამდენად ცისფერუანწლებმა
პროლეტმწერლებს, რიგობს პიეტობის, თან-
მგზავრები ვერ იქნებოდენ, ამიტომაც წერდა:
ვ. ხახტიანი:

„თუ კი პილო იაშვილს და მის ქაფებს
ჩვენ ვერფილთ თამამწავარებს, ეს უნდა გვი-
კით არა ისე, რომ პილო იაშვილი, ან და
მისი ქაფი — თამამწავარია კარლი კალაძისა.

ანდა პეტრე ხაშინიძის, როგორც პოეტების, არამედ შოლიდ იხე, რომ პოლი იაშვილი ან და მისი ქვეყნი თანამშრომელი ჩვეულების, კომუნისტური პარტიის მუშაობის".

როცა მ. ქავთაშვილის „ქაოს ხუნები“ ქ ქავთაშვილი და ს. ქავთაშვილი მოიხსენიეს როგორც ქართველი ინტელიგენციის შეტყობილნი წიგნი, ს. ქავთაშვილი მათ იქვე უპასუხა, ვერ გაეგოთ, „მ. ქავთაშვილი მთავარი სიტყვა გაქვეყნებული გვერდებზე შედგება: ფიზიკურად თუ ხეხტი ხარ და ხულოთ თუ მართლი იყენებთა ხეფაროში დაფრინავ, რაც გინდა პატრონაში და გულოთ სეტყათ ადამიანი იყვ, ცოლსაც წავაროშვევ, ხაზსაც, კარსაც, ღუფას პურსაც და ამათთან კინებრე მოგაქვდებიან იხე მგარად, რომ შეხვდები ჩაიქცევა და წელში გაიღვინება“.

ა. ამაშვილი კი ღუფით ებძობა „წითელ ხალხურს“: „ღუფა დაახლო წერია ამავემ, ამონაწერზე გაუთვნიდან“.

ანდა მგარამ ლექსებში ხშირად ისმის სხა მიძინების ან შეტირული მკვებარობის საცოდობა. გაზომეთ სიტყვა, ჯობს ქველი მორიდებული, ვის უნდა ლექსში ანაუვირო

„იღმუნებლობა“,
თუკი თვით ლექსი ბანალობის ღაფში
ველობა
და თავს აბეზრებს შეთხვეულს ურაცხე
შორისდებულით?
(„პოეტებს“, 1929)

ბ. დონიძე ახე გამოცხმებრა ამ მოვლენას: „ბევრი ზეჟთად ატრიალებს სიტყვას ხანა-უღლსა“-ო.

უკველივე ამაზე გახედულად წერდა რ. გვი-ტაძე.

ახლა კი „წითელი ხალხურს“ ხაიდუბტრაციოდ მოვიტანო ერთ მგადაღის, 1982 წ. გაზ. „წითელარმიის“ ლკაფის (Литературное объединение Красной армии и флота) ლიტერატურული გვერდის მთავარ პოეტად ნ. ფხაკაძე შეავდო, ის მისი „პოეზიის“ ნიმუშები:

მიწოდება ბოლშევიკ ლკაფელებს
ბოლშევიკურ ლექსთა შრანელები,
ბოლშევიკურ ლექსთა გრანატები.
გახდეს საბრძოლო პოლიტიკურ
წითელარმიის შეიარაღება
ძღვეამოსილი სოციალისტის
ლენინურ პოლიტიკურ შეგნებით
ბოლშევიკურ მობილიზაციით
გასამხედროვდეს შემოქმედება
რეკტრინუნალში ერის-მართა რეჟარ
(ნაწევრტი პოემოდან)
შენ რამდენადაც პაციფისტი ხარ
იმდენადვე იმპერიალისტიც

შენ თვით ყელამდე მათ სისულში დგარა
ვისაც თითქოს ერთგულად დასტრია
ქვეყნის

„არაფიონი“ დახედილ ქვეყნის
„ადამიანებს“ მწერალითა 1925 წ. ქართლსაზე
ფ. მახარაძემ „ქალი ნაწარმოები“ უწოდა.
ბ. მუშუშვილი კი — „სპორცენტაინი ხელახლებ
და რეპეციონერი მოხარობა“.

ბ. ქავთაშვილი მკაცრად გააკრიტიკა მ. ქავ-
თაშვილი, ს. ბუაჩიძე კი 1981 წ. წერაღს
„ქველი და ახალი“ ამბობდა: „მიხეილ ქავთა-
შვილი თანამშრომლობის დროით ცდლობს
სოფლის მშენებელი წარმოგვიდგინოს წარმაცე-
ხად. კუდაცხი კი დაჩაგრულ მშრომლებად
ეს უნდა მტრული სკიტყვა“.

დაბს, პროლეტმწერალითა მემარცხებზე ხელმძ.
ღვაძელები სარგებლობდენ იმით, რომ მწერალ-
თა ფედერაციასი მთავარ ადგილი ეკრათ და
ადმინისტრატორების მეთოდს მიმართავდენ სხე;
ლიტერატურული ქვეყნების, ქველი უმარტიო
მწერლების მიმართ.

ხელმძღვანელების გაწყობილებზე ფედერაცი-
ის ახალდაარსებულ ლიტერატურული გაზეთის
პირველი ნომრის (1981) მიწინავე წერაღსი მკო-
ვა გამოხატულება: „სალიტერატურო გაზეთი უნ-
და დაეხმაროს თანამშრომლობას გადახალისების
საქმეში, მაგრამ არა ლიბერალური მოთხინების
მეთოდით, არამედ მერეუობის და შეიღობების
პრინციპალურა კრიტიკით, უკანასკნელი წლების
ჩვენი ლიტერატურის განვითარება ამის შესახებ
ლაპარაკობს, რომ ახლოს პრინციპალურ-ბოლშე-
ვიკურ კრიტიკას საბოლოო ანგარიშში უკველ-
თვის სარგებელი მოქონდა. საქაროა უკველ თა-
ნამშრომლის მიუდგეით ინფორმაციურად, რათა
დაეხმაროს მას, წავიდეს წინ, გახდეს მოკავშირე
და შემდეგ პროლეტარული მწერალი“.

აქ ნახებები უკანასკნელი წლების გამოცდი-
ლების ზოგირით მგადაღით კი ახეთი იყო პრო-
ლეტმწერალითა ასოციაციის მემარცხებზე ხელმძ-
ღვანელთა ინიციატივით ჩატარებული წმენდის
შედეგად 1981 წელს ფედერაციიდან გატიციეს
უ. გახაზარდია, პ. ინგოროვა, ბ. ქავთაშვილი და
მოიხსენიებდენ შემდეგი იარღილებით: „მემარ-
ცხევე რეპეციონერები“, „სუკარა ანტიხალხითა
ეღმუნებები“ და სხვა.

პ. ინგოროვა იძულებული გახდა უკან დაე-
ხია და განაუხდა.

„საქაროა პირდაპირ შეხვედით სინამდვილეს
და ჩვენ დაინახავთ, რომ ერთგული საქობა
უკვე სავსებით არის გადჭრილი საბჭოთა ხა-
ნამდვილესი, ქართული მშრომელი ხალხა თა-
ნამშრომლებიდან წყარა ამერკაცების ძმე-
რი რესპუბლიკების ფედერაციისა და თავისუ-
ფალი ერების იმ დიდ კოლექტივისა, რომელ-
საც სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკები
კავშირი უწოდებდა.“

შე გახედულად და საბოლოოდ ვახსნი ჩემს
ნაციონალისტურ ხათვალეს და სინამდვილეს

პარტიის უსწორებელი თვალს" („სალიტერატურული გაზეთი“, № 1, 1931 წ.).

„სალიტერატურული გაზეთის“ ამავე ნომერში იმხანად საბოლოო თვით ფედერაციის საბჭოს მსუბუქმხედველი მდიანის თანამდებობაზე მყოფი ს. წყნარაძე ბოტბას ასხამდა ადმინისტრირების მეთოდს: კარგი ჯერით, პ. ინგოროყვა რომ გავრცეცებო, ამან თავისი შედეგებში შეაგნებინათ.

ახლა ვნახოთ გარდატეხის ეპოქის დოკუმენტურ მონაცემებს შერქმედიან ფსიქიკის როგორ ზუსტი გათვალისწინებით ცდილობდა ნ. მიწისუფალი პროლეტმწერლობისათვის შეფერვნივნივნი: ზოგი რამ, თუმცა მწელი იყო დოგმების ტყვეობაში მონაცემებს დაწვრილებს:

„სალიტერატურული გაზეთის“ შემოხმენებულ პირველ ნომერში ნ. მიწისუფალი წერაღი „სახეობითი მწერლობის ახალი ამოცანები“ ამბობდა: „როდესაც მწერალი იძლევა შემოქმედების ნიმუშს, ის ამ ნაწარმოებში გადმოგვიწვლის არა მარტო ერთს რომელიმე თვისებას თავის ხუნებისა, არამედ მოკვებს მთელი თავისი არსება, მონდის მთლიანი შინაგანი ხუნებით, ძირფსენიანად და ეს ნათ უფრო მწელია მწერლობისათვის თუ მისი ხუნდური სტრუქტურა ჩამოყალიბდა ხუნდ სხვა სოციალურ ნიადაგზე, სხვა კულტურის, სხვა სოციალური პირობების ზეგავლენით.

თუ მხედველობაში მივადებთ მხატვრული შემოქმედების ამ რთულსა და თავისებურ სპეციალურს, მაშინ უნდა ვადიაროთ, რომ სოციალიზმის ელანდელი პერიოდის გამოშხატული და მისთვის საკითხ შემოქმედებითი ფაქტის მოცემა მწელი უნდა იყოს მათთვისაც კი, ვინც ადრეადა მხოლოდ ამ პერიოდში და სავსებით მისი ფსიქიკით ვაივლიათ.

ამრიგად ჰქვამს წინაშე იხსება დიდი სიძნელე და წინააღმდეგობათა წუება რომელიც საკითხი დაბნელობის მწერალმა, რათა ნაწილობრივ მაინც შესძლოს მან საკუთარი შემოქმედების მთელი სიძლიერით გადმოგვიწვლოს თანამედროვე ეპოქის კვშმარტი სხე — მომავლისაკენ მხატვრულად.

...და ჩემს ფიქრით სრულიად მიუღებელი იქნება ხედვებში იხითი პოლიტიკა, რომელიც ვვარდს აუხედედა ამ გარემოებს. და რომელიც მოითხოვდა მწერლისაგან „ან სიყვდილს, ან ზღავედ გამარჯვებას“.

მაგარმ თვით 1932 წ. აპრილის დადგენილებამაც ვერ შეაძულა მემარჯვენიობის ბრალის დაბნეობა თავაპოდება.

კრიტიკოსები იმითაც საყვედურობდნენ, ვინც მათი აზრით რბილად ეპიდებოდა რეპროდუქტორად მიჩნეულ მწერალს, 1932 წ. აპრილში პროზის ნაწარმოო თათბირზე (ოცდაათიან წლებში შემოიღეს ასეთი სახელწოდების თათბირები) დ. ხუნაშვილი უკეთესად იტყობს გამოხატავდა. „ბ. ვლენტი არა მარტოსიტულ-დენიურს, არა პროლეტარულ მიდგომას იჩენს მის. ქავახიშვილისადმი.

ის მას აფხებებს არა როგორც რეპროდუქტორად, არამედ იხებს, რომელსაც აქვს ცალკეული შედეგებში.“ ხინამდელიც ვერ ვიკავახიშვილის შემოქმედება გარდა „მარტოლი“ „დუღახი“ და „ქაუბის ხუნებისა“ პარწავარდნელ პორნოგრაფიულ ნახიათს ატარებსო („სგ“ 1932, № 10).

მაგრამ თუ ბ. ვლენტი მ. ქავახიშვილის ცოტა ლიბერალურად მოპრობია, იმავე თათბირზე უ. დარბაზე უთქვამს: „შემდეგ რეპროდუქტორ მწერალთა შორის აღდენიწავთ შიდეგადიანს, რომელიც ჭველი საქაროველოს იდეალოზიას ახდენს თავის ნაწარმოებებში“.

კრიტიკოსს მხედველობაში მქონდა „უბედური რბი“ ამ რბიანს ბ. ხუნაშვიტს ახე აფხებდა: „აქ არის თამარ მესხის ეპოქის იდეალიზიკა“. მაგრამ იგივე კრიტიკოსი თანამედროვეობაზე დაწერილ ნაწარმოებებში საბჭოთა წუობილების სწორედ იდეალიზიკას ითხოვდა და ბოტის ოდენა კრიტიკას ვერ იტანდა „უბედურ დადიანი წერს პიესას „კაქალ გულში“. ხადუ ვითომცა იბრძვის ხიორსაკითხის წინააღმდეგ საბჭოთა აპარატში, ფაქტიურად კი პიესაში „კაქალ გულში“ თავადურ სარკაზმით არის ათვისებული მთელი საბჭოთა აპარატი“.

წარსულზე წერისათვის ბერია აკვებს ქვარს 20-იან და 30-იან წლებში. ამით გამწარებული პ. მავაშვილი ქერ კიდევ 1932 წ. წერდა: „პოეზიის დევიზი“: „სუვარული და პატივისცემა წარსულისადმი მისკენ დაბრუნებას არ ნიშნავს. ეს ზოგიერთებს, სამწუხაროდ, არ ესმით“.

იმავე თათბირზე არც სხვამ დააკლო მ. ქავახიშვილს: „ზოგიერთები ფიქრობენ, წერდა ვ. ნატროშვილი რომ ქავახიშვილის შემოქმედებას რაღაც განსაკუთრებული მხატვრული ღირება ახახიოებებს. ეს არ არის მართალი ქავახიშვილი ცდილობს უფრადღება მიიპროს იფსახიანი ხერგებით. ხენსაცობით, შემთხვევითი ხიუფებით. ის მოქმედებს იმის კვენა გარნებზე. ქავახიშვილის შემოქმედება არის „ხუღვარშინი“ და შემთხვევის გაბატონება მოთბობებში. ის ცდილობს ხენსაცობზე აკვას თავისი ნაწარმოებები, მწერალი აშკარად ვაქრობს ხენსაცობით“.

„ქავახიშვილი ახლაც იმ მუშინურ წუმბეში ცურავს, რომელიც გაბატონებული იყო მის პირველ მოთბობებში“ — ამას კი პ. ანსენიშვილი ამბობდა მ. ქავახიშვილზე.

ამ თათბირზე ცოტა ნ. მიწისუფლისაც მოხვდა: „მიწისუფალი ჰქვენ უნდა ვავაგოთ როგორც ფილისტერი, ცინიკი, მაგრამ ამ ცინიკში გატარებულია რეპროდუქტორული აზრები (კ. მუხაძე).

აი, უველას ახე დაუბნელა გონება იმ დოგმამ, რომლის მიხედვით, მხოლოდ პროლეტარული მწერლობა კვშმარტი მწერლობა. ამიტომაც არ შეაძლება არ ვავუგოთ მ. ქა

ვახუშტის, როცა ასეთი ავტორებისა და დაწოდების გამო ქუთაისში უფროსებს განაცხადდა: „მე ავტორი ვახუშტისა და „მედიკუმები“ ავტორი ვაქნები“, რომლებსაც არასწორად გამოხატული რევოლუციური დღევანდლობის სინამდვილე“ („საბ“ 1982, № 18). ასევე არ შეიძლება არ გავუთვროთ კ. გამახურდიას როცა შემოხსენებულ თაობაზე მასაც იძულებითი შემართლება თავი მიხთვის წაუწებულ ცოდვებს გამო: „აქ ზოგაერთი არასაკადრის გამოთქმებს მკონია ადგილი ჰქვამს მამართ, აწიბის კ. გამახურდიას. — მე მკონია მწერლის შეფასების დროს საჭიროა ერთგვარი ობიექტურობა. მე არი წელიწადია საბჭოთა ხელისუფლებასთან ვმუშაობ, ერთგვარი წვლილი მეც შემიტანია ქართული კულტურის საქმეში. ამიტომ არ შეიძლება ჰქვამდეს დანაშაულებანი. თითქოს მე მინაგანი ემიგრანტი ვიყო. მე შეიძლება აუარებული შეფასებები დავუწვი. მე არ ვფიქრობ, რომ მე წმინდანი ვიყო. მე რომ გამოვასწორო ჩემი შეფასებები, ამისთვის საჭიროა მომეცეს ამის საშუალება.“

მე არ ვხედავ, რომ მე მაქვს გურამიშვილიდან, ქავკავაძიდან, ორბელიანიდან გამოკლილი ცოდვები. ჩემთვის ძნელია ამ ცოდვებიდან თავის დაღწევა. მე აღვიზარებ ისეთ წრეში. რომ ჩემი ერობისადაც ვარდებოდა ისეთი. მე ძალიან მიყარა ამ სახელები შემოსვლა მას შემდეგ რაც ფედერაციიდან გამოსვლა. მაგრამ მე ახლა მინდა მივიღო საბჭოთა ხელისუფლებასთან. თქვენ ამაში ხელი უნდა შემიწყვიტო. მე ვხედავ რომ მხოფლიოში ორი ბანკი ახარდა. მე მშობლ ბურჟუაზია მე თქვენთან ვარ მინდა თქვენთან ვიმუშაო.“

თუმცა ა. ახაშვილი წაწვენი იყო მემარცხენეების მიერ მისი წარხულის მწერლად მონათვლიანათვის. მაინც ხელს უწყდა მათ შეხარბებლად: „კავკასიურ. მიიღო სიტყვა: ამაზაგური და საერთო ბაძილისთვის გამოწვდილი ხელეხი“ („ახალგაზრდებს“ 1929).

6. მინაშვილი მოუთმენელ კრიტიკოსებს ამ თაობაზე არწმუნებდა. რომ ვარდებოდა დრო სჭირდებოდა: „აქ გამოხული პრიღებარული მწერლები სხვადასხვა იარღილებს აკრებენ მწერლებს. იძულებულნი რეცეპტებს თუ როგორ უნდა სწერონ მწერალმა. ამისი გვიკვირებდნენ რომ ჩვენ ვერ მოვიმარცხეთ დიდიტარაზი მადრილიზმის მეოთხე. მაგრამ მათ აწუხდებოდათ. რომ ეს მეოთხე გამოადებული კ არ დევს სადმე კუთხეში. მას უნდა ხანგრძლივი შესწავლა“.

1925 წლის ურბლისხათვის ქართულ მწერლობაში, ზ. ელდტის აზრით. („კრიტიკები და ქართული მწერლობა“. „ქართული მწერლობა“. 1927, № 10). ასეთი მფლობელობა იყო: „უბუნდელი ქართული მწერლობა მკარდა და ამისპირებულ ლიტერატურულ დაჭურვებთან შეხდებდა. ამიტომ იშვიათია შემთხვევა. რომ

მიღე ქართულ მწერლობას რაიმე ავტორზე ერთი აზრი და შეხედულება ავტორებს სხვაგანაქლისად გამო მხოლოდ რეცეპტებს ქართველ ხელისუფლებასთან უმარცხებულნი სკიბი. რომელსაც აღნიშნულმა ურბლისმ მართლაც უმადლითი ერთხელეულებით უმასულა.

მას შემდეგ ქართული მწერლობა გასუბილელი ინტენსივობით ამოძაგდა. ქართულმა მწერლობამ შექმნა ვერთიანებული ბეჭდვითი ორგანი („ქართული მწერლობა“). რომელმაც თავისი ორი წლის არსებობის პერიოდში ახალ ლიტერატურულ მშენებლობის პროცესში საბოლოოში უნდა ქართული მწერალი და წითელი განხდა ის ვარდებოდა. რომ ამფად საბჭოთა საქართველოში „ლიტერატურული საბოლოე“ აღარ არსებობს. რომ „ლიტერატურულ ემიგრაციას“ არც ერთი პიეტური ფიგურა აღარ შერჩა“.

მაგრამ, როგორც ვხედავთ. პრიღებარების ასოციაციის შემარცხენე ერთი სხვა ჯგუფების მწერლობის შემოქმედებში ბნირად მაინც კონტრარეულიყოფას ხედავთ.

1982 წლის აპრილში გამოქვეყნდა საბჭოთა კავშირის კომპარტიის დაფენილება პრიღებარულ მწერალთა ორგანიზაციის, როგორც ლიტერატურის განვითარების ხელშეშულის დაშლის თაობაზე. მაგრამ ფ. ნაროშვილმა, 11 ივნისს ვა. სამხედრო მწერალში“ მაინც დახედა სადამდავი. დამხელებელი ღექში „სამხედე“.

სამხეცესავეთ შერკებს ტფილისი გამახურდიებს. „ლო“ ლიორტებს: ელდაკანს ერთად მათი წიგნები უჩინდა ქარხნებს. სტეხლის იარებს. წიგნი ინახავ ქავახიშვილებს. როგორც სამხედე ეგზემპლარებს. თქვენ სოციალისტის დღეუკა ვაქრად. არ მოგაკლდებოთ გაცოცხა მუდამ. და ოპობებს ფეოდალ და ორ.ხა

ფ. ნაროშვილმა გ. ორბელიანსაც აკადრეკები სიტყვა აღარაფერს ვახიბით მართა: ღვთისმშობლია და ქრისტეს ღმწლავი

პრიღებარული ასოციაციის ხელმძღვანელები და მათი მხარის ამხედები თვით პრიღებარების შემოქმედებასაც ვერაფერს იმიტუნდნენ დახეხვულად ნაქვამს. ფ. ნაროშვილი მწერალში „პრიღებარული პოეზიის გვერდებში გზისათვის“ ამბობდა: ასეთ გამოფრცხულ კლასობრივ მომენტში. როცა პარტია მძლიანი კოლექტივიზაციის საფორმელზე კულაკობის, როგორც კლასის ლიკვიდაციის ახდენს. პრიღებარულ პოეტს ახ შეუძლია დრო დანარკის სუფარტლის პრიღებარების გადამარცხლად. უფრო შორს მიდის „შ. დ.“ „მხათობის“ მინიხილვისას. იგი წერდა: „რევილუციური პიე-

ზის ლექსიკონიდან აუცილებლად უნდა ამოვიღოთ ისე გაუმჯობესებული და გაბითრებული საბჭო, როგორც „საბჭო“ და „წერილი საბჭოს“.

საყოველთაო დახვედრისას ლირიკის წინააღმდეგ მიმართულ კამპანიას ერთი ავტორი ს. ჩიკოვანიძე შეაწინა: „დავარტყათ თავში ლირიკის ჩეჭმა და დავაღიროთ ცისფერი სიხსნა“.

ახეთი მოთხოვნებით გაღიზიანებული კაცის საქვეყრო დაპირებას ქაჯს რ. გვეტაძის ლექსი „პოეტები, პარაკადებზე!“

„კვლავ სიყვარულზე აღარ დავწერ
ლექსების წიგნებს,
აღარც სონეტებს მისტიურ კატებზე;
ჩემი შემდეგი ლექსის თემა იქნება:
„პოეტებო, პარაკადებზე!“

პროლეტარული მემარცხენე, ვულგარიატორული ნაწილისთვის მიუღებელი იყო ყველა, ვინც ეროვნულ ნიადაგზე იდგა. მათ მიანდათ, რომ კომუნისტობა და ინტერნაციონალიზობა გამოირიცხება ეროვნულობას.

ზოგი პოეტი იქამდე მიდიდა, კომუნისტების გარდა სხვას არაფერზე თვლიდა: „მე ბოლშევიკის გარდა სხვა ვინზე არ მიმანია ადამიანი“ — წერდა კ. ლორთქიფანიძე. სრულიად ბუნებრივი იყო ახეთი პოეტისათვის, როცა ის ხოტბას ასხამდა საბჭოთა ხელისუფლების მტრად გამოცხადებულთა რეპრესირებას და იმ მანქანას, რომლითაც ეს განწირული დასახურებლად გადასუადათ. და რა ვახავდით, რომ ამავე პოეტს საშობლოც არაფერად ჩავთვალი: „არ შეშინა ვუბოვითი ხედვის მოღუწვის ტკივლს ვერ მომგვარის მე საშობლო მიწის საშორეს; სანამდე ელავს გახასრული ხმალი კომუნის, მე ზემს საშობლოს ქვეყანაზე ყველგან ვიშოვ“.

კიდევ ერთ პოეტს აერია გზა-კვალი და იფიქრობდა: „ბინეთის რევოლუციამ წერა „საქერ დიდია, ვინც თანარზე ლექსით ჩაჩიხა“ (კ. ფეოდოსიშვილი, ვ. „პროლეტარული მწერლობა“, 1927, № 4).

ახე ეჩხარებოდა ეს ხალხი ერთმანეთს თავიანთი საშობლოს სიყვარულის გაუფასურებაში.

ს. ჩიკოვანიძე კი გახარებული იყო. რომ საშობლოს პატრონი უპოვა: „დიდო ქვეყანა, საშობლო ხარ ჩემი საშობლოს“, წერდა იგი. მას ნათქვამს უწინებდა გ. მუხომედილი: „აქ მოხდენილია ნათქვამი: შენ, საბჭოთა კავშირი — საშობლო ხარ ჩემი საშობლო საქართველოს“.

არც ზ. ბუაჩიძე უწინებდა კ. კალაძეს ეროვნული გრძობების გამოკლებას: გვგონია არ დას „ძველ ტფილსზე“ და „შამა-შამის ძუძუსზე დაჩდი“.

სხვათაშორის, საქართველოში დემოკრატიუ-

ლი რესპუბლიკის არსებობის დროს პროლეტარულ მემარცხენე (წ. ზომლეთელი, ს. თელა, ს. თაღკაძე) თავიანთ შემოქმედებაში კლასობრივი მოტივები ეროვნული-შეცვლენის გასაბჭოების შემდეგ კი ძალა და ელბმა ლი-ზუნგებმა ისე აღნიცა მათ გზა-კვალი.

გზის გაგრძელებაში მათ ამ ძალით გათამამებული და უკლებლითი ლიზუნგებით შეიარაღებული მემარცხენე კრიტიკოსებიც ეხმარებოდნენ.

ზ. ბუაჩიძის სთამამე და უღოგაკობა იქამდე მიდის, რომ სიტყვა საშობლოს ბრკვალეში სვამს: „ოქტობრის რევოლუციამ განიავა შენუეიკების, ხერყუაჩის, თვადანაურების საშობლო საქართველო“ — წერდა იგი.

1920 წ. კრიტიკოსმა კ. მელაძემ წერალი „მეგობრობისთვის სპოლია“ მწვავედ გააკრიტიკა პროლეტარული მწერალი ი. ვაქელი — როგორ ხევი ჩვენი საშობლოა ქართლი, კახეთი, გურია; ქართული სიხსლი თვით შვის ფერიც, „რას ვაქვს ეს — წერდა იგი, რა შეაშინა აქ მოქ. პოეტო ქართული სიხსლი, რა შეაშინა აქ ქართლი, გურია და საქართველოს სხვა ყუთხეებზე ნაკონაღდრა აღიღინება.“ მერძლის სიმღერაში ხედვას რატომ ხედავ, ხედვანი რატომ ხარ, უმეგობრობას რად უჩივიო, თანარ შეფხვს რატომ აქვს მემარცხენე პროფესორი ქავაშვილითა და წ. დადიანივით („ს. კომუნისტო“, 1920, № 187, 188.).

ახეო მრძინებლურ კრიტიკის დახვედრისას, დეზორგანიზაცია შექმნდა როგორც აპროლეტარულ ქვეყნებში, ისე პროლეტარულ მემარცხენეში. კოტა აღერ; როგორ გამოხატა მწერალი მ. ხოქარაშვილმა ეს ნერვიული ატროფიკო: „რას დრო ბოხოქარი, დაუდგარი და ქართული მწერალი, ისედაც ჩქარი და მოუხვანარ, დღეს მარტოოდენ ნერვიებს ცახცახი ცხვარობს: (შენიშვნები ხელოვნებაზე, „ლომისი“, 1928, № 82).

ფრანკმა „სპირმი“ (1924, № 1) შენიშნა ლიტერატურულ ბრძოლებით გამოწვეული ეს დაქანულუბა: „ქართული ლიტერატურის ხული დაიღადა „პარაკადებზე“ დგომით, ის ეძებს სიმწვადეს“.

ერთი სიტყვით, მწერალითა ფედერაციაში ერთმანეთს ორგანიზაციულად დაუპირისპირდნენ პროლეტარული და აპროლეტარული მწერლები, ლიტერატურაში კი დაუშვებელი იყო რომელიმე ქვეყნის უფლებრივი უპირატელობის არსებობა.

პარტიის, ცკ მხის ცენტრალური ბეჭდვითი ორგანო — გაზეთი „პარავა“ რესპუბლიკის პარტიის ცკ და მხის ბეჭდვითი ორგანოები, ცნობილი ლიტერატურული და პოლიტიკური მოღვაწეები დროდადრო სიტყვით თითქმის ცდილობდნენ წორს გზაზე დაეყენებინათ ლიტერატურის განვითარება, მაგრამ დადგა დრო, რადესაც სპირმი შეიქმნა საქმიანად გადამკრული

ზომების მიღება, მიტომეტები, რომ პროლეტ-მწერლების ორგანიზაციას საქმე გააქვთ მისთვის ამახ არც მალადაცენ პროლეტმწერლები. ბ. ბუაჩიძისა და ა. მანუშვილის წიგნის „მწერლობის მიზნისადაც სკიბინების“ (1931) წინასიტყვაობაში ნათქვამია: „საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის აქტივი მტკიცედ იდგა და დგას პარტიის ლიტერატურულ-პოლიტიკური ხაზის სიწმინდის სადარაჯოზე“.

მახ პროლეტმწერალთა ასოციაციის აქტივს საქმე გააქვთ მისთვის — სხვადასხვა ლიტერატურული ქვუფები დაარსებინეს, მათი ნიჟერი წევრები დაინიშნინეს, ბევრი მათგანი საბჭოთა რწულზე მოაქციერინეს. პოლიტიკური იარაღებიც შორსმჭვრეტელურად მიიკერებინეს, რათა შემდეგ, საქარობის შემოშვებაში გამოეყენებინათ...

ახლა კი უკვე შესაძლებელი იყო პროლეტ-მწერლებისათვის ეთქვათ: არ შეიძლება ლიტერატურის გაავრცევა პარტიულ ორგანიზაციასთან.

მიტომ 1932 28 აპრილის დადგინდების საფუძვლზე პარტიამ გააუქმა ცალკეული მწერალური ორგანიზაციები. ასევე მოხდა საქართველოშიც — 28 მაისს პროლეტარული მწერლების ასოციაციის გაშვებამ დაშლილად გამოაყხადა ასოციაცია, 16 მაისს ფედერაციის გაშვების გაფაროებულ სხდომაზე იმსჯელდა და დაშლილად გამოაცხადეს ფედერაცია და მასში შეშავალი ქვუფები.

ამ ოქმს ხელი მოაწერეს ფედერაციის ხელმძღვანელებმა: პ. ჩხიკვაძემ, ა. მანუშვილმა, ტ. ტახიძემ, ს. ჩიქოვანმა, ა. კუმბურჩიძემ.

პარტიის ამ დადგინდების განხილვისას ითქვა, რომ საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაცია, მიუხედავად შრავალი ცდისა, ვერ გამოვიდა უმწეო მდგომარეობიდან, რადგანაც პროლეტარული მწერლები, რომელთაც არაუაღივები მქონდათ, ორგანიზაციულად უპირისპირდებოდნენ დანარჩენ მწერლებსო. ამ დადგინდებით კი ისობა პროლეტმწერლების ორგანიზაციების ეს პრაფიციები, რაც განსაუვრებელი ბოლო წლებში, მწერლობის შემოშვებულ კალად იქცათ.

უხმართლი კრატკისაგან თავგახვრტებულმა, გაღიზიანებულმა მწერლებმა თავისუფლად ამოხუნდნენ, ბევრის არც გამოხატა პ. ქავთაშვილმა, როცა ითქვა: „უცვას დადგინდებამ ახალი ეტაპი შემოიტანა ჩვენს პარტიებში. შე პარტიად ეს ისე ვიკრტერი, თოქის დაშუაფი ითაბში ფაქარა გააღეს და გრალი ხოი შემოვიდა“.

ფედერაციის პრეზიდიუმის სხდობად გათაროებულ სხდომაზე 1932 წლის 16 მაისს ფედერაციის ლეკადაციის შემდეგ შეიქმმა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირს ხარგანისაციო ხეროო საქართველოს კომპარტიის ოპის კულტპროპაგანდოფილების გამგის ც.

ორგველიძის თაქმდმარეობით 1932 წ. 21 ივნისს კი ხალხოს, მწერალთა სახელბში პ. ჩხიკვაძის მოკლდ შეხავალი მტკიცე იქცინა საქართველოს საბჭოთა მწერლებს ნავაწვებო ყრალიმა.

დღის წესრიგში იდგა ერთი საკითხი: „28 აპრილის დადგინდება და საბჭოთა მწერლების ამოცანები“ (მომხმენებელი — საქართველოს კ. ც. -ის მდივანი გ. ყურულაშვილი).

მოხმენებაში ითქვა: პროლეტმწერალთა ასოციაციის ხელმძღვანელობა თანამგხავრტობაში მიდგომაში უმწე შეცდომებს უმცებდო, მაგალითად, ნ. მიწევილის ლეგალურ მენშევის ემხმდნენ, ს. მანუშვილს — ყულაყურ მწერალს და ა. შ. ეს ახლაც გრძელდება. მოედ რიც ამხანაგებს მიზნად მქონდათ და აქვო დასხული — შეცდომები ეძიონ სხვათა ნაწარმოებებში და თანაც დინახონ ის. რაც მასში არ არხებობსო.

შეცდომადა ჩაითვალა პროლეტმწერლების ასოციაციის მიერ ბ. ბუაჩიძის მეთაურობითი უმწე ადმინისტრაციული წესით ჩატრებული წმენდა ფედერაციისა. მაგარმ ითქვა ისიც რომ ეს არ ნაწხავდა მემარტყენების წინააღმდეგ ბრძოლის შენდებას!

სიტყვით გამოსულებმაყ აღნიშნეს: პროლეტ-მწერალთა ლეფერებმა, რომლებიც ადმინისტრირების მეოოდით ხელმძღვანელობდნენ, ქართულ მწერლებს დიდი ზიანი მოაყენეს. ვერძოდ კ. გამსახურდიამ ითქვა: „რეკ რ გვრძელდა საშუალება და არც ვერდგოდა შეგვეშოწებია — რამეს გადაწყვეტდნენ ბუაჩიძის კაბინეტში, იტყოდნენ: ცეკაში თქვეს ახეო... გაავდეს რაველაშვილი, ზენიანს მოარტყნელი — არაფერი დაუშავებია. ასევე ქავთაშვილი — 28 წლიდან საბჭოთა ხელისუფლების ემხმარებოდა, და ს. ვარდოშვილი — ხელმან კალამი გაუფარდა (კ. კალამის რეპლიკა — მიტომ გაავდეს, რომ კალამი გაუფარდა)“.

კ. გამსახურდიამ ვახიხენა როგორ გარაცხეს ის და რამდენადა სხვა მწერალი. მაგარმ არც იხინი დაიკენა. ვინც ეს ხალი დაიკვა, იმე დავისაბლებით იმკონიწის მწერლებს, რომლებიც ამბობდნენ ზემი, პ. ინგოიყვას, გ. ქიქოძის გარაცხვის წინააღმდეგ, დეანახებუბ ი. ვაკელს, პ. საშინაძეს, ნ. ზომბედიელს, ს. ჩიქოვანს“.

რაც შეეხება კ. კალამის ზემოთ მოტანილ კალამბურს, იგი უადგილოდა ვახიხა ს. ვარდოშვილის მანსმდელო კაბინეობა და დაჭრება გამოწვეული იყო სწორედ ადმინისტრირებისა და იმის დამალებით — შინცკადაძისაყ ასე ვერტყოი.

კამაში გამოსულებმა (ი. აბ. შიძე, პ. ი. ვარდოშვილი, დ. ჩიანელი, ა. კუმბურჩიძე, პ. ქავთაშვილი) აღნიშნეს პარტიის დადგინდების დრატობა მიუღებლობა მემარტყნელი ლიწუნებისა — მტერი ახ მოკავრავს!

ურთობამ ადგილობრივი პირობების გამო, საქართველოში სხვა რესპუბლიკებზე ადრე შექმნილი საბჭოთა მშენებლის კავშირი და ამით მწერალთა კავშირის ისტორიაში დაიწყო თავისობრივად ახალი ეტაპი.

საქმე ასეა. რომ საქართველოში მწერალთა ორგანიზაციას კარგა ხნის ისტორია ჰქონდა. მართალია 1917 წ. ოქტომბერში შექმნილი საქართველოს მწერალთა კავშირი ვერ იქცა სრულიად საქართველოს მწერლებს გამაერთიანებელ-შემაკავშირებელ ორგანიზაციად (ღუთმაცაჟო ჩამოქრულა) იმ მიზეზის გამო, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებულ შემდეგ ჩამოყალიბებული პროლეტ-მწერლებს ამოცანა და ფუნქციონირება არ შევიდნენ ძველ მწერალთა კავშირში. მიუხედავად ამისა, ჩვენში მაინც გრძელდებოდა მწერალთა ადრინდელი ორგანიზაციის მუშაობის გამოცდილების ადაპტაცია. ტრადიციებისა და ისტორიის შექმნა. შემდეგ ეს კავშირი მის პარალელურად ქარსებულ პროლეტმწერლის ამოცანას ადაპტაციისა და დაჭარბებულად გარდასახვისთვის ახალი სიღრმეუფლების პატი-საზღვრისათვის გათვალისწინებულ მწერალთა შემაკავშირებელ ორგანიზაციებთან ქვს. 1926 წლიდან, სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირად, ხოლო 1928-დან საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაციად.

და ახლა, 1932 წ. ამ ორგანიზაციის (ფედერაციის) დასლის შემდეგ რომ დაეყოვნებინათ, ვთქვათ, საკავშირო ურთობისათვის დაეცა, ბევრი მიღწევა წყალში ჩაეურებოდათ, ორგანიზაციული შეკავშირება მოღუდებოდა.

სწორედ ამიტომ, როგორც ვთქვით, პარტიის 1932 წ. პარტიის დადგენილების შემდეგ, მაღალი, იმავე წლის ივნისში საქართველოს მწერალთა ურთობამ შექმნა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირი.

ამ კავშირში მწერალთა გაერთიანება ხდებოდა მხოლოდ იმ პირობებით, რაც წამოყვებულა: „ყო პარტიის დადგენილებაში: „ყველა ის მწერლები, რომლებიც მხარს უჭერენ საბჭოთა ხელისუფლების პლატფორმის და ცდილობენ მონაწილეობა მიიღონ სოციალისტურ მშენებლობაში, გაერთიანებულ იქნენ საბჭოთა მწერლების მთლიან კავშირში, სადაც შექმნას კომუნისტურა ფრაქცია.“

ერთი სიტყვით, პარტია დადებულა, ქსენის წესები — განსაზღვრულა, ჩარჩო-გამო-ზომილია და მაინც, უკვედშემთხვევისათვის, მეთავლურად (კომუნისტურა ფრაქცია) მიტე-ნილი.

ახალშექმნილი საქართველოს საბჭოთა მწერ-ლების კავშირის ცხოვრებაში დაიბრუნებამბრ ასევე დიდი ურთოდები ეთმობოდა შემარქვე-ზე გადაჭრების წინააღმდეგ ბრძოლას. შორე მხრივ, პროლეტარულ მწერალთა რეკრუტა-

ცია ბევრი ჩან ვახარკვინი ვინც პროლეტარულ მწერალთა კავშირის არსებობისას თავს მხოლოდ მწერ-ბუნად გრძობდა, არ მოეწონა ახალი კავში-რის შექმნა, ისინი აკრიტიკებდნენ მწერალთა კავშირს — შემარქვერებს ღმობიერად ემუ-რობა, პროლეტარული მწერლობა კი იჩაგრებო.

ახლო ვითარებაში მწერალთა კავშირის ასევე დაბჭირდა გავლენისათვის წინააღმდეგ ბრძო-ლა. ამას შედეგმა ში დეკემბერს გამართულა საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის საბჭოს პლენუმში, პლენუმმა მოახდინა მოხსენ-ნებები: კავშირის მუშაობაზე (ხ. ენლი); სა-ბჭოთა მწერლების კავშირის მომავალ ამოცანებ-ზე (ხ. ენლი); „შატარული ლიტერატურის გამოშვებლობა და მწერალთა უფლებრივ-საყოფაცხოვრებო მდგომარეობის შესახებ (წ მენიშვილი) და მწერალთა ადგილობრივი ორ-განიზაციების მუშაობაზე.

პლენუმზე ღამარჯია იყო გავლენისათვის სრულ ლიტერატურისა და მთლიანობის მიღწევა-ზე.

ამ წლებში ხშირად გახმოდა — იდერა ბრძოლა არ წვდებო, და თუმცა ამასაც ხში-რად ამბობდნენ — საბჭოთა მწერლებს ფრთხი-ლად მოეკურთოთ. — არც ისე ადვილი იყო მემარქსუნეთა შერა აღებული ტემის შენედე-ბა. მაგალითად, ამ პლენუმზე წარმოქმნილ სიტუაცია საქართველოს კომუნისტურ კომპარტიის კულტურისა და მასშტაბის გან-უფილებების გამოქმ. კ. ორგანიზაციის ასეთი ბრძოლები წაუყენა კ. გამახურდიას: ქარ-თული ერის განსაკუთრებულობას ქადაგებს; ამბობს: საქართველოში ნაციონალიზმი არ არსობ. მ.წ. პარტია ცდება, როცა ამბობს — არისონ ნაციონალიზტობა. როცა კ. გამახურ-დიამ პლენუმზე თქვა: აფხაზეთის მუკრებმა რუსულად ჩატომ უნდა აღამარკოსონ! ასე-ვე ნაციონალიზტობა. როცა ამბობს — ხელ-დადს მთავრული ჩატომ უნდა ერქვას, რომე-საც ქართველი მწერლის საბელი არც ერთ ქალაქს არ ჰქვიაო.

პროლეტარული მწერლები და მათი მებჭე-ურნი სიტუაციო ძველ მეთოდებს გამოდნენ. მაგრამ საქმით ქერ კიდევ ძველებურად გან-გრძობდნენ მწერლების შეფასებას. იაივო კ. ორგანიზაციის, ერთი მხრივ თქვა: მ. კავ-შიზულისათვის იმწერებო შობა — „არბენს შედე წელიწადს წერდო. მაგრამ იქვე და-ბრება: „სხვა საქმეა. მისადებია თუ არა ეს ნა-წარმოები“. ქერ კიდევ პლენუმის წინ, ქვე-

1. კ. გამახურდიამ ამ პლენუმზე თქვა: „ამ გამოკრულა ითი ადაღებოდა კაცო პირვე-ლი გოგოლი. მუკრული, ჩემი მებობელი, მე-ორე — ჭაუდო, ვეცო მებრელი და რუსულად გველასარკო აფხაზეთის საბელიო რაშია საქმე, აფხაზეთის არიან მებენი თუ ვინ არიან?“.

დროის სხდომაზე დაგმეს უ. ნაროუშვილის მიერ ჩვეულობრიობის გამოკვლილება: „მეოთხეობის უ. ნაროუშვილს, რომ მისი ლექსი „სივანედი ილია ქვაკვაძის“, წყაობზე არის პოლიტიკურად შეშფოთარ გამოხვლა. არც ეწინააღმდეგება სხპოთა მწერლების კავშირის და უკ-ის 28 აპრილის დადგენილება“. აღნიშნა ასევე, რომ დ. ზენაშვილის მოხუცებულმა „პირველი ხელწილელი და ქართული მწერლობა“ სისრულით და ობიექტურად არ იყო წარმოდგენილი ნახპოთა მწერლობის დადგენილ მდგომარეობა.

პლენუმზე კი თავით პროლეტმწერლებსაც აღიარეს ჩვეულობრიობის არსებობა და დამლუპველობა.

მაგრამ ძნელი აღმოჩნდა უცებ ადრთ ხელუხეშობასა და კატეგორიულობაზე. აი, ახალგაზრდა კრიტიკოსმა გ. ჯიბლაძემ როგორ მიმართა ს. ჩიქოვანს: „შენ ლამაზაკობ რომ აღმავალ კლასს აქვს თავისი რომანტიზმი. და თქვით მანინ იყო აღმავალი კლასის პოეტებს არის სახტკი მიქარვა... დაღვანდელ პოეტისათვის ოქტავენი და სონეტები შეუფერებელია. საჭიროა ერთხელ და საფუძვლად ოქტავენი და სონეტები განდევნილ იქნას პოეზიადან“ და შენგულაი კი აღნიშნავდა: „კრიტიკაში გვიდგნენ პროლეტმწერალთა ხელშეწყვნილება. მე დავწერე პატარა წიგნი, ვიშხარე სიტყვა „სამოედო“. ერთი აღიკვეთი აძიებენ — თქვენ ვინდებ დეხატობ, რომ ერთმანეთს სჯამენ... ვერ გაგვხვ. რომ მართლაც არსებობს ისეთი ხალხი — „სამოედები“.

ამან მიიძღულა სხვაგან წავსულიყარ, იწერრობა ვისწავლდე, მეტი ვითხოვე სამუშაო. ს. წვერავამ ქედმაღლურად მითხრა: ჰვენ კორექტორის ადგილი გვაქვს, წადი თუ ვინდაო“.

მწერლობაში მხარამხედლობის წინააღმდეგ კი კვირინამეც გაილაშქრა: „გადიკრით უნდა ითქვას, რომ თუ პოეტს არ მიეცა საშუალება გამოაქვეყნოს ის ლექსი, რომელიც მას დაუწერია თავის საქეთარ თავისათვის, რომლის წყაობების დროს აუთარობდებოდა მის და აუკანააღმდეგა ხელი. მისინ არაფერა არ გაშვია“.

კ. ზელაძემ თავის გამოხვლაში მართალია აღიარა, რომ ადრე პროლეტმწერლები ათავჯვარ იარბოდებს ატრებდნენ დანარჩენ მწერლებს. მაგრამ მეტი მიეც კვლეულობა და იყო კონტრევოლუციის ძენა მ. ქავახიშვილი და ნ. მიწისვილის წაწარმოებებში — მ. ქავახიშვილის „ქაშუ“ და „არსენა მარხადელი“ ნაციონალიტურ წაწარმოებებად მიჩნაღა.

მეორეხენ ფროტელთა რიგებიდან გამოხვლმა ს. ჩიქოვანსაც გაუხენა ძველი ცოდვები სხვადასხვა ჩვეულების წარმომადგენლებს. მან ამ პლენუმზე საქმოდ ღუარძლიანად დაახსიოთა უოფლი ცსხტრეკანწილები:

„ადციუნის კორებები, ხასიოთის გაუფტების,

ლიტერატურული მოკვდენების ჩვეუტრად შეუხებების ნიშნები საქართველოში უკვეღაზე ზეტად ჰქონდა ცხებერ ეწწებში... მისი მხატვრულად წარმოქმნილ სიტყვებით და სადღესამდელობით იტახებდნენ მიელ ქართულ მწერლობას. რუსეთში თანხატორი ახებია აწერება ხუტრიდან მიღებული შოახეკუადლებით. ანდრეი ზელის წიგნი არის საუკეთესო აღუტრატაია. ამ წიგნი დაჩაიღთან კაც სდგას ეწწებით და დარაიღთან ბათუმამდე ეწწების ზეიფინია გამოართულა. ახტოა ჩვეულობრიობის წინააღმდეგ არახვლები ბრძოლა საჭირო. კადრე პროლეტმწერალთა შაგნი არსებულა ჩვეუების წინააღმდეგ საერთოდ უნდა მოხსპოს უოველჯვარი ჩვეულობრიობის და გაჩადღებს ნამდვილი ბრძოლა მხატვრული პროდუქციის მელად ხარისხობათის“.

ამ ხაყვედურში სომართლის ნაწილი უდავოდ იყო. თუმცა ჩვეულობრიობა ერთი ზედის დაკრით ვერც პროლეტმწერლებში მოიხსპება და ვერც სხვა ჩვეუების უოფილ წევრებში და ამის წამდაუწუმ წამოძახებას მხილოდ შიანის ბოტანა შეედლო

ეს ტ. ტაბიძემაც აღნიშნა იმავე პლენუმზე გულისტყოლით:

„აქ ზოგადრით ამხანაგი აუხადებდა. რომ სახპოთა მწერლები ერთდებიან ერთმანეთს წერას. ეს არ არის მართალი. ჰვენ ერთმანეთს ზევირ გავწერია ცუდაც და კარგაც. მაგრამ ჰვენ გამოცხადებულნი ვიყავით გარეშებთ და ამიტომ ჰვენზე სწერდები. ჰვენ კი წერას არავ გვხოვდა. მხაღლითისათვის, ერთმა მახსუხისმგებელმა ამხანაგმა უცხოელს თერანლისათვის დამიკეთა წერილი ქართულ მწერლობაზე. ამ წერილს ვინა მისცა ცენტრალური კომიტეტის ბეჭდვითმა განუოფილებამ მაგრამ მისა დახეჭვდა არ მოჩხდარ. რადგან პროლეტარული მწერლობის ახლოკლამ მისზე არც უარ სიტყვა და არც დაბტური. საქმოდ იყო დაგვეწერა წერილი რომელიმე კლასიკოსებს შესახებ, რომ პრეხაში განგაში ატეზილიყო კის ხელშია კლასიკოსები. რახვეკრველია საქაროა კლასიკოსების საფუძვლიანი მარქსისტული ოსტატობის შეფხება და შესწავლა. აქ ზევირს გაკეთება შეედლო სახპოთა მწერალს. განა შესწავლილია ა. ქვაკვაძის პროზა. მისი მხატვრული ხანებები. ენა და სტლი? განა შესწავლილია ვაფი-ფრეზელას პოეტია? განა გვაქვს ქართული რომანტიზმი და ხერხოდ დასახტარი მწერლობის გამოკვლეთა? უნდა ითქვას ბმით, რომ ეს სამუშაო რამოდენიმე მათხას იყოფა. სახპოთა მწერალს სამუშალება უნდა მიეცეს დასწერონ ერთმანეთსდაც და კლასიკოსებზედაც. უველას შეცდომები უნდა გაკრტიკდეს. მაგრამ ზევირს წერაზე ხელს წუ ავადნიებთ. ამას მთავრობოთ ჰვენ და ამის უფლებების გვაქვს სავ კ. (ზ.) უკ-ის 28 აპრილის დადგენილება“.

აწვე მტკიცედელ საქითებს შეეხო მ. ქავახიშვილიც ზემოთ ნახელება დადგენილებს ერთ წლისთავზე დახედალ წერაღწი („ახალი მანა“). სადაც ხწორედ ასა ხაზგახშულა: „ამ პარტიის ხწორ მამართლებას ავთლგარებენ შემარცხენები და ამით აპაროლებთ არულ მწერლებს აფრთხობენო“.

„ხელისუფლება უოველმხრივ ზელს უწყობდა აპოლეტმწერლობას. რთა მებგმონია დებჯრო. მაგრამ აწვე დროს მუდმივ და ხაზგახშირ იმეორებდა, ეს მებგმონია მხოლოდ შემოქმედებით უნდა მოიპოოთო. რახი ამ ფორმულას პირველ ნახევარს უკანახენელ პეროდში გულმოდგინეთ ასრულებდა, მეორე ნახევარს კი შედარებით ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა“.

საქირს აღარ არას ჩამოვთვალთ ყველა უბნში ხერხი, რომელიც მამინე მოიხმარებს და რომელმაც პეტრი მწერალი დააფრთხო, განუკაენა და დღეი ხნით დაადუმა“.

და ერთ-ერთი ვინც დადუმდა, თვით მ. ქავახიშვილიც იყო. ამ რას წერდა იგი 1924 წ. 2 სოსტანის „საგურ რაი“ წილიდან: „მეწერა აღარ გამოსულა. წელიწადზე მხოლოდ ერთად აღარსტერი დამიწერია და ამდენივე ხანია სამსახურში აღარ ვარ. რიგორ ვცხოვრობ მუ სიკითხვას არ ვეცო, იგი ცხოვრებას გახედა და შენ გახედავი („ლიტ. მათიანე“ 1922. № 7—8)“.

დადგენილებას შემდეგ. მ. ქავახიშვილის სიტყვით: „მწერალთა რიგებში აღარ მოხანს ზოგი „მწერალი“. რომელიც რამე მხოლოდ თავის ზურგის განამაგრებლად გამწერდა. ხოლო მეორე მხრივ, ზენს იქაბს ამდენივე ნამდვილი მწერალი დაუხარუნდა, ისინი იმ იმედით დაახარუნებს. რომ ქველ ჭხას უკუაგდებდნენ და ახალს გამოუვებოდნენ“.

ამ ინტერედა თანდათან ურთიერთ დაპირისპირებული ქავახიშვილი, ანტონი მ. ქავახიშვილი, კ. გამსახურდია, პ. ჩაშვილი, ტ. ტახიძე და მთიი მუგობრება ახალი იმედებით ეგებებოდნენ 1922 წელს.

დავით ნოდია

„ვეფხისტყაოსანი“

1814 წელს გიორგი ბარათაშვილი გამოეცხადა დაკავშირებით რუსთაშვილებთან და წიგნად „მეფე გიორგი განიხარა ჩოღან და შეიტყობ ვითარცა შვილი. და მოსცა უკველი საქართველო და უკველინი მთავარი საქართველოსანი, და შვილინი დავით მეფისანი. და მესხნი, შვილინი ბექასანი“ ქართლის ცხოვრება, II, 1959, გვ. 825). ბუნებრივია, დგება საკითხი: ვინ არის „შვილინი დავით მეფისანი“, რომელთა მორჩილება გიორგი V ბრწყინვალის ტახტისათვის ხაზგასმით არის აღნიშნული.

ამ პერიოდში ცნობილია მხოლოდ ერთი მეფე ასეთი სახელით. მონღოლთა წინააღმდეგ აქტიური მებრძოლი — დავით VIII (1290—1311). უდავოა, ღამაჲსა მის ზეამოხაველსზე. 1308 წ. საქართველოს სამეფო ტახტზე აღის დავითის ვთი გიორგი VI მეფე. მარამ რუსთაშვილები მხოლოდ ამას არ უნდა ვუღიბებოდეს. (ის ხაზგასმით აღნიშნავს: „შვილინი დავით მეფისანი.“

საკითხს განარკვევად უნდა განვიხილოთ საუფლისწულონი და ამ პერიოდის ხატვატონისა მერა საქართველოს სამართო ტერიტორიებისა და ისტორიული სომხეთის გარკვეულ რეგიონებს მფლობელობის ზოგადი საკითხი XII ს. ბოლოდან XIV ს. დაწყებამდე.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში უდავოა და დაბტურებული ღამაგორაკის „განსჯიერებულნი დამოკიდებულნი“ ფაქტი ბრძოლისა და ქაჯებთანადმი, აქ მინი „ქაჯეთი უფლისა“; ღამას ზედწოდება „აღასტანედი“ კი გვიჩვენებს, რომ საუფლისწულო დომინის ცენტრი ქაჯებთან სოფ. აღასტანში მდებარეობდა (დ. ნინიძე, სოფ. აღასტანის ისტორიადამ. მასალები საქართველოს სოფლებს ისტორიისათვის, ნაკვ. III, მბ., 1987). ეს მომენტები ხსნის თამარისა და ღამაგორაკის თანამოსახდრების ხანაში გაკეთებული გუნიაულის წარწერის შობილად გიორგის სახელით დამბტურების ფაქტს — გუნიაულის ღამას საუფლისწულოში შედის. მეფე-უფლისწული კ.

თანა მოსახდრების ხანაში ამ რეგიონში „უფალი“ არის, ამიტომ თავის საუფლისწულო ტერიტორიაზე სწორედ იგი აღნიშნა „უფლის“ დამსხმელად ამ კუთხით დიდ ინტერესს იძენს 1206 წ. შირაზში სომხურ წარწერაში ღამას მეფედ მოხსენიება. ეს წარწერად თანამოსახდრების ხანას განუყოფნება. ამიტომ თამარის მოუხმენიებლობა (განმარტებას საქართვებს; ეს ის პერიოდაა, როცა ისტორიული სომხეთი საქართველოს სამეფოს შემადგენელი მხარეა. ამიტომ, როგორც ღამას საუფლისწულოში, საქართველოს სამხრეთი მხრების გარდა, სომხური ტერიტორიების გარკვეული ნაწილიც შედის. ასეთ ვითარებაში განაგებია ღამას საუფლისწულოში გაკეთებულ თანამოსახდრების პერიოდის წარწერაში მეფე-უფლისწულის „მეფედ“ მონხსენიება. უფლისწული ხომ აქ „უფალი“ არის. შირაზში სტრას-ნიშანის ნაშონსტრატის წარწერა ასე იწყება: „წელსა 1206 მეფობასა ღამასი და ამირსპასალარობასა ზაქარედი...“ როგორც ვედავთ, წარწერა ხაზს უდგამს საქართველოს მეფე-უფლისწულის ხელისუფლების გავრცელებას ამ რეგიონში. საქართველოს უფლისწულინი ასეთი მფლობელობა სომხეთის ტერიტორიაზე უკავშირდება „შვილინი დავით მეფისანის“ პირობებთან. ამიტომ, მოკლედ შევხებით საქართველო-სომხეთის დამოკიდებულების საკითხს ჩვენთვის საინტერესო პერიოდში.

თანამედროვე სომხურ ისტორიოგრაფიაში განატონებულია თვადხანის (რომლის მიჯნედაც საქართველოს ძლიერების ხანაში სომხეთის დაქვემდებარება ქართული სახელმწიფოსადმი ნომინალურ ხასიათს ატარებდა და მას დამოუკიდებელი თვითმმართველობა, ხანამართლი და სავადხანადი შეუვალბოა მკონდა. ეს მდებარე კონცეფცია ამოავალბო გახდა მოსაზრებისა, რომლის თანახმადაც სომხეთის ისტორიკოსები ამ ხანის სომხეთის ისტორიას საქართველოსაგან მოწყვეტილად განიხილავენ როგორც თითქმის ცალკე დამოუკიდებელი პო-

ლიტიკური ერთეულისა (ლ. ხახიანი, ნ. ტოკარსკი და სხვ.). ხაშურბაოდ, გარკვეულად ამ არს ადგა ნ. შარო (Н. Марр, Ани, столица древней Армении (Историко-археологический набросок) სომხურ აბორიგენთაში დაშვიდრებულ ამ მდარ ტენდენციას სამართლიანად აკრიტიკებენ როგორც ქართული, ისე უცხოელი მეცნიერები. მაგ., იპონელი აბორიგენი სენიო კიტაგავა უსაუფუძლოდ თვლის სომხეთის აბორიგენი საქართველოს ხაშურთაგან მოწვევებით განხილვას; ადგიან იმდროინდელი სომხეთი ქართული ხელმოწერის შემადგენლობაში შედიოდა, როგორც მისი ერთ-ერთი მხარე (საქართველოში ილხანთა ბატონობა და არჩურთა ოქმის აღწერა).“

შაროლავ, ქართული, თავად სომხური და სხვა უცხოენოვანი აბორიგენი წყაროები უდავოდ ადასტურებენ, რომ სომხეთი ამ პერიოდში საქართველოს სამეფოს შემადგენელი ორგანული ნაწილია; იგივე, ევლანასთის კარგად ცნობილი მხითარ გოშის მიერ შედგენილი ხაერსა სამართლის წიგნი (XII—XIII ს. ს. მიქნა) შეხანსწნავად გვიჩვენებს, რომ ამ დროს სომხეთში არ არსებობდა საერთოვე სომხური ხელისუფლება — მეფის ან მთავრის ხაზით, რომელსაც უფლება ჰქონდა ახვითი საერო სამართლის წიგნის შედგენა. მხითარ გოშის პარდაპირ აღნიშნავს, რომ სომხებს“ არც მეფე ჰქვავს, არც მთავარი... უკვე დიდი ხანი იყო გასული, რაც ჰყენ (სომხებს) აღარა ჰქონდა ჰყენი სამეფო“ (წ. რატიანი, წყაროთა ლაღაღი). ამ სამართლის წიგნისა თუ სხვა არაერთი აბორიგენი ობზერვაციის მიხედვით აშკარად ჩანს, რომ ამ პერიოდში სომხეთი საქართველოს სამეფოს შემადგენელ, განუყოფელ და ორგანულ ნაწილს წარმოადგენდა. XII ს. მოყოლებული სომხური მოსახლეობა ქართულ სახელმწიფოებრიობას მშობლიურად აღიქვას და ამ შეგნებას, აკად. ს. ჯანაშიას სიტყვებით, საუფრუნებს გაუძლო. ახე იყო ქართველთა ძნელბედობის ვახსაც — მონღოლთა ბატონობის ხანაში. საქართველოს სამეფო კარი კვლავ მშობრთავს დინსძიებებს სომხეთი ქალკიდონიტობაზე მოხაქცევადა, აბორიგენი სომხეთის ტერიტორიაზე არსებობა ქართული სავანეები, ადგილი აქვს ქართველი მოხელეების დაშვიდრებას და ქართული ახალშენების გაჩენას (აღ. ახდალადე). შაროლავი, მონღოლთა დაპყრობების შედეგად საქართველოს ჩამოსცილდა ზაგრაყანდი, დვანი, ნახკევანი, შაგრაშ ანობი, კარი და სხვა რეგიონები XIV ს. I ნახ. ისევ საქართველოს იკუთვნის.

სომხური ანდრძმინაწერები კარგად გვიჩვენებენ, რომ XIII—XIV სს. სომხეთის მუხობრებნი საქართველოს მეფის ქვეშევრდომად თვლიან თავს, სიენეთის „მთავრები“

ვლამირში დაწერილი ანდრძმინაწერში აღაჩენენ გიორგი ბრწყინვალის ხელმოწერას, XIV ს. 80-იანი წლებისსაქართველოში პოეტური ტერტირა ერეკენს საქართველოში დაქადაგებულ ზედალადე. 1800 წ. ანისში ამოკვეთილი ახუ საიდის ბრძანებისათვის მინაწერის ქართულ ენაზე დათვა ლაპარაკობს ქართული ენის სტატუსზე XIV ს. სომხეთში — მონღოლთა ბატონობის დროსაც, მას შემდარსებნება ოფიციალური ენის მინაშენლობა, ჩანს, რომ სომხეთის მნიშვნელოვანი ნაწილი იცნობს ქართულ ენას და ქალიკიდონიტური მრავალი ძლიერია; ქანაქერის ქვაჭარის კედელზე შემონახულ 1286 წლის სომხურენოვან წარწერაში დასტურდება მეღვინეობის შედამხედველობა და ღვინის გადამსამადის ამკრეფას აღსანიშნავად სომხეთში ვაჭრებდებულ ქართული ადმინისტრაციული ტერმინი „მედუნე“ (პ. შერადიანი), რაც კარგად გვიჩვენებს თუ რამდენად აქვს ქართულ სახელმწიფოებრიობის ფეხს გადგმული აბორიგენი სომხეთის ტერიტორიაზე.

ლაშა-გიორგის შემდეგ, როგორც ირკვევა, მისი საუფლისწულოს გარკვეულ ნაწილს მეთელი XIII ს. მანძილზე შეუნარტუნდა თავისი ძველი სტატუსი საუფლისწულო მამულისა, ვახოაღმწერელის ცნობებით კარგად ჩანს, რომ XIII ს. II ნახევარშიც საქართველოს სამხარეთი რეგიონები კვლავ საუფლისწულო მამულებს წარმოადგენენ; დემეტრე თავდადებულის და — დავითი (მოხავალი დავითი XIII—1296—1311) „ორადგობდეს და აქუნდეს საუფლისწულოდ“ მამულები „სახლსა წედა ათხაგისა“; XIII ს. 90-იანი წლების დამდეგს კიდევ უფრო „მოცა ფლობა დავითს“ და გადაეცა „ადგილადგილ სოფლნი და ქუთუხანა“ (ვახოაღმწერელი, 33, 285, 284). ამ ვითარებას უფროდ ეხმიანება სომხეთში მდებარე ავანის ეკლესიის 1255 წ. სომხურენოვანი წარწერა, რომლის მიხედვითაც, „ქართველთა და სომხეთა მეფის“ დემეტრე თავდადებულის მეფობაში უფლისწული დავითი სომხეთში ადგილობრივებს წყალობას ანიჭებს; რაც ადასტურებს მოხავალი დავით VIII-ის საუფლისწულოში, ზემოაღნიშნულ მამულებთან ერთად, სომხეთის ვარკვეული ტერიტორიების არსებობას. დემეტრე თავდადებულის დროსაც აბორიგენი სომხეთი საქართველოს ორგანული ნაწილია; გოშისაწერის 1288 წლის, არქუხანა და შაროს 1285 წლის, სურბ-კარაკის 1286 წლის სომხური წარწერები თვალნათლავ ადასტურებენ საქართველოს სამეფო ტახტის მტკიცე ბატონობას სომხეთში; ეს ვითარება ქმნის სასუფუძლს საქართველოს უფლისწულის ქალიკიდონის აბორიგენი სომხეთი მფლობელობისათვის, მიუთუბებს, რომ ქრ. კოფც XIII ს. დამეგობრათვის ლაშა-გიორგის საუფლისწულოში უკვე შემოდის აბორიგენი სომხ.

ხეთის გარკვეული ტერიტორიები. როგორც ირკვევა, დავითის მფლობელობას სომხეთში აგრძელებენ მისი შთამომავალნი — შვილნი დავით მეფისანა. როგორც მათ ეწოდებოდნენ წყნარული უწყადებს ღაშა-გიორგის „ქაჯახო უფლობა“ და „ალახტანელობა“. VIII ს. სხვა უფლისწულების მფლობელობა (მათ შორის სომხეთის ტერიტორიებზეც). ალახტანის „მე-ქორჭვევის“ სტატუსი, ისტორიულ-გეოგრაფიკული აზილირებულობა, განსაუთრებით კი 1402 წლიდან ვახტანგ-III (1298—1304 წ. წ.) მიერ დავით VIII-ისათვის ქაჯახეთისა და ალახტანის გადაცემა და იქ მისი ბატონობის ხასიათი არის მიწეში და საფუძველი მომავალში დავითის შვილების ბატონობისა. 1811 წელს, დავით VIII გარდაცვალების შემდეგ მის სამფლობელოში უფროსი ძე — მეღვთისმამე პირველ ალახტანელი „პროვინციის მეფე“ ზდება (ვრცლად ნაგრატიონთა ამ შტოს შესახებ იხ. ჩვენს სტატიებში: მოქმანავანქის მონასტრის ეგვტერის წარწერა და ალახტანელ „პროვინციის მეფეთა“ ისტორიის ზოგიერთი საკითხი, „მაყენ“, 1900, № 3; XVI ს. დამდეგის საქართველოს ისტორიის ჩამდგენი ისტორიულ-ქრონოლოგიური საკითხი, ისეუ შრომები, №2, 1909). „შვილნი დავით მეფისანის“ ასეთ განატონებას მოჰყვა ალახტანელ „პროვინციის მეფეთა“ შტოს წარმოქმნა. ისტორიული წყაროებით დგინდება „მეფის“ ტიტული მფლობელი შემდეგი ალახტანელი ნაგრატიონების არსებობა: მეღვთისმამე (1811—1820), თამარა (1820—1840), ანდრონიკე (1840—1854), დავითი (1854—1882), გიორგი ალახტანელი (1854—1878), დავითის ხუფლისწულნი, ზოლი შემდეგ საქართველოს მეფის სამფლობელოში, სომხურა „პროვინციის“ არსებობამ, ასევე აქტიულებს ავანის სომხური წარწერა, შექმნა და ნიადაგი მოამზადა ალახტანელ „პროვინციის მეფეთა“ მფლობელობისათვის, როგორც ქართულ მიწებზე, ისე სომხეთის გარკვეულ ტერიტორიებზეც. ამ ეთიარებას ალახტურებს თავად სომხეთში მოქმანავანქის მონასტრის ეგვტერზე გაკეთებული 1290/21 წ. წ. კალზე ხაინტურების წარწერა, რომელიც მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის ნაგრატიონთა ამ შტოს შეხახებ და აღწაშნავს მათ „მელწიფობასა“ და „პატრონობას“ ამ ჩვეიონში: კრძოლ, იხენია; დავით VIII ძე — „დიდი“ მეღვთისმამე, „პატრონი, დედოფალი“ თამარა და „მთა მყოფელნი“ ვაჟი — გიორგი, ეგვტერის წარწერით მტკიცდება ამ ნაგრატიონთა მნიშვნელოვანი ბატონობა სომხეთში — არხატუში, ანბერდად წოდებულ გვარში, სადაც მოქმანავანქა მდებარეობს. XVII ს. სომხეთის ისტორიკოსის ზეკარია კანაქერის მიხედვით, ამ სერიოდში „ქვეანა შირაკისა“ და „ოღუქი კარხი“ იშუოფებოდა ქართველი მეფეების ხელში.

როგორც ევლება გვიჩვენებს, ალახტანის მფლობელობა ალახტანელ ნაგრატიონებსაც ჰქონიათ (იხ. ჩვენი ნაშრომი „ქვეანა მფლობელობის ისტორიისა და საქართველოს ისტორიის“ 1901, № 11-12). თუ ევლება ცნობას შევაჯამებთ, მათი სამფლობელოები მოკლებულნი იყვნენ ალახტანის ღირსეულ ქართლის სომხეთში მოქმანავანქის რეგიონის, ამბროსის გავარის კარხის მხარისა და შირაკის მამულებს. ამდენად, განსაგები ხდება თუ ვინ იჯულის ხმებიან ეთიოპიურულთან აღნიშნულ „შვილნი დავით მეფისანნი“. როგორც ირკვევა, დავით VIII პირველი ცოლისაგან — ოლგათისაგან მუყავს ვაჟები: მეღვთისმამე და ანდრონიკე, ზოლი მეორე მფლობლისაგან — ქართლის ერისთავის მამადის ასულისაგან გიორგი VI მეორე, რომელიც 1804 წელს მონღოლებმა, როგორც უფრო სახურველი პიროვნება, აყვანეს საქართველოს სამეფო ტახტზე (იხ. ჩვენი სტატია — მოქმანავანქის მონასტრის ეგვტერის წარწერა...) დავითის უფროს ძეებს — მეღვთისმამესა და ანდრონიკეს მონღოლებთან ურთიერთობა გაფუჭებული აქვთ, ისინი თავიდანვე მამის გვერდზე მებრძოლი და აჯანყებული ბატონიშვილები არიან, ამბროსი, სამეფო ტახტი მონღოლთა გავრ მათთვის დაეკარგულა, რის გამოც 1811 წელს, დავით VIII გარდაცვალების შემდეგ მეღვთისმამე მამისეულ სამფლობელოში „პროვინციის მეფე“ ზდება.

ეთიოპიურების მიხედვით, გიორგი ბრწყინვალეს გამეფებისას (1814 წ.) დაეპირილია „უიველი საქართველი“, მათ შორის „შვილნი დავით მეფისანნი“ 1820/21 წ. წ. მოქმანავანქის წარწერითაც ირკვევა, რომ სწორედ ამ სერიოდში ისტორიულ სომხეთის ტერიტორიები, მათ შორის მოქმანავანქის მხარე, რომლებიც ალახტანელთა მფლობელობაში შედიოდა, ამ შტოს დაუკარგავს. „რაც ვახს მიხდა და პატრონთა ქვეანა წარბოვებს, მე არ დავაყვამ მათ ჩენს ნაშახტრი“ — აღწაშნავს მოქმანავანქის ეგვტერის წარწერის ავტორებიც. „წარბოვება“ გიორგი VI ბრწყინვალეს გამეფების მომუყა: როგორც ირკვევა, მათი მამულეები უნდა გადახულული ზაგზე II მხარეგაძელის ხელში, რომელიც ამავე წარწერაში „პატრონად“ არის მოხსენიებული. აქუარად ჩანს, რომ ამ გაშწავებულ ბრძოლაში, რომელიც XVII ს. ბოლოსა და XIV ს. დამდეგს წარმოებს დავითისა და მის ძეებს შორის, მონაშნაში — ზაგზე II მხარეგაძელი უკვლევთა დავით VIII მოწინააღმდეგეთა ბანაკშია, ხან 1290 წ. გამეფებულ გიორგი V-ისა, ხანაც ვახტანგ III-ისა, იმ სერიოდში, როცა წარმატება დავით VIII მხარესაა, ზაგზე მოკლებულია მფლობელობა, მაგამ სამეფო ტახტზე 1214 წ. მისი ძველი მოკუეშიის ვიორგი V ბრწყინვალის გამეფების შედეგად, ზდება

„სვილინი და ვიო მუცისანი“ — ამ საშუალოდროების შანსზე მხარგრძობლობის გადარება. აუცილებელია ამის შემდეგ იგი მალე გარდაცვლილია — 1820 წელს (მოვანავანქის მონასტრის ევანჯელის წარწერა და ალხატანელ „პროვინციის მეფეთა“ ისტორიის ზოგადი ნა-კობი, „სვილინი“, 1890, № 8, გვ. 117—119). შექმნილ სიტუაციაში, როგორც ჩანს, გიორგი ბრწყინვალემ ალხატანელთან ურთიერთობის გაწყვეტა მოხსენიებულია ადარ მიხინის და მოვანავანქის მიმდებარე რეგიონებში, ე. ი. ძველი საშუალოდროები, დავითის შვილებს დაუბრუნა (ის მომენტაც არ არის გამოჩინებული, რომ ეს ალხატანელებს თავად განეხილავდნენ). ამ ფაქტს 1820/21 წლებში აქვს ადგილი და ეს არსებობს კიდევ მოვანავანქის წარწერაში: „დროებითა გუშარქვა პატრონთა, დაუბრუნა ეს ქვეყანა.“ ამდენად, ესაა დასაბუთებული ადრეული „სვილინი და ვიო მუცისანის“ დაწყობა 1818—1820 წწ. გრძელდება, შემდეგმ პერიოდში დავითის შვილინი, როგორც კანონიერა მუცის შთამომავალი, თავიანთი მეფე-მამის ყოფილ საშუალოდროებში. მათ შორის კარგად გარკვეულ რეგიონებშიც, ცდილობენ კუთვნილი უფლებების აღდგენას: დავით VIII-ის ძე — ანდრონიკ და მისი ვაჟი — დავით კიდევ უნდა ახერხებდნენ შიდა კარლში ასეთი გავლენის მოპოვებას. ასევე უდავოა, რომ მომდევნო ალხატანელთა მფლობელობაში ღორჯ — ტაშირის შემოღობა, სხვა გიორგი ალხატანელის ღრისაც (1834—1878), რისთვის ბრძოლა იგი შეეწიხა კიდევ.

„სვილინი და ვიო მუცისანის“ ანუ ალხატანელ „პროვინციის მეფეთა“ შტოს არსებობა, ჩვენი აზრით, გრძელდება XIV ს. 80-იანი წლების ჩათვლით. 1392 წ. საქათალოსი მამულების სთარხნის გუქართი ალხატანი და მისი მომდევნო რეგიონის გავრთიანებული ისტორიული „ეოგრაფიული ქვეყანა“ — ზეარეთში (ქართული სამართლის ძეგლები, III, 4. დიდიძის გამოც. თბ., 1970, გვ. 178). სადაც „პროვინციის მეფეთა“ მფლობელობისათვის აუცილებელი პირობები უკვე აღარ არსებობს. ალხატანელთა ცენტრალური საშუალოდროები მამულებს უკვე მუცისთის საქათალო ტაბტის საყურადღებოა. ამდენად, ეს პერიოდი უნდა ვაფუძვლებს მითი ალხატანელ ბაგრატიონთა შტოს დასაბრუნების ხანად. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ ბაგრატიონთა ამ შტოს უბარგებლია ახტორიული სომხეთის ტერიტორიებზე თავიანთი პაპის — დემეტრე თავადებულისა (მაგ. ბტეფანოს ირბელიანის მიხედვით, დემეტრეს უკენმა ვადასცა „ყოველი ქვეყანა სომხეთისა“ ავადის სახლი, შამანშაბის სახლი... საქართველოს სამეფოში შემოდიან აირაპატის თემი, ანისისა და კარის მხარე (და მამის — დავით VIII-ის ბატონობით და როგორც მემკვიდრე —

„სვილინი და ვიო მუცისანი“ — მფლობელობის მათი სავანეებლოს გარკვეულ მფლობელობაში რომლებშიც სომხური პროვინციები შედიან, ეს მომენტებია უფლებას ვაძლევთ დავიანდოთ. მონიღლთა ბატონობის ხანაში, ახტორიული სომხეთის პროვინციებში, რომლებიც საქართველოს შემადგენელ ნაწილად რჩება, დასტურდება როგორც საქართველოს მეფეთა, ასევე უფლისწულთა, გვარდიით შტოს ბაგრატიონთა და ე. წ. „პროვინციის მეფეთა“ ბატონობა. მათი ასეთი მფლობელობა უარყოფს სომხურ ისტორიოგრაფიაში (ვახატანელებს) სივალისმქარის XII საუკუნიდან ერთიანი ქართული ფეოდალური მონარქიისადმი სომხეთის დაქვემდებარების ნომინალური ხასიათის შესახებ; ასევე არ დასტურდება მათი მოხარება მხარგრძობა (ე. წ. „ზახარაანთა“) რაღაც განსაკუთრებული უფლებებისა და თვითმმართველობის შესახებ (თითქოს იგი დამოუკიდებელი სახელმწიფოც კი იყო), მაშინ, როცა იგივე შანსზე II მხარგრძელი, როგორც მისი სავანეებლოს ნებისმიერი წარმომადგენელი, სხვა ქართველი მთავრების მსგავსად, საქართველოს საშუალო ქარის მიხედვით და ერთ-ერთი ფეოდალია. იგივე მოვანავანქის წარწერით, სომხეთის ამ მხარეზე მხარგრძობებს რაღაც განსაკუთრებული უფლებები სრულიადაც არ გააჩნიათ, აღნიშნული რეგიონის უშუალო რეალურ (და არა ნომინალურ) პატრონება ალხატანელი ბაგრატიონები გვევლინებიან. მხარგრძობა მფლობელობა და მათი დამოუკიდებელი საქართველოს სამეფო ტაბტთან სრულიადაც არ ადგება სხვა მსხვილი ქართველ დიდებულის უფლებებს, ქართველ მეფეთა ნება-სურვილის მიხედვით, ისინი ხან კარგავენ, ხან იბრუნებენ თავიანთ მამულებს. ავანის წარწერაც საქართველოს სომხეთის დიდი ნაწილის სრული პოლიტიკური და სოციალური დაქვემდებარების აშკარა დადასტურებაა.

ამდენად, მხოლოდ ზოგადი ზემოაღნიშნული მომენტაც კი უარყოფს ამ პერიოდის სომხეთში ყოველგვარი თვითმმართველობის და თუ პოლიტიკური ავტონომიის შესაძლებლობას; ამიტომაც წერს მითარ გოში, რომ მისი სამართლის უპასუხიანე ამ ცნობილ სომხურ მოღვაწეს შეადარებენ იმ ადამიანს, რომელსაც „ძილში ეხიზმება სომხეთა სამეფო“. მაგრამ გამოვლინებული „უვალადერთი ამის (სამეფოთა და სხვათა) გარეშე აღმოჩნდება“, სრულიად უდავოა რომ ამ პერიოდში სომხეთის პროვინციების დიდი ნაწილი პოლიტიკურად და სოციალურადაც საქართველოს სამეფოს შემადგენელ, განუყოფელ და ორგანულ ნაწილს წარმოადგენდა, იგი იქცა ერთ-ერთ მხარედ ერთიანი ქართული ფეოდალური მონარქიისა, რომლის გარკვეულ რეგიონებში XIV ს. მფლობელობდნენ „სვილინი და ვიო მუცისანი“.

ხარის სიგურულ პართულ პითრ-რიტპულს სისტემაში

ხარა, როგორც ერთ-ერთი უძველესი და უნივერსალური სიმბოლო, არქეოლოგიური, მონაცემებით, საქართველოში გვიან ბრინჯაოსა და ადრე რკინის ხანაში ჩნდება (ღ. ჩახუტაძე, ადრეული რკინის ხანის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ზღვისპირა მონასტლების არქეოლოგია, საქართველო-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები, 1988, თბ., 1992; ვ. ჩუბინიშვილი, ხარა ქართველთა არქეოლოგია, საქართველო-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები, 1988, თბ., 1992; ვ. ჩუბინიშვილი, ხარა ქართველთა არქეოლოგია, საქართველო-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები, 1988, თბ., 1992). მასთან დაკავშირებულია არქაული რიტუალებებისა და მითოლოგიური მოტივების კომპლექსი, რომელიც „ცოცხლობს“ არქეოლოგია ცერეზონების ჩატარების წესებში, სხვადასხვა რიტუალებების ჩატარების მთავარი საკითხები, თბ., 1982, რუსულ ენაზე), თავდაპირველად ზოომორფული პატრონი უნდა ყოფილიყო ნახევრად პითრული წმინდა ხარებისა — ვისხვენიხა/უსხვენიხა.1 წმინდა ხარებთან დაკავშირებული იყო

წმინდა ძროხა „მუსხუ“. სვანები მუსხუად დაუწოდებდნენ ამ ძროხას, რომელიც მსხვილ და ღამაზ ხარებს იგებდა (წმინდა ძროხებისთვის შეიძლება დერეჟვათ ხარბულია, ღამაზია და სხვ.). ხანტერებია, რომ სამეგეტლოში, ზღვიარხებული მახლით. პირდაპირი მინიშნება ან ჩამოვლილი ციხე განმგებლის ხარზე ან მის ზოომორფულ ბუნებაზე არ არსებობს. მაგარამ შემორჩენილია მთავარანგელოზის (არქეოლოგია, თავის მხრივ, ზევის ბინადარია ქრისტეანულ დონეზე) სახელზე წმინდა ძროხის — „ქატინას“ დაუწოდების უძველესი წესი, რომელიც მუსხუს-ს შესახებ აღწერილი ხვანტრა წეს-ჩვეულებების ანალიზიდან.

წმინდა ხარები სამეგეტლოში, ასევე, ფაგურაჩებზე კიდევ ერთ ციხეებში ქრისტეანულ პერსონაჟთან — წმ. გიორგისთან, მაგალითად, ხალხში გავრცელებული იყო წარმოდგენა, რომ 16 ნოემბერს (ძვ. ზღვიარ) სახელგანთქმული მარტიული ხარს აპარავდა და ღამე ჩუმად მიჰყავდა ილორის ეკლესიის გალავანში.2 ასეთ

დასავლურ-ქართულ ტრადიციას ხარა სხვადასხვა კონტექსტში გვხვდება: მაგ., სვანეთში ციხე განმგებელთან (ფუსხანბუსადიშთან, იგივე ხომა ღმერთთან) მიმართებაში, იგი ვ. ბარდაველიძის აზრით (ვ. ბარდაველიძე, ძველქართული მანთოების მთავარი ღვთაება ღმერთი, კავკასიის ეთნოგრაფიის საკითხები, თბ., 1982, რუსულ ენაზე), თავდაპირველად ზოომორფული პატრონი უნდა ყოფილიყო ნახევრად პითრული წმინდა ხარებისა — ვისხვენიხა/უსხვენიხა.1 წმინდა ხარებთან დაკავშირებული იყო

2 სვანური გადმოცემების თანახმად (ვ. ბარდაველიძე, სვანური ხალხური ღმერთთა კალენდარი 1: ახალწლის, კელი, ტ., 1939), ილორის წმ. გიორგის ხარს უკვლევდიურად ეგზანტიდა თავის „მოწვევებს“ — ლატალისა და ლენქერის, კარავებს (წმ. გიორგებზე) თავთავანთ დღეობებზე.

1 სვანეთში ვისხვენი/უსხვენი გამორჩეული სიღირსი ხარებია, რომელთა სახელწოდება, როგორც ვ. ბარდაველიძე განმარტავს ზემოთდასახელებულ საშროში, სიტყვა სხვილი/მსხვილის აღმართებით ხარისხის უძველესი ფორმიდან მომდინარეობს ვისხვენი: გაჩენისთანავე ეპყრობოდნენ როგორც წმინდა ცხოველებს ან ცოდადნენ, უფლში არ ამოდნენ, არ უწყურებოდნენ და სხვ. საზოგადოება, რომელშიც ვისხვი იყო, თავს დაკულად გრძობდა ან სულელებისაგან, ზოლი ჟოგის პატრონი, ვისაც ვისხვი მიეცდებოდა, ბედთან წილხვედრობად ითვლებოდა. წმინდა ხარები ასაკოფიურებდნენ ჟოგებს, მათ სიმბრედენ არ უკლავდნენ

ლატალის წმ. გიორგის ილორის ზატისაგან უკვლევდიურად მოსილიდა ხარა აღდგომის არუწესსა: შაბათს (პერიოდი ორ დღეისმწოდის შორის; ამ კონკრეტულ შემთხვევაში პერიოდი აღდგომისაგან ახალკურამდე) გათენდებოდა თუ არა დღეობის დღე. ზატის კარის წინ ხარა იდგა და ეკლავდა, როდის დაიჭვრდა მას წმ. გიორგის კელი და შეწირავდა. ილორის გადმოცემის თანახმად, ერთ წელს თორენ ილორის მიერ გამოგზავნილი ხარა „ეკურთღმდა“ მოპარის შედეგად, გაჩნდებულ ილორის წმ. გიორგის უეწყვეტა შესაწირი ხარა, გამოგზავნიდა.

— დგილობრივი ჩწმენებით, ილორის მიერ ლენ-

ხარზე შემდეგ შეიხიზნებოდა, ხოლო მის ხორცი, რომელიც წარლად აკრებოდა და რიგდებოდა ხალხში, უფალზე უფროსად ხაზრანად ხაზრადობდა იფულებოდა სხვადასხვა ავადმყოფობის დასაძლევადა.

მათში არსებული ხარის მოპარვის მოტივი უკვე აღიქმებოდა ხოლმე გმიის დეოთებრივი ქრდობის მოტივი (გავიხსენიოთ, აქლიანი, შერკობი, პერაკლე და სხვ.). ილირის წმ. გიორგი ერთ-ერთი ასპექტით ასეთივე მოტივებულო ვაქრადობელია ხარებისა, რის გამოც მისთვის „მარიაპარა“ შეურქმევიათ.

სიმბოლოთა (რომელიც, როგორც ცნობილია, ხაზ დონეზე მოქმედებენ: ფსიქოპოი, ხაზგადობისა და ზუნებაში) გასიფრების სხვადასხვადასხვა საქონლის (ჩვენი შემთხვევაში ხარის) აქრადობენ სინაობებს, მისი დეოთების ან შუას მამის (პიერის); ხაზნელე უღამავს მთვარეს, დამე იტაცებს დღეს, ხეყდილი — სიციცხლეს. მათში საქონლის მოპარვის იტმაცის თაღიდან მთვარის ვაქრობასთან არის დავაქრადობელი, წლებთან მიმართებაში ავი მიგვანისებებს „წლების ქრდულზე“, სიციცხლის მოხაჯვებზე, რომელიც ჩვენგანაა მოპარული მთვარის კვლავ გამოჩენა ვარდობის წლების განთავისუფლებას დროში შეხსიერების შეწყობით ან სხვა ხაზრადობით. (მ. ჩეთვანდი, სიმბოლოთა ლექსიკონი. ლონდონი, 1982).

ხარის, როგორც წინადაც ცხოველთან, დავაქრადობელი იყო სხვადასხვა სახის ხაზრადობისა. ამიტომ ის, ხაზრად, ხაზრადობის დაარსებასა და დამოკიდებულებას ფაქტორებს. ამის ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს დასავლეთ საქართველოში იქმნებოდა ლენტიანს (ქვემო სვანეთი) ასკადის მთავარანგელოზის დაარსების შესახებ; გადმოცემის მიხედვით, იმ დროსდროს ზუნდას დაადგეს რკინის ხარები და გაუშვებს. ამ ადგადას, სადაც ხარები ვაქრადობენ (სხვა იქმნებებში ხარები უხულოდ ეცემიან). აიგებს თარგლებების (მთავარანგელოზის ხაზრადობის) ექლებსა.

განსაკუთრებით ხაზრადობის სიმბოლო კაქრადობელი დღესასწაულებში, სადაც ის ახაერთვარადობდა ფაქტორებს.

წამთის დღეობათა ციკლი, კერძოდ, ახალი წლის შემოღობვის რიტუალი დასავლეთ ხა-

ქართველოში ხაზრადობის წინადაც ხაზრადობელი იყო ხარისთვის სხვადასხვა ავადმყოფობის დასაძლევადა. სხვა — სხვა ხარისთვის, რომელიც რიტუალითა პერკობით, მიხარებული ღირის თავით, ხარის წინადაც მცენარით, ღვინით და სხვ.). ხარის ხაზრადობის შემოქმედება კერძის ვარდობით, მიხარებოდა მისთვის დიცივის ფორმული და მთვარედინა იქმნის უფალი ვარდობით. ხოლო ღირის გამოქმედება მიხარებდა, რომლის მიხედვითაც ხაზრადობელი მიხარებდა მთვარედინა განსახიერებს და დღესასწაულს, ხოლო ახაერ რიტუალითა მიხარებდა ხარის დიდი ღმერთის ხაზრადობელი ცხოველია ახაერადობელი მისი იპობისა. მთვარე და ხარი, შეხარებისა და დიდი ღმერთი და მისი ხარადობელი ცხოველი, ახაერ წლებს უფალი იქმნის შესახებ აქტს ასრულებენ (მ. ლამბაძე, წამთის დღეობათა ციკლი აღმოსავლეთ საქართველოში (ერყო-თავით), ხელნაწერი, 1991).

ხაზრადობის წამთის დღეობათა ციკლი (კერძოდ, ახალი წლის ციკლი) დავალი მიხარებას ღირის (ან ზამთარს ხაზრადობის, იტმაც და/კაქრადობის ხაზრადობის) ჩვეულება, რაკი ერთად შეგროვილი ახაერადობის (ზოგან მის იქმნის წევრებიც ასრულებდნენ) სათითაოდ ხაზრადობდა სოფლის ევლითა მიხარებდა, ერთი შეხარებისადაც იპობ ახაერადობდა ვიტი მიხარებას კარზე მთვარედინა პულს (არის ან მხლის ხეს) მხარზე შეიღებოდა შეხარებანი მხარზე პულზე მუხლით გადავადობდა და ასე შევიდობდნენ ხაზრადობის, დანარჩენი ახაერადობის თანხლებით. ასინი კერძის ხაზრადობის შეხარებდნენ ხარის და თან მდებობდნენ: „სიმბოლო, სიმბოლო ხაზრადობის თავზე დავაქრადობელი რიტუალი“ პულზე გადავადობდა ახაერადობის უფალი მხარისა და ჩვეულებდნენ და ჩვეულებდნენ, ისიც წინლის კერძი იტმაცობდა ხაზრადობის ვარდობით შემოვლის შემდეგ პულს მხარისა და ჩამობდნენ და ციციცხლითა შეუკეთებდნენ. მასინდლის იქმნის წევრები სტუმრებს ხაზრადობდნენ იქმნის და წარლ-წარლად რიტუალითა კვარტის — ლეშირებს. შემდეგ იტმაცობდა სხვა იქმნის გადავადობდნენ (ე. ბარდაველიძე, დასაბ. ნაშრომი. ტფ., 1989).

შემოთ მოტივი რიტუალიდან გამოვიყოფით ერთ სხვებ: იმ ახაერადობზე გადამებულ პულს (რომელიც აღმოსავლეთ რიტუალითა სიმბოლოთადაც ხარის უღლის ტიფებისა, შეხარებისა და იპობ ახაერადობა — უღლითა შეხარული ხარებისა) და შეხარებ ახაერადობის (რიტუალითა ხაზრადობის) დეოთების სიმბოლოთა, რომელიც მიხარებობის მხარისა და შეტების იმიტირებობა, რაკი წლებზედინა უფალითადაც ხაზრადობდნენ მისთვის (მდ. ბერიკობა-ყევისობის). მდებ: „სამეული“ — იპობ ხარის და მისზე გადავადობელი (ან ახაერადობელი)

ქერში გაგზავნილი ხარის ლატოში გაგზავნილისაგან იმით განსხვავდებოდა, რომ პირველს მიხედვითი წითელი პულს მხარისა. ქუდი ხატის შეგროვება რალზე მოსწონებია და ერთ წელს ქარავის დღეობაზე უფინია მიმავალ ილორისაგან გაგზავნილი ხარისთვის ქუდი მოუპარავს. იმ შემდეგაც ამ სალოცავში შეწვეტილია ხარის საწაულებრივი ჩენა. ქ. შირ. აღმოსავლეთ საქართველოში ვრთიერების ანდრეებს (მ. კ. კ. ა. მ. მ., ქართული მიმოლოგიური გამოცემითა სისტემა, თბ., 1985).

ბული) ახალგაზრდა, კვაბუი — ნუოფიერების
 ღვთაება (შეა. „ანატოლიური მანთერის“
 ამონახსნის ღვთაება იოშუს იგი გვიკვება მური-
 ტულ-ზეოტრ მანთერში). რომლის თანხმდებ-
 რიან ხაოები (ურა (სიტყვა-სიტყვით „დილა“)
 და შერი (სიტყვა-სიტყვით „ახალგაზრდა“).

განსაკუთრებით სინტერესია ცილა და კერძო-
 რი კალენდრის საგანგებოლო ცილაში. ეგრძოდ
 ბერიკოების და ეფრეონში. მაგრამ, სამდენ-
 დაი ამ ხაოების უშუალოდ უკავშირდება კუ-
 რატად და ზერად დაუენების წესები, ირითვე
 სიტყვაო შევებებით მს.

აღმოსავლეთ საქართველოს ბარში. ეგრძოდ
 კახეთში, მუცხრანებდ ხაუენის დასაწესში
 დაბოწმებოდა ჯვარდება, რომლის მიხედვით
 უშუალო ცილაშია, ან იხილი, ვახუე შევლები
 უნდებოდათ, მაგრამ ეღუებოდათ ან ბზრად
 უბდებოდათ ავად, შეუოქვამდენ თავიანს
 ხაუვენს (ან მოხვად ხაუვენს, უბიარტებად პირ-
 შოს, რომელივე ადგილობრავ ეკლესიას, რომ-
 ლის მრველსაც იხილი ეუთვინადენ: იღონდ
 შეილი შევარჩინდ, გადავვარჩინდ და შენს
 კარზე მოვარჩინდ კურატადოქ. შეთქმა უბდებოდა
 შემდეგნაირად: ხაუეი ავად რომ გაბდებოდა,
 შობდები, უბდურების თავიდან ასაკლებდად.
 რწევისთავის მიმართადდენ მკითხავს (მკითხა-
 ვები, ჰხიარდ ზატის მიწები აუენდ). იგი, ჯვე-
 ულებიარავ, შობდებს ურჩევად ხაუეი „ურტი-
 ტად“ დაუენებინათ ამ თუ იმ წმინდანის სა-
 ხედლობს ეკლესიაში. ამ თვალსაზრისით, კახეთში
 ევლავზე ძლიერი და სახელგანთქმული იუი
 ანავის მოავარანგელოზის ეკლესია.

შობდები უქრებდენ მკითხავს, რაც გამო-
 იატებოდა ხაუეის აღქმში რომელივე ეკლეს-
 იასისათვის. აღქმული აღსრულება ხაუეის
 გამოკანტოვებებთანავე უნდა განხორციელდ-
 ბულიყო.

ახავის მოავარანგელოზის ტაღესია კახეთში
 (უფრო ზუსტად ქიოეში) ერთადერთი ეკლესიაა
 ზ. ზურბინის მიხედვით (გ. ზურბინი, კახური
 მალბური წეს-ჩვეულებები და რწმენდ, თბ.,
 1908, რუსულ ენაზე). სადაც კურატად (ურტი-
 ტად) დაუენებული ხაუეები ცხოვრობდენ ეკ-
 ლესიასთან სახელდახელოდ აწეებულ სენაკე-
 შში.

ამ წმინდა ადგილას მოავარანგელოზთა ხა-
 ტობაზე (ე. ი. 5 ნოემბრის ძვ. სტილით) მოხ-
 ეუდოთ „ურტიტად შეოქმული“ ხაუეები. ამ
 დროს იქ კახეთის მთელი მოხალდები იკრიბე-
 ბოდა შეხაწირაებით, მოავარანგელოზთა თაუ-
 ვანსაუეზად.

როგორც გ. ზურბინის აღწერალობიდან ევ-
 ბულიობი, მთელი მიმდებარე ზევი ამ დროს
 ნაშეოდ ხანკად იქცეოდა. ევლავან იშლებო-

და კარვები, ეთდებოდა ფარდულები, მოდოდა-
 ნენ ცხენებით; მოხუადათ ხარბი, კაშეჩები,
 ცხარები; ევლავან შეხაწირავენს მთელი
 სადღესასწაულოდ განწყობდენ. სადაც იქვე
 შეკრებილა. ამავე დროს, როგორც აღინიშნა,
 მოხუადათ კურატად დასაუენებელი „შეთქმუ-
 ლ“ ხაუეები, რომელთა რიცხვს ამ დღეს
 შეხალოა, იცხადვისაც იუ მიედწია.

კურატად დაუენების ნიშნად ხაუეებს უკრ-
 დიდენ თებეს, მოხავედენ თერთ სამოსლით და
 გარკვეული დროით ტოვებდენ ეკლესიის კარ-
 ზე. მოავარანგელოზისადაში შეწირული „ურტი-
 ტები“ ემსახურებოდენ ეკლესიას, აბრულებდენ
 სხვადასხვა მსუბუქ სამუშაოს — ვაიღენ ეკ-
 ლესიის ეკოს, ტევი აგროვებდენ ფიჭის ზე-
 დამხედველობისათვის. მუშაობდენ მატარა ბის-
 ტანში, რომელიც ეკლესიასთან იუი გაწეებუ-
 ლი:

დათქმული ვაღის ვასვლის შემდეგ (რომელიც
 შეიძლება გარკვეულბულიყო ერთი კვირიდან
 ირ წლამდე), ეკლესიის მხაბური შეპირიდა მს
 თებეს და შექრლდ იმას და თერთ სამოსელს
 ტოვებდა ეკლესიაში. ჯვენი სველდ ეთორგარ-
 ფიული მხაღის მიხედვით (კახეთი, 1916—
 17 წწ.), უკვლევად ამის შემდეგ, ხაუეებს აბ-
 რუბდენ სახლებში. ზოგი მოავარანგელოზი
 ველისა და ვარძეულის თვისებებს იწენდა. სწე-
 ულია შეურნალობას იწეებდა. ეკლესიაში და-
 ტოვების გარდა ხაუეის განსაკურანავი სხვა
 აღტერნათივაც არსებობდა. მას ხელზე ჩამო-
 კიდებდენ თერთ ქოჯიღში ვახვეულ ვერცხ-
 ლის მიწებებს რომელსაც იგი გარკვეული დრო-
 ის მანძილზე ატარებდა. დათქმულ დღეს იგი
 მოხუადათ ეკლესიაში, იქ ეკლესიის მხაბური
 მკურანტლი სკრიდა მიწებებს. შეთქმულ
 ხაუეებს მიხსნიდა ევლავ შეოქმეველ თერთ
 ნაქტრს, რომელსაც თებთან ერთად ატარებდ-
 ნენ ეკლესიაში.

ამ ჩვეულებაში ევლავ უცნაურ და, ამავე
 დროს, ევლავ სინტერესო ხაუეისათვის კუ-
 რატად დათქმევა წარმოადგენს. სიტყვა: კურატა
 (ურტიტი მომდინარეობს ურტი-დან და აღნიშ-
 ნავს დაუყოფად ხარს, ხუღას, საქართველოში,
 კურატა) კურტი (მკითხ) ასაკოვანი (ზარის
 მნიშვნელობით) ხაუეების სამხვერადლო ცხო-
 ვლად ითულებოდა; მას განაპირში ჩავარდნი-
 ლი ადამიანი ამა თუ ამ წმინდანს შესწი-
 რავდა. სანამ შემოთ აღწერილი მხ-
 ხალის ანაღონ შევრდებოდათ, აღნიშნავთ
 რომ მხავსი ჯვევა ვაჭრეუბული იუი ქარსი-
 ლისაც. იგი ცნობილია „ბერად დაუენების“ სახე-
 ლით.

სააქციყო ეთნოგრაფიული მხაღის მიხედ-
 ვით (ე. ბარდაველიძე, მუცხრანის აქცივიდან,
 ეთნოგრაფიული ნაწერები, 1947, ქართლი, ანა-
 ზება ივ. ქავანიშვილის სახ. ისტორიისა და
 ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის, ეთნოგრაფიის დეპ-
 ტარის აქციეში), ეს წესი სწედდებოდა შე-

1 ამ ფაქტზე ურადლება გავყვამბულებინს
 ავად. გ. გ. ი. ი. გ. ა. დ. მ., რისთვისაც მადლო-
 ბელი ვარდ.

ქმის ხელშეკრულებაზე. შეტყობების მოტყობები იგივე იყო, რაც კრახი და დანების შეტყობვაში, ე. ი. უშედეგობა. ხაყვის ავადმყოფობა და მისი დაკარგვის შიში, ასეთ ვითარებაში იქნას უფროსი შეუთქვამდა: „ღმერთო იღონე შევინახო შენ და გავიწარმე ხაყვი. და ხაყვილიც ბერად დაიქვეყნე შენთან. გარკვეული ხნით“. დაიქვეყნა დროის მანძილზე ხაყვის უარადიდან იქნეს: აღნიშნულ დღეს შეიქმნა ხაყვის, სამხვერპლო ცხოველებთან და სხვა შეხარბებთან ერთად. წაიქვეყნა ეკლესიაში, სადაც ეკლესიის მსახური შექრა და მის თვებს და აღკვეთა სამხვერპლო ცხოველებს.

ბერა, ისევე როგორც კურატი პოლიტიკანტური ხიტიყა და მის ქართულში აქვს რამდენიმე მნიშვნელობა. პირველი, რაც ტერმინ ბერთან დაკავშირებით აღიკვეთება ქრისტიანულ საქართველოში. ეს არის საეკლესიო პირი, საეკლესიო ძმობის წევრი. რომელსაც აღიკვეთა აქვს ასეთი რამე: „ცხოვრობს საეკლესიო წესების თანახმად. იგივე სიტყვა მოხუცობს, ხაყვი შეხული ადამიანის აღნიშვნისთვის. ქართულში აღიკვეთა აღიკვეთა ხაყვის წინაშე ბერა ეწოდება.

ბერა/ხაყვი — ცხოველის აღნიშვნისთვის. სპეციალურ ლიტერატურაში დაქვეყნებული არის მისი აღიკვეთა. ბერა თავდაპირველად აღნიშნავდა ხაყვი (ნ. მარა, ჩრდილო შორეობი, ტ. 2, შ. 1933, რუს. ენაზე ივ. ჯავახიშვილი, საქართველოს ეკონომიკური ისტორია, თბ., 1930; დ. ქაჩელიძე, ქართული თეატრის ისტორია, წიგნი 1, თბ., 1943; ა. სურგულაძე, ერთი საქართველო წესის მითითება და სპეციალური ბუნებისათვის. მაცნე, ისტორიის სერია, 1959, № 1). ბერის ტერმინი სხვაგვარად წარმოადგენს ბერა, რაც დათვის შეადის აღნიშვნისთვის.

როგორც აღნიშნა, ბერა რომელიმე წინამძინის სახელზე შეიქმნა სიტყვა — თითქმის მსუბუქად აღიკვეთა. წარმოადგენს შეიქმნა მისი. მისი შეიქმნის მოტივები იგივეა, რაც ბერად დაიქვეყნების დროს. ბერ-ხაყვი — სახელი სამხვერპლო ცხოველისა რომელსაც კლავდნენ უმეტესად შეიქმნის მიხედვით. დღესასწაულების დროს. კურატიდან განხილავდნენ. ბერ-ხაყვი შეიქმნა ძროხას ივს და ხარის. ბერ-ხაყვი დახარბებდა ჩრდილო იქნაში. თუ ბერ-ხაყვი ხარ იყო. მის აღიკვეთა დღეს, ხოლო თუ ძროხა — წაიღებდნენ. დახარბებულ ბერ-ხაყვის სახლიდან აღიკვეთა ეკლესიისთან დაკავშირდნენ. ბერ-ხაყვის ხარისი აღიკვეთა და რამდენიმე თანახმად აღიკვეთა.

ბერა აგრარული დღესასწაულის მთავარი სერიალურის სახელია (დ. ქაჩელიძე, დასახ. ნაშრომი, 1953). ეპოქური ქვეყნის მფლობელისა, რომელსაც დღესასწაულის სახარბებს (ნ. ბრეგაძე, საქართველოს აგროეკონომიკის ნარკვევები,

თბ., 1953, რუს. ენაზე უკანასკნელი გამოცემა) აღნიშნა. ინციტაქველად აღიკვეთა და აღიკვეთა საქართველოში ტერმინი (ნ. მარა, ბერის ინციტაქველად აღიკვეთა თვის საქართველოში, მაცნე, ისტორიის სერია, 1951, № 1).

ამრიგად, სიტყვა კურატი/კურატი და ბერა შეიქმნა, კონდენსირებული სიმბოლო-ნიშნებისა, რომელიც უნდა უფრო ფართო წინაპრის იგულისხმება.

მთავარაწველითა ქრისტიანულ კულტურაში მისი წინაპრის აღიკვეთა წეს-ჩვეულებებში და ცხოველის სამხვერპლო სიტყვატერმინი: ხაყვის მოკვეთვა იქნა (რაც ტოლფასობა მისი ხაყვი-ადიკვეთა და ცხოველისა). მისი მთავარაწველი არსებობდა, სამართის მიღება, მისი იქ ყოფნის პერიოდის, რომელიც შეიქმნა რამდენიმე დღის და დაქვეყნებული რამდენიმე წინაშე გრძელდებოდა, და მისი დახარბება ახალ სიტყვებში ან ხაყვი-ადიკვეთის ახალ ქვეყნებში.

უკველად სამოთხეული ელემენტის არსებობა აღიკვეთა წეს-ჩვეულებებში. ; საშუალებას გაძლევს ევანგელისტის, რომ „კურატი“ ან „ბერად“ დაიქვეყნა წარმოადგენს წეს-ჩვეულებებს, რომელიც ატარებდნენ ინციტაქველად სამხვერპლო ნიშნებს.

როგორც ცნობილია, რომელსაც ადამიანი ხაყვი-ადიკვეთა საქართველოში მიღის (იგულისხმება მისი რიტუალური „წასვლა“, რომელიც ვულისხმობს თავისებულად ხაყვი-ადიკვეთის ნაწილიდან აუთენტიკულად გახლავს და სხვა). უნდა რადიკალური დაქვეყნებული რიტულები.

ამგვარ ხაყვი-ადიკვეთაზე შეიქმნა ჩვენს შეთხვევაში ნათელმხილველური და სხეულია მურ-ნაღის თვისებები წარმოადგენს. ტონოლოგიაში საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ინციტაქველად ხაყვი-ადიკვეთა როგორც სიკვდილი და ხელახალი დახარბება, რაც აქ აღიკვეთა დაკავშირებული, რომ ახალ სიტყვებში გახლავდა ინციტაქველად უნდა განადგურდეს თავის ძველ თვისებებში.

უკველად აღიკვეთა რიტუალები თავის თავში არ შეიქმნა პირდაპირ მითითებებს მიმართ სიკვდილზე, რაც ინციტაქველად განუყოფელად ნაწილად შეიქმნა. მარამ თვითონ ტერმინები — კურატი და ბერა, რომლებსაც შეიქმნა ხაყვი-ადიკვეთის თანახმად სამხვერპლო ცხოველებთან, თავისთავად ვულისხმობენ მხვერპლურად და „შეხარბობა“. ან შეიქმნა შეიქმნა საქართველოს სხეული-ადიკვეთის გვერდს, რომელიც დროსაც ადამიანი იფრთხილავდა თავის კურატთან ან ბერთან, ე. ი. სამხვერპლო ცხოველთან და თვითონ განიხილება როგორც მხვერპლი. მოდიანად ამ რიტუალის არსა ადამიანის „მხვერპლად შეიქმნა“ და ინციტაქველად მფლობელობის. პირველად არ გამოიყენა მართა, რამდენიმე სიკვდილის მთავარი იგივე, შ. ელემენტის ხაყვი-ადიკვეთის რომ ვიქცავს, ამაში მფლობელობის, რომ სიკვდილად

თავის ხაწიის იღებს სხვა სიციხეებიდან. როგორც მხვერპლად უნდა შეიწიროს (მ. ელიაძე, ანტიკუიის რიტუალები და ხაზობილები. დიხადებისა და კვლადიხადების მისტიკები, ნოე-ობრკი, 1944).

ამრიგად, ხაქმე გავქვს ფაქტორ ხაყრდღო ნორმისა, რომელიც რიტუალურ ქმედებს მხვერპლშეწიარის ტიღუხად ზღის, და მიუხედავად იმისა რომ ამგვარი ჩვევისი არსებობა ქართულელებში დასტურდება ქართული ქრონიკებით, მითოლოგიური გადმოცემებით, ხაწუხე-ხებლო მხვერპლის შეხაბებ ლეგენდებით და სხვ. ჩვენს მანქვ ევმბრობით ამ შეწიარობა ახსნ, რომელთა მიხედვით დამაინათა მხვერპლად შეწიარება ხაქმად შეწოდდელი იყო და პრაქტიკაში ხდებოდა მათი სხვა ხაწუხელებით შეცვლა, რისი მავალითაც თუნდაც ჩვენს მიერ მოტანილი შემთხვევაა.

ინიციალური ხაზობილშობიანა, ახვევ, დაქვ-შარებელი კურატის ხაწვასმული ეროტულობა, მისი სქეზობრივი ხაწილერე. ექსტრაორდინალური პოტენცია, ფერტილობა და მისი მოწიფულობა.

ქართლისა და კახეთის ადგილობრივი მისხ-ლეობის შესხერებაში არ შეიშორებოდა რომეცოდნა ან გადმოცემა „ეროტობის“ მხმე ინიციალური გამოცდის შეხაბებ. მაგრამ ამგვარი პრაქტიკის არსებობის უკვლხ, ჩვენა ახრათ, შეხაძლია მივაკვლით გამოქმნაში — „ხერაში გატარება“, რაც გაქვქაძუებს, გამათარხებს ნიწვევს. ეს უკანასკნელი კ. როგორც ცნობალია, ტიპური ინიციალური ტანქვა-წამებია. რომელსაც გამოცდის მწიწუნდლობა მქონდა მოგვიანებით ხერა ნიწვევა გადმოწოდდელი ხაწვლების ვაწრო გახასხადებს, რომელშიც დამარცხებულ მტარს აიძულებდნენ გახვლას (ქართული ენის განმარტებოთა ლექსიკონი. ტ. I., თბ., 1940) და, სავსებით დახაწვებია რომ ამ დროს მათ ამარტახებდნენ.

ეროლოგიაში ცნობილია, რომ ინიციალური სკვადლი სხვადასხვაგვარად (დაწვებული ახვე-ღაწუე ტიღისტური დრამატოზიციადან მსუფქო ხაზობილური აღწუიებით გათავისებული) გამოხატება. ერთ შემთხვევაში სკვადლის რიტუალური რელიზიციად შეიძლება ჩითვალის სავოგადობიდან განცდაკვება, სხვა შემთხვევაში — წამება, ამ ტიპე შეთქმული პირების ხაწულებს წარმოიქმნაუე და სხვ.

ჩვენს შემთხვევაში განმარტობა სოფლის მღმა ზღემა. ეკლესიის კარზე, შეთქმული ხაწვების სხელებს არ წარმოხტავდნენ; მათ მოიხხენებენ ზოგადი ხაწულებით — კურატ/ხერა, ჩითაც დამაინარ და ცხოველურ მხვერპლს ერომანეთთან აიგავებენ. ახვევ როგორც ხაზობილური ცხოველი უნდა დაიკლას ახვევ ემწიწილი-ნოეოტიტა „კვლა“ უნდა განიცადოს და გადოტანოს.

დამაინარ-კურატის ნოეოღმხილველური და

მეორნადის ფუნქციება ნორმადან გადმარტა არ წარმოადგენს. ყოველი ამგვარი თვისება ნოეოტიტებისა მ. ელიაძეს თქმით, ქრესტოლოგის ხელებული ნაწარმი, ირანული ქრესტოლოგის მიეკუთვნება და ინიციალურ მოდელს წარმოადგენს.

ამ იდეების ფონზე ახლებურად აღიქმება მითოლოგიური პერსონაჟი ბერი/ხერა/ს ხაწვასხე-ხელი, ხაწვადილური წეს-ჩვეულებებში, რომელაც ხერაიობის ხაწულებითა ცნობილი.

ხტრუქტორის თვალსაწარხით, ხერაიობა, ახვევ როგორც სხვა ანალოგიური წეს-ჩვეულებები, მისოფილის სხვადასხვა ხაწულებში თავის თავში იტოვანებს ხაწულებშიე პირითად მომეტს; ბერა/ხერა/ს. მეფის ძარყვას, რიტუალურ კორწილს, ცეკვებს, ხაწულებს, ეროტოზს, რიტუალურ ხვანს, მეფის ან ხერა/ს მოკვლას და სხვ.

როგორც სპეციალური ლატრიატორიანა ცნობილი, მითარს მოქმედ ხტარებს დღესასწაულისას წარმოადგენდნენ თავ-ხერი (ხერა/ს), ახვევ მეფე, პატარაილი (ცეკვა). რომლის რიღბს ხაწოწილი კახში გადამსული ახლ-გარტა ვაფი ახრულებდა; ხაწულები ტახტი, სხვარი, ხარო; თათარი, ლეკი, მღვდელი, ნათლია, მებარტულები, მუსიკოსები, ყველიარის დროს იწუებადა ზემოჩამოთვლილია მრავალი დღიანი მხვეულები. პარცეისის თავში თავ-ხერა (მეფე) და დედოფალი იდგნენ. მათ მის-დედდნენ მუსიკოსები და მღვდლები, ხის ხაწულებითა და ფარტებით შეიარაღებულნი. იწუებადა იქახების შემოკვლა ხაწულებით ამ რეზიტატორული ფორმულებით, რომლებიც მღვე-ნის ხაწულებს მითარტობდა. მხვეულების დროს მოედანზე ამ რამებიმე ხაწულის წინ წეფე-დე-დოფალი აწუობდნენ კორწილს ინსცენირებას, რასაც თან ახლდა ცეკვა-თამაში და ხაწულებ-ბა. შემდეგ, ე. წ. ახაბი და თათარი კლავდნენ ხერა/ს, ხოლო დედოფალი იწუებდა მის ფარტობას. მოკლულ ხერა/ს ასხაწმენენ წყალს, უწუდნენ ხაწუს, მაგრამ მისი გაყოტებება ვარ ხერადებოდა. ამ დროს თათარი ამ ახაბი დროს იხეღებდა და დედოფალს მოიტაცებდა. ამ ხაწუწარო ცნობაზე ხერა/ს ცოცხლდებოდა და ხის ხაწლით გამოდგდებოდა გატაცებულს. დედოფლის დამარტების შემდეგ ხერა/ს გან-შეორებოდა აწუობდა სქეზობრივი ურთიერთობის ინსცენირებას სავაროდ; ამ დროს ევლია მო-წაწილუ, ხერათი მხიარულებია გარტული და ჩართული, უწმარტო კუადტობებს ახრულებდა (იხ. ქ. რუხაძე; ქართული ხაწუხერა დღესასწაული, თბ., 1946).

ჩვენს ახაბით, ბერი/ხერა/ს, კურა (კურტეტი) კურატი მისტიკოლოგიური პარცეისის ხერა/სობის მონაწილენი. რომლებიც ახლ-გარტა-და-მწიწილებს ვულისხმობს სპეციფიკური მწიწუნდლობით, იდ-ენლაც შეხაძლია შემდგარყუნენ ინიციალი-გაუდილ ახლ-გარტა; მამაკაცებისაგან (შდრ. ქა-

არულ კრატ/კრატე ბერძულ ინიციაცია-
ვადელ ახლავრად შეიარაღებულ უმწვიდებს,
იჩვენებულ მოცუვათებს).

ამაგად, ჩვენ წინაშე ორი წეს-ჩვეულებაა:
ხეშეხება (რომლის დროსაც ხდება ინიციაცი-
ის ერთი სტატუსიდან მეორეში გადასვლა) და
უმაწვიდების (როდესაც უკვე ინიციაცია გაუ-
ლილ უმაწვიდებს თავანთი კმედებითა და ბოტ-
ბის შესხით აღნიშნულ დღესასწაულში საზო-
გადოებისათვის კეთილდღეობა მოქმედათ).
ორივე შემთხვევაში (ე. ი. კრატად ან ბერად
დაყენების წესში და ბერაკობაში) ელინდება
ვაიშვილის სიმბოლო ხარის სახით. ამ სიმბო-
ლოს ერთ-ერთ მანიფესტაციას კარსულ მითო-
რიტუალურ სახტეში წარმოადგენს კახუა-
ღვთაება (ხარ-კახუატი) ხარ-კახუატი, რომლის
მთავარ ფუნქციას საშუაროს უკველწლოთა
განახლება წარმოადგენდა (ამაზე უფრო კვე-
წით).

ამაგად, აღწერილი წეს-ჩვეულებების ფორ-
მალური ნიშნები (ხეშეხების ანუ ინიციაცია საზოგ-
ადოებიდან გარკვეული ხნით, მათი ორსაზოგადო-
სახელწოდებები — კრატად და ბერად, რომელიც
ამხვერბლწვირის, სიკვდილის კონტაქტის
განაწი) მნიშვნელობის ამ წეს-ჩვეულებების ინი-
ციაციურ ხასიათზე.

სიკვდილისა და აღდგომის იდეა, ხელწოდებ
დახატების იდეა მეორე კალენდარულ წეს-ჩვე-
ულებაშიც ხანს, კრატად, საგაფხულად დღე-
სასწაულ ბერაკობაში, როცა უმაწვიდებს ბე-
რი, კრატად და ა. შ. ეწოდებოდათ; ისინი შეი-
არაღებულნი იყვნენ ფაღვრის ატრიბუტების
და ისე აღუზღობდნენ მონაწილეობას საგა-
ფხულად ორგანიზებულ მსახურადში.

საშუაოდან გარკვევა, ნეოფიტების სახელე-
ბის დაძინების ატრიბუტა, სიკვდილისა და აღორ-
ბანების აღწერები სიტყვაში — კრატად, ბე-
რი, მათი საზოგადოებაში დაბრუნება ახალ სტა-
ტუსში საშუალებას გვაძლევს დავუშვათ, რომ
კრატად და ბერად დაყენების წეს-ჩვეულებები
აღმოსავლეთ საქართველოს ბარში წარმოადგენს
უძველესი ინიციაციური რიტუალის ტრანსფორ-
მაციას (ამაზე ფრანგულად სხვით მოაღწე-
ვეწინად). რომელიც კრატადულ საქართვე-
ლოში ახლებურად გაიარება.

ვაიშვილის ხარის სახით ერთ-ერთ გამო-
ლინებას, როგორც აღვნიშნეთ, წარმოადგენს
ღვთაება ტარ-კახუატი სეზონური ღვთაება და
სავლეთ საქართველოში (მ. ახაკელი, მთი და
სიტუალი დახვედრე საქართველოში, თბ., 1991).
მის ფუნქციის შედარება სამუაროს უკველ-
წლოთა განახლება. რიტუალი, რომელიც და-
კავშირებული ღვთაება ტარ-კახუატი წარმოად-
გენდა არა უბრალო მაგურ კმედებს, რომე-
ლიც რამე განაწიბას მისცემდა საზოგადო-
ბას სამოხელოდ, არამედ წარმოადგენდა მუდმი-
ვი განახლების საკრატურ პროტოტას.
ღვთაება ტარ-კახუატი (გავრცელების

არგალი — ხვანთი, ღერძნი, რაჯა, ვერა,
იზრეთი, სანებრ-გავანთი) მითითი შეტრდუ-
ბული რიტუალებისა და აღნიშნულ წეს-
წარმოადგენების მიხედვით უმაწვიდებს
გომ — საოქაბო დღესასწაულთა, რომელზეც
თავანსა სცემდნენ ღვთაება კახუტს (იარ, ავ-
რთუვე გვხვდება სახელწოდებებით: ტარ-ხედნი-
ერი, ტარ-კახუატი, კახუა-ხედნიერი).

სიტუაც კახუტს სავანურში ახლავრადისა და
გმირის მნიშვნელობა აქვს. აღნიშნულ რიტუალ-
ში კახუტა ხაზგასმით ახლავრადის მნიშვე-
ლობისა (თუშე: ეს ხელაც არ გამოირიცხავს
გმირის კონტაქტის; შემორჩენილ და ხელა-
ხებულ კონტაქტში ეს უკანასკნელი მნიშვე-
ლობა, როგორც ცხეობა, უბრალოდ, უკანა
პლანზეა და არ ფიგურირებს).

ენობილია, რომ წელიწადის დროს, რომელსაც
ამა თუ იმ ღვთაებისადმი მიძღვნილი დღესას-
წაული ემთხვევა, მისი თავდაპირველი ზუნების
აღსადგენად გამოიყენება. დღეობა კახუტობა კი,
როგორც ეს ეთნოგრაფიული მასალიდან მომ-
დინარობს, წელიწადში ორჯერ მოდიოდა:
ერთი, ჩვეულებრივ, გაფხუბლის დასაწყისში
(პირველი ორშაბათი ან ოთხშაბათი აღდგომის
შემდეგ), რაც ემთხვეოდა მინდვრის საგაფხუ-
ლო საწუწოდებას და საქონლის გარკვევას ხა-
კურებზე (ტარ-კახუტს შესთხოვდნენ საქონლი-
სა და ადამიანის გამრავლებას და, ხეობოდ,
ოქანის კეთილდღეობას). ღვთაება კახუტობა-
დმი მიძღვნილი მეორე დღესასწაული ემთხვე-
ოდა მარცვლოვანი კულტურების დღების დროს
(დაახლოებით შუა ივლისი).

სავაფხულად დღესასწაულზე, ადგილობრივი
(სავანური) რწმენა-წარმოადგენების მიხედვით,
კახუტი ხალხს ევლინებოდა თერთ კრახს ან
თერთ ხარის სახით. თავიანთ ზუნებით ღვთაება
კახუტი აფთლად გარისხებოდა. მისი რისხვის
წიწეში შეიძლება გამოდაროყო: დაუმატოებე-
ლი სტუმრების მოხელა, ხამალდი ღმარატი,
მისი კურტის მუდგლობა და სხვ. ღვთაების რახ-
ხვას თან სდევდა სიკვდილი, რის გამარობა, წა-
ფხობა გაფხუბობა, ოქანის სრული განაწიბა,
დასქის მიწინა, იგი მათ მიუხევედა მის განმ-
გებლობაში მუცხ დათხვ, შვილსა და ტახს.

უნიშვნელოვანეს მომენტს თავანისციმაში,
რიტუალში, რომელიც ატუალებოდა ღმარტ ფწ-
და შერბლდებოდა, წარმოადგენდა მოცუვა-
ბულია მოხსენიება, მათთვის განკუთვნილი სურფ-
ბა, რომელიც მარტბში (სვანური სახეობებ-
ლის პირველ სარაულზე) იხლებოდა. მიწას-
თან ახლოს (შდრ. ხაბლის კონპოლოგურ სიმ-
ბოლიზმს).

კახუტის დაკავშირება გარდაცვლილია სუ-
ლებობან შემთხვევითი არ არის, რაც რიტუალურ-
ბულია შეხაწირავებიდანაც ხანს. კრატად, მუდგე-
დობისა გვაქვს ღობიანი და ცერცვიანი (წოვ
შემთხვევაში უნდლიანი) კურტები. ენობილია,
რომ მარცვლოვანი კულტურები, როგორც რი-

ტრადიციის საზიარებელი, უშუალოდ დაკავშირებული ვარდაცვლილია საქართველოს საზიარებელი, ხოლო ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, შემოქმედებზე შეიძლება ზრდასა და ნაყოფიერებაზე ვარკვეულ დღეებში ვარდაცვლილი თავის აწივებოდა საქვები, რომელიც მარცხელისადაც შეადგებოდა, აღზრდადელი საქართველოში ახელი შეხარებაები იყო წამოღობა, ფეხი, ხოლო დასავლეთ საქართველოში ცერკვიანი (რიტუალური პერი), ღობიანი და სხვ.

ვარდა ამისა, კახეთის „ბტმობა“ ემთხვეოდა იმ საგანგებულ დღესასწაულებს, რომლებსაც მიცვალებულთა სულთა ვარკვეული ხნის გტარებდნენ თავიანთ ნათესავებს. აღნიშნავთ, რომ რაქსა და ღვინუები, „მხის კრების კახეთის რიტუალის ვარკვე ვერ დაწყებდნენ მოხვედის აღებას. ამ აღკვეთაში აგულისხმებოდა, რომ აღნიშნული წების დამტრადვა“ ჩვეულებრივ, ისეებოდა. არ შეიძლება კვე არ ვაგინებნით ტონოგრაფიაში ცნობილ ფაქტი, რომლის მიხედვით ვარდაცვლილი მსგავსია მოკვდილი ეანისა, კვრობად ბუნებისა და ხეობილ, აღებული მოხვედისა. შესახამისად მოხვედის აღებას თან სდევს „ტირილი“ (დატრება). ვეგეტაციური საქართველო და ვარდაცვლილი სულების აქვარი ხამის მიმართების მანუშებელია ხამგლოვიარი ხამდებები, „ნათრადები“ (ვარკვი, ზრუნ, კორკალი) — შემორჩენილია საქართველოს ზოიანეთში, რომლებიც ახვეე სრულდებოდა მოხვედის აღებას დროს. რაც, თავის მხრივ, დაკავშირებულია პერიოდულ სიკვდილისა და აღობიების იღებსთან (თ. ილიაური, მთხილური ხამდებებისა და მთხილური ხამდების ურთიერთმიმართების საქითხამეთის, მხ. XI. თბ., 1968, კ. ნაგაშიძე, რაქული წრომის ხამდებების სეცეფიკისათვის, მხ. XIII. თბ., 1957).

ადგალობრივთა თქმით, ტარ-ხედნიერი მინის ვეფიშვილია, კახეთია.

სხვა ივანესაზრისით, იქების ნაყოფიერებისა და კეთილდღეობის მტარველი კახეთი უშუალოდ და დაკავშირებული ტბის გამანაყოფიერებელ ძალასთან და წარმოადგენს მსოფლიო მტარულ, მამაკაცი ბუნების დეობად. მასთან ასოცირდება ხარის ატრინუტები (მ. მაკალათა, შესაქონდობა მესხეთში (სამცხე-ჯავახეთი) კრებულში — მასაღობა მესხეთ-ჯავახეთის უნიოგრაფიური მესწავლისათვის, თბ., 1972). არსებობს ვ. ხამდებების ზოგადი გამანათქვამი იმის თაობაზე, რომ დეობა ტარ-კახეთი უნდა შედოდეს ტარის განმგებელ დეობათა წრეში და რომ ტარ დაკავშირებული უნდა იყოს ტარითან (ტარობა — ამიღვი).

მეორე აზრისა და კავშირის შორის შესაძლებელი უძველესი კონტაქტების გათვალისწინებით, ინტერესს მოკვდილი არ უნდა ფაქტი, რომ ახელი ძირი ხამდისა მოპოვება ანტრო-

ლორ და, კერძოდ, ხაორი ამინდის დეობების ტარის ხამდში რომელიც უ. მასის ვარკვედით. დაკავშირებული უნდა იყოს უნიოგრაფიკური ტარებისთან და ხამდებულ მტარებისთან, რომ აღნიშნული ხამდები ხამდებულ ხარის იდენტურია. ამასე უ. მასის აზრით. მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ვარკვი მის მანუშებლობას ხაორში წარმოადგენს ხარი (ახვეე ვერ დეოვირ ტარბუნებას) (თ. უ. მასის, მატა და მატები ხამდების ხამდებობა, მამბურგი, 1976).

ამგვარად, ტარ-ხედნიერების ხამდე მიკვლევა კულტი დეობებისა, რომლებსაც, ერთი მხრივ, აქვარად ვამოხატული ვეგეტაციური ფუნქციები ვამჩნავთ, ხოლო, მეორე მხრივ, ამინდის განმგებლის ვარკვეული ნაწილები (ვაიხხენო-მრავალ ტრადიციური ფართოდ ვარკვედებულ ხამდ ამინდის განმგებლობას ხარის ხამდით). დეობისა და უცეფური მამის (ტარის განმგებლის) ნაწიერი, იგი წარმოადგენს ცის მტრების თეორ ხარის.

მეორე მხრივ, დეობა კახეთი, ჩვენი აზრით, ასოცირდება მთვარესთან; მხედველობაშია რიტუალის დამო შეხარების წესი და მისი ეთნოტიკური „ხედნიერი“, რომელიც იმართება დასავლეთ საქართველოში მთვარესთან მიმართებაში (თეთრისა ხედნიერი) მთვარე ხედნიერი, შესახამისად ნაყოფიერია), რომელიც ვამჩნავთ ხედნიერი, ხეების მომტანი მთვარე უხედური. არაკეთილდღეობის მომტანი მთვარესთან, ხოლო მთვარე, რომელიც პერიოდულად ქრება და შემდეგ კვლავ ჩნდება ცის თაღზე, რეალურების ისტორიაში ასოცირდება ხეობისა და კვლავ დახადების იღებსთან.

როგორც ჩვენ ვვარკვევთ, დეობა კახეთის ადგილსამყოფელს, ერთი მხრივ, წარმოადგენს მთა (ამ საცხოვრებლის მეორე ხართული). ჩვენს ტოპონიმი კახეთშიც, მიგვამჩნევს ხოლო მთა, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს ამინდის განმგებლის საეკრად, ამორჩეულ ადგილს. მეორე მხრივ, მის ადგილსამყოფელისა დეობისა, უფრო ზუსტად, ადგილი კერის ამ დეობის კვეს, ეს, თავის მხრივ, შესაძლოა მანუშებელი იყოს იმისა, რომ დეობების ადგილსამყოფელს ერთ შემთხვევაში მთა, ხოლო მეორე შემთხვევაში მიწისკვეფი წარმოადგენდა, ვ. ი. იგი პერიოდულად მიწისკვეფი და პერიოდულად მთაზე (მინის უმთო) იმყოფებოდა. დეობა, უშუალოდ დაკავშირებული მარცხელულ კულტურებთან, ვეგეტაციური ხამდითან, მიცვალებული საქართველოსთან, თავის თავში უნდა გულისხმობს იმის, რომ წყლის ვარკვეული დრო მის უნდა ვარკვეობისა მინის კვეს შემოქმედითან ვამოხდინარე, დეობა კახეთი დაკავშირებულია როგორც ხამდის, ასევე ნაყოფიერების, ზრდისა და გამრავლების იღებსთან, შესახამისად, ხეობისა.

ამგვარად, მათად ახალგაზრდა მშვენიერი ამბობს, მრისხანე კახეთის ახე (რომლის

ასობებს წარმოადგენს მცენარე, ქაჯი ან ხარ, შთარე) დაკავშირებული, ერთი მხრივ, ხაჭიოსთან, ხოლო, მეორე მხრივ, ხიკოს-ლებთან, ვარკვეული ანატი შეიძლება შევეყვანო დროადარი ჩენილ და უმარა ღვთაებ-თა რისხვში, რომელიც სხვადასხვა ქველ ტრა-დიციებში სხვადასხვა სახელებით მოიხსენიებ-ნენ: ასურეთში — ატასად, ეგვიპტეში — ოსა-რისად, საბერძნეთში ოქსინა შთარედ ცის თაღზე, ხოლო ქველ ქართველურ ტომებში ტარ-ბედნიერად.

ქვემო შევებებო სვანეთში ქრისტიანულ ენობში საწესიონებულ ხარის კვლის წეს-ჩვეულებას, რომელიც რიტუალურ ქმედებითა მთელ კომპლექსს მოიცავს, და რომელსაც წინ უწერებდა წმინდა ბარების ბრძოლა.

როგორც ვ. ხარდაველიძე აღნიშნავდა (იხ. მისი დასა. ნაშრომი, 1922), ზოგა ღმერთის (დო-დი ღმერთის) თაყვანისცემისთან დაკავშირებუ-ლი იყო მრავალრიცხოვანი დღესასწაულები ქანოს, ქანტე ღმერთს, ფუხნა ქანი ლითულ, დუნობ (ლილუნურა, ფუხნა ლიტაბიერ, უფუხ-ობ) ღმერთარი, იუხუი ლიტაბი და სხვ. რომ-ღელთა სახელებში ფიგურირებდნენ დიდი ღმერ-თის წმინდა ბარება — უხსენები. ეს დღესასწა-ულები გაერთიანებული იყვნენ საერთო სახელ-წოდებაში უფლიშიერ... დღესასწაულთა დასაწ-ენის ემთხვეოდა თომას კვირის წინა დღეს და ჭრბელდებოდა ირადან იქვს კვირამდე (ეს ფაქ-ტურად მოიცავს საგაუფხულ დღესობათა ცალკე თაქვის მთელ პერიოდს, ნ. ა.), აღნიშ-ნულ დღესასწაულებში სხვადასხვა რეაქციებში იკვებოდა სოფლის მეტა შეწირული ხარი (მავალითად, ვახუშტის (ქვემო სვანეთი) რე-ღენასა აღდომიდან მესამე კვირას, უხსობას (ქ. თნაში, ქართულთა უძველესი ხარჭმონების ისტორიად (სვანური მურყვამობა-კვირაობა), თბ., 1969, საქანდიდატი დახტატავა); ზოგან აღდგომიდან პირველ კვირას, ახალკვირას და სხვაქ.

განსაკუთრებით ხანტერებსა ვ. ხარდაველი-

ან აღნიშნულ ხარის სოფელი შეგროვებულ სიმბოლო ენობობდა. იგი რიგ-რიგობით შე-ვდასი თითოეულ იქაში ორი ღამე და ერთი დღე: ის, ვინც თითონ შეინახავდა ხარს, სა-ნაკელად ფულს დადებდა. ხარს ვისზეა ვარკვე-წესის მიხედვით, სანამ შეწირულ ხარს დაკლა-დნენ, მის ანაკელად ახალ ხარს დააყენებდნენ, რათა მას დაეცვა სოფელი უოველივე ივისიდან. ეს იყო არა მარტო სასოფლო შესაწირი. არა-მედ სასოფლო ნადიმიც. დაკლული ხარის მო-ბარებული ბორცვი უფელა იქ მყოფს უოვადე-ბობდა. გულ-ღვიძლზე ცალკე დაილოცებოდნენ. და მობარებდნენ შეწირულს (თუმცა ზოგჯერ ისიც ნაწილდებოდა). სამსხვერპლო ბორცის სახლში წამიდება იკარბებოდა.

ძის მეტა დაფიქარებული მასალა, რომლის მიხედვით სვანურ ხანტერულ დღესასწაულ-თა ცალკის დახარის ხარს, ბრძოლის და შეშდგ მთა შეწირავი იყვენობა (ს. ხარდაველიძე, დასა. ნაშრომი), უფლიშიერის პარ-ველ დღეს შეადიდან მთელი სოფლის ან ხა-ზოვადების მოსკარები (დასკარს წყვრები; დასკარა — მოსახლეობის ხადღობობ დაწაუ-ფები, რომელიც ერთი ან რამდენიმე კვირის მერობლად მოსახლე იქაშებისაგან შედგებოდა) თაყვანითა მეთაყვანობა და წმინდა ხარებათა ათაველი პარკეხებითა მიეზარებობდნენ ხა-ზოვადებობაც მოედანთან სავთან (ქვემო შე-მოსარკლული მოედანი წმინდა ხო შეავდლში), ხადც უოველწლორად ანარებობა ხარების ბრძოლა. მოედანს ხაღბი შემობარტავიდა ილას. ბრძოლის წინ ხარებს არავს ასმევდნენ, აღიო-ანებდნენ სხვადასხვა საშუალებებით და მოუ-ვებდნენ ერთმანეთზე. წმინდა ხარების ბრძო-ლის ნარახებობას ხამგერელოში წარმოადგენდა ვ. წ. „ურული“... კურული, ვ. ხარდაველიძის განმარტებით, წარმოადგენდა ხაღბურა სორ-ტის ერთ-ერთ სახეობას, რომელიც ანარებობა კვირაობით მოედანზე, სოფლის მახლობლად, სხეულორად ვაწარინალ და ნავარტებ ხარს მახამდნენ მოედნის შეავდლში მდგარ კალო-ზე (რომელიც ვ. ხარდაველიძის ვარაუდით სვა-ნური სვიფის საქალურ ზეს ცვლიდა) და ორი კაცი იყვებოდა მის ვალიონებას. ამასთანავე, მკაცრად იკვდნენ ხარებთან ურთიერთობის წე-ღებს: ხელს კადებდნენ სხეულს ვარკვეულ ნაწილებზე (აქებბა და ზურგზე) უადრებად ვალიონებულ ხარს მოუჭებდნენ და შეშდგ ერთ-ერთი მებარბლი შეტარებობდა მას. (ან საკითხთან დაკავშირებით იხ. ვ. შამილაძე, მე-საქონდობობა დასავლეთ საქართველოში, საქა-ნიდობი დახტატავა, თბ., 1964; ღ. მადარა-შული, „ურული“ ქართველი ტომებში. კრ. „იაი“, თბ., 1991).

ქრისტიანულ ხარბში მოქცეული აქციენტო-რებული, ატარული ზუნების ხარის კვლის რი-ტუალი ეზმინება ხეღთაშუაღვლისპირულ ტარ-ტობაზობას — და მკირტავულ (ნათაბობოეკ. VII—VI ათასწლეულში ქრისტიანე) ხარის კულტს. აქვე უნდა აღნიშნოს, რომ მკირტავი-ისაგან მამავალი ხეღთაშუაღვლისპირული ანა-ღობისაგან განსხვავებით, მკარული კურული არ მთავრდება ხარის მხვერქლშეწირვით.

უემოქმედლიან გამოდინარე ნათელია, რომ ქართულ ტრადიციებში ხარის მთალოკების მო-ვარი მნიშვნელობა ვაქციელი (შეხაზობად, ნაყოფიერება და ახალი ხიკოსლდე) არის. სხვა-დასხვა კონტექტში მოქცეული ხომბოლო-მიშა-ნი ხარისა წარმოადგენს ძირითად, ფუძემ-დებულური მითისაგან მამობრებულ ფრაგმენტს. რომელსაც ტრანსფორმირებული სახით დამო-უადებელი არხებობა მიუღია უოფში.

შეასაგებებების აფხაზეთი და აფხაზეთა პროვზული კონსოლიდაციის საკითხი

ვფიქრობ ხალხის ეროვნული კონსოლიდაციის და ერთად ქაზოკალიბების საკითხი რთულია არა მარტო ამ პრობლემასთან დაკავშირებულად ამოსავალი თეორიული დებულებების შეფარდების გამო, არამედ უფრო კონკრეტულ შემთხვევაში თვით ამ პროცესის მიმდინარეობის სპეციფიკური პირობებისა და ამა თუ იმ ხალხის მიერ განვლილი ისტორიული გზების მრავალფეროვნების წყალობითაც. საქართველოს ტერიტორიაზე მხოლოდ ორი ხალხია, რომელთა ეროვნული კონსოლიდაცია ისტორიულად ამ მიმდინარეობდა. ესენი არიან ქართველები და აფხაზები. ქართველების ერთად გამოვლილების საკითხზე ბევრი დიფერა და დამტკიცდა, ბევრი რამ ქერ კიდევ დახატულბედა. მაგრამ ერთი კი ცხადია: ეს აურონგარდია პროცესი, რომელიც სათავეს იდებს საფუძვლად ხილარეში. ამ პროცესის ძირითადი ტემპებია: ერთი მხრე, დახვედურ-პროვზული ტომების კონსოლიდაცია ქერ კალბერ, შემდეგ კი ლაზურ (ეგრისის) ხეღმწიფობების ფარგლებში, შილო, შერე მხრე, აღმოსავლურ ქართული ხეღმწიფობ ერთობის — იბერიის ხაზფობ შექმნა, რომლის ძირითადი ბირთვის — ქართობის გარკვეულობის არცაღი სკალიბმა აღმოსავლეთ საქართველოს ფარგლებს და დახვედროში ღრმად აღწევს. ქობტიანობის გარკვეულობა და დახვედრო საქართველოში ბერძნული დგობისმარბრების ქართული შეცვლა, ქართული ენის საფუძვლად ეროვნული ერთიანობის განტკიცობის არსებითი მაჩვენებელი იყო. ეს ამდევადი საფუძვლად გიორგი ბერძნული უკან X საუკუნეში ეიქვა: „ქართლად ფრიადი ქრეყანად აღიარებების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენიითა ფაში შეიწირვის და ლოცვიო ურველი აღებრულების, შილო ქვრიდებისმი ბერძნულად იოქმების...“ აღმოსავლური პროცესის

ბუნებრივი შედეგი იყო საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანება ერთ ძლიერ ხაზფობ, რაც უნდა გამოდარყო საწინდარი ქართველობა ეთნიკური ერთობის შემდგომი განტკიცებისა, ეროვნული თვითშეგნება, ერთიანობის რწმენა ქართველებს არ დოუკარგავო მანანაკი, რომლებიც ქვეყანა ორ ხაზფობ და რამდენიმე საზოგადოე დაწაილდა, ერთი შეხედულებული იყო ენა, ხარწუნობება, სიხლია ნათესაობის შეგნება, რაც პარდაპარ არის აღმოსავლური 1790 წ. დადებულ „ივერთა მეფეთა და მთავართა ტრაქტატში“.

რაც შეეხება აფხაზებს, მათი ეთნიკური კონსოლიდაციის საკითხი ნაკლებად არის შეხატული და არაა სხვადასხვაობაც ამ თვალსაჩინოა. ამის მაჩვენებელია, კერძოდ: აჟად. წ. ბერძნული შეიღის შარშაღი სერობის „საქართველოს ისტორიის საკითხები“-ს VIII ტომის ბელბერადე გამოცემა 1990 წ. [ქართველი გეოგრაფი განმარტებელია 1975 წ.].

ამ გამოიქვანა წიგნის მეორე გამოცემის საკითხებზე ხაქმე იხია. რომ მირველი გამოცემიდან აფხაზეთის დ. გულის სახ. ენის, ლიტერატურისა და ისტორიის ინსტიტუტში ამ შრომაზე გაკეთებული რეცენზიის საფუძვლზე სტამბოზე ამოღებული იქნა გარკვეული ნაწილი, რომელიც აფხაზეთის ისტორიის ზოგადურ მხარეს აშუქებდა. კერძოდ, ეს ნაწილი უბნობდა აფხაზეთი დოდალურ ხალხად გამოვლილების საკითხის და წიგნის რეცენზენტებსა საქართველოს მასზე წ. ბერძნული შეიღის მოხატობათა გამოკვეთებისმიგან თავის შეკავება იმ მოტივით, რომ აფხაზეთში ამ დროს იხედაც დამახული ერთარება კიდევ უფრო არ დამბობებულყო.

ცხადია, ამის შეცნობებამ მხოლოდ წაგარაგვარ „ბობუ“ დადგო თვალსაჩინო შეკლებარის ბედად ანგარიშგახაწეე თვალსაჩინო და

არგუმენტაციას. რომელთაც ახდებით მნიშვნელობა აქვთ ქართული და აფხაზი ხალხების ისტორიის კარდინალური საკითხების კვლევასთვის.

ეკვი არ არის, რომ ეს არ იყო პრობლემა საკითხების გადაჭრის საუკეთესო გზა. პარიჟი, უველა საკმაოთი და ბუნდოვანი პრობლემა შეიძლება გაირკვეს მხოლოდ კომპეტენტური ღია მსჯელობის საშუალებით. ამასთან, საკარგო იყო სურვილიც მიაღწიო ქუშეაბიტების და სენო ან. რაც ინიციატორი კვლევით უპოვებოდა დაგეგმვა.

მაინც რაში მდგომარეობს საკითხის არსი საქმე ასა, რომ წინააღმდეგობა აქვს აქვს ნ. ბერძენიშვილი არ იზარებს მოხაზვების უკვე VIII—IX საუკუნეებში აფხაზთა ფეოდალურ ხალხად ჩამოყალიბების შესახებ (ზ. ანასაძე, შუასაუკუნეების აფხაზეთის ისტორიიდან (VI—XVIII სს.), სოხუმი, 1959 წ. (რუსულ ენაზე).

ნ. ბერძენიშვილის თვალსაზრისით, საქართველოს ტერიტორიაზე VIII—IX საუკუნეებისათვის შედგება ქართველთა ეთნიკური ჩვეულების თუ ერთეულების კონსოლიდაცია და მათი ერთიან ქართველ ფეოდალურ ხალხად ჩამოყალიბება, ქათის ტომის (ქართველთა) თანხმობით. ამ პროცესში ჩართული აღმოჩნდნენ აქ მოხალდე არაქართველური ეთნიკური ქვეყნებიც. ახე რომ, ამ ხანისათვის, როდესაც ვუკლებსმოდ აფხაზების ცალკე ფეოდალურ ხალხად (ეროვნება) კონსოლიდაციას (VIII ს.), ნ. ბერძენიშვილის თანახმად, „უკვე აღარ იყო დრო (ახეთი დრო გასული იყო) აფხაზი ფეოდალური ეროვნების ჩამოყალიბებისათვის (აფხაზებზე გაყოფებით დიკარე და დიდი ტრადიციების მქონეებიც ეგრისის იქ აღმოჩნდა ამისათვის მომზადებული). ამერიდან კავკასიაში ფეოდალურა ახალი ეროვნებანი არ კონსოლიდირდებიან და ამ ხანისათვის წარმოქმნილ ეროვნებებში შედიან და შემოქმედებენ ან ქართულს, ან სომხურს (ცალკე საკითხია აღვანია...) ფეოდალურ გაერთიანებებში... ახე რომ, VIII—IX საუკუნეები ეს არის ეპოქა არა აფხაზი ეროვნების კონსოლიდაციისა ეგრის წყლის დასავლეთით, არამედ ეს იყო აფხაზეთის საბილირიდ შედგომა ქართულ ფეოდალურ ეროვნებაში „საკონსოლიდაციოდ“... ქართული ფეოდალური ეროვნების დიდი კულტურული და პოლიტიკური გამარჯვების ნიშანი...“ (ნ. ბერძენი, საქართველოს ისტორიის საკითხები, VIII, ჰეორე გამოცემა, თბ., 1990 წ., გვ. 580—591).

მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ VIII საუკუნისათვის არ მქონდა ადგილი აფხაზთა ეთნოსის ვარკვეულ კონსოლიდაციას. ამაზე ნ. ბერძენიშვილიც ვუკლებსმოდ. სხვა საქმეა, თუ რა ხანისათვის იყო მათი ეთნო-პოლიტიკური გაი-

თიანება და რა პროცესები გაწვდო მათ. აფხაზეთის, როგორც ეთნო-პოლიტიკური ერთეულის ჩამოყალიბებისა და აღმშენებლობის პროცესი ხალხის ეთნიკური კონსოლიდაციის ისტორიაა. ძირითადი ქართული ისტორიული წყაროებში, ეგრისე კი „ქართლის ცხოვრებას“ და მაგიურათაში მწერლობის ძეგლებში, ვახუშტის თხზულებებში აისახა; ძველი პერიოდი-სათვის ამ წყაროებს ახებენ ბერძენ-რომაულ ავტორთა და ბიზანტიელი მწერლების ცნობები.

ლეონტი მროველი, რომელიც გადმოგვცემს საქართველოს ისტორიის უძველესი დროიდან კავკასიაში მცხოვრები ხალხების ჩამოყალიბების და ადრეულ ხანაში მათი თავგადასავალი მოახრობისას აფხაზებს და აფხაზებს არ ახსენებს. ისინი ეგრისის შემადგენლობაში იგულისხმებიან. ნიშნდობილია, რომ „ეგრისის წყალს ქუეობი“ (ჩრდილო-დასავლეთით) მცხოვრებთ, რომელთაც, მუშატიანის ცნობით, „არა ახებენ ვანდგომა ბერძენთა“, მას შემდეგ რაც ენენი დაამარცხა ფარნავაზმა, ლეონტი იხსენებს ზოგადად, როგორც „ქვედრთა მის ადგილასათა“ (ქ. ც. I, გვ. 26). თუმცა იგივე „ქართლის ცხოვრებიდან“ ეგრისე ქუაშერის თხზულებიდან, ირკვევა რომ აქ სადაც „ქვედრნი მის ადგილასათა“ იგულისხმებიან, სწორედ აფხაზები ჩნდებიან. ხანს რომ არც ამ წყაროებში, რომელთაც ლეონტი იყენებდა საქართველოს ძველი ისტორიის დასაწერად, ივენენ მოხსენებულნი აფხაზები ზოლო თვით ლეონტისთვის „აფხაზეთი“ ფართო გაგებით უკვე მთელ დასავლეთ საქართველოს მიხადაგებოდა და ამიტომაც არ გადააქვს მას ეს სახელწოდება ძველ ეპიქაში.

ბერძენ-რომაულ მწერალთა ცნობებით ირკვევა, რომ ლეონტის „ქვედრნი მის ადგილასანი“, რომელნიც შემდეგმ აფხაზებად მოიხსენებებიან, უნდა ვთვლილიყვნენ ნაწილობრივ წანური (საწაგები), ნაწილობრივ კი აფხაზურ-ადილური (აფხაზეთი, აფხილეტი) მოდ მის ტომები. რომელთაც I—II საუკუნეებში უკვე მქონდათ ადრეკლასობრივი ეთნიკური პოლიტიკური გაერთიანებანი. არსებობს მოხაზვები, რომლის თანახმად აფხაზეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები ეთნიკური ქვეყნების კონსოლიდაციის პროცესში აფხილეტი—აფხილეტი როგორც ლაზების გვერდით მცხოვრები და უშუალოდ მათი გაუდინის ქვეშ მყოფი შედარებით დაწინაურებული ტომი, თავის სახელს აქვდა აქ ეთნიკურად კონსოლიდირებულ მოხალდობას. მაგრამ თუ კი ამ ხალხის თვითსაზღაოდ იქცა „აფხაზი“, აქ ჩამოყალიბებულნი ეთნიკურ-პოლიტიკური გაერთიანება, მასში შესული წამუკანი სამხედრო პოტენცილის მქონე ტომის — აფხაზების სახელწოდების მიხედვით, ვარდებიან (ბიზანტიელები, ქართველები) უკვე ადრეკლასობრივ, როგორც აფხაზეთი.

აფხაზეთი. ამ გვერთთანავე შედიოდა მეზობელმა არაფხაზეთის ხანისა ენაეყრო ქვეყნად.

ადრეშენადადრეშენობს უცხოელ ავტორთაგან ევლანზე საურობდებო ცნობები აფხაზეთის ტერიტორიაზე და მეზობლად მოსაზღუ ტომთა შესახებ პროკოპი კესარიელს (VI ს.) აქვს. აქ ცალკე მოიხსენიებს აფხალების ქვეყანას (სკუნიახა და სვანეთის გვერდით). აღნიშნავს, რომ აფხალები ღაშტებს ქვეშევრდომები არიან, ძველიაგანვე ქრისტიანები. მათ გვერდით პროკოპი ასახელებს ახაზგებს, ზღვის პარსს — კავკასიის მთებამდე, ესენიც ძველიაგანვე ღაშტების ქვეშევრდომები იყვნენ. ჰეავდათ ირან თვისტომი მოავარი (დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაწილებში). მაგრამ ესენ უფრო ჩამორჩენილ ტომად და წარმართებად არიან წარმოადგენილი, რომელნიც აუხტიანებმ მოაქცია და ტამარც აუშენა (ს. უაუხტიანელი, გეორგიკა, II, თბ., 1866).

როგორც ვხედავთ, პროკოპი აფხაზეთის ისტორიის ამ პერიოდს ასახავს, რომელიც წინ უძღოდა ახაზგების მიერ აფხალების შეერთებას (ამაზე ადრე კი მათ შეიერთეს ხანისებნი) და ერთიან სამთავროს ჩამოყალიბებას, რომელზეც უკვე მითითება გვაქვს ქართულ მაგიატარებასა და „ქართლის ცხოვრებაში“ დამოუდ ისტორიულ ტრადიციას.

ქართულ წყაროებში აფხაზეთი პირველად წყნაშვილთან მოიხსენიება. აქ ვახტანგ გორგასალის დროს „იხთა“ (ე. ი. კავკასიელთა, ვერძოდ აღნიშნა) საქართველოზე გამოლაშქრების შესახებ მოთხრობის შემდეგ აღნიშნულია: „მასვე ეახსა გამოვიდეს ბერძენნი აფხაზეთით, ჩამეთუ ბერძენთა მქონდა ეგრის წყალს ქუეშითი ვერძო უკველი და დაიპყრეს ეგრის წყლითგან ვიდრე ციხე გოქამდე“ (ქ. ც. I, გვ. 148). როგორც ვხედავთ, აქ აფხაზეთში სწორედ ის ტერიტორია იგულისხმება, რომლის „მკვედრს“, ლეონტის ცნობით, ადრე „არ იწებეს განდგარა ბერძენთა“. საქმე ისაა, რომ ქართული ხასტორიო ტრადიციით (ლეონტი, ქუაშვილი, არჩილის ცხოვრება, მატიაზე ქართლისა) ეგრის წყალს (მდ. დღიძეს) დასავლეთით მდებარე ტერიტორია ბიზანტიის უფრო აღებულია, ე. ი. ვაკელების ხეობად ითვლებოდა.

თავის მხრაც ქართველნიც აცხადებდნენ მასზე პრეტენზიას, ამიტომ იყო, რომ ოხეთზე (აღანებზე) გამარჯვების შემდეგ, ქუაშვილს თანახმად, ვახტანგ ი „სპითა დიდთა ქართლისათა წარმოედა გზასა აფხაზეთისას, სულგრძელად და უწიხად იწყო ბრძოლად ციხეთა აფხაზეთისათა, ჩამეთუ მეფე ბერძენთა ლეონ დიდი უცოდო იყო ბრძოლისაგან სპარსთასა და ვერშეძლებულ იყო სპითა გამოგზავნად აფხაზეთის; და ხან წელ წარტუენნა უკველინი ციხენი აფხაზეთისანი ვიდრე ციხე-გოქამდე“

(ქ. ც. I, გვ. 167). ე. ი. ვახტანგმა არა მარტო დაპყრობა ბერძენთაგან (ე. ი. ბიზანტიელთა მიერ) ადრე წარმოებული აფხალები ეგრის წყლითგან ცხებე-გოქამდე, არამედ დაიპყრო სავსე აფხაზეთის ქუაშვილის მიხედვით, კეისარსა და ვახტანგ შორის ურთიერთობა ასე მოგვარდა: „გამოიკობა კეისარმან ხაზღვარა სახერძნეთისა (ე. ი. ბიზანტიელთა უფროსი ტერიტორია, ე. ს.). ქუეყანა ზღვს პარსსა, რომელ არს აფხაზეთი და არქო ესტოდა“. ეგრის წყლითგან ვიდრე მდინარემდე მცირისა ხაზრეთისა — ესე ხაზღვარი არს სახერძნეთისა აღქვანდრობითგან, რომელი აწ შენ მიგალია მკლავითა ჩუენგან. აწ იგი უკუშოვდეს, და ოდეს წარიუვანებდო ციხისა შენსა, ახლეს ჩენსა, მასწ მოკვდო მისგან ქუეყანა. და დაუწერა ეგრის წყალსა და კლისურსა შუა ქუეყანა ზითად და სხუა აფხაზეთი უკუცა ვახტანგ ბერძენთა“ (ქ. ც. I, გვ. 177). ამიტომაცაა, რომ ტერიტორია ეგრის წყალსა და კლისურას შორის ვახტანგის შთამომავალ მეფეთა „დედოლად“ ითვლებოდა, არამცა ესეც აფხაზეთი იყო. სპეკულაციის წინ ვახტანგი თავის შემკვეთრებს — დაჩის ეუბნებდა: „...ხაზღვარი აფხაზეთისა, რომელი მოცემულ არს ეგრის წყალსა და კლისურსა შუა, იგი თუთ მათა შენთა დედისა არს; იგი აღუქნდეს მათ, და იყვნენ შენდურისთადაც მორჩილებასა ქუეშე სათესავისა შენისასა“ (ქ. ც. I, გვ. 208—209 და, გვ. 208).

„არჩილის ცხოვრება“ შეადიოდ მიქნავს ერთმანეთისაგან ეგრისს. როგორც საქართველოს ნაწილს, და ბიზანტიის გაუდენის ქვეშ შოფ აფხაზეთს, რომელთა შორის ხაზღვარი კლისურ-ჩახლად (დღევანდელ კელასურთან, ქ. სოხომის მახლობლად) გადიოდა. მემტიაზე ასე მოგვითხრობს მურვან ერუს მიერ დევნილ სტეფანოს ერისთავის ძეთა—არჩილისა და შირის თაჯადმსავალს: „და ვითარ ცნა, ჩამეთუ მეფენი ქართლისანი და უკველინი სათესავნი მათნი წარვიდეს ეგრისად და ნუნთი უკლად ბიციკლენს აფხაზეთად. შესდგა კულა მათსა და ციხე იგი საშლდდენ, რომელ არს ციხე-გოქა, შემუსრა და შევლო ზღუდე იგი ხაზღვარი კლისურისა...“

და ვითარცა შევლო ერუსან კლისურა, რომელ მას ეახსა იყო ხაზღვარი სახერძნეთისა და საქართველოსა, და შემუსრა ქალაქი აფხაზეთისა ცხუმბი და მოადგა ციხესა ანაკოფისასა“ (ქ. ც. I, გვ. 288—289). აქ იუვენს სწორედ შეფარებული ქართლის მეფენი — არჩილი და შირი, ხოლო „ერისთავი კეისარისა დეონ შესრულ იყო ციხესა შინა სოხოსას, რომელ არს გარდასავალსა ოხეთისასა“ (იქვე) დასახელებული წყარო ხაზს უსვამს იმას, რომ ლეონსა და მის შთამომავლებს „ერისთავისა აფხაზეთისა“ კეისარისაგან მქონდათ ნაზომები და მათვე დაეკლდა „მატივისცემა მე-

ფეთა და ერთი მათ ქართლისათა" (იქვე, გვ. 240) და, რაც ზღაპრულ სუბურადღებოა, საქართველოს მეფეები უცხოურად კეთილის ერისთვის — ღვიწხის ბტურების რაღაში ახან გამოყენდნენ. აფხაზეთიდან წამოსვლის წინ, წყაროს თანახმად, „არჩილ მოუწოდა ღვიწხს და რქუა: „ერთბურულ აუაგ შენ უფლებსა მიერ, რამეთუ კოლადა აღუწი ბტურობისა ჩუენს, და ამასიყვენ ჩვენ ადგილთა შენთა მუდობითი განსა აწ უწყაბეს შენება ადგილთა ჩუენთა კლისტროიდან აღმართ. წარვად და ადავე შენებს ციხე-გოქს და კუთათისს..." (ქ. ც. I, გვ. 242). არჩილის კიხეზაზე, თუ რას ისტრავებდა ღვიწხი სამაგიეროდ, უკანასკნელმა უპასუხა: „მოძეა შე კეთილად კრუეანსა უც მკუდრობითა კოლადა სიმამროსა თქუენითა. სოლო ამიერითგან არს ენე მამულობით სამკუდრებელ ზემდა კლისტროიდან ვადრე მდინარედმდე დიდად ზანარეთად, სადა დასწრდების წურთი კავსიხისა ახისა. შემოსთ შეცა მონათა შენთა თანა რომელნიცენ დედეს ღირს ეყენ შეილად და ძმად შენდა. არა მინდა სავილა შენგან, არამედ ჩემიყა ენე შენდავე იყოს.

მაშინ მისცა ღვიწხს კოლადა ძმისწული მისა გურამდებს და გურავენი იგი, რომელი ბერძენთა მეფესა წარმოცოა მისისთვის. და ეყბს ადოქმა და უცოა საშინელი, ვითარმედ არა იუოს ბტურობა შორის მათსა. არამედ ერთდებ (ე .ა. შორსმალბედებ) ღვიწხს არჩილს უკველთი დედოა მისთა" (იქვე, გვ. 242—243).

რამდენად შედეგადრება ყველა ეს დეტალი ისტორიულ სინამდვილეს, ძნელი სათქმელია, მაგრამ წყაროს განწურვბილება აშკარა — ანკენის ანემად აფხაზეთის პოლიტიკური თანკისთავადობას და საერთო ქართულ სამყაროსთან მჭიდრო ურთიერთდამოკიდებულებას, მასთან კავშირს.

უკველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით საუბრობ სუნებრაყად გვიხაზება „მატიანე ქართლისათს" ცნობა: „ხოლო რაყამს მოუტლურადგნ ბერძენნი, ვადგა მათგან ერთსთავი აფხაზეთა, სახელით ღვიწხი, ძმისწული ღვიწხი ერისთვისისა, რომლისადა მიცეა სამკუდროდ აფხაზეთი. ენე მეორე ღვიწხი ასულის წული იუო ზანარეთა მეფისა, და ძალითა მათითა ვადგა ბერძენთა, დაიპყრა აფხაზეთი და ეტრისს ვიდრე ღვიწხემდე, სახელი-ადგა მეფე აფხაზეთს..." (ქ. ც. I, გვ. 251). ასეთია აფხაზეთი დინასტიის მიერ დასავლეთ საქართველოში ქართული „აფხაზეთა სამეფოს" შექმნის ვითარება (ამ საკითხებზე და საერთოდ შუა საუკუნეების აფხაზეთის ისტორიის შესახებ იხ. ზ. ანახაძის დასახელებული წიგნი, ს. ჯანაშიას წარკვთვა: „აფხაზეთი კოლხეთის სამეფოსა და ღვიწხის შემადგენლობისა, აფხაზეთის სამეფოს" შექმნა", „მოდენ", ისტორიის სერია,

1991, წ. . № 2). და მ. ღვიწხიანდის შკრმა, „აფხაზეთი და აფხაზეთი", თბ. 1990).

5. ბერძენიშვილი ფეოდალურ ერავეთის კონსოლიდაციას აუცილებელ პირობად მანკრებს განუთარებებულად ფეოდალური სახელმწიფო ორგანიზაციას, საერთო სახელმწიფო ენითა და დამწერლობით. თავის თვალსაზრისს ამის შესახებ იგი შემდეგნაირად ავითარებს: ადრეშუახალსაქართველოში საქართველოში შექმნილმა სოციალურ-ეკონომიკურმა და პოლიტიკურმა პირობებმა ის შედეგი გამოიღებ, რომ ეტრისული ტომების „კონსოლიდაცია" არ მოხერხდა და ის ქართულმა დინასტიამ, ქართული კი ეს „კონსოლიდაცია" მოხდა — აბტიკუცებს მკუდრარი და განაგრძობს: „ეტრისში კი ეს არ მოხერხდა და არც არაფერად შეგრძობდა ფეოდალური ერავეება არა ჩამოყალიბებულად არამედ თავისი ადგილი მან ფეოდალურ ქართულ ერავენებაში იპოვა. ეტრე იოქმის კიდევ უფრო შეტის საფუძვლით აფხაზეთზე; ფეოდალური ერავენებას ჩამოყალიბებისთვის აფხაზეთს არც კოლხური სახელმწიფოებრივ ტრადიცია გაჩნდა და არც რეალური სხვა საშუალებანი. სწორედ ამიტომაც მოხდა „რუწხურთ" ამხავე: აფხაზეთა დინასტია სათავეში ზარდა ქართული ფეოდალური სახელმწიფოს შენებას, ქართული კულტურის სამახარობს" (5. ბერძენიშვილი, დსახს. ნაშრ., გვ. 292). ასეთ სურათს გვახატავენ საისტორიო წყაროები და კერძოდ „ქართლის ცხოვრება" აფხაზეთის ადრეშუახალსაქართველოს მდგომარეობასა და აფხაზეთა ეთნიკური კონსოლიდაციის შესახებ 5. ბერძენიშვილი თავის მსჯელობას ამ საკითხზე აქამებს შემდეგნაირად: „ჩვენ რომ მხოლოდ უცხოურ წყაროებს დავუბუაროთ სრულად აუხსენი დაგვარებოდა დასავლეთ საქართველოში შექმნილი პოლიტიკური ვითარება V—VIII—IX საუკუნეში რომ შეიქმნა და რომელიც ქართული („აფხაზეთი მეფის") სამეფოს წარმოქმნაში გამოხატა... უცხოური წყაროები ცალი სიტყვითაც კი არ გვამცნობენ, რომ VIII საუკუნეში დასავლეთ საქართველოს უდიდესი ნაწილი გაქართველები იყო (არგვეთი, მონარახი, საქავანო, გურია, რაქა, აჭარა). ამიტომ ქართული წყაროები, თუნდა გვიანი, ამ გაწუშობებზე რომ მიუთითებენ, ხარჭუნოდ გამოიუტრებიან. ქართული წყაროებით ის ჩანს, რომ აღმოსავლური და დასავლურ ქართული ტომების ეთნიკური შერწყმა დიდი ხანია მიმდინარეობდა და VIII საუკუნის მიწურულისთვის ამ პროცესმა ისეთ საფეხურს მიაღწია, რომ აქ, ღვიწხის, ქართული სახელმწიფოს წარმოქმნა რეალურად შენამდებელი გახდა, უკეთ, აქ სხვა სახელმწიფოს არტებობისათვის რეალური პირობები აღარ იყო. რა თქმა უნდა,

ავღლისმშენი ფეოდალური ხანელმწიფო. მიედ
დახვედო საქართველოს გამართობაზედა.

ახე. რომ აფხაზი მეფეთა პოლიტიკა რომ
ქართული იყო, ეს ღაჭუბის ქიზიბი თუ შაჰი
გამოწვეული კი არ იყო. ახამედ ერთდერთი
სწორი პოლიტიკა იყო და სხვა არცყანი აფ-
ხაზთა მეფეებს არ ჰქონდათ. ისეთივე იქ-
ნებოდა ღაჭუბი დინასტია რომ ჩადგომოდა ხა-
თავეში ფეოდალურად გაერთიანებულ დახვე-
დო საქართველოს... ღაჭუბიცა და აფხაზუ-
რიც გადახდო მანის შეხატეტი იყო. ფეო-
დალური დახვედო საქართველო შილიდ ქარ-
თული შეიძლება უფოლო... უფო რომ
იქცას, ამ საფეხურის (მაღალი) ფეოდალური
გაერთიანება ძველი კლდეის ტერიტორიაზე
სხვა ან შეიძებოდა უფოლო იყო თუ არ
ქართული..." (იქვე, გვ. 204—205). ამის ხა-
წინდარი ჩხვი იყო, რომ „მანათიას მისხუ-
ბების პირობებში... ფეოდალური ურთიერთო-
ბის აღმავლობისა და ქართული კულტურის
გავრცელების პირობებში ავკლდეხანდებელი
გაზე და დიდი მნიშვნელობის ფაქტი: — ღაჭო-
ქიში ბერძნული ქრისტიანობის შეყვლა ქარ-
თული ქრისტიანობით" (იქვე, გვ. 297).

მანამ შეგვებოთ აფხაზეთის შეშჯომ ის-
ტორიას „ქართლის ცხოვრების“ მონაცემების
შეკვებ, გვიჩვენა ვაყვით ისეთი კონტრასტი, თუ
მანს რას წარმოადგენდა ეს მხარე როგორც
ადრეუხანაურუნიებში ჩამოყალიბებული ეთნი-
პოლიტიკური ერთეულია

ჩვენ შევით უკვე გვიჩინა მოტანილი ფაქ-
საჩისი, რომ ადრეუხანაურუნიებში აფხაზეთის
ტერიტორიაზე ეცხოვრებინ თავიანთ თავს აფ-
ხაზებს უფოდედნენ (აფხი-ილი ამ ეთნიკობის
ქართულდახილოვებიანი ფორმაა, აფხუ —
აფხაზურა). მათ ეთნიპოლიტიკურ გაერთიანე-
ბას კი უცხოურ (ბერძნულ-ბიზანტურ) წვა-
რობებში ახსავია, ქართულში კი აფხაზეთი ეწო-
და. ამასთან, თუ კი თუი ხანელწოდება „აფ-
ხა“ („აფხილი“) აწვათად იმას თავს წვა-
რობებში („აფხილითა“ — ჟღარწიან, „აფ-
ხაისა ენა“ ქართულ უხანაურუნიების ის-
ტორიულ ტრადიციას, რომელმაც თაჟი იჩინა
„ეპიდალწერელიან“). ხანელწოდება აფხაზი
(შეად. აფხა, აფხა) ფართოდ აკლდეს ფეხს
ამ ეთნიკური ერთობის აღწინავედად, და
ჩამდენადაც საკუთარი თვითხებლის გაჩენა
ამის ეთნიკური ერთობის — ერთუნიების ჩა-
მოყალიბების ერთ-ერთი ძირითადი მაჩვენებელ-
და, რაც მოწმობს, რომ საქმე გვაქვს აფხაზი
ხალხის ეთნიკური კონსოლიდაციის გაკვეთელ
ეტაპთან. ახეთი ეთნიკური ერთობის შეშჯომში
ფეოდალურ ხალხად (ერთუნიებად) ჩამო-
ვალდებენ გულისხმობს სხვა სუბიექტურ და
ობიექტურ პირობებსაც, კერძოდ, ხანელმწი-
ფობრობის შეხახამის მაღალ ფორმებს, ხა-
ხელმწიფო ენას, ერთუნიულ ლიტერატურას, ის-
ტორიოგრაფიას და სხვა უკველივე ამას აფხა-

ზები ბერძნული გაყდენიდან გამოსვლის შეშ-
დეგ ეზიარნენ ერთან ქართულ ფეოდალურ
ხანელმწიფოს შემაღელვლისა... ქართულ
ხალხთან ეკუთრში. მასთან ურთიუხილდობლი
სახით პოლიტიკურა, კულტურული და უფოთი
თვალსაზრისით. ამან შელი კი არ შეუშადა
ახამედ ხელი შეუწყო აფხაზთა ეთნიკური კონ-
სოლიდაციის შეშჯომ პროცესს, მათ ჩამოყა-
დაბებას ხალხად (ერთუნიებად) — ქართულ
ერთან ახიოტრებული სახით. ახეთი „ახიოტ-
რების“ მაგალითები ცნობილია მხოლოდში —
ფელაბებია ინგლისში. ბერტონელები და ელ-
ზახელები ხაფრანჯეთში (იხ. С. А. Арутюнов,
Народы и культуры (Развитие и
взаимодействие). Москва, 1969, გვ.
26, 24—25). იგივე შეიძლება იქცას
ხანელმწიფო ბოლო რაც შეგებება ადრეუხანა-
ურუნიებში აფხაზეთის სამხედრო-პოლიტიკურ
შეგეგმობობათ შექმნილ აფხაზურ სამთავროს,
რომლის ხალხი თავის თავს აფხაზს (აფხი-
ლილი-ადრე) უწოდებდა. იგი ხანაოდება რო-
გორც ადრე არსებული ადრეუხანაობრიც
ერთეულების შერწყმის შედეგად წარმოქმნილი
ადრეფეოდალური გაერთიანება. რომლის ძლი-
ერების ხაფრანჯელ სოციალურად სუბტად და
ფერტიკრებული შერეობა („შერეა“) ხაზო-
გადობა წარმოადგენდა (გ. მელიქიძე-ლი).
სწორედ ამ ხაზოგადობის ხათავეში მგრომ
პოლიტიკური შეშჯერობა—აფხაზთა მოყვარა შე-
და ინიციატორი დახვედო-ქართული ფეოდა-
ლური ხანელმწიფოს — „აფხაზეთის ხანელმწი-
ფებისა, რომლის ხათავეში „აფხაზურ“ დი-
ნასტიკისა, მასთან ნათესაურ კავშირში შიჟიი ზაგა-
რატობისა ხაგვარდობს ქართველი მეფეობის
ხეცლიან და აერთიანებენ კიდევ მიედ საქარ-
თველოს. X—XI სს ისტორიის ახანველ
წვარობებში („მატიანე ქართლისა“) დავითის
ისტორიკოსი, თამარის ისტორიკოსებ... აფ-
ხაზეთი იხმარება, ერთი მხრივ, ვარწარ მნი-
ვნელობით, როგორც საკუთრად აფხაზეთი და
აგრეთვე ფართო გაგებით, მიედო დახვედო
საქართველოს ამ მიედო საქართველოს მნი-
ვნელობითაც (ეს უფრო უცხოურ წვარობებში).
აფხაზთა ღაჭუბიაც, წვარობის ხანვედგომ, ქარ-
თული ღაჭუბის წაწილი იყო. XII—XIII სს
აფხაზეთი ერთიან საქართველოს აფხიონსტა-
ციულ ერთეულთა რაგვი ავღლისმშენი. ამ
თვალსაზრისით მიეტად ნიშანდობლივია, რომ თა-
მარის ისტორიკოსი დახვედო საქართველოს
საერთიანობის შორის მოიხვენიებს „ცხუბის
საერთიანობის“... და ერთობაში მან „ცხუბისა-
ნებში აყვებს: ბარს ვარდყის ძე — სუბთა
ერისთავი; ეახებერი ეახებრის ძე — რაქისა;
და თაქვრის ერისთავად, და თაქალ შარაქის
ძე — ცხუბის ერისთავად, ახანელის ძე —
არგუეთის ერისთავად და ილიშის ერისთავად
ხელიანი“ (ქ. ც. II, გვ. 24—25). იგივე წვაროს
ცნობით, თამარისაგან გაქდგარა ვარდამ და-

დაწმა, რომელიც ვითარცა მანქანის მძღველი
ყოფილი „დღის აქტი პატრონი ორბელიანი და
კანისა, ღიბი-აქტი ნიკოლოზაძის უცხოეთ-
ში წაღწევის — „უფროსი უცხოეთი სხვადასხვა
და აფხაზეთი, სევერი, გერმანია, საბერძნეთი,
რუსია, თურქეთი და აზერბაიჯანი“ (იქვე, გვ. 39).

„სოციალური წყაროს მიხედვით, „აფხაზეთი“
ამ კუთხის ზოგადი სახელი იყო, ხოლო ცხუ-
შის საერისთავო მისი ადმინისტრაციული ერთე-
ული. ამ დავუტყობინებ ვახუშტის, ცხუშის სა-
ერისთავოს გარდა, არსებობდა ხაყურთა აფ-
ხაზეთის საერისთავოც. რომელიც ჩანს, ვუ-
ღიბისა და ცხუშის საერისთავოს მრავალგვარი
შეფარებულ ქვეყანას ჩიქეთითურთ (ვახუშტი,
აღწერა... ქ. ც. IV გვ. 785). თუმცა თამარის
ისტორიკოსი საერისთავოების ჩამოთვლების
სიღრმე არ ასახელებს. საფუძვლებია, რომ
ცხუშის საერისთავო ადრინდელ აფხაზეთს მო-
იცავდა, ხოლო დანარჩენი აფხაზეთი ქველი
აფხაზეთი უნდა უცხოეთი. ნიშნავს, რომ
ამ ვაშაბაძეებს თანამედ, ღამა ვიორჯი
„ნადირობის ცხუშის აფხაზეთის“ (ქ. ც., II,
გვ. 158). ე. ი. აქცე ცხუშის, რაგონი ტე-
რატორიული ერთეული, გამოწვეულია ხაყუ-
რთა აფხაზეთისაგან. ასეა თუ ისე, თვით ვა-
ხუშტი ვიან აფხაზეთს შერვაშაძეთა საზოგ-
ადო გულისხმობდა, თამარის ისტორიკოსის
თანამედ კი, უკანასკნელი ცხუშის საერის-
თავოს გამოგებულნი იყვნენ. ჩანს, აფხაზეთის ად-
მინისტრაციული ერთეულებად დანაწილებისა-
გან დაშორებულად, ამ კუთხის მოსახლეობა
ზოგადად „აფხაზეთად“ წარმოადგინებოდა. თა-
მარის ისტორიკოსთან აფხაზეთი არა მარტო
დაწერა, არამედ საშუალო აღლუმზე
დანიშნულად არ იყვნენ წარმოდგენილი.
„წინა ოჯახი და უცხოელი ახალი; და შეშ-
დგომად ახისა ბერის და კანის; შემდგომად
ქართველნი; და შემდგომად მუხანს და თურქულნი.
შეშ-კლარტ-ტაოელნი; შემდგომად ნი-
ხორანი; შემდგომად აფხაზეთი და ხუნ-შე-
რდ-გურთელნი, თანა რუსთა-თურქ-მარტო-
ლითურთ“ (ქ. ც., II, გვ. 85). ასე იყო საქარ-
თველოს ერთიანი სამეფოს დაშლაზე.

საქართველოში ვიანწინაუკუნეებში შექ-
მნილი პოლიტიკური ვითარება ვახუშტის
შეფარებითად აქვს დახასიათებული: „და
აქვს შერა ვაშაბაძე (IX საუკუნეში, ე. ი.)
სამეფოსა განწყოქილება სამად, რამეთუ ერთი
მეფე დაქა იმერეთს, ერთი კახეთს და
ნეშთი დარჩა მესხისა ქართლისსა, და აღარცა
თუ ამას აქმარებს, არამედ განდგა თავიდად
თავისი და მან დაიხურა საათაბაგო, რომელ
არს სამეფო-კლარტეთი. კულად განდგა იმერ-
თაგან თავიდად დადიანი, გურთელი, შარვაშიძე
და ხუნანი, და ამათ დაიხურეს საზღვარსა
ოჯახი და ვიძრე აწამდე ახლანა აქვს შექ-
რება მისი“ (ვახუშტი, აღწერა... ქ. ც., IV,
გვ. 282).

ამეტიდან დახვეწილი საქართველოს ჩამო-
ვლილ სამთავროთა დაშორებულებად ამეტი
შეფარებითად ამ უკანასკნელს მისი მხრიდან
დაშორებულები, და აგრეთვე ვიანწინაუკუნის
ურთიერთობა იყო გამოჩენილი. თეო-
ლოგი მონაშები ზველგებრივ მოვლენად
აქცა, თავის მხრივ უზრუნველ აქტორად ცდი-
ლობს აფხაზეთში თავისი პოლიტიკური გავლენისა
და აღზარდის გავრცელებას. ამას თან
ერთვას მისი მოსთავაჯე ტომთა ჩამოწო-
ბა, რამაც ახლად წარმოადგინა რწმენების გამო-
სვლენა. თეოლოგი კარაქეტილობის
პირობებში ინტენსიური სამეფო საქმიანობა
დგარადიკოსის გამოცდის, უკველვე ეს წყარო-
ებშიც აისახა (ლემბერტი, „მუნდა საჩქელო“).
შემთხვევითი არ არს, რომ ამ დროს მხარეში
არ დასტურდება ახალი ქრისტიანული ტარების
შეწინებლობა. ქველები ინტრევა; შექმნილი ვი-
თარების გამო აფხაზეთის კათალიკოსის რწმ-
ენითა ბიკვიანტიდან ველათში გადადის
(XVI ს.). ქრისტიანული ქართული სამეფო-
ლო უღებურა შერა მხილად თეოლოგი
ზედაყენის ნაწილს, რომელიც ქართულ ორიენ-
ტაციას ადგა.

ასეთი ვითარება გრძელდებოდა XIX სა-
უკუნეებში, რომდესაც საქართველოს რუსეთის
იმერთა დაფუძნა, აქაური სამეფოებისა და
სამთავროების (მათ შორის აფხაზეთის) გაუქ-
მებისა და თანდთან გუბერნიების თუ ოკ-
რუგების დადასტურების გამო. ამას თან სდევდა
მხარის კლანწაყვის შტოკანული პირობის
რამაც აფხაზეთში გამოიწვია სახალხო აქაყება
და მოსახლეობის დიდი ნაწილის თურქეთში გა-
დასახლებამდე („მუხანასობა“) მიიყვანა საქ-
მეფე. უკველვე ამას არ შეეძლო უარყოფითად
არ ემოქმედა აფხაზეთი ერთეულ კონსოლიდა-
ციასზე და არ შეეფერებინა იგი. მაგრამ ამ
დროს საქართველოში აწარმოებულმა ერთეულ-
ვანწინაუკუნეებებელმა მოძრაობამ აფხაზეთშიც
მოიცვა. ქართველი მოწინავე საზოგადოებრი-
ობა აფხაზეთ ხალხის ინტერესების სადარსკოლო
იდა. მიუხედავად რუსული დიქტატორული
ხელისუფლების და კლერკალური ძალების
ცდობა განხეუქილება შეეცანათ აფხაზეთი და
ქართველი შორის, დაგრძელო მათი სასურვე-
ების ხილბეჭე შეეცანათ დამოუკიდებელი ტრადიცი-
ული ურთიერთობა. ორთა ხალხს შეგნებულნი
ნაწილის პოზიციისა და შეცანაწილობის წყა-
ლობით, ეს არ განხორციელდა. ამ თვალსაზრ-
ხით შეტად ნიშნავს, თვით აფხაზეთის
უკანასკნელი მთავრის მიხედვით და განსაკუთ-
რებით მისი შვილის — ვიორჯი შარვაშიძის
დაშორებულებად ქართველებისა და ქართუ-
ლი უღებურისაგან.

საუბრავს, რომ გ. შარვაშიძე ერთდრო-
ულად როგორც თავისი სამშობლოს — აფხა-
ზეთის უდადები პატრიოტი, მოსწავრულ და
მოამბე, მთელი თავისი არსებით ქართულ ხაზ-

უარს უკუშარდებ. მისთვის აფხაზეთი და საქართველო განუყოფელია. ამ მხის ხიტყვებიც: „მართალია, ჩვენს სამშობლო ივერიას უკველგარი დიდი კულტურული ვაჟი და გამოვლია, მაგრამ ჩვენი წარსული ისეთი უმეცრეა, რომ დაგვეხმა ბუნებრივი ევოლუციის შიკა და კანონი. დიას, ჩვენ შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ იღბლის უკუღმართობას რომ ზედა არ შეეშალა, ევროპის წინათაც ვიქნებოდით ჩვენ დღეს“. ამ ხიტყვების შემდეგ ავტორი აღნიშნავს ქვეყანაში ქრისტიანობის ანდრია მოციქულის დროს შემოსვლას. თამარის დროინდელ კულტურულ აღზარდობას, რომელსაც უწოდებს „ივერიის ოქროს ხანას“ და დასძენს: „შემდეგ კი უკუღმართად დატრიალდა ერის არსება. შემოსული მტრები არ გვიძლივდნენ საშველს და ხალხი დაიღალა. წელწელა ჩაქრა დიდებული გონებრივი და ქონებრივი თანხა ქვეყნისა და დიოზელა ცხოვრება თვითარსებობისა. ენა გაღარბდა, წერილია წაგახდა, ქონება — შეძლება დაუკარგეთ. რაინდობა და პატოსნება განვადეთ და ბოლოს მივადწიეთ ამ ხანაში, როცა ეთილდდგობას ეპოვნდით ქაშუშობაში და ხაშობლის მტრობაში“. გ. შარვაშიძე გამოხვალს ამ დუბიური მდგომარეობიდან ეროვნულ-განმათავისუფლებელ და რევოლუციურ ბრძოლაში ზედამხედროს, რომელსაც შეგნებულა ნაწილი ივერია დაყურულ ხალხისა, ზედგუფდამყრტილი დგა ხალაიებზე თავის დავაწებული, დამარხული დიდებისა. დღის უდიკრად გაისმა ხმა სიამართლისა და თავისუფლებისა. დამკრა საქართველომ წიღარა, დამკურთხა ვაშა, ვაში“ (გაზ. „საქართველო“, 1917, № 187, 140, ციტირებულია ს. ჯანაშიას წიგნიდან „გიორგი შარვაშიძე“, თბ., 1966, გვ. 15).

არსწორი იქნებოდა გვეფიქრა, რომ გ. შარვაშიძის ერთი წუთითაც ავიწყდებოდა თავისი აფხაზობა და რომ იგი საქართველოს ნათელ მომავალზე ფიქრებს მასთან ერთად არ ვუღიხნობდა აფხაზეთისაც, მისი სიყვარული მშობლიური კუთხისადმი შეყოფილ გამოსჭვავის მის პიერეაში, სადაც იგი ხშირად მიმართავს ხიტყვებს — „ჩემი ქვეყანა“, „ჩემი სამშობლო“, „სამშობლოს ცა“ და სხვ. აკაკისადმი პასუხში გ. შარვაშიძე პირდაპირ წერს: „სენამე ყაწყოთ ვადღერატდებებს, შე, აფხაზი, წრფელი გულოთ, ვით სეოდნითა ჩვენსა ძველებს, მშობითა და ხიყვარულით“.

სამშობლო აფხაზეთისადმი უწილო სიყვარულის მაჩვენებელია გ. შარვაშიძის ლექსი „ვარადა“:

„გონებავ! ამას ნუ მიწყენ,
ვერ გიდავგვარდე გუარად
ხანდისხან დაკულილინი
მიამაპური ვარადა“.

(ციტირებულია ს. ჯანაშიას დანახლებული ზუბლკაციიდან).

მაგრამ უკველივე ეს არ შეგნებულა გ. შარვაშიძის დედურა უწილო მოციქულებს ხიტყვებიც, რომელნიც მოწმობენ, რომ მის გამოავისებული ქონდა საქართველოცა და ქართული კულტურაც.

გიორგი შარვაშიძის ასეთ ხულისკვეთებას ღრმა ფესვები აქვს ვადგული და იგი გამოხატულია ძველთაგან მომდინარე ტრადიციისა, რომელიც თვით აფხაზთა შეგნებაში მარ ქვეყანას ერთიანი საქართველოს ნაწილად გულისხმობდა. ამის ნათელი მოწმობაა 1870 წ. 28 მარტს აფხაზი და სამურზაყანელი თავდაზნაურობის დეკლარაციის — გ. ეშხარის, გ. შარვაშიას, თ. შარვაშიას და კ. ინალი-იფის ზელშიწერითი თბილისის საადგილ-მამულო საქმეთა კომიტეტის თავმჯდომარის, გენერალ-ადიუტანტ სვიატოსლოლ-მიჩკისადმი მიართული მოხსენება, სადაც აღნიშნულია: „ძველთაგან აფხაზეთი წარმოადგენდა ნაწილს უფალი საქართველოს სამეფოს... აფხაზ და სამურზაყანოელ ხალხს თითქმის უკანასკნელ დრომდე ქონდა საქართველოსთან, სამეგრელოსთან და იმერეთთან ერთი ხარმშინობა, ერთიანი წესჩვეულებანი, ერთიანი კანონები. თუკი ქრისტიანული სარწმუნოება, მუსულმანური ჩავგროს და უკუღმართობათა გავლენით მისწინდლოვნად შესუსტდა, მისა უმეცერი წინგება შემოჩა აფხაზი ხალხის ცხოვრებაში. რომელსაც ზოგჯერტი მუსულმანური და წარმართული წესების შესრულებისას, იმადროულად არასდღს არ შეუწყვეტია უმთავრესი ქრისტიანული დღისწაწულების აღნიშვნაც...“

ავტორები ხალხ უხეშად იმას, რომ აფხაზ ფოდალურ საგვარეულოთაგან (უმეტესობა რჩებოდა ქრისტიანად „აფხაზეთის საქართველოში ეთონილებს“ არასდღს მნიშვნელოვან მოწმობად ავტორებს შიანათ აფხაზეთში არსებული ქრისტიანული და სერო ნაგებობანი, რომელნიც ანალოგურნი არიან სამეგრელოში არსებულ ნაგებობებისა. მოხსენებში ხართში ზუსტადმულია ის, რომ „როგორც ძველ დროს, ასევე ამჟამადც საცხოვრებელი ნაგებობანი, ტანსაცმელი, საჭმელი, საშინაომოქმედობა იარაღები, სოფლის მეურნეობის წარმოების წესები აფხაზეთში სრულიად ისეთივე არის, როგორც სამეგრელოში“.

ერთადერთი, რაც განახლებებდა აფხაზეთს საქართველოსაგან, ავტორთა აზრით, ეს არის ენა: მაგრამ მასში მოიძებნება ბევრი ქართველი ხიტყვა, თუმცა ხშირად ძალზე საბეშეცვლილი.

ბოლოს აფხაზეთის დეპუტაცია ხვამს საკითხს რომ აფხაზეთისა და სამურზაყანოს გლეხობა საგლეხო რეფორმის გატარებისას „არ იქნეს გამოირცხული ქართველი ხალხის სეროთი ოქახიდან, რომელსაც მიეკუთვნებოდა

რის ინსტიტუტისა, საქართველოში მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების შემდეგ (19-იან წლებში) კავასიოლიგოფრა კვლევის ცენტრი სტერტიზაციიდან თბილისში ინაცვლებს, ხადაც უკვე არსებობდა ძლიერი ტრადიციები თბილისის უნივერსიტეტში. ჯერ 20-იან წლებში შეიქმნა საქვეროო აკადემიის საქართველოს ფილიალის უნის, ისტორიისა და პატერიულური კულტურის ისტორიის ინსტიტუტი, ხოლო შემდეგ მისგან ცალკე გამოიყო ენათმეცნიერებისა და ისტორიის ინსტიტუტები. რომლებშიც ამ მიმართულებით ფართო მუშაობა გაიწავლა, აქ და თბილისის უნივერსიტეტს შესაბამის კათედრებზე სამეცნიერო მუშაობასთან ერთად, მუადდება ახალი კადრები კავასიოლიგოფრა და კრძომ აფხაზოპოდეგობაში. აფხაზოპოდეგობის და ხაერთოდ აფხაზური კულტურის ცენტრად აქცა ხოხუმი, აქ არსდება უმადდე-ნი ხასწავლებელი, სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრები: ჭვაქვზ პრეხა, რადიო, თეატრი, შემოქმედებითი ორგანიზაციები, მათ შორის მწერალთა, მხატვართა კავშირები.

უკველევ ამან განპირობობა აფხაზი ინტელიგენციის რიგების ზრდა და აფხაზთა ეროვნული თვითშეგნების გაღრმავება და განმტკიცება.

პარალელურად მდება აფხაზეთის, როგორც საქართველოში შეწავალი სამეურნეო-სამრეწ-

ველო რეგიონის ფორმირება და აქვე ხაეუთარა სახელმწიფოებრივი სტრუქტურების ჩამოყალიბება. თუ კი ცარიჭვან-ხატრინისა პირობებში ხაეხებოი წაწლილი აუო აფხაზეთის პოლიტიკური და ეთნიკური თაყისთავადობის უკველი ნიწანი (აფხაზეთი „ხოხუმის ოკრუგის“ სტატუსამდე აუო დავაწილი). თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, საქართველოში დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის დროს აფხაზეთის ავტონომია მიეცა, ხოლო საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მას ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი მიენიჭა. უკველავ ადნიწნული აფხაზთა ვრად ჩამოყალიბების გამოხატულებას წარმოადგენს.

ქართველი და აფხაზი ხალხების თანაცხოვრება ჭველი დროიდან, მათი ისტორიული თავგანსაჯალის ერთიანობა, ერთობლივი ბრძოლერეხოვად დამპყრობელთა წინააღმდეგ აუო ის შემოყავშირებული ფაქტორები. რომლებიც განპირობებდნენ ამ ორა ხალხის მეგობრობასა და მკიდრო თანამშრომლობას ხაერთო მიწაწვალზე, მიუხედავად შინური და გარეშე დესტრუქციული ძალების უკველგვარი მდებლობის განხეთქილება სამოედლოთ მათ შორის. ივავე პირნიებეი დღესაც და მომავალშიც უნდა დედის ხაფუქლად ამ ორა ხალხის ერთიანობას.

(გადაწერილი)

არისტოტელე

მეგობრობა

ეთიკას როგორც მეცნიერებას არისტოტელემ ჩაუყარა საფუძველი და სახელწოდება „ეთიკა“ მან შემოატანა (ბერძნული სიტყვიდან „ეთოს“, რაც ნიშნავს ჩვევას, ჩვეულებას). არისტოტელეს აზრით, ეთიკური თვისებები ჩვეულების საფუძველზე წარმოიშობა. მართალია, არისტოტელემდე უკვე წარმოებდა ეთიკის პრობლემების კვლევა სოკრატესა და პლატონის მიერ, მაგრამ მეცნიერული სახე ეთიკას სწორედ არისტოტელემ მისცა. მან დაწერა სამი სპეციალური წიგნი ეთიკაში. ესენია — „ნიკომაქეს ეთიკა“, „დიდი ეთიკა“ და „ევდემონის ეთიკა“. მას შემდეგ 28 საუკუნე გაჟღერა, მაგრამ მათ მთუხედავად აზიას, აღმოსავლეთ დასავლეთ მხარეებში. მართალია, არისტოტელეს ზოგი დებულება იმდენად იქნა ათვისებული კაცობრიობის მიერ, რომ დღეს სიახლად აღარ მოგვხვდება, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც არისტოტელე გვის გაქვლიყვად და ნოვატორად რჩება, რადგან

მზიად მისი უზუსტობანი და შეცდომებიც კი გაიკლებით მეტს გვახწყავლის, ვიდრე სხვების სიზუსტე.

არისტოტელესთვის უცხო იყო ზერცლე, ზედაპირული განხილვა ხაკობისა. ის ფართოდ იყენებდა არა მხოლოდ ლოგიკურა, არამედ ფსიქოლოგიური დახაზულების მეთოდსაც. უკვე აღნიშნავს მისი ეთიკებში მიდებულად ცხოვრების დრმა ცოდნით, ადამიანის ფსიქიკის დრმად შესწავლისა და დაკვირვების საფუძველზე. დღესაც გაკვირვებას იწვევს მისი აზროვნების ნაოცარი სიღრმე, კონკრეტული ზღვა მასლის ცოდნა, გენიალური განწყობების უნარი.

მკითხველს ვთავაზობთ არისტოტელეს „ნიკომაქეს ეთიკიდან“ ფრაგმენტებს მეგობრობის შესახებ.

თარგმანი ძველი ბერძნულიდან შესრულებულია პროფესორ
თამარ ძუძაბაძის მიერ.

ნიკომაქეს ეთიკა

(ფრაგმენტი)

წიგნი II, § 1.

მეგობრობა არის ან ერთგვარი სთნობა, ანდა სთნობის შედეგი. ის უადრესად აუცილებელია ცხოვრებისათვის. ადამიანი მეგობრების გარეშე ცხოვრებას ვერ შეძლებს, თუნდაც უადლა დაჩაჩენი სიკეთე ჰქონდეს. მეგობრები ძალიან სჭირდებიან როგორც მდიდრებს, ისე დაღუფლების მქონეთ და შეფუფხვას კარს სარგებლობა უნდა ნახოს კაცმა, თუ მას მოაკლდება მეგობრებისათვის ჰელიმოქმედების გაწევის შესაძლებლობა, რაც უადლაზე უფრო სიკეთია. ანდა როგორ დაიკავდა და შეინარჩუნებდა კაცი თავის ქონებას მეგობრების გარე-

შე? ქონება ხომ, რაც უფრო დიდია, მით უფრო სახიფათოა ცხოვრებისათვის. გაკვირვება და სხვა უზედურების დროს ერთადერთი თვზებაფარს მეგობრები წარმოადგენენ. ისინი ეხმარებიან ახალგაზრდებს შეცდომების თავიდან აცილებაში, მოხუცებს მკურნალობაში და დაუძღვრების დროს შრომის უნარის შენარჩუნებაში. მოწიფულ ადამიანებს ეხმარებიან მშვენიერი საქმეების ჩადენაში, რადგან როცა ისინი ერთად არიან, უკეთ აზროვნებენ და უკეთ მოქმედებენ.

როგორც ნან, მეგობრული დაშოკიდებულება მშობლებისა შეიღებებადში და შეიღებისა მშობლებისადმი ბუნებრივად თანდაუყოლილი

თვინებაა. და არა მარტო ადამიანებში, ფრინველებშიც, ცხოველებშიც, განსაკუთრებით კი ერთი და იმავე ტონის ადამიანებში, რის გამოც მათ კაცობრივად ვუწოდებთ, თუ ადამიანი ადამიანისთვის როგორც მეგობარია, და მახლობელი, ამას კაცო კარგად დაინახავს მოგზაურობის დროს.

როგორც ხანს, ხანდღმწიფობისას მეგობრობის აკავშირებთ და კანონმდებლებიც უფრო მეტად ამაზე ზრუნავენ, ვიდრე სამართლიანობაზე. ვფიქრობთ, რომ აზროვნების ერთიანობასაც მეგობრობასთან რაღაც ხედრით აქვს, ამიტომაც ეტანებიან მას, ზოლო აზროვნების მტრულ სხვადასხვაობას კი გაურბიან. მეგობრებს ხანმართალი არა სკარდებათ, სამართლიანთ კი მეგობრები სჯობდებთ.

უნდა ვთვარაუდოთ, რომ უვლოაზე ხამართლიანი ადამიანები უვლოაზე მეტად არიან ხამეგობრონი. მეგობრობა კი არა მხოლოდ აუცილებელია, არამედ მშვენიერცაა. ჰვენ ვაქებთ მეგობრების მოყვარე კაცს, ზოლო მრავალმეგობრობისა კი მშვენიერი რამაა. ზოგი ფიქრობს, რომ კეთილი ადამიანები და მეგობრები ერთი და იგივეაო. მაგრამ ამის შესახებ ცოტა რამ არ არის სადავო. ზოგი მეგობრობას აიგივეს მსგავსებსთან და მსგავს ადამიანებს მეგობრებდა თვლის. ამიტომაც ამბობენ, რომ მსგავსი მსგავსს ეძებს, უვადი უვადთან ქდება და სხვ. მეტონებში კი უვლო ერთიმეორის მტრია. ამის შესახებ ეძებენ უფრო დახატუბრულ და მეტონერულ ახსნას. ემქედოკლე ამბობდა, რომ „დედამიწა ეტრფის წაშას“. პერკლიტე კი ამბობდა რომ „მოწინააღმდეგენი რადებიან და განსხვავებულთაჲს წარმოიშობა უმშვენიერადი მარმონია“. აგრეთვე დასძენდა რომ „უკვლავიე ბძოლიდან წარმოიშობაო“. ამ თვალსაზრისს უარყოფს ემქედოკლე თავისი შეხედულებით რომ „მსგავსი მსგავსს ეძებს“.

გერძეზე გადავდეთ ამ ხიდანებების კვლევა. რაც ბუნებისმეტყველების საქმეა და ახლოს არაა ჰვენს საქობთან. ვაკვლით ის, რაც ადამიანს, მის ჰვენებსა და უნებებს ეხება. ვთარკობთ ის, რომ მეგობრობა უკვლავს არსებობს თუ არა, შეიძლება თუ არა, რომ ცუდი ადამიანები მეგობრები იყვნენ, მეგობრობა ერთგვარია, თუ მრავალგვარია? ისინი, რომლებიც ფიქრობენ, რომ მეგობრობა ერთგვარია, ამას იმათ ამტკიცებენ, რომ მეგობრობისა არ შეიძლება არსებობდეს მეტწილებობა. მაგრამ ეს არაა საქმიად დამარწმუნებელი საბუთი, რადგან სხვადასხვა მეგობრობა იგუბის მეტსა და ნაკლებს. მაგრამ ამის შესახებ ზემოთ უკვე იყო ნათქვამი.

§ 2. ეს საკითხები მაშინ გახდება ნათელი, როცა გვატარკვებთ, თუ რა მოვლენები წარმოშობს მეგობრობას. უნდა ვთვარაუდოთ, რომ მეგობრობას უვლოაფერი კი არ წარმოშობს,

არამედ ის მოვლენა, რაც შეიძლება გივერადეს. ეს კი არის ან სიკეთე, ან ხარგებლობა. სავარაუდოდ რამდენიმე ხარგებლობაა ის მოვლენა, რაც წარმოშობს რამეზე ხატევის ან ხამოვნებას.

რა უფრო უვარო ადამიანებს როგორც მისანი, ზოგადი სიკეთე, თუ ის, რაც მათთვის არის სიკეთე? ზოგჯერ ესენი ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან. იგივე ითქმის ხამოვნების შესახებ. ვფიქრობთ, რომ თვითორეულს უყვარს ის, რაც მისთვის არის სიკეთე. თუმცა ხანდრვილია ზოგადი სიკეთე. მაგრამ ცალკეულ ადამიანებს სურათ ის, რაც მათთვის არის ხასიკეთო. ამიტომაც თვითორეულს უყვარს არა ის, რაც ამბავალი სიკეთეა. არამედ მოჩვენებითი სიკეთე, მაშ. ადამიანი მათ ვერ ამხსნავდება. რადგან მისთვის ხასურველი აღმოჩნდა მოჩვენებითი სიკეთე.

სიყვარულის გამომწვევი ხამი მიუწერა: არხეობის. სიყვარულს უხელო ხანების მიმართ არ ეწოდება მეგობრობა. რადგან უხელო ხანებზე სახატებო სიყვარული არ შეუძლია. არც ეინწხ უხურკებს მათ კეთილდღეობას. მავალიად. ხასაყალი აქნებოდა, რომ ღვინისათვის სიკეთე გვეხურკვებინა. მაგრამ თუ გვქვენება ასეთი სურვილი“ ეს აქნება სურვილი მისი შეწაწეობა. რთა ის გვერდებს.

ამბობენ, რომ მეგობრობის მეგობრობისთვის ხსიკეთე სურს თვით მეგობრობის საყილიდღეოდ ზოლო ვისაც ასეთი სურვილი აქვს, მას კეთილმისურნეს უწოდებენ. კარგია, თუ მეორე მხარესაც ექნება ასეთი სურვილი. რადგან მეგობრობა ურთიერთ კეთილდამოკიდებულებას წარმოადგენს. ამავე დროს ხასურველი ობიექტი დეფინირული არ უნდა იყოს. რადგან უმარად კეთილგანწყობილი არიან ამის მიმართ, ვინც არ უნახათ. მაგრამ მასზე აქვთ წარმოდგენა, როგორც პატრონს ან ხასარგებლო ადამიანზე. თუ მეორე მხარე მიტრვილის მიმართ ამხვე განიცდობს, მაშინ ისინი ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობილი აქნებიან. მაგრამ როგორ შეიძლება მათ მეგობრობის უწოდებო, როცა მათ არ იციან ერთმანეთის მიმართ ასეთი დამოკიდებულების შესახებ.

ამგვარად, საჭიროა, რომ მეგობრები ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწყობილი იყვნენ დეერთმანეთისთვის დეუსტარკვად სურდეთ სიკეთე ერთდერთი ზემოთქმული მიუწერა გამო.

§ 3. მეგობრობა ერთმანეთისგან განსხვავდება განსხვავებულთა მეგობრობით გამომწვეული აფექტების და თვით მეგობრების. მეგობრობის ხამი ხანებ არსებობს და არსებობს მისი შესახებობის მეგობრობის ხამი ობიექტი. მეგობრობის უკვალ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა არსებობდეს სასაუბო გერნობა, რაც დეფინირული არ უნდა იყოს. მეგობრებს მეგობრობისთვის სიკეთე უნდა სურდეთ და სწორედ ამას ეწოდება მეგობრობა.

ისინი, რომლებიც ერთმანეთთან შეგობრაობენ სარგებლობის გამო, ერთმანეთი კი არ უყვართ, არამედ ის რაღაც სიკეთე, რომელიც მათი ურთიერთობის შედეგად წარმოიშობა. ასევე ისინი, რომლებიც შეგობრაობენ სიამოვნების გამო, ერთმანეთს შეიკრებიან, არა უნდა იმედოვნებდნენ, რომ ის მათ სიამოვნებას ანიჭებს. ამრიგად, ისინი, რომლებიც შეგობრაობენ სარგებლობის გამო, საკუთარი სარგებლობა უყვართ, ხოლო რომლებიც შეგობრაობენ სიამოვნების გამო, უყვართ საკუთარი სიამოვნება და არა ის, რომ შეიკრებიან მხარეს კარგი თვისებები აქვს. ე. ი. ისინი შეგობრაობენ იმიტომ, რომ უნდა სიამოვნდნენ, ან სანატრებდნენ. ასეთი შეგობრაობა შეუძლებელია, რადგან შეგობრაობენ არა ამის გამო, როგორც ადამიანია, არამედ იმის გამო, რომ მისგან ერთი მხარე მოკვებას მოედის, მეორე — სიამოვნებას. ასეთი შეგობრაობა ადვილად ირღვევა, რადგან მხარეებს ერთნაირად შეაჩნია არ არიან. როდესაც მხარეებს ერთმანეთისთვის აღარ მოაკვთ სიამოვნება, ან სარგებლობა, შეგობრაობის წუძვებთან რადგან სარგებლობა არ არის შეგარადი, არამედ სხვადასხვა დროს სხვადასხვაგვარია. როგორც კი ასობა ის მიწანი, რომლისაც შეგობრაობა არსებობდა, შეგობრაობა ასობა, რადგან შეგობრაობა სწორად ამ მიწიან არსებობდა.

ვეფქრობით, რომ ასეთი შეგობრაობა უფრო სწორად ადამიანებში უნდა წარმოიშვას, რადგან მოხუცები ეძებენ არა სიამოვნებას, არამედ სარგებლობას. ახალგაზრდებსა და მოწიფულდებშიც არიან ისეთნი, რომლებიც სარგებლობას ეძებენ, მაგრამ ისინი ხშირად ერთად არ ცხოვრობენ. ზოგჯერ კი ერთმანეთისთვის არც სიამოვნება არიან და არც ეს კავშირი ეზიამოვნებათ. თუ მათთვის სარგებლობა არ მოაქვს მათთვის შეგობრაობა სიამოვნება მანამ, სანამ იმის იმედი აქვთ, რომ რაიმე მოკვებას მოიღებენ. სტუმართმოყვარეობაც ასეთი შეგობრაობის უნდა შეეკუთვნოს.

ვეფქრობით, რომ ახალგაზრდების შეგობრაობაც სიამოვნებას ეზიარება, რადგან ისინი გაქმნობენ ცხოვრობენ და უფრო სიამოვნებას ეძებენ, თანაც სადღეობს. მაგრამ ასაკის ცვალებადობასთან ერთად სიამოვნებაც იცვლება. ახალგაზრდები სწრაფად შეგობრდებიან და სწრაფად წუძვებენ შეგობრაობას. მათი შეგობრაობა იცვლება სიამოვნების ცვალებადობასთან ერთად. ხოლო სიამოვნება სწრაფად ცვალებადია. ახალგაზრდები ერთობილი არიან, რადგან გაქმნობენ და სიამოვნებას მისდევენ. ისინი ხშირად იცვლებიან ერთი დღის განმავლობაშიც კი. მათ სურს დროის ერთად გატარება და ერთად ცხოვრება ამის კი ისინი შეგობრაობით აღწევენ.

შეგობრაობის უმაღლესი ფორმა არსებობს კარგადამიანებს შორის, რომლებიც ერთმანეთს სათნოებით შეყვანა. მათ ერთმანეთისთვის ერთნა-

ირად სურს სიკეთე, იმედოვნებენ, რომ ერთმანეთთან არიან კეთილი. ხოლო იმას ვინც შეგობრაობისთვის სიკეთე სურს, ის უნდა შეგობრაობისთვის და ასეთი უნდა იყოს. ასეთი უნდა იყოს და არა შემთხვევითი არა კეთილი. მათი შეგობრაობა გრძელდება მანამ, სანამ კეთილი არიან. მაგრამ ხანობა იცვლება. მათი თითოეული მხარე კეთილია. როგორც საერთოდ, ასე ერთმანეთისთვის. ყოველი მათი მოქმედება არის სიამოვნება და მათი ბუნების შესაბამისი. ყოველი კეთილი ადამიანის მოქმედება კი ამ რევევობარეობა, ან ერთმანეთის შესავსება. ბუნებრივია, რომ ასეთი შეგობრაობა შეაჩნია, რადგან ის მოიცავს ყოველგვარ რაღაც კი შეგობრაობის უნდა გაჩნდეს. ყოველი შეგობრაობა კი არსებობს ან სიკეთის, ან სიამოვნებისა და ან შესავსების გამო, როგორც საერთოდ. ასე მოყვარულთათვის. შეგობრებს ახსიათებთ ყველა ის თვისება. რაც ვთქვით და მათ საერთო ექნებოთ დანარჩენი თვისებებიც. ზოგადი სიკეთე არის ამავე დროს ზოგადი სიამოვნება და ყველაზე მეტად სწორედ ეს იყვება სიყვარულს უნდა იყოს შეტად ასეთი ადამიანები შეგობრდებიან და თანაც საუკეთესო ფორმით.

როგორც მანს, ასეთი შეგობრაობა იწვევია რადგან ასეთი ადამიანები ცოტაა. გაჩნდა ამისა შეგობრაობის სჭირდება როგორც დრო, ისე მარცხვა. ანდავის მიხედვით კი ერთმანეთის გაქმნობა შეუძლებელია მანამ, სანამ ერთად ერთ ფურო მარტლს არ შექმნა. შეგობრაობა არ შეიქმნება და ადამიანები არ დამეგობრდებიან მანამ, სანამ ერთი მხარე შეიკრებიან არ მოიწვევს სიამოვნება და სანამ ამაში არ დაიწყებდნენ. რადგან ისინი, რომლებიც სწრაფად შეგობრაობენ, სიამოვნებდნენ არ არიან შეგობრები. თუ ისინი არ არიან სიამოვნებარნი და თუ მათ ეს შეიძლება უფრო არა აქვთ. შეგობრაობის სურვილი შეიძლება სწრაფად წარმოიშვას, შეგობრაობა კი არა.

წ 4. სრულყოფილი შეგობრაობა დამოკიდებულია, როგორც დროის სანატრელობაზე, ისე სხვა პირობებზე. ის წარმოიშობა ყველა დამოკიდებული პირობის საფუძველზე. აგრეთვე ერთი მხარის შეიკრებიან შესავსებას გამო, რაც შეგობრაობისთვის აუცილებელია.

ამ შეგობრაობის შეავს სიამოვნებაზე დამოკიდებული შეგობრაობა, რადგან კეთილი შეგობრები ერთმანეთისთვის სიამოვნება არიან. ასეთივე შეგობრაობა, რომელიც სარგებლობას ეზიარება რადგან ასეთი შეგობრები ერთმანეთისთვის სარგებლობნი არიან. შეგობრაობა შეაჩნია მათი რაცა შეგობრები ერთმანეთისგან თანახმად იღებენ, შეავსებთ. სიამოვნებას. იღებენ ისე როგორც ეს უნდა მახებლგონიერ ადამიანებში და არა ის, როგორც მოყვარულსა და სიყვარულს შორის. ისინი სიამოვნებას იღებენ არა ერთი და იმავე მოკვებისგან. არამედ ერთი სიამოვნებას იმის გამო, რომ შედეგს შეიკრებიან, შეი-

არ კი იმის გამო. რომ მოუვარდელი მის ეუ
რადღებს აქცევს. ზოგჯერ ახალგაზრდობის პე
რობის დამთავრებისთანავე წუდება მეგობ
რობა, რადგან პირველი მხარე, მეორეს შეშუ
რე, ადარ იღებს ხაიპოვნებას, მეორე კი ადარ
სეცემს | პატებს პირველს.

ზოგჯერ მეგობრობა ხანგრძლივია, თუ მეგობ
რებს ერთმანეთი უფარო მიჩვევის გამო. ამი
ტომ მათ მოსწონს ერთმანეთის სახაიაები, რა
თაც ისინი ერთმანეთს შეგნან, ისინი კი, რომ
ლებიც ხაიპოვნებას ხაიპოვნებაში კი არ სცედი
ან. არამედ ხარგებლობაში. მათი მეგობრობა
ნაკლებ ინტენსიურია. მაგრამ უფრო ხანგრძლი
ვი. ისინი, რომლებიც მეგობრობენ ხარგებლო
ბის გამო, არღვევენ მეგობრობას, როგორც კი
ისინი მოგება, რადგან ისინი ერთმანეთის მე
გობრები კი არ არიან, არამედ მოგებისა. ცუ
დი მეგობრება არიან ისინიც. რომლებიც მე
გობრობენ ხარგებლობასა და ხაიპოვნების გა
მო. პატობისანი კაცო შეიძლება მეგობრობდეს
ცუდი ადამიანს, მაგრამ განურჩევლად კი არსო
დეს. ცხადია, რომ მხოლოდ კარგი ადამიანები
მეგობრობენ ერთმანეთის გულბოვის. ცუდი
ადამიანები კი ერთმანეთისგან ხაიპოვნებას არ
იღებენ, თუ არ იღებენ მოგებას.

მხოლოდ კარგი ადამიანების მეგობრობა შეიძ
ლება იუბს თავისუფალი ცოდისწამებისაგან,
რადგან ადვილი არაა დაუღობი ვინმეს იმაში, რა
შიც შენ დასწმუნებულნი მარ შარავლი ხნის
მანძილზე შემოწმების შედეგად მარ დაუბრებ
ამიტომ რომ ამ მეგობრობაში ადვილი არ
შქონდა რაიმე უსამართლობას, ან რაიმე სხვა
აშფაყარს. ამიტომ განსაკუთრებით ფასობს გეშ
მართი მეგობრობა. სხვა სახის მეგობრობაში
კი აშკარა მოვლენების წარმოშობას არაფერი
არ უშლის ხელს.

მეგობრებს უწოდებენ იმათაც, რომლებიც
მეგობრობენ ხარგებლობის გამო. ასევე უწოდებ
ენ სახელმწიფოებისაც. რადგან ფაქრობენ, რომ
ხარგებლობას ეზარება ამ სახელმწიფოების კავ
შირი, რომლებიც ომის დროს ერთიანდებიან.
მეგობრებს უწოდებენ იმათაც, რომლებიც ხი
პოვნების საფუძველზე მეგობრობენ, როგორც
ხეშუვები. ასევე ჩვენც მათ მეგობრებს ვუწო
დებთ.

მეგობრობის შრავალი სახე არსებობს, მაგრამ
პირველი და უველიაზე ძლიერი ფორმა არის მე
გობრობა კარგი ადამიანებს შორის რადგან
ისინი კარგები არიან. მეგობრობის უვე
ლია სხვა ფორმა მეგობრობად იწ
ოდება ამასთან შეგავსების გამო. ადამიანები მე
გობრები არიან იმდენად, რამდენადაც კარგებ
არიან და ამ მხრივ ერთმანეთის შეგავსები

სიკეთე სახაიპოვნია იმისთვის ვისაც ხიკეთ
უფარს. ხარგებლობისა და ხაიპოვნების გამო
ადამიანები აშკარად უკავშირდებიან ერთმანეთს
და იშკაიად ბდებიან მეგობრები, რადგან

შეძობვეითი თვისებები ერთმანეთს აშკაიად
უკავშირდება.

მეგობრობის ის ფორმა, რომლებიც ხარგებ
ლობასა და ხაიპოვნებას ეწვევება მეგობრობის
ცუდი ფორმაა. ისინი ერთმანეთს შეგნან, მო
ლო კარგი ადამიანები ერთმანეთს მეგობრობენ
ერთმანეთის გულბოვის. რადგან ისინი კარგები
არიან. ისინი მეგობრები არიან ამ სიტყვის ახ
სოლუტური მნიშვნელობით. მხოლოდ პირველი
მეგობრება არაა ამასთან შეგავსებასა და
შეშუბვეითობის გამო. 1.

რ. ს. როგორც ხათვრების შემოხვევაში, ის
მეგობრობაში, ზოგი ადამიანები ასე იწოდები
ნის თვისებების გამო. ზოგი მოქმედების გამო
ზოგი ერთად ცხოვრობს და ეს ამარებს. ზოგი
კი ერთმანეთისგან ტერიტორიით არს დაშორებ
ბული და სინაჯს და ამიტომ არ მოქმედებს
მაგრამ ამათაც აქვთ მოდერკობა მეგობრობის
კენ. მანძილი მეგობრობას კი არ სპობს. არამედ
მის გამოკლებას მოქმედებაში. თუ მეგობრები
დღეობს არ ზედღებთან ერთმანეთს, აქმნება ისეთი
შთაბეჭდილება. რომ მეგობრობა შეწვეტილია
ამიტომაც ამბობს პოეტო, რომ შრავლი მეგობ
რობა დარღვა: იქნა გამო, რომ მეგობრებს არ
შქონდა ერთმანეთთან ხუბრის ხაშუფება.

როგორც ჩანს, არც მოხუცებს და არც უხა
სიათი ადამიანებს არ შეუძლიათ მეგობრობა
რადგან მათში ხაიპოვნება ხანმოკლეა და არა
ვის არ შეუძლია მთელი დღე გაატაროს დამა
ვლობისა და უსამართლებისში.

როგორც ჩანს, კაცო უმეტეს წოლად გაფრხის
მტარველ მოკლენებს და ხაიპოვნებისკენ ისწ
რავდის. ისინი, რომლებიც გარშობენ ურთიერი
სიკეთობის, ერთმანეთის მიმართ კეთილგანწ
კობილნი არიან, მაგრამ არა უფრო მეტად ვიდ
რე მეგობრები, რადგან მეგობრობას ისე არა
ფერი არ ახასიათებს, როგორც ერთად ცხოვრებ
ბა, ხარგებლობას კი ის ეძებს. ვინც ნაკლებო
ბას განიცდის, მხოლოდ დროს ერთად გაატარება
ბედნიერებისად სურთ. რადგან მათ ნაკლებ შეწ
ფრათ ცხოვრება მართობაში. მაგრამ დროს
ერთად გაატარება შეუძლებელია, თუ მხარე
ების ერთმანეთისთვის სახაიპოვნია არ არიან და
თუ მათ ერთი და უფრო მოკლეა არ ინიჭები
სამართლებს. როგორც ჩანს, ეს დამახასიათებელია
მეგობრობისათვის.

როგორც შრავალეა იყო თქმული, მეგობ
რობა არსებობს კარგი ადამიანებს შორის. ვუქ
რობთ, რომ ხუფარდელია და სახურველია ზოგი
თე და ხაიპოვნება ახსოლუტური მნიშვნელო
ბით მაც ასეთია თვითველი კონკრეტული ადა

1 არისტოტელე, შრავალე პლატონისა, ასტე
ვებს ცნების ახსოლუტური მნიშვნელობას. მისი
შეძობვეითი გამოვლენისგან. პირველი მას
მეორე და მდგრადი ჰგონია, მეორე — ცვალებ
ბული და არამართი.

მანისათვის, მაგრამ კეთილს ორჯე მნიშვნე-
ლობა აქვს.

სოციალური ვნებას ჰყავს, შეგობრობა კი თვი-
ნებას. უხუცესი საგნების სოციალური შეიძლება
არა ნაკლები ანტენსივობით. სასახური სოციალურ-
ლი კი არჩევანს გულისხმობს. არჩევანი კი სა-
თამადო თვისებას მოითხოვს. ჩვეულებრივ
ვინც უყვართ, მისთვის საკეთილ სურთ, სურა
თავთ მისთვის გულისთვის და არა ვნების გამო.
უყვართ არა შეგობარი, ანთ თავისი თავიც უყ-
ვართ, რადგან თუ შენი მეგობარი კარგი ადამი-
ანი ზდება, მას საკეთილ მოაქვს იმისათვისაც,
ვისაც უმეგობარდება. ამიტომ, თითოეულ მხარ-
ებს საკუთარი სიკეთე სურს და იღებს კიდევ
მას სასახურად ამავე რაოდენობით. როგორც
სიკეთეს, ისე სიამოვნებას. ამიტომაც არის წათ-
ქვაში, რომ შეგობარია არის თანასწორია,
რაც უფროაზე შეტად კარგ ადამიანებს ახსია-
თებს.

§ 8. შეგობრობას ნაკლებ აქვს ადგილი უხი-
სიათო და მოხუც ადამიანებში. რადგან ისინი
ცუდი ხასიათისა არიან და ერთად სურვილებს
ნაკლებ ასარტება. ერთად ცხოვრება კი ადვილ-
ბულია შეგობრობისათვის და სწორედ ეს წარ-
მოქმნის შეგობრობას. ამიტომაც ახლგაზრდები
ჩვენა შეგობარდებიან მოხუცები კი არა, რადგან
მეგობარები არ შეიძლება გახდნენ ისინი, ვისაც
ეს არ ასარტებს, მაგალითად, უხისიათო ადამი-
ანები. მაგრამ ისინი ერთმანეთის მიმართ შეი-
ძლება კარგად იყვნენ განწყობილი, ერთმანეთის
საკეთილ სურდეთ და გაპირების დროს ერთ-
მანეთს ეხმარებოდნენ კიდევ, მაგრამ მეგობარები
ისინი მაინც ვერ გახდებიან, რადგან დროს ერ-
თად არ ატარებენ და არც ერთმანეთი სიამო-
ვნობ, რაც უფროაზე შეტად ახსიათებს შეგობ-
რობას.

მრავალ ადამიანთან შეგობრობა შეუძლებელია
ისევე, როგორც შეუძლებელია ერთდროულად
ხუცის სოციალური. ეს გადაჭარბება აქნება,
მაგრამ ერთის სოციალური ბუნებრივია. ად-
ვილი არა ბევრისათვის სასურველი იყო ისე-
ვე. როგორც ადვილი არაა ბევრისთვის საკე-
თის გაცევა. რადგან ამისთვის საჭირო აქნება
გაცივო ისინი, შეეძვიო მათ, რაც უადრებად
ქნულია. საჭიროა მრავალი ადამიანისთვის სარ-
გებლობისა და სიამოვნების მიწევა, მაგრამ
ხეცრია ისეთი ადამიანი, რომელიც ამას ცდი-
ლობს და მკითრ დროში ახერხებს კიდევ.

შეგობრობის ამ ფორმათაგან ნამდვილ შე-
გობრობას უფროაზე შეტად ვაგს სიამოვნებაზე
დაშუარებული მეგობრობის; ამ შეგობრობაში
ორჯე მხარე იღებს სიამოვნებას. მათ ერთ-

მანეთის სიამოვნება ასარტებთ და ერთი და რი-
ვე სურთ ანეთა მეგობრობა ახლგაზრდებს
შორის. უფროაზე შეტად ახლგაზრდებიან
იან შედგაშლილი, ზოლონ შეგობრობის მიწე-
ბისათვის და მანისათვისელია ვაკრებისათვის.
ზუნდითრ ადამიანებს არასოდეს არ სჭირდებათ
სარგებლობა, სიამოვნება კი სჭირდებათ. მათ
სურთ ვინმესთან ერთად ცხოვრება. ისინი
ტანჯვას მკითრ ნანს უძლებენ. საერთოდ, გა-
ნწყუვებულ ტანჯვას ვერაფერ ვერ უძლებს.
თუნდაც ის სიკეთე იყოს. ამიტომაც მეგობარ-
ები სიამოვნებას ეძებენ. მაგრამ საჭიროა, რომ
ისინი ამავე დროს კეთილნი იყვნენ, ასევე კე-
თილნი შეგობრებისათვის. ამ შემთხვევაში მათ
უკნებათ მეგობრობისათვის და მანისათვისელი
თვისებები.

შეგობრებს საჭიროებენ ისინიც ვისაც წილად
ზედა ძალა-უფლება. შეგობრობათგან ერთნი მათ-
თვის სასარგებლონი არიან, მეორენი სასიამო-
ვნო, მაგრამ არა ორივე ერთად, რადგან ძლიერნი
ამა ქვეუნიანი არ ეძებენ სიამოვნებას სათო-
რებისთან ერთად და არც სარგებლობას სათ-
რიებისთან ერთად. ისინი მახვილგონიერ ად-
მიანებს ეძებენ სიამოვნებისათვის, ზოლონ ბრძა-
ნებისთვის შესასრულებლად — მოქნილებს. ეს
თვისებები კი ადამიანებს ერთად იშვიათად ახს-
სიათებთ. სიამოვნება სარგებლობასთან ერთად
გვხვდება პატროსან ადამიანებში. ზოლონ ძლი-
ერი ამა ქვეუნიანი ვერ გახდება ვერც
მეგობარი და არც ძალაუფლების ღირსი იქნება,
თუ არ მოაწევებს წარმატებას სათრიებისში. ასე-
თი ადამიანები კი იშვიათად გვხვდება ძალა-
უფლების მქონეთა შორის.

შეგობრების ჰყენს ზეგრ დასახელებული ფორ-
მები ექვართა თანასწორებისა, რადგან მეგობ-
არები ერთმანეთისგან ერთსა და იმავეს იღებენ
ან ერთი და იგივე სურთ, ანდა ერთმანეთს უც-
ვლიან სხვადასხვა საკეთის, მაგალითად, სია-
მოვნებას სარგებლობაში. მაგრამ რომ ეს მე-
გობრობის დახალი ფორმაა და ნაკლებად შე-
არა, ამის შესახებ უკვე ითქვა. როგორც ჩანს
ეს ფორმები მეგობარები არიან შეგობრობის
ძირითად ფორმისთან მსგავსების გამო. ამათგან
ერთს ახსიათებს სარგებლობა, მეორეს სიამო-
ვნება. ზოლონ შეგობრობის ძირითად სახეს ახს-
სიათებს ორივე. ისინი კი მეგობარები არიან
სათრიებისთან მსგავსების გამო.

მეგობრობის ძირითად სახეს არ ეკარება ცი-
ლისწამება, რადგან ის შუარია. ისინი კი
სწარედ წარმავალი არიან და სხვა მხრივ კი
ერთმანეთისგან დიდად განსხვავდებიან. ძირი-
თადი მეგობრობისაგან დიდი განსხვავების გა-
მო ისინი ნამდვილ შეგობრობას არ წარმოადგე-
ვენ.

§ 7. ზოლონ სხვა გვარია მეგობრობა რომე-
ლიც ექვართა ერთის მიართ მეორეზე უმირ-
ტესისობას, როგორცაა მეგობრობა მანის-
შვილთან, მოხუცისა ახლგაზრდასთან, მამაკა-

1 არისტოტელე სიამოვნებას და სარგებლო-
ბეზე დამყარებულ მეგობრობას არ თვლის
პრემიარტ მეგობრობად, რადგან ისინი ზოლოდ
გვანან პრემიარტ მეგობრობას, სინამდვილეში კი
სიკეთის არ არიან.

ბი. ზოგი დედა შეიღებებს აღზრდილად გა-
 ცდეს, მაგრამ შინც განაგრძობს მათ სუვა-
 რულს, ბოლო შედეგებისაგან სასურხო სუ-
 ვარულს არ დაიქვბს რადგან ორმზრავი სუ-
 ვარული შედეგებელია, როგორც ჩანს, მათთ-
 ვის ხაქმარბია, ის, რომ ზედავენ, მათი შე-
 ლები კარგად არიან. მთ სუვარი შედეგები იმ
 შეშოხვევაშიც, როცა ისინი უყოდინარბობს გამო
 დედებს არ მიუღვავენ იმას, რაც დედებს
 უკუთვნიო:

მეგობრობა უფრო მეტად სუვარულში მდგო-
 მარობს, ბოლო მეგობრბობა მოვარულთ აქე-
 ბენ, როგორც ჩანს, მეგობრობის სათნობე
 სწორედ სუვარულში მდგომარობს. ამრგად,
 იქ, სადაც მეგობრობა ღირბების შეხახამბია,
 იქ მეგობრობა მუარია და მეგობრობაც სწო-
 რედ ამას ჰქვია.

მეგობრბები შეიძლება იუვინ არათანასწორ-
 ნიყ. თუ ისინი შემდეგ გათანასწორდებთან. მე-
 გობრობა კი სწორედ თანასწორობესა და
 მხავებებაში მდგომარობს. მაგრამ მეგობრობა
 განსაკუთრბებით იქ არბებობს, სადაც არბებობს
 მხავებება სათნობეში. თავისთავად მტკიცე
 ხახიათს ადამიანები სხვებთან ურთიერბობაში
 ახეთივე რბებთან. ისინი არ ჰკაცრობენ არა-
 დარ ცუდს, არ იშველიბენ მას, არამედ, პი-
 რიქით, როგორც ამბობენ, ებრბვიან მას. რადგან
 კარგი ადამიანები არც თვითონ სედებთან და
 არც სხვებს უბიძგებენ შეცდომისაკენ.

უწნეო ადამიანებს კი არ ახახიათებთ სიბ-
 ტკიცე. ისინი ვერ იწარბუნებენ ხახიათის იჯი-
 ვეობას, ისინი მეგობრბები ბდებთან მოკლე ხნი-
 თ და ხამოვნებთ ერთმანეთის უწნეობა. ბოლო
 მეგობრობა, რომელიც დამუარებულთა ხარგებ-
 ლობასა და ხამოვნებაზე, უფრო ხანგრძლივთა.
 იგი გრძელდება მანამ, ხანამ მას მოკვბ მზარ-
 ბებისათვის ხარგებლობა და ხამოვნება, ხაწი-
 ნააღმდეგო თვისებების ურთიერბობა უფრო
 ხარგებლობას ემუარება, როგორცთა მეგობრობა
 ღარბბსა და მდიდარბ, მყოდნება და უყოდი-
 ნარს შორის. რადგან როდესაც ერთ მზა-
 რბს რამე უქირბ, მას მეორე მზარე უყ-
 ნებს. ზოგი ფიქრობს, რომ აქედან წარმოიზობა
 მეგობრობა მოყვარულთა და სუვარებბ, შვე-
 ნიერბსა და მახანწს შორის. ამიტომ ზოგჯერ
 შევუარებულბე სახაკილოდ მოჩანან, როცა
 მოიბიბვენ, რომ მეორე მზარბ ის ისევე უყ-
 ვარბდბ, როგორც თვითონ უყვარბ. ე. ი. კაცი,
 რომელიც შევუარებულთა, მოიბიბვს მეორე

მზარბსაგან ახეთხვე გრძობას, მაგრამ სხა-
 ცილო ბდბს, როდესაც ამას უკუეუდებენ:
 მოიარდამარე მზარბებიც ტრამუნებამსწვე მას
 წარბთან არა თავის თავად, არამედ შეშოხვე-
 ვით, რადგან ხინამდეღეში მათი სწარბთა უფ-
 რი შებიკენ არბს მიმარბული, რაც სიყვთე.
 მავალითად, მოჩალს სველად გახდობა კი არ
 სურბს, არამედ უშალედის მიღწევა. ასევე
 სათნობა და სხვა ხახის მოკლეწებს. მაგრამ
 ამას დავანებთ თავა, რადგან ეს სკოლებს
 ჩვენი მხეელობს ფარგლებს.

ე. მ. როგორც თავიდანვე ვთქვით, როგორც
 ჩანს, მეგობრობა და ხამარბლიანობა ებება ერთ-
 ხა და იმევე სფეროს და არბებობს ერთსა
 და იმევე ადამიანებში. რადგან უკვეღ ურთი-
 ერბობაში არბს რადეც ხამარბლიანობა და მე-
 გობრობა. მეგობრბებს უყოდებენ აგრბთვე თა-
 ნამგვარბებს ბრბოლასა და ხოსნობაში, ასევე
 სხვა კავშირბში მეოფთ და ხანამ გრძელდება
 მათი კავშირი. მანამ გრძელდება მეგობრობაც
 და ხამარბლიანობაც. ამიტომ სწორად არბს
 ნათქვამი, რომ მეგობრბებს უკვლადფერი ხაერთო
 აქვთ, რადგან მეგობრობა ერთობაში მდგომ-
 რბობს. ძმებს ისევე, როგორც ამხანაგებს, უკ-
 ვლადფერი ხაერთო აქვთ, სხვა შეშოხვევაში კი
 ეს განსაკუთრბულია. ზოგ მეგობრბებს მეტი აქვა
 ხაერთო, ზოგს კი ნაკლები. ასევე განსხვავე-
 ბულია ხამარბლიანობაც, რადგან ერთხორი არა
 ხამარბლიანობა მოხბლებისა და შეიღებბსა,
 ამხანაგებისა და მოკალაქებისა და სხვ. სხვა
 დასხვა უხამარბლიანობაც თვითთულ ამ კავშირ-
 ში. ის მთ უფრო დიდთა, რაც უფრო მუიდარი
 მეგობრბული ურთიერბობა. მავალითად, მეგო-
 ბრბახათვის ქონებბს წარბთვე უფრო ხაწინელია,
 ვადრ ნებბსიერი მოკალაქბახათვის. ხამარბლია-
 ნობა და მეგობრობა შეიძლება მბრულობდეს,
 რადგან ორივე მოკლეწებს ერთსა და იმევე
 სფეროს ებება და ერთსა და იმევე მოკლეწებზე
 ვრცელდება.

უკვეღვარი კავშირი ხახელმწიფობს მკავს
 რადგან ორივე იბრბვის ხარგებლობასა და
 ცხოვრბებისათვის რამე ხაქირბს მოკვებისათ-
 ვის. როგორც ჩანს, ხახელმწიფობერივი კავ-
 შირი რამე ხარგებლობის მიწით წარმოიზო და
 იმევე მიწით არბებობს. კანონმდებელნიც ამას-
 ვე იხახვენ მიწად და ამბობენ, რომ ხაერთო
 ხარგებლობა არბს ხამარბლიანობა. ასევე სხვა
 კავშირბიცი ხაკუთარის ხარგებლობისაკენ მი-
 ინწარბთან. მავალითად, მეზღვაურბები მიწად

ინახვენ მოგებას ცურვით ან სხვა რაიმე ამგვარად, მეომრები ხშირად საშუალებით იხურაფიან ან კონების მოპოვებისაგან, ან გამოჩვენებისაგან, ან ქალაქის დაპყრობისაგან, ასევე მოქალაქეებისა და ფილების კავშირები, ზოგი კავშირი იქმნება ხაზოვნების მიწით, როგორცაა რელიგიური და ერანისტების კავშირი. მათი მიზანია მსხვერპლშეწირვა და ერთად ცხოვრება. მაგრამ უფრო ეს კავშირი როგორ

1 საუფრადღებოა რომ არისტოტელე როგორც რელიგიურ, ისევე სხვა კავშირების მიზნად სიამოვნებასა თვლის.

დაც ემორჩილება სახელმწიფოს. როგორც მისწავნის არა ხადდისო არამედ მრავალფეროვნებისათვის საჭირო საჩვენებლობისათვის სწრაფენ რა მსხვერპლს. ამით დროის პატარს შეაგებენ. ზოლო თვითონ კი ხვეწნებენ და ხაზოვნების ეძლევიან. წინად მსხვერპლშეწირვები ხდებოდა მოხალის ადების შემდეგ, როგორც პირველი დონისძიება. უფროა შეტად ამ დროს ისვენებდა ხალხი. უფრო ეს კავშირი სახელმწიფოებრივ ურთიერთობათა საწილო უნდა იყოს, რადგან სახელმწიფოებრივ ურთიერთობას მოხდევს შემდეგად.

● **რედაქციის მისამართი:**

თბილისი, მისამართი ქ. № 18.

● **ბეჭდვითი მისამართი:** შო. რედაქციის — 98-55-13, შო. რედაქციის მოადგილის — 98-55-15, კვლევის — 98-55-16 და გამოცემების — 98-55-12, 98-55-17; 98-55-20.

გადაეცა ასაწყობად 07. 04. 92 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25. 05. 92 წ., ასაწყობის ზომა $7\frac{1}{4} \times 12$, ქაღალდის ფორმატი 70×108 , ფიზიკური ნახევრი ფურცელი 11, პირობითი ნახევრი ფურცელი 15,5. სააღრ. ნაგებობაში თაბანი 16,8. ტირაჟი 10.300. შეკვეთა 544. შ. კონტაინი ქ. № 14.

69/48

ფასი 5 მან.

052066

ხელმოწერათათვის 2 მან.

76128

«М Н А Т О Б И»

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ